

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	af Severin Kjær.
Titel Title:	<u>Fra Vornedskabets Tider : Kulturbilleder.</u>
Alternativ titel Alternative title:	Kulturbilleder.
Bindbetegnelse Volume Statement:	Vol. 2;
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kjøbenhavn : forlagt af V. Pio's Boghandel, 1899-1900
Fysiske størrelse Physical extent:	2 bd.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

FRA VORNEDSKABETS TIDER

KULTURBILLEDER

II

RIDEFOGED PEDER HAMMER

AF

SEVERIN KJÆR

KJØBENHAVN

FORLAGT AF V. PIO'S BOGHANDEL

1900

Sally B. Sálomons Bogtrykkeri.

Ridefoged Peder Hammer.

Det lille Jordens Sommer=Straa,
Naar jeg med Foden traader paa,
Det lønlig skriger: „Du est Hø,
Der visne kan, i Morgen dø.“

Hver Binde=Taar, hver Fle=Flod,
Den viser mig min Løbe=Fod,
Hvormed jeg haster til min Grav,
Som Rinde=Bånd til store Hav.

I Luften, naar jeg bliver var
Den Fugl saa flyve=let og snar,
Saa lærer han, at jeg far bort
Til Døden, som jeg fløj alt fort.

(Gammel Barselsang).

Ridefogden, der skulde staa som Mellemand mellem Jorddrotten og Bonden, fik ofte at føle, hvor vanskeligt det er at tjene to Herrer. Han skulde være Godsherrens højre Haand, Haandlanger: opkræve

Skatter, tilse Hoveriet, kort sagt, have Opsyn med Godset i alle Enkeltheder. Men han skulde paa den anden Side ogsaa være Bondens Talsmand og Forsvar: i trange Tider gaa i Forbøn hos Herskabet for Bonden, bede om Udsættelse ved Skatternes Betaling, bede om Forstrækning af Fødekor og Saasæd eller om Eftergivelse af en Bøde.

Ridefogden skulde være alles Tjener; men han skulde ogsaa være Herre, eftersom det i Virkeligheden var ham, der de fleste Steder havde hele Godsstyrelsen i sin Haand. Men da han i Almindelighed selv var af Bondeæt, faldt det ham ofte vanskeligt at hævde sin Myndighed overfor Bonden. Og naar han da stivede sig op og stod paa sin Ret, hed det sig straks: »Frænde er Frænde værst,« eller: »Hvo, som en Bonde plage vil, en Bonde tage skal dertil.«

Og man nøjedes i det almindelige Omdømme ikke med at tillægge Ridefogden Haardhed og Brøsigthed, men han sigtedes tillige for Uærlighed, idet der sagdes, at han forvendte Retten og tog imod Stikpenge. — Utak var al den Løn han fik.

Klokker ved Domkirken i Aarhus, Hans Hansen Skaanning, giver 1648 en Skildring af sin Tids Ridefoged.¹⁾ »I en Samtale imellem tvende Jomfruer, Retfærdigheden og Sandheden, den ene fangen

og ophængt, den anden undrømmet, begge af Verden borte,« — gives der et Billede af »den arrige, onde og forvirrede Verden, dens jammerlige og ynkelige Tilstand afmales, med sine bedragelige Middel, Rænker og Svinker, som hun bruger at jage og strippe Penge, Gods og Rigdom tilsammen med.«

Stormklokken har ringet, Almuen er forsamlet, Justitia, Retfærdigheden, er fængslet paa Raadhuset, og alle staa rede til at anklage hende; da træder Dommeren frem, og »den Dommer raabte:

»Kommer ind, I Herredsmænd, søger Ting og tøver ej for længe! Her er en Fange, skulde hænges, undrendte, men fangedes igen«.«

Alle Stænder klage over Retfærdigheden. Og da hedder det om Ridefogden:

„Da kom en Foged springend' ind,
tient' paa en Gaard, laa nest ved Ting,
fnysed, prusted oc blæste.
Hans forit Riortel fløy omkring:
„Af Benen“ — sagd' hand — „lader mig ind!“
Var ey for hindi's bedste.
Paa Snur oc Top sæt' hand sin Hat.
„Huor Fanden mon det nu vær fat,
mens mange er tilstæde:
Endser, Børn, Stædere oc Bræder. —
Jeg fand forstaa, de meen oc acter
Justiam løs at bede.

Ach, det skal være langt oc vit fraa,
at deris Begier skal for sig gaa —
Huor skuld' ieg mig da nære?
Skuld' de her udi vidi's Bøn,
vist fiek ieg deraf neppe Røn.
Det maa, fort ud, en være.
Stadere at plag' er min Idret,
forvende for dem Lov oc Ret,
ja, før i Tab oc Skaade,
fra dem at tage Ro og So
til Sagefald af deris Bo
er min Profit oc Baade.

En Sag tidt tager, som ringe er,
kan neppe vær' en Daler værd —
Huor veed ieg dend at drille:
Koster tidt Bondens Ro oc Stud,
før hand fand vickle sig af derud;
saa har ieg lært at spille.
Endnu veed ieg et listigt Grif,
maa vel kaldis et Mester-Snid,
som sker udi de Maade:
Naar Bonden kommer, tinger af
for sin Forseelse, giffuer Straf,
er min Profit oc Baade.

Kommer hand oc vil fæste Gaard,
min Fordeel ligesaa ieg faar,
mere, end nogen tænder.

De bede mig hielpe sig til Ret,
dend Aftingning maa bliffue let!
Ja, da bruger ieg Kænder:
Jeg gjør min Højbund viis derpaa,
dend fattig Mand fand lidt formaa,
hand skal en vær for strænge.
Et slikt Stedskmaal eller Sagefald —
huad det er — faaer hand dog kun halv
at regne mod mine Stickpenge.

Thi dend Foræring offuergaaer
langt dend Sum, min Højbund faaer,
ja, stundum dubbelt mere:
Jkon for ieg taler det saa,
at Bunden let Tingning fand faae,
fand slikt io oc passere.
Jeg siger: Bonde, taek du mig,
din Afting blef saa lidelig,
ieg vulte dig dend Naade!
Hand neyer oc kysser mig paa Hand,
loffuer — er hand en ærlig Mand —
ieg deraf skal fiend Baade.

De skuld' mig saadant nu gaa fraa,
huor skuld' ieg da saa foerit gaa,
det vilde sig intet skicke.
Jeg fick at tage Stauf i Hand
at tigg' oc bætle Brød om Land —
Hvem skulde slikt samtycke!"

Dette Billede af en Ridefoged passer dog næppe med Virkeligheden.

Under Nøden, i de trange Tider blev al Skyld væltet over paa den Mand, der stod med Roret i Haand; og den løse Dagligsnak, Mand og Mand imellem, tegnede det skæve Billede af Ridefogden. Men naar der krævedes et alvorligt og sanddru Vidne, kunde Ridefoged efter Ridefoged faa et ganske anderledes godt Skudsmaal.

Ridefoged Niels Eriksen paa Vordingborg Slot æskede saaledes 1655 ved Tingløberne sit Skudsmaal til Sognestævne af samtlige Kongens Bønder og Tjenere i det ganske Len, baade de i hele og halve Gaarde, i Møller og Huse, Mænd og Kvinder, Drenge og Piger, fattige og rige, store og smaa, enhver i »sin« Sogn og By. Hans Begæring, der er skrevet paa Vordingborg Slot, den 17. Juli 1655, lyder:

»Eftersom jeg underskrevne Niels Eriksen, Ridefoged paa Vordingborg Slot, til nu i Dag fjerde Ting haver ladet opholde mit Skudsmaal til menige Kongens Tjenere i Baarse Herred efter derom til dennom given lovligt Kald og Varsel, saa er jeg nu paa Rettens Vegne begærendes, om nogen Mand eller Kvinde, Dreng eller Pige befindes, som over mig for nogen Forurettelse

kan have at besværge: Om jeg dennom mod billig Lov og Ret fængslet eller trængslet haver, med Sagefald ubillig plaget eller beskattet, eller i andre Maader noget af dennom oppebaaret og annammet, end med al Ret og Billighed burdes, og om de ikke derfor ere blevne rigtig afskrevne og tilbørligen forvarede. Item hvis Øksne, jeg paa Kongelig Majestæts og velbyrdige Lensherrens Vegne haver købt, om jeg ikke efter deres egen gode Vilje og fuldbyrdige Samtykke haver dennom bekommen og enhver derfor nøjesten og redeligen betalt. Endvidere om jeg dennom ikke haver forsvaret og enhver til Rette forhjulpet, saa vidt jeg med Lov og Ret haver kunnet gøre og formaa, — at de nu ville fremkomme og det lydeligen tilkendegive; saa er jeg for Dom og Ret overbødigt at pleje enhver, saa vidt Lov og Ret kan give og medføre.«

Da fremstode Mænd fra hvert Sogn, »som paa egne og menige Sognemænds Vegne svarede til enhver Post især, at de ikke vidste andet med den ærlige, agtede og velfornemme Karl Niels Eriksen, Ridefoged, end det, som en ærlig, oprigtig, god og from, retfærdig Karl kan egne og anstaa, og derfor gave hannem et fuldkommen ærligt og godt Skuds-

maal i alle Maader. Og derhos ønskede de, han fremdeles deres Ridefoged og Forsvar maatte være og blive, med Lykke og Velsignelse herefter som tilforn sin Bestilling over dennom at fremdrage.«

Det samme svarede og saa mange, som samme Tid til Stede vare og Tinget søgt havde.²⁾

Et ganske lignende Skudsmaal fik Niels Eriksen 1657 af samtlige menige Mænd i Lenet. — At ogsaa andre end Bønderne gave Ridefogden Skudsmaal, fremgaar af et ved denne Lejlighed i Tingbogen indført Vidnesbyrd fra Sognepræsten i Øster Egesborg.

Det lyder:

»Eftersom ærlig, forstandige og fornemme Karl Niels Eriksen, Ridefoged paa Vordingborg Slot, haver ladet give mig underskrevne Kald og Varsel til i Dag anlangende hans Skudsmaal; da haver jeg for min Person mig ikke over den gode Karl i nogen Maade at besværges; men giver hannem Vidnesbyrd, at han sig imod mig haver anstillet som en god, ærlig og oprigtig Karl. Takkende hannem godt i alle Maader.

Til videre Bekræftelse haver jeg dette med egen Haand skrevet og underskrevet udi Øster Egesborg Præstegaard, den 22. September 1657.

Peder Pedersen Hie,
Egen Haand.«

Saa mange, som Ting søgte den Dag, gave samme Vidnesbyrd.³⁾

Den følgende Ridefoged paa Vordingborg Slot, Lavrids Mikkelsen, fik 1662 ligeledes godt Vidnesbyrd.⁴⁾ Tingløberne havde æsket hans Skudsmaal paa Sognestævne, »og dennom var svaret, at ingen vidste andet om ham, end det som en ærlig Karl anstaar. Og det samme svarede ligeledes menige Herredsmænd, saa mange, som den Dag Ting søgte.«

Et sjælden godt Skudsmaal vilde sikkert ogsaa den af Slottets følgende Ridefogder, Peder Hammer, — hvis Livsgjerning her nærmere skal fremdrages — have kunnet skaffe sig, hvis han havde begæret det, før Døden saa brat kaldte ham bort.

Peder Lavridsen Hammer var formodentlig Søn af den ansete Købmand Lavrids Hammer i Kjøbenhavn, som under Kongerne Kristian IV og Frederik III indtog en betydelig og fremragende Stilling blandt Stadens Borgere. Han boede i Strandkvarteret paa Amagertorv og drev allerede Købmandskab her 1623. Gaarden var grundmuret, med Kælder og ansloges 1661 til 1200 Daler. Men foruden denne sin egentlige Købmandsgaard ejede han flere Steder, Boder og Pladser trindt om i Byen; saaledes en Gaard i St. Gjertrudsstræde, en lang Bod i Kødmandergade,

en Grund langs ved Peblingsøen, norden Adelvejen, 1649 faar han Skøde paa en Plads paa Skarnholmen, og 1653 skøder Frederik III til »os elskelige Lavrids Hammer og Arvinger« en øde Grund paa Hjørnet af Rosenborg og Tornebuskegade. Allerede 1628 er han med i et Udvalg, der skal forlige Byfogden og en Borger om en Sum Penge. 1640 vælges han til at undersøge det Ostindiske Kompagnis Regnskaber og Aaret efter til at revidere samme Regnskab. Ligeledes var han iblandt de Borgere, med hvilke der 1646 forhandlede om Forpagtningen af Færøerne. Ved andre særlige Lejligheder, naar Borgere bleve valgte til betydelige Æreshverv, var Lavrids Hammer altid med; saaledes var han med, baade blandt dem, der skulde modtage Frederik III, som og blandt dem, der den 27. Juni 1648 hyldede Kongen; ligesom han 5. Juni 1650 fik Fuldmagt til at være med ved Prins Kristians Valg. Det er aabenbart, at Lavrids Hammer har været en fremragende Mand, der gennem en mangeaarig Virksomhed er kommen til at staa paa en fremskudt Plads blandt Kjøbenhavns Borgere. Allerede 1622 nævnes han som Skriver blandt dem, der »udi Pinsedrik ere blevne Lavsbrødre udi Kompagniet«, og først den 6. Maj 1662 nævnes han som forrige Indvaaner i Kjøbenhavn, idet Kongen klager

over, at Lavrids Hammer ikke haver ladet bebygge den ham tilskødede Plads, hvorfor denne overlades til en anden.⁵⁾

Det var fra Latinskolen i Kjøbenhavn, at Peder Lavridsen Hammer blev Student 1647⁶⁾ Og dette, at det netop var fra en kjøbenhavnsk Skole, han indgik til Universitetet, synes ogsaa at stadfæste, at han maa have været en Søn af den der i Staden saa fremragende Købmand Lavrids Hammer. Men da den unge Student ikke tager nogen Eksamen, bliver Baccalaur, i de nærmest paafølgende Aar, maa det antages, at han har forladt Studierne paa Halvvejen. Om dette imidlertid er sket frivillig, grundet paa Ulyst, eller der har været tvingende Omstændigheder, som have drevet ham bort fra Universitetet, kan ikke afgøres. Det skal kun bemærkes, at det ikke hørte til Sjældenhederne paa de Tider, at Studenter bleve bortviste fra Universitetet paa Grund af altfor kaade Løjer eller endog livsfarlige Optøjer.

Her skal kun nævnes et enkelt Træk:

Det var netop i det Aar, da Peder Hammer blev Student, 1647, at fire Studenter en Lørdag Aften i September vare inde i et Ølhus, hvor de drak en Kande Øl eller fire. Og da dette var overstaaet, gik de hen til Mikkel Tømmermands i Skidenstræde, hvor

et Par af dem havde Losement. Som de nu stode og samtalede der i Tømmermandens Bislag, hørte de, at nogen hujede omme i Fiolstræde.

»De huje i Gaden!« raabte Morten Viby — »Det er Tid, vi gribe til Sten.«

Saa tog han Sten paa Gaden og for hen ad Fiolstræde til; men der Peder Larsen det saa, tog han og Stene og løb efter. Det var da ganske mørkt. Og der Peder løb frem, kunde han derfor ikke se Morten, der kom rendende tilbage, hvorfor han løb lige bus paa Livet af ham, saa han faldt i »Rindsteden«. Efter dette Sammenstød spurgte Peder: »Hvo er det fat?«

»Hys!« svarede Morten i Rendestenen — »En Karl fik »en« Slag af en Sten, saa han faldt neder paa Gaden.«

Siden gik de sagtelig tilbage til Tømmermandens Bislag og fortalte deres Kammerater, hvad der var hændet. Da listede Knud Klavsen sig stille hjem til sit Losement; men de andre tre gik sagtelig op til Mortens Kammer paa Mikkels Tømmermands Loft, hvor de stode tavse og stille. En føje Stund efter kom nogen for Døren og klagede: »Karlen er ilde slagen, han haver faaet et Dødeslag.« Da sprang Peder Larsen over Plankeværket og kom ud gennem

en anden Mands Gaard, ud paa Gaden. Og listede han da hjem.

Morten Viby og hans Kontubernal Johan Rottenborrig krøb i Seng og laa stille som en Mus; men det varede kun kort, saa kom alligevel Vagtmesteren og vilde tage dem.

»Jeg kravler ned i Halmen under Dynen,« hviskede Morten til Johan, »saa skal du lægge dig ovenpaa.»

Men de bleve alligevel tagne af Vagtmesteren og førte til Slutteriet, hvor ogsaa deres tvende Kammerater bleve indsatte.

Det var om Natten ved to Slæt, at denne Bordag fandt Sted. Siden førtes Fangerne hen til Studenterkælderen, Universitetets Fængsel. Her sade de og, da det den følgende Søndag Morgen rygtedes, at den slagne Karl, som var en Bogbindersvend, nu var død. Da sukkede Morten Viby og sagde: »Min Velfærd er spildt. Jeg faar at rømme.«

Samme Søndag Morgen, som det og for Rektors Øren kom, at den slagne Karl var død, da, som han ej for sin Sygdoms Skyld selv kunde søge højvise Hr. Kansler om Raad i denne Sag, hvad man med de Studenter nu skulde gøre, skikkede han sin Svoger, Magister Jørgen From, did. Denne gik og kom

tilbage med Kanslerens Betænkning, at disse Studenter skulde fortøve nogle Dage i Universitetets Fængsel, og imidlertid skulde de flittigt eksamineres, at man kunde fornemme, hvem den rette Bane-
mand var.

Rektor lod derfor og samme Dag kalde til sig Universitetets Kustos Peder Mus og befalede hannem at tage vel Vare paa Fængselet, at Fangerne ikke skulde prøve paa at bryde ud, indtil han om Aftenen og Natten derefter kunde sætte Vagter for Fængselet.

Imidlertid var alligevel Morten Viby ved tre Slæt om Eftermiddagen udbrudt gennem et Vindue, som af Fængselet gik ind til Dr. Oluf Worms Residens, og var han derfra undkommen.

Der Rektoren mærkede dette, sendte han straks sin Skriver til Hr. Kansleren med Forespørgsel, om de tre, der vare tilbage, ikke kunde forvares i Byens Fængsel, eftersom de vare anholdne for en ond Sags Skyld, og Fængselet var brudt, muligt nok ikke uden deres Medhjælpning. Hertil Kansleren svarede: »Jo, de kunne nok anholdes i Byens Fængsel.«

Skriveren gik derfor straks til Byfoged Klavs Ravn og forespurgte, om han vilde tage imod den-
nom. Men han svarede: »Nej, ikke uden Borgemeste-
ren befaler mig det.«

Rektor skikkede da sin Famulus Oluf Jølby til Borgemester Hans Mikkelsen, og der denne ikke var hjemme, siden til Borgemester Hans Nansen med Bøn om, at denne vilde befale Byfogden at annamme Fangerne. Men Hans Nansen gav den Besked, at Byen ikke kunde annamme Fangerne; men hvis den høje Øvrighed vilde det saaledes, fik Rektor nok Befaling derom.

Da samlede Rektor alle Professorerne i sit Hus. Og de skikkede først Bud til Jens Klejnsmed i Skidenstræde og tingede med hannem, at han straks skulde fly og indsætte den itubrudte Karm.

Dernæst bleve Fangerne forhørte. Johan Rottenborrig blev adspurgte, om han eller nogen af de andre opfordrede eller hjalp Morten Viby til at flygte. »Nej!« svarede Johan kort.

»Hvorfor have I ikke forhindret Flugten eller raabt gennem Døren til Pedellen?«

»Vi turde ikke,« svarer Johan Rottenborrig, »hverken forhindre ham eller raabe, før han var kommen gennem Vinduet; thi han truede os med sin Kniv!«

Men siden skrev dog Morten Viby et Brev til Rektor, hvori han vedstod, at baade Peder Lavrsen og Johan Rottenborrig havde hjulpet ham til Flugt:

Peder hjalp til med at vriste Kalken ud med sin Kniv, medens Johan holdt Lyset.

Til Slutning blev der opkrævet 16 Mænd til at dømme i denne Drabssag. Dommen, der faldt 4. December 1647, lød: De tre Studenter sværges fredløse og skulle hver bøde 18 Courantdaler; men Knud Klavsen bør fri at være.⁷⁾

Der kunde nu opstilles den Gætning, at den her omtalte Student Peder Larsen eller Lavrsen netop var den samme, som Peder Lavridsen Hammer, hvorved Grunden til, at han forlod Studeringerne, opklaredes; men da denne Peder Lavrsens Navn oftere under Mordsagen skrives Klavsen, og Kendingsnavnet Hammer aldrig nævnes, taber Sandsynligheden sig for, at det kan have været Peder Lavridsen Hammer, der paa den Maade kom bort fra Universitetet.

Der gaar efter Peder Hammers Studentertid en lang Aarrække hen, før der paa ny høres noget om ham. Det er først i Aaret 1665, at han træffes som Ridefoged hos Kristoffer Parsbjerg til Jungshoved; men han er da ogsaa tillige nu naaet til at blive en baade gift og hjemfaren Mand, idet han bor med Hustru og Børn paa Oremandsgaard.

Peder Hammers Hustru Juline, eller Juliane, Kristine Lavridsdatter Povisk var født paa

Herregaarden Skrumsager, der ligger helt ovre ved Vesterhavet, lidt mod Syd for Ringkjøbing Fjord.

Det var vel et adeligt Hjem, hun var udgaaet fra, men det synes, at det hverken har været noget godt eller ædelt Hjem.

Faderen Lavrids Povisk var vel en foretagsom Mand, der i Hæren tjente sig op fra Vagtmester til Oberst og ved Giftermaal med den rige Niels Langes Datter Kirsten efter Konefaderens Død 1640 fik baade Gaarden Skrumsager og alt det tilliggende Gods; men Afskygningen fra det vilde Krigerliv ved Hæren førte han med sig hjem til Skrumsager, saa det gik vildt til med alskens Daarligdom der paa Gaarden.

Stedets Sjælesørger, Sognepræsten til Bork Menigheden, Hr. Ole Klavsen, fandt, at dette ryggesløse Liv, som Herremanden førte i Drukkenskab og Skørlevned, gav et sørgeligt og smitsomt Eksempel baade for Hjemmet og den hele Omegn, hvorfor han haardelig dadlede Lavrids Povisk. — Men, siger Hr. Ole, for denne Formaning og Irettesættelse blev Herremanden saa vred og hævngherrig, at han købte en Kvinde til at drikke to Gange af Alterbægeret, for at han saa siden kunde faa Præsten afsat fra Embedet.

Og da Lavrids Povisk havde naaet sit Maal, og Præsten maatte rykke ud af Gaarden, mødte Herremanden for at glæde sig over det Sørgespil, at se den gamle Præst drage ud af sit vante Bo. Og han nøjedes ikke dermed, han hidsede sine Jagthunde paa Præstefamilien, da den med sit fattige Eje drog bort.⁸⁾

Trods al denne Forfølgelse skal dog alligevel Hr. Oles Søn, den berømte Ole Bork, have taget sig af Herremandens Søn Hans Povisk, der led af en Sygdom, som alle ansaa for uhelbredelig.

Ole Bork tog en ædel Hævn over sin Faders Fredsforstyrrelser: Først overvandt han den unge Herremandssøns Frygt for, at »Grisen skulde undgælde, hvad Soen havde forbrudt«, og siden helbredte han ham.

Dette er Hr. Oles Fremstilling af Sagen; men den holder ikke fuldt ud Stik, thi han var selv langt fra uskyldig: Hr. Ole havde været anklaget baade for falsk Udskrift af Kirkebogen, for hans Forseelse ved Nadveren og for at have øvet Trolddom; han havde maattet betale en Bøde paa 100 Speciedaler til Kronen og 100 til Varde Hospital; og da han ikke kunde slaa de mod ham rejste stærke Beskyldninger til Jorden, trækker han sig tilbage fra Embedet, gaar frivillig bort.⁹⁾

Alligevel havde Herremanden nok en Finger med i Spillet angaaende det haarde Klagemaal mod Hr. Ole, ligesom ogsaa Præsten har haft Grund til at paatale det ugudelige Liv, der førtes paa Skrumsager.

Fædrenes Synd faldt da ogsaa siden hen som en tung Arvelod baade over Hjem og Slægt.

Skrumsager havde tidligere været et temmelig udstrakt Gods, endnu 1662 viser Jordebogen, at der hørte 261 Tønder Hartkorn dertil; men det gik med rivende Fart tilbage baade med Gaard og Gods; allerede 1681 hedder det om Skrumsager: »Dens Bygninger ere forfaldne og saa godt som øde, og en underlagt Gaard, Stensgaard, er ligeledes øde. Der er to Mil til Hedetørv, der findes ingen Klynegrøft, Skovparter, Jagt, Fiskeri, Forstrand, Mølleskyld, Frugt eller Humlehave, medens tillige dens Enge ofte lide Skade af Vandflod og Marken af Ulve.«

Alt var øde, alt i Tilbagegang. Og Slægten gik det ikke bedre: Lavrids Povisk døde 1667, og Aaret efter gik Sønnen Hans bort, den samme unge Mand, som Ole Bork havde helbredet, men som nu alligevel døde og blev jordet i Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Datteren Karen havde alt tidligt mistet sin Mand, Anders Lange. Siden ægtede hun Sivert Ratlov, Oberst til Hest, men han døde i den skaanske

Krig 1676; og hun maatte derefter henslæbe sin kummerfulde Enkestand i Nød og tunge Dage til 1711.

Sønnen Hemming, der havde overtaget Gaarden efter Faderen, havde det smaat alle sine Dage: 1673 havde han saaledes af Tjenestefolk der paa Skrumsager kun en Karl, en Pige, en Hyrdedreng og en hvervet Rytter. Og i 1678 var hele Herregaardens Besætning kun: 1 Hest, 1 Hoppe, 4 Køer, 1 Kvie, 4 Ungnød, 2 Kalve, 16 Faar og 4 Svin. Smaat havde han det tilligemed sin Frue; men han maatte dog alligevel afse Kost og Husrum til sin Broder Niels.

Hemming Povisk døde 1688. Og hans Enke Birgitte Marie Galt blev derefter siddende i Nød og Armod, som Manden før hende. Hun, »den fattige Enke«, som hun nævnes, hang dog alligevel fast ved Skrumsager til 1694, da hun ved at ægte den unge, treogtyveaarige Kristoffer Hvas fik sig et nyt Hjem, men næppe nogen Glæde af sit Ægteskab; thi den unge Spradebasse blev hurtig ked af den aldrende Kvinde, og som en mægtig Pralhans og stor Ødeland satte han alt over Styr.

Til sidst gik han omkring med Mælkekanden og tiggede.

Skrumsager Gods blev ved Skifte og Salg splittet Stykke for Stykke.*)

Selve Hovedgaarden med al dens Armod gik nu over til Niels Povisk. Han kunde paa ingen Maade klare sig, men maatte i sin Trang søge Støtte og Laan hos en Overførster Mads Kristensen og dennes Søn Magister Svend Sparre. Hjælpen fik han; men til Gengæld maatte han gøre Testamente, lydende paa, at de tvende Laangivere efter Niels Poviskes Død for deres Forstrækning skulde nyde og have Skrumsager med tilhørende 100 Tønder Hartkorn.

Da Overførsteren døde, op sagde imidlertid Hr. Svend, der nu var bleven Præst i Thorsager, Niels Povisk 884 Rdl. 1 ~~fl~~ eller fordrede Forsikring, hvis han ikke straks maatte faa Skrumsager. Herover blev den fattige Povisk alligevel harm, fik Forholdet til Præsten klaret og testamenterede derpaa Skrumsager til sin Slægtning Generalmajor Møsting. Gaard og Gods var saaledes ude af Slægtens Hænder.

Slægten selv, den nærmeste i det mindste, Lavrids Poviskes Børn, vare snart borte med, idet den sidstlevende af dem, Niels Povisk, døde 1714.

*) Gaarden Brosbøll, hvorfra Forfatteren Carit Etlars Forfædre have hentet Navnet Brosbøll, solgtes paa den Tid til Lønborggaard.

Det var der paa Herregaarden Skrumsager, at Juline Kristine, den yngste Datter af Lavrids Povisk, havde traadt sine Børnesko der, at hun havde hørt og set meget, der ikke var godt, meget, der sikkert maatte besmitte den unge Piges Sind og Tanke. Følgerne udebleve ikke heller. Det hedder om hende, at hun »blev lokket«; og først siden hen blev hun gift med Peder Hammer.¹⁰⁾

At Peder Hammer blev Ridefoged hos Grev Kristoffer Parsbjerg, kom sig maaske af, at Grevens Søster Anne Katrine var gift med Otto Povisk¹¹⁾ og saaledes noget i Slægt med Peder Hammers Hustru Juline Povisk.

Det var den 7de Februar 1665, at Grev Parsbjerg købte Jungshoved, og til 1ste Maj samme Aar skulde han overtage Gaard og Gods.

Ridefogden og hans Hustru droge derfor til den Tid ind paa Oremandsgaard; og havde de da med sig deres lille aargamle Søn Abraham. Snart forøgedes her Børneflokken. De havde næppe boet paa Oremandsgaard i to Aar, da de fik Datteren Else; og knap var Aaret derefter omme, saa havde de Sønnen Lavrids. Men disse deres to Smaabørn mistede de snart og paa samme Tid; den 20. Februar 1668 jordedes begge Børnene paa Allerslev Kirkegaard;

da var Lavrids født lidet tilforn paa Oremandsgaard.

Søndagen Sexagesima 1670 havde Ridefogdens deres næste Barn, Hans Kristian, til Daaben. Den lille Dreng blev baaren af Jomfru Sofie Fris. Som Fadder mødte paa Grevens Vegne Ladefoged Niels Kristensen, medens de øvrige Faddere vare: Barnets Morbrødre Henning og Niels Povisk, Hr. Magister Hans Stampe, Skovrider Melchior Folsach, Dorete Hr. Søren Terkildsens og Abigael.¹²⁾

Der vankede store Faddergaver til den lille Dreng; men den bedste var dog sikkert alligevel den, som Ladefogden bragte, nemlig et Fribrev fra Grev Parsbjerg, lydende paa, at »Ridefoged Peder Hammers Søn, Hans Kristian, barnfødt paa Oremandsgaard paa Jungshoved Gods, skulde for Fødestavn og Vornedrettighed, Vornedpligt og Skyldighed fri at være.«

Fribrevet var egenhændig underskrevet af Kristoffer Parsberg den 22. Januar 1670.¹³⁾

Den lille vornedfødte Svend fik aldrig Brug for sit Fribrev, da han døde som Barn, før der kunde kræves Vornedpligt af ham; men Gaven var i det Øjeblik, den blev givet, derfor lige stor og betydelig.

En anden Faddergave, der ej heller var at for-

agte, bragte Gudmoderen Sofie Fris*) sin Gudsøn i Sommerens Løb. Det var et Gavebrev fra hendes Broder, saalydende:

»Ao. 70, dend 9. Juli er Hans Christian Pedersen, Peder Larsen Hamer, hans Søn, indskrevet til de Frisers Penge at niude paa Kiøbenhavn's Academiæ.

Kiøbenhafn, Ao. et die ut supra.

Niels Friis,
Egh.«

Ridefogdens ældre Søn, Abraham, havde 7. Juli 1668 faaet et ganske lignende Indskrivelsesbrev fra Niels Fris.¹⁴⁾

Straks efter, at Peder Hammer og Juline Povisk vare rykkede ind paa Oremandsgaard, kom de i livlig Omgang med Godsets Beboere, hvad de fremdeles

*) Lisbet Sofie Fris, født paa Ørbæklunde, vedblev i de kommende Dage at staa i Forbindelse med Ridefogdens og synes især at have været en fortrolig Veninde af Juline Peder Hammers. Hun forpagtede 1684 Husumgaard ved Kjøbenhavn, hvilken Gaard hun drev og beboede sammen med Anne Sofie Ulfeld. 1685 opholdt Fru Leonore Kristine Ulfeld sig nogen Tid hos hende der; hvorimod Sofie Fris til Gengæld boede paa Maribo Kloster hos Fru Leonore fra 1686 til 1688. Siden levede hun paa Brudagergaard hos sin Søster Karen, der den 12. Oktober 1675 i Ørbæk Kirke blev ægteviet til Jakob Ulfeld til Kartoffe.¹⁵⁾

vedbleve med, saa længe de boede der paa Godset. Der var næppe mange Gilder hos Bønderne, uden at jo Ridefogden og hans Kæreste vare indbudne dertil.

Allerede det første Aar, som de kom dertil, maatte Juliane Peder Hammers paa Trefoldighedsfesten med i Stadsen og holde Oluf Ellehammers lille Dreng over Daaben; og saaledes vedblev det i følgende Tider, snart var det Bondens, snart Smedens og atter igen en Rytters Barn, som Juline maatte holde over Daaben, medens Peder Hammer atter og atter stod Fadder. Endnu lige til det sidste, endog da Peder Hammer havde faaet sin nye Ridefogedplads og var rejst ud til Vordingborg Slot, maatte hans Kæreste bære Rytteren Lafvers liden Søn over Daaben anden Epiphanie Søndag 1671.¹⁶⁾

Alt tyder hen paa, at Ridefogdens haver været velsete og afholdte af Jungshoved Slots Bønder.

Peder Hammer har sikkert ogsaa været en villig Mand, der var rede til at yde Godsets Beboere en hjælpende Haand, naar de, hvad ofte var Tilfældet, trængte til en Forsvarer paa Tinge.

Saaledes hedder det, for at nævne et enkelt Tilfælde, at »Monsjør Peytter Hammer« den 3. December 1669 bød sig i Rette til Tinge paa Mogens Jensen paa »Noer« (o: Nyord), hans Vegne, om nogen

havde hannem noget at tiltale, var han overbødig paa Husbondens og Bondens Vegne at svare.«¹⁷⁾

Imidlertid fik Ridefogden en bedre og anseligere Stilling.

Den 24. Februar 1671 lader »Peitter Hammer paa Stensby Birketing læse Prins Jørgens Instruks, udi formeldende, at han til Philippi Jacobi førstkomende er tilforordnet at være Ridefoged paa Vordingborg Slot, med Tilføjelse af de adskillige Poster, hannem derudi anbefales.«¹⁸⁾

Det blev netop til samme Tid, 1ste Maj 1671, som Prins Jørgen fuldt ud overtog Vordingborg Amt, at Peder Hammer fik sin ansvarsfulde Post som Ridefoged hos Prinsen.

Det var ellers en gammel Bestemmelse, at Prinsen skulde have denne Livgeding. Allerede 14. November 1665 fastslog nemlig Kong Frederik III, at efter hans Død skulde Sønnen Prins Jørgen have Vordingborg Amt som Len paa Livstiv, dertil Hovedgaardene Beldringe og Lekkende, en Aarpenge paa 30,000 Rdlr. og en Sum een Gang for alle paa 300,000 Rdlr. Paa den Tid var Prinsen kun tolv Aar gammel; men hans Moder, Dronning Sofie Amalie, hvis Kæledægge han var, og som endog syntes, at han var nærmest til Tronen, fordi han var født efter

Faderens Tronbestigelse, arbejdede med Iver paa, at der i Tide blev tillagt hendes Kæledægge en rigelig Livgeding.

Ved Kong Frederik III's Død, den 19. Februar 1670, var Prins Jørgen paa en Udenlandsrejse. Han modtog Budskabet om Faderens Død i Venedig, hvorfra han derpaa skyndsomst ilede hjemad. Prins Jørgen skulde nu efter Gavebrevet straks have overtaget sit Gods; men det trak ud med Ordningen af Overdragelsen, saa at han først til Maj 1671 kom i fuldstændig Besiddelse af sin Livgeding.

Godset var da i en jammerlig Tilstand. Det havde ved den store Svenskekrig faaet sit slemme Knæk; og det var siden da ikke gaaet fremad, snarere tilbage.

Ulrik Frederik Gyldenløve, Frederik III's naturlige Søn, som i et Par Aar efter Krigen havde Styrelsen af Vordingborg Len, indsendte 1660 en Jordebog til Kongen, hvori han til Slutning skriver:

»Ellers er i foreskrevne Jordebog, som mig nyligen af forrige Lensmand, salig Hr. Friederich Reetzes Arvinger er overleveret, efter Ko. Ma. allern. Befaling rigtig specificeret, hvilke Gaarde, der ere øde og ubesatte, og hvad Landgilden beløber er hos hver Gaard i Bredden (Margen) an-

tegnet. — I det øvrige er vitterligt, at dette Len af den Aarsag, at de Svenske altid derigennem fra og til Falster og Møen deres Passage haver haft, frem for andre desværre er meget ruineret; og de Bønder, som endnu ere til Stede og nogenlunde vedholder, meste Parten ganske forarmede ere.

Actum,

den 10. November Ao. 1660.

Gyldenløv.«

Af denne Jordebog, sammenholdt med Tingbøgerne, fremgaar det da ogsaa, at der 1660 fandtes der i Lenet*) over 200 øde Gaarde, 50 øde Huse og af 39 Selvejergaarde de 13 øde. Og en stor Del af Lenets Gaarde og øvrige Steder vare borte fra Kro-

*)

	Besatte Gd.	øde Gaarde	besatte Kirkegd.	øde Kirkegd.	Officersgaarde.	besatte Gdsæder.	øde Gaardsæder.	besatte Huse.	øde Huse.	besatte Møller.	øde Møller.	Færgegaarde.
Baarse H.	298 $\frac{9}{2}$	53 $\frac{1}{2}$	12	3	2	»	»	69	25	5	1	»
Hammer	238 $\frac{1}{2}$	84	5	1	»	»	»	49	10	4	2	»
Stensby Birk	117 $\frac{1}{2}$	42	»	»	»	»	»	26	11	2	1	2
Jungshoved	21	18	»	»	»	5	3	8	6	»	1	»
Strøgods	9	1	»	»	»	»	»	83	1	»	»	»
	683 $\frac{1}{2}$	198 $\frac{1}{2}$	17.	4.	2.	5.	3.	235.	53.	11.	5.	2.

nen, eftersom de baade før og under Krigen vare pantsatte for at rejse Penge.

Saaledes havde Holmens Admiral Kristoffer Lindenov baade 1650 og 1652 for ydet Forstrækning til Flaadens Udrustning faaet sig udlagt Gods trindt om i Lenet, i alt 44 Gaarde, 16 Huse og 2 Møller. Og af den rige Borgemester i Præstø Lavrids Nielsens tvende Sønner Severin og Jens fik den første, Krigskommissær Severin Lavridsen 1658 og 1660 for Udlæg til Kronen 43 Gaarde, 6 Huse og 1 Mølle, medens Broderen Jens Lavridsen 1660 fik sig »Staffuensig og Huindings« Færger udlagte. Og 1659 fik den rige og formaaende Raadmand Hans Pedersen Klejn i Kjøbenhavn Udlæg i 5 Gaarde.¹⁹⁾

Lenet var plukket og for en stor Del øde. Det stod endog langt værre til, end Gyldenløves Jordebog udviser; thi ved Pantegodset, som var i fremmede Hænder, og som Kronen foreløbig intet havde med at skaffe, har Lensherren ikke gjort Randbemærkninger om øde Gaarde. Efter Gyldenløve skulde man saaledes tro, at alle Stederne i de tre Byer Even, Broskov og Skibbinge vare besatte; men efter Tingbogen viser det sig, at af de 6 Gaarde i Even vare de fire øde, en afbrændt og kun en nogenledes ved Magt; og der var slet intet saaet til hele Byen.

Af Broskovs 4 Gaarde og 1 Hus var den ene Gaard øde, de to halvøde, Huset ligeledes halvøde, og kun den ene Gaard nøjedes med blot at have tre Væggerum øde. Af Byens Marker var kun besaaet 20 Skæpper Land med Rug og Byg, samt 5 Skæpper Land med Ærter og Vikker. Og endelig var af de 21 Gaarde i Skibbinge to brændte, to slet øde, tre halvøde og Resten alle til Hobe »fordærvede paa Tag, Tømmer og Ler, samt paa Loft, Vinduer og Døre.« Under den »store Ufred« vare alle Bymændene rømte, og først i August 1660 vendte de tilbage; men der var aldeles intet saaet til den store By.

Alle Skovene Lenet over vare forhuggede, saa det blev i Tusindtal af Stammer og Grene af Eg og Bøg, som Synsmændene kunde paavise vare ranede under den store Fejde.²⁰⁾

Lige straks efter Freden blev det ikke bedre. Af Baarse Herreds 21 jordegne Bønder holdt kun de tre deres Selvejergaarde, alle de øvrige vare enten undvegne under den store Ufred, rømte for eller med Fjenden, eller de maatte straks efter Krigen lovbyde deres Selvejergaarde til Slægt og Frænder.

En jordeggen Bonde fra Tryggevælde Len, Jakob Hansen, var kommen til et Hus i Skovvænge. Han tiltales med mange flere og paabydes, at de skulle

tage Gaarde i Fæste. Da møder Jakob Hansen paa Baarse Herredsting og klager: »Jeg maatte for Armods Skyld lovbyde min selvejende Ejendomsgaard og derefter sætte mig i Hus med fattige Hustru og Børn. Og dersom det nu maatte ske med Øvrigheds Minde, da er jeg gerne begærende Dannemænd, som kunne se over min Fattigdom, hvis jeg kan have at holde Gaard med.«

Om en anden jordegen Bonde, Hans Goddag i Rødstofte paa Vordingborg Len, der havde maattet lovbyde sin Gaard, hedder det:

»Hans Goddag kom af sin Gaard, og gaar han nu om og tigger.«²¹⁾

Hans Bymænd og Naboer, de vordnede Bønder der i Rødstofte, gaar det natürligvis ikke bedre. Om den ene hedder det: Ole Bondes Gaard er ganske øde, Manden døde under den store Ufred, og Kvinden gaar om og tigger; og om en anden af Rødstofte Mænd: Hans Mortensens Gaard blev ganske afbrudt udi forleden Fejdetid, og Manden gaar om med Kone og Børn og tigger.

Paa Stensby Birketing bliver der 1666 vidnet om den fattige Kvinde Maren Bremses i Stensby, at »hun blev jagen fra sin Gaard af Fjenden i Svenskens Tid, og hendes salig Husbond Jep Pedersen tillige

med hende. Saa døde hendes salig Husbond af Nød og Trængsel. Og straks derefter kom den fattige Efterleverske over til Tærø, og havde hun da intet videre at holde sig med, det hun kunde vide i nogen Maader, end hun laa der paa Øen og sankede Tang ved Stranden at føde sig med.«²²⁾

Det var, som Gyldenløve skrev i Jordebogen, at næppe havde nogen anden Egn i Landet lidt saa meget som Vordingborg Len, hvor Fjenden havde haft sin stadige Færdselsvej. Men nu var ogsaa Nøden stegen saa højt, at der maatte ske en Vending, hvis ikke alt skulde gaa til Grunde og Folket omkomme i Elendighed.

Det var paa den Tid, at Thomas Kingo sang:

„Der Freden hørtes nu i Sky
udaf Trompetermunde,
og Bonden satte Bo paa ny
og var saa glad, han kunde;
og hver sit Kvæg i Marken drev
fra vrede Mænd og onde. —
Og Lov i Land blev Frelsebrev
for Adelsmand og Bonde.“

Men der skulde Tid til.

Da den før nævnte Borgemestersøn Jens Lavridsen i 1662 for de Udlæg, som han og hans Broder

havde forstrakt Kronen med, overtog baade Vordingborg og Jungshoved Len som Pant og Sikkerhed i en Slags Forpagtning, og han under Navnet Pensionarius fik Styrelsen over begge Lenene, var det allerede gaaet lidt fremad; men der fandtes dog endnu i Baarse Herred 42 hele og 7 halve Gaarde, samt et Hus øde.

Pensionarius beholdt Styrelsen over Jungshoved Len til 1665, men over Vordingborg Len i hele 9 Aar. Det var ingen god Tid for Godset. Da Prins Jørgen i 1671 skulde overtage det, var det overalt i en saare ringe Tilstand; blot i det lille Stensby Birk fandtes der saaledes ikke mindre end 21 øde Gaarde og 7 øde Huse, hvorhos der paa samme Tid i Birkets Skove var fældet 549 Ege og 1696 Bøge.²³⁾

Trindt om fra lød der Klagemaal over Pensionarius. Saaledes fremstod blandt andet et Syn paa otte Mand, med Gabriel Andersen af Stensby i Spidsen, 26. Maj 1671 paa Stensby Ting og vidner: Paa Prinsens fandt vi af de øde Gaarde 15 Steder, hvor der 1663 stod godt Tømmer, men ere de nu ganske øde i Grunden ligesom de andre.

Vi haver og hos mange fornummet allerstørste Armod og det ikke aleneste formedelst den store Misvækst, Gud os — frem for andre — nogle Aar

haver straffet med, saa og ej heller Skatternes Ydelse; men mange sig højlig beklage, at Pensionarius dertil haver været første og største Aarsage, formedelst han ej vilde annamme hvis Landgilde, en Del kunde bringe til Veje, mens de maatte age det hjem igen; og lod han siden tage ved Vurdering, undertiden paa een Tid (een Gang) for nogle Aars Restancers Vurdering. — Og ej aleneste borttog han Boskab, Fæ, Kvæg og saadant, men Heste og Vogne, ja, hos en Del lod han age Kornet af Ageren tillige med Foderet til Slottet. Og hvor han ej Fyldest bekom, toge hans Tjenere Dommen med sig og Resten paa ny Resistance opskrev. Dette haver vi stykkevis specificeret, det meste os muligt være kunde.

Synsmændene gennemgaa derpaa Tilstanden for hver Gaard og hvert Hus i hele Birket og fremføre en Mængde Klagepunkter over Pensionarius.

Enkeltvis kan nævnes:

Gabriel Andersen i Stensby er meget forarmet. Aarsagen er, at først haver han maattet opbygge tvende af Kongens øde Gaarde, dernæst ulykkeligt Tilfælde paa hans Kvæg og Bæster, men desforuden er en stor Aarsag den, at Jens Lavridsen 28. November 1668 lod skikke fire Karle fra Slottet, hvilke toge til sig Bønder, og om Nattetider angrebe de hans

Gaard og der overbleve to Nætter og een Dag; og anden Dagen toge de ikke aleneste hans eget Fæ, Kvæg og et Bæst, men og nogle Køer, som Godtfolk hannem havde forundt til at holde Kongens Gaard vedlige med, endog der den Tid fandtes nok andet af gode Varer at betale med; mens han maatte ej, enten for Bøn, fattige Kones og smaa Børns Graad, — nogle Køer beholde. — 1669 den 11. Januar lod Pensionarius for ny Landgilde vurdere Gabriels Bæster, og ej vilde han tage af Korn eller andre gode Varer, som fandtes, saa den fattige Mand for en ringe Ting maatte sælge, hvis han ejede, til at indløse nogle Bæster, paa det han ej Gaarden skulde fragaa. Siden den Tid er Gabriel ej kommen til Oprejsning.

Ole Pedersen i Fæby beretter at være forarmet, fordi Jens Lavridsen .1668 ved Vurdering lod tage hans Korn paa Marken og age det til Slottet. Og var han hannem den Gang kun 17 Daler skyldig; men der blev udtaget for 53 Daler 2 ~~4~~. Rum Tid derefter, som han kom ud paa Slottet til Pensionarius, da vedgik denne, at han havde faaet 30 Daler for meget; men siden regnede de tre Dømmes Omkostning med videre fra, saa Ole Kaa ikkun fik ved 20 Dalers Værdi tilbage. Foderet af Kornet skulde han ogsaa have haft tilbage, men det fik han ikke, hvorover han og led stor Skade.

Hans Skrædder i Fæby beretter, at Jens Lavridsen udaf Had søgte hannem for et Lam, som samme Sommer var forfalden, og tog han da to for eet. Men hos Peder Ungerland tog Pensionarius for et Lam, som skulde ydes om Vaaren, Udlæg for 10 ŷ .

Søren Slagter i Fæby maatte for største Armods Skyld forlade sin Gaard; Aarsagen var, siger han, at Jens Lavridsen 1669 lod ved Vurdering ham fratage syv Bæster, Kvæg, Faar, Svin og Vogne, 14 Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre og 2 ŷ 8 β . Han havde af Pensionarius bekommet 4 Tdr. Havre, derfor skrev denne 4 Rigsdaler, og for et halvt Pund Rug opskrev han 4 Daler; men hos Søren Slagter blev et halvt Pund Rug ringere $\frac{1}{2}$ Skæppe kun sat til 7 ŷ .

Hans Grib i Bakkebølle er forarmet, og det ej alene formedelst den store Ildebrand, som hannem 1666 er rammet; men han siger, at Jens Lavridsen er dertil største Aarsag, idet denne 1669 lod tage ved Vurdering alt, hvis han ejede, baade Bæster og andet, som Godtfolk hannem havde givet, eftersom hans Gods kort Tid før blev opbrændt. Hans Grib føjer til: »De haver og taget Hoserne, som jeg om Morgen skulde drage paa mine Ben!«

Til Slutning sige Synsmændene:

»Hvad Skatterne sig anbelange, da endog Ager

og Eng til de øde Gaarde nogle Aar haver været lejet bort, mens og Bønderne undertiden haver høstet det til Slottet, saa have Bønderne derfor dog kontribueret alle Ydelser og Afgifter.

At vi dette saaledes haver hørt og set, stadfæste vi med vore Hænder og Karmærker her underskrevet og ved højeste Ed vil bekræfte.

Af Stensby, den 26. Maj Anno 1671.

Gabriel Andersen, Hans *HH* Hemmingsen,

Egen Hand,

Niels $\oplus$ Bundis

Hans Peszøn,

Karmærke.

Peder *P.I.S.* Jepsøn, Knud $\boxtimes$ Hansøn, *FRS.*

Peder *Pg.S.* Gregersøn.²⁴⁾

Det vedblev at regne ned med Klager over Pensionarius. Disse vare dog næppe alle lige grundede og sande, men fremsprang nok ofte af gammel indgroet Had og brugtes som en sød Hævn, nu da Magthaveren skulde fratræde sin Stilling. I det sidste Aar i det mindste, Tiden siden Kong Frederik III's Død, kunde Skylden for Godsets Styrelse ikke kastes paa Jens Lavridsen, thi da havde han kun handlet efter Prinsens Ordre. Det er saaledes Prins Jørgens Befaling af 30. Juni 1670 til Pensionarius, som Ridefoged Peder Madsen Møller fremlægger paa Tinge, og hvori der befales, at »Pensionarius ved Lov og

Dom skal tiltale de Vornede, som sig i Købstaden haver nedsat, og dem til Stavns dele, samt de unge Karle fængslig anholde, indtil de øde Gaarde antage eller stille Borgen. Men hvis, som paa andre Proprietæriers Grund kunne være beboendes, derom tilholdes Jens Lavridsen at inkvirere og give Prinsen det til Kende.«

Var Pensionarius end næppe saa slem, som han blev gjort til, saa var han dog ved Afleveringen af Godset baade paaholden og stædig. Forholdene bleve derfor mere og mere indviklede. Da nedsatte Kongen en Kommission, bestaaende af Frederik Arenstorf og Otto Skel til Vallø, som skulde undersøge Lenets Tilstand og Jens Lavridsens Fordringer.

Pensionarius fremkom nu med Fordring paa Restancer til et Beløb af 9427 Rdl. 2 Ø 5 ß ; men Kommissionen nedsatte Fordringerne til 7400 Rdl. — Derefter underhandlede Prinsens Hofmester, Overkammerer von der Osten med Jens Lavridsen, og Slutningen herpaa blev, at Pensionarius som Dækning for sine Fordringer i seks Aar skulde nyde Brugen af Hovedgaardene Lekkende og Beldringe.

Saa var endelig Pensionarius Jens Lavridsen borte, i det mindste foreløbig.

Omtrent samtidig hermed magesiftede Prins Jør-

gen Hovedgaarden Frydendal til Kristoffer Parsbjerg for Jungshoved, hvorved han fik Grænserne for sine Besiddelser afrundede.

Og da saaledes det groveste af Godsordningen var overstaaet, drog Prinsen til Udlandet, medens der blev rejst ham en passende Bolig paa den gamle Slotsplads i Vordingborg. Her byggedes i Aarene 1671—1673 et Jagtslot i italiensk Stil, som siden hen gik under Navnet »Prins Jørgens Slot.«

Men da Prinsen og hans Hofmester vare borte, faldt alle Byrder og Bryderier paa den ny Ridefoged Peder Hammers Skuldre. Og der var nok at tage Vare paa. Der skulde opkræves Gaardsyn og Skovsyn, lyses Forbud mod alle ulovlige Gilder og Gæstebud, mod Ølsalg og Brændevinssalg, Kroer og Krohuse, med mindre de paagældende havde dertil særlig Ret.

Ridefogdens første større Sag blev dog de mange Klager mod Pensionarius, som fremdeles strømmede ind. Jens Lavridsen agter imidlertid ikke stort paa Bøndernes Anker; han lader kun ved sin Sagfører Peder Olsen af Næstved spørge paa Tinge, »om ikke Mændene, der sige sig at være forarmede, dog ikke alligevel alle ere ved Gaardene, gøre Ægt og Arbejde, saa, høste og yde deres Skatter.« Det vil kunne bevidnes.

Peder Hammer fremfører herimod, at der ikke kan føres Vidne mod Vidne; de otte Mænd have afgivet deres edfæstede Udsagn, og dette bør staa ved Magt. Men vil den af Kongen nedsatte Kommission have end yderligere Underretning, vil denne blive givet.

For øvrigt fremstaa Synsmændene selv og erklære, at de til enhver Tid ville vedstaa deres Tog- og Afsigtsforretning.

Da der intet mere var at gøre, hverken for Jens Lavridsen eller Bønderne, stilnede Striden lidt efter lidt af. Begge Parter havde faaet Luft. Men helt glemme Pensionarius kunde Lenets Bønder ikke, Misundelsen bryggede i Krogene, og der mumledes om, at han næppe var bleven til den rige Jorddrot, som han nu var, paa fuldstændig lovlig Maade. Sad han nu ikke der og bredte sig paa sit nye, smukke Herresæde Nysø ved Præstø med et stort Jordegods under sig, al den Rigdom havde han skrabt til sig som Pensionarius. Det var tydeligt, at han for haardt havde plukket Kronens Gods. Og han kunde end ikke holde sine Fingre hos sig selv endnu.

Endog fra selve Prins Jørgen lød der idelige Klager over, at Jens Lavridsen ved sine Gærder, Hegn og Indgreb i Skovene skadede ham paa det ømmeste Sted — Vildtbanen. Til sidst saa Prinsen

sig nødsaget til at bede Kongen om Nedsættelse af en ny Kommission, der kunde undersøge de paaankede Forhold. Han ønskede, at Gehejmeraad Enevold Parsbjerg og Amtmand Hugo Lützov maatte faa dette Hverv. Og hans Ønske opfyldtes. 1675, den 8. Februar, mødte Jens Lavridsen og Peder Hammer for Kommissionen i Kjøbenhavn. Tvistepunkterne bleve her drøftede, Skovgrænserne regulerede og Jens Lavridsen henvist til i Steden for visse Skovstrækninger at hente Vederlag af Kronens Midler. — Sagen jævnedes vel ved Kommissionens Medvirkning, men først 17 Aar senere, 2. Juli 1692, fik dens Beslutning kongelig Stadfæstelse. Da vare Aar forløbne, efter at baade Pensionarius og Ridefoged vare døde.

En anden Sag, som ogsaa lige fra Begyndelsen af den ny Ridefogeds Virketid voldte ham ikke faa Bryderier, var Forholdet til Ryttergodset.

Kong Kristian V havde straks ved Ordningen af Ryttergodset i 1670 gjort et større Mageskifte med sin Broder Prins Jørgen, for at faa bedre Samling paa Rytterholdet. Det var vel ved dette Mageskifte slaaet fast, at alle de Vornede, som i lang Tid havde boet paa Prinsens Gods, uanket og ukæret, skulde fremdeles have Lov at blive der og høre til Vordingborg Slot; men da der ved Forordningen af 22.

Marts 1672 bestemmes, at »alle Vornede i Sjælland, Lolland og Falster, som ere fødte paa Regimentets Stavn, og som ikke befindes at være bosatte paa deres Stavn, som have mageskiftet Gods med Kongen, før end Mageskiftet skete, skulle følge og tilhøre Regimentet og af det deles til Stavns, eller siden til øde Gaarde at bebo henvises;« saa fremføres der nu alligevel Fordring paa, at flere af Prinsens Bønder skulde forføje sig ind paa Ryttergodset.

Det kan saaledes nævnes, at Axel Urne til Lindersvold, Ritmester i 2den Udskrivning af sjællandske Rytterregiment, 10. Maj 1672 ved sin Kvartermester Jens Pedersen gør Fordring paa, at Lavrs Børing, der var barnfødt i Kallehave paa en af Ryttergodsets Gaarde, men nu havde en af Prinsens Gaarde i Bakkebølle i Fæste, skulde afvige denne, drage ind paa Ryttergodset og der modtage en øde Gaard.

Peder Hammer svarer hertil, at Lavrs Børing har fæstet paa Prinsens for tolv Aar siden, altsaa længe før der var Tale om Mageskifte, hvorfor han bør blive, der han er, om der saa end er aldrig saa meget øde Gods under Regimentet. Han minder endvidere om Kongens Løfte angaaende Prins Jørgens Bønder, at de skulde have Lov til at forblive ved den Fæstegaard, som de i et længere Aaremaal have

besiddet. — Den 14. Juni 1672 falder Dommen, der giver Lavrs Børing Ret til fremdeles at bygge og bo paa Prinsens Fæstegaard i Bakkebølle.²⁵⁾

Noget lignende foregaar med Lavrs Børings Broder, Møller Morten Pedersen Børing paa Langebæks Mølle. Kvartermesteren vil have, at han skal fraflytte Møllen, han har i Fæste, og drage ind paa Ryttergodset, eftersom han er født paa en Ryttergaard i Kallehave.

Mølleren fremviser sit Fæstebrev, udstedt af Lensmanden Frederik Retz 12. Marts 1655; videre kan han ikke gøre. — Men da træder Ridefogden til og protesterer paa Prinsens Vegne, idet han siger:

»Langebæks Mølle er beliggende under Vordingborg Amt paa hans prinselige Højheds, den er ikke bortskødet til nogen, men alene af Frederik III be-naadiget Kaptajn David Donell og Hustru at bruge deres Livstid, og derefter tilfalder den Prinsen, men ogsaa tidligere kan hans Højhed tage den, hvis han giver Donell Vederlag. Det formenes derfor, at Morten Børing, der haver været i Møllen 15—17 Aar, maa fremdeles blive paa Stedet.«

Kvartermesteren henholder sig derimod til Krigskollegiets Resolution af 19. Januar 1671, hvori det hedder, at de, som ere fødte paa Regimentets Stavn, bør være Rytterstavn følgagtig. Derfor bør og Mor-

ten Børing med Gods og Formue straks være Ritmesteren følgagtig.

En følgende Tingdag fremlægger Peder Hammer Overkammerer von Ostens Skrivelse, hvori det hedder, at det er Prinsens Vilje, at Langebæks Møller ligesom ogsaa andre, der ere fødte paa Gaarde, som nu ere tillagte Rytteriet, ikke maa »rippes« fra deres Fæste og ind paa Ryttergodset.

Samme Dag faldt den Dom, at Morten Børing maatte forblive fri og ukrænket paa Langebæks Mølle.

Ikke saa let klarede Ridefogden Sagen for Niels Væver i Balle, som han havde klaret den for de tvende Brødre Børing. Det var den 11. Oktober 1672, at Axel Urnes Kvartermester mødte paa Stensby Birketing og fordrede oplæst Artikel 13 i Forordningen af 2. Marts 1672, hvori det hedder, at Officererne have Lov til at udvise Bønderne af de Gaarde, som blive Befalingsmændene tillagte, naar de advare den-
nom ved St. Hansdagstide, at de skulle flytte til næste Valborgsdag. Og da skal Bonden levere Gaarden ved Hævd paa Bygninger, Gærder, Lukke og Rugsæd; gør han ikke dette, da bør han at betale derfor efter Syn og Vurdering, som skal ske efter lovlig Opkrævelse. End videre befaler samme For-

ordning Amtmændene, at de skulle sætte den udviste Bonde til en af de øde Gaarde, der stode under Amtmandens Tilsyn, hvis ikke Regimentsobersterne skulde have Brug for Bonden til en øde Gaard paa Ryttergodset. — Nu var saaledes Niels Væver sat fra den Gaard i Balle, som blev assigneret Løjtnant Hendrik Otto Artmor, og der findes øde Gaarde paa Ryttergodset, derfor mener Kvartermesteren, at Niels Væver atter bør drage ind paa Regimentets Stavn for der en øde Gaard at antage.

Ridefoged Peder Hammer svarer hertil:²⁶⁾ Det var den 24. Januar 1672, at Niels Væver af Løjtnant Artmor i Hr. Ritmester Axel Urnes Overværelse blev udvist af sin Fæstegaard uden al Pension. Niels Væver var da 70 Aar og havde i 43 Aar siddet som Fæster i Gaarden og ydet redeligt, hvad han skulde. Han blev ikke alene udvist, men Løjtnanten tog af hans redeste og bedste Formue, hvad han fandt for godt. Af de tvende fornemme Kavalerer blev han mod sin Vilje dimitteret fra sit gamle Hjem, og maatte han med Sorg og Suk efterlade den største Del af sin Formue. — Efter at han nu saaledes i sin høje Alderdom uformodentlig er udvist og sine Midler kvit, søgte han ikke noget fremmed Herskab, men gjorde straks Ansøgning om at maatte nyde nogen Lejlighed,

efter hans ringe efterblevne Formue, her paa Prinsens Stavn, hvor han var født og baaren. Dersom Niels Væver endelig i sin høje Alderdom skulde, baade først udvises af sin Fæstegaard og derpaa siden henvises til en øde Gaard at opbygge og bebo, — da burde Løjtnanten eller »anden« Herskab for Regimentets Stavn straks have henvist ham til samme øde Plads og ikke da tilladt ham at flytte hen paa anden Stavn og befriet ham fra al Pension, som Kontrakten mellem Niels Væver og Løjtnanten melder.

Dette, hvis det straks var sket, vilde have været mere til Regimentets Fordel. — Men kanske Hensigten i sig selv ikke var saa taabelig. Thi det kunde vel ikke være saa slemt, først at udvise en Bonde af hans forsvarlig holdte Gaard og derpaa tilige med Gaarden tage en Del af hans Middel og saa lade ham passere, at han kunde søge sine Børn, sin Svoger og andre gode Venner, som for en Del af Medynk, en Del af skyldig Kærlighed forstrakte ham i hans Alderdom af deres Midler. Og siden, da han med samme entborgede Laan, af Miskundhed givet og meddelte Midler, havde sat sig ned paa hans naadige Prinses Stavn, hvor han ved en og anden Benaadning og Forskænkelse begyndte at berige og komme sig igen til Rette, — da var det ret Tid at

søge hannem paa ny igen om og imod Kontrakten, nu det var formodeligt, at han havde oprettet den forrige Skade og havde vel samlet sig noget at antage en øde Gaard med paa Regimentets Stavn. — Hvilket dog alligevel synes at være et Slag med en Sten: Først at faa en Fæstegaard fra Fæstebonden uden noget Fæstevederlag, oven i Købet at faa saa meget af hans Midler, som de vilde, og saa ruinere Prinsens Bonde med alt, hvad hans var. — Nej, Niels Væver bør fri at være for al Tiltale fra Regimentet. Her ere Vidner nok, som kunne stadfæste, at Forliget var, som nævnt, thi baade Hr. Karl Thorkildsen i Langebæk, Birkefoged Lavrs Lavrsen i Vrangsgaard, Færgeejer Peder Pedersen paa Koster og Møller Morten Børing i Langebæks Mølle vare alle nærværende, der Kontrakten mellem Løjtnant Artmor og Niels Væver blev oprettet, og Løjtnanten overtog det anlovede Gods for Fald.

At alt saaledes var tilgaaet, vedstaar Løjtnant Artmor nu ogsaa selv her paa Tinge.

Men da træder Hr. Karl af Langebæk frem og siger: »Vil Løjtnant Artmor saa ej og med det samme vedstaa, at han haver forbudt Bo Olsen at staa aabenbare Skrifte, haver forbudt Bønderne i Kallehave efter gammel Vedtægt og Sædvane at age

Gødning for mig, saa og at han haver talet ilde, onde og slemme Ord om mig, deres Sognepræst!»

»Nej,« svarer Løjtnanten, »alt dette er kun usandfærdig Paaanke «

Efter dette af Præsten og Løjtnanten opførte Mellemspil, som ikke vedrørte denne Sag, fremstod Birkefogden og vandt ydermere, at ved Forliget fik Løjtnant Artmor af Niels Vævers Gaard i Balle: 6 Tønder Byg og al Rugsæden, en Jærnkakkelovn, Panelværk, Skiver og Bænke af begge Stuer — et Stykke Panelværk undertagen, som Niels Væver fik Lov at flytte med sig, — men videre fik Løjtnanten 4 Hopper og 2 Hestegilder, som straks paa Steden bleve brændte med Løjtnantens Hestebrænde, Plov og Plovtræ, Plovbæster og behørig Redskab, saa og Harver og en Tromle. Og samme Tid fik Niels Væver af Artmor Lov til at flytte noget Havre og Hø til Stensby.

»Det er alt i sin Rigtighed,« udbrød Løjtnanten; men han tilføjer: »Der burde have været lovligt Syn paa Gaarden!«

Kvartermesteren fastholder trods Ridefogdens Forsvar alligevel sin Paastand, idet han siger: Niels Væver var bosat paa Regimentets Stavn, da det blev oprettet, hans Gaard blev assigneret Løjtnant Artmor,

og Forordningen siger, at i saa Tilfælde skulde han forsynes igen med en øde Gaard paa Regimentsstavnen, hvis fornødent gjordes. Nu fremlægger vel Niels Væver et Tingsvidne, som skal bevise, at han er udvist af Løjtnanten; men herimod kan fremlægges et Tingsvidne fra Jungshoved Birketing af 9. November 1671, som viser, at Niels Væver efter første Udvisning, — thi han blev udvist af Gaarden tvende Gange — skal paa ny igen have akkorderet med Løjtnanten, at han skulde forblive paa Gaarden.

Kvartermesteren ender med at sætte i Rette, at Niels Væver bør være Ritmester Axel Urne følgagtig.

Hertil svarer Peder Hammer: Det er vel sandt, Niels Væver nogen Tid boede paa Regimentets Stavn; men det var med Vilje, Vidskab og Venskab, uden nogen Prætention paa hans Person. Han var dimitteret, frigiven og havde paa ny fæstet paa Prinsens, før end Forordningen om Tvangen udkom. Sikkert vilde han være bleven paa sin Fæstegaard, naar det ske kunde, men han blev udvist; og har han siden haft Fæste paa Prinsens indtil denne Dag. Ridefogden formener derfor, at Niels Væver bør være fri for al Tiltale og forblive paa sin Gaard i Stensby.

Dommen faldt 2. Novbr. 1672 og kom til at lyde: Niels Jensen Væver er efter Tingsvidne fra

Jungshoved Birketing af 24. Juni 1671 udvist af sin Gaard i Balle, har klaret for Fæld til Løjtnant Artmor og har af denne faaet Lov til at flytte 10 Traver Havre og 2 Læs Hø til sin nuværende Fæstegaard i Stensby; efter at dette og meget mere er sket, søges han først nu, da Forordningen af 2. Marts 1672 er udkommen, til Regimentets Stavn og til at forlade sin Fæstegaard under Vordingborg Slot, i hvilken Stavn han er barnfødt — da kan ikke kendes rettere, end at han bør fri at være for Ritmester Axel Urnes Tiltale i alle Maader.

I den nordlige Del af Vordingborg Len blev der ligeledes søgt efter Vornede til øde Ryttergaarde, Kvartermesteren kom med sin bekendte Forordning, men de unge Karle mødte med alle Haande Udflugter: een siger, at intet levende Menneske ved, hvor han er født, en anden, at hans Moder har sagt for ham, at han skal være født i Fyn, dog bleve de alligevel, trods deres Skræk og Afsky for Rytterstavnene, dømte til at være Ritmester Axel Urne følgagtige.

Kun en ung Mand, Jep Olsen, der var født paa en Ryttergaard i Hundstrup, men nu sad ved Prinsens Fæstegaard i Blangslev, vedbliver standhaftig at vægre sig og fremfører, at han udi forleden Krigstider haver tjent Kongen for en Rytter, og blev han

med flere Folk hengiven til de Svenske; men haver han sig selv fra dennom igen ranzioneret, saa han vil formode derfor fri at maatte være.

Ridefoged Peder Hammer træder nu til for at hjælpe Jep Olsen, Prinsens Bonde. Den 9. Septbr. fremlægger han i Retten Jep Olsens Afsked og Pas, samt lader fremstille Vidner. Af disse vandt Hans Ibsen i Snesere: Næstforgangen Ufredstid vare Jep Olsen og jeg begge tilsammen Sogneryttere, og stode vi ved Gyldenløves Regiment. Vi vare med flere udi Halland; men samme Vinter, der Svensken var indfalden ved Vordingborg, bleve vi til Kjøbenhavn indfordret, og vare vi der, indtil den sidste Fred blev sluttet mellem Danmark og Sverige. Og da samme Tid bleve vi hengivne og overleverede til Svensken paa Kolding Bjærg blandt de Folk, Svensken fik af vor Konge. Og vare vi der nogle Dage, men mente da hellere at søge vort Fædreland og det at tjene, end at fortøve hos Fjenden. Hvad vi og gjorde, idet vi hemmelig undvege.

Skrædderen i Ring, der havde tjent Hammer Sogn for Rytter, som og Hans Sørensen i Baarse vidne begge, at de samme Tid med Jep Olsen og Hans Ibsen bleve overleverede de Svenske paa Kol-

ding Bjærg; men at de og ranzionerede sig selv paa bedste Maade.

Ridefogden formener da, at efter det anførte og efter Kong Frederik III's Fribrev bør Jep Olsen være fuldt ud fri for Axel Urnes Tiltale.

Men Kvartermester Jens Pedersen fastholder sin Paastand.

Dommen faldt imidlertid straks og kom til at lyde: Da, endog Jep Olsen er født paa Axel Urnes Gaard, saa findes dog derimod med Vidnesbyrd bevidnet, at forne Jep Olsen haver forleden Krigstid tjent Kongen, højloflig, salig Ihukommelse Frederik III, for en Rytter af Kastrup Sogn, og da blandt flere, som de Svenske af Kongen bekom, er hengiven og overleveret til Fjendens Tjeneste; hvor han dog fra dennom haver sig salveret og igen til sit Fædrenerige og Land forføjet, som han paa ny igen haver tjent, hvilket af et Pas, udgivet af Georg Christian Schultz og dateret Hobro 2. Decbr. 1661, erfares, da det deri hedder, at Jep Olsen hannem i 13 Maaneder for en Rideknægt haver tjent. Og er det vitterligt, at han nu haver fæstet Gaard paa Prinsens Grund og Stavn til Vordingborg Slot. — Vi driste os derfor ikke til at dømme Jep Olsen, men han maa forblive paa sin Fæstegaard, med mindre vor aller-

naadigste Konge og Arveherre det anderledes behager, alt i Anseende af Kong Frederik III's Forordning og Fri-brev af 25. August 1659 og 6. Marts 1661, der befri alle Vornede, som vare Soldater i Kjøbenhavn, saavel og de, som nogen synderlig Aktion bestod, at de skulle være løs og fri fra deres Fødestavn. Saa bør og Jep Olsen fri at være for Rytterritmesterens Tiltale.²⁷⁾

Det var dog ikke alene mod Styrerne for Ryttergodset, at Ridefogden maatte tage Kampen op, det var saa at sige alle Godsbesiddere, der efterstræbte de Vornede. — Axel Urne søgte saaledes for sin egen Mund, ikke til Ryttergodset, at indfange en Mand i Ring, der var født paa det til Ritmesterens Svigerfader Kristoffer Lindenov pantsatte Gods. Manden, Rasmus Hemmingsen, fremtræder selv og angiver, at hans Moder, som nu er død og borte og salig i Himmerige, haver sagt hannem i hendes sidste Stund, at han er avlet mellem Kjøge og Kjøbenhavn, og da havde hun og hans salig Fader hverken Bo eller Hjemsted; men siden, der hans Fader blev fri for Kongens Tjeneste, fik de Fæstegaard paa Vordingborg Len.

Peder Hammer optræder derefter paa Bondens

Vegne og fremfører, at denne er født paa det Gods, der tilhørte Kongen, før det blev pantsat, at han havde stedt og fæst paa Ko. Ma. Gods, før Prins Jørgen fik det; og denne fik Amtet overleveret at nyde saaledes, som det forefandtes, der hans prinse-lige Højhed modtog det.

Men alligevel kom Dommen, der faldt 7. Oktbr. 1672, til at lyde, som følger: Fremlagt for Retten ere tvende Tingsvidne, et af 16. Marts 1663, hvori vidnes, at Rasmus Hemmingsen da tjente hos sin Moder i Faarup, og et af 5. August 1672, hvær bevises, at Bonden er født i Blangslev paa en Gaard, som af Kronen blev pantsat til Kristoffer Lindenov. Nu protesterer vel Peder Hammer og siger, at Kongen har tillagt Prins Jørgen Vordingborg Amt med Bønder; men herom er intet i Retten erlanget, hvorfor Rasmus Hemmingsen kunde befries; han bør derfor at være Axel Urne følgagtig, indtil Kongens Tilladelse og Bevilling kan faaes. — Dog, saasom Jydske Lov 3. Bog 16. Kapitel tilholder, at »Lething skal oc redis aff den affgrøde, tagen er, oc ey aff det, der ligger i Jorden eller saais skal«, saa bør Rasmus Hemmingsen af hans havende Fæstegaard betale og give til Vordingborg Slot baade Landgilde, kongelige Kontributioner og al anden Tyngge, som Fæstebonden

er pligtig at svare Herskab til første Fardag, Valborgsdag, — og da først kan Bonden bortføres til anden Gaard.²⁸⁾

Ogsaa mod Kommunitetet maatte Peder Hammer gaa i Kamp. Villum Mule paa Studiegaarden gjorde nemlig Fordring paa fem Vornede paa een Gang, de fem Brødre, Ole, Peder, Niels, Jep og Hans Olsen. — Ridefogden svarer da Kommunitetets Økonom Kristen Jakobsen, som møder paa Tinge, at hvis Prinsen bliver ansøgt med Respekt, ikke med Trætte, kunde Villum Mule maaske faa Bønderne. Men ellers burde Økonomen forøvrigt mindes, at Bønderne ere overleverede til Prinsen ved en Kommission, og Jordebogen udviser, hvilke og hvormange de ere. Der skulde hellere fremlægges Bevis for Kommunitetets Rettigheder, end der blot stilles Fordringer. Thi Kongen kan maaske have forbeholdt sig Herligheden over de Gaarde, der senere ere skænkede til Kommunitetet, og da maatte jo samme Bønder efter gammel Skik og Sædvane bosætte sig paa Kongens, hvor de bedst kunde forsynes og med største Nødvendighed behøvedes. Eller kongelig Majestæt kan have skænket dem bort paa den Betingelse, at »saa mange Vornede, som paa Kongens og Kronens Stavn

ere fødte, de samme at maatte bosætte sig paa Kongens og Kronens; hvilket og hidtildags kan være passeret, saa at mange af Kongens og Kronens Vornede nu fæste og bo paa Kommunitetets Grund og Stavn. Det høje Herskab bør herfor efter Billighed nyde »Jævnet« eller lige for lige. Og dersom Forstanderen for Kommunitetet vil simpelthen igengive og levere Prinsen alle de Vornede af Vordingborg Amt, som nu ere bosiddende og opholde sig paa Kommunitetets Stavn, da vil Peder Hammer ej undlade at formode, at hans prinselige Højhed ingen Hinder eller Forfald tilsteder paa nogen af de Vornede, som paa Kommunitetets Gods kan være fødte, og som nu findes bosatte paa Prinsens Grund.

Anlangende den af Kristen Jakobsen i Retten fremlagte Landstingsdom, som nu er gammel, fast forglemt og fortiet, da vil ej formodes, at samme kommer Prinsen til nogen Afgang paa hans Tjenere, efterdi af Akterne erfares, at den velbaarne, nu salige Hr. Landsdommer om Sagens rette Beskaffenhed ikke fuldkommen skal være underrettet og oplyst om Kommunitetets Foundationer og Konstitutioner.

Synes og vel, at de, som Dommen i Eje haft haver, ej haver holdet den af synderlig Kraft og Consideration, helst efterdi derpaa findes tegnet og skrevet« :²⁹)

„It Bindebreff och iche it Bundebreff!

Engang, som ieg i en Schouff monne gaae,
møtte mig en Jomfrue, hun haffde paa
de Kleder blaae og schiønne:

Hun haffde och udi sin Hand
en denlig Vrt, som var grønne,
dend gav hun mig strax paa Stand.
Siden monne hun mig holde
for sin Sommergiech saa holde.

Siden monne ieg giette,
hvad dend Jomfru monne hedde,
samt alle de, hun vnder wel,
binder ieg med dette selv;
herudi er en anden Vrt,
dermed er J bunden saa fort,
och schal vere bunden saa lenge,
til J mig binder med andre Streng.

Fortencher mig iche for dette lille!
J maa mig derfor giøre et Gilde.
Nu intet mere paa denne Tid,
vi wil nu legge paa noget andet Flid
och bede Gud om sin Naade,
at hand wil os fri fra alschens Waade.

Vale! vale!”

Ridefogden tilføjer: Heraf noksom kan erfares, at der er skæmtet med Ret og Dom. Hvorfor forment, at de lovsøgte bør frikendes, indtil det bliver omgængt og bevist, som indført er.

Dommen mellem Villum Mule paa Studiegaarden og en Del Vornede, som Peder Hammer vilde forsvare, faldt 12. April 1675 og kom til at lyde: Landsdommers Dom af 8. Juli 1657 underkender en Tybjerg Herredstingsdom af 12. Marts 1657 og dømmer de Vornede til Kommunitetet at høre. Saa siger og Forordningen af 5. Decbr. 1670, at ingen Proprietær til sine øde Gaardes Besættelse eller i andre Maader ved Hold paa sine Vornede maa nogen Forhindring gøres. Derfor skulle ogsaa de fem Brødre efter Landsdommers Dom og efter Tingsvidne fra Flakkebjerg Herredsting være Kommunitetet følgaftige.

Alle disse Sager med fremmede Herskaber vare dog for intet at regne for Ridefogden, mod hvad der ved den almindelige Godsstyrelse laa for hver eneste Dag. Snart gjaldt det om at faa et Syn Lenet over, der kunde give Oversigt over de øde Gaarde og Fæld paa de besatte, snart om at skaffe Vornede frem, der

kunde tvinges til at overtage ledige Steder, snart om at skaffe Forstrækning af Fødekorn og Saasæd til de forarmede Bønder, og til enhver Tid gjaldt det for Ridefogden om at holde et vaagent Øje med de dovne og sløve blandt Fæstebønderne, saa ingen Gaard skulde rent forsiddes og komme til at staa øde.

1 Janaur 1673 maa Peder Hammer saaledes kalde Ornebjærg Bymænd til Tinge, for at de skulle vidne om, hvor ilde Hans Ørn skötter sin Gaard.

Kristen Skaaning siger da: Hans lader sin Fæstegaard ganske forfalde. Bygningen er helt brøstfældig og duer intet, undertagen seks Væggerum, som han forleden Efteraar lod opsætte, men endnu dog hverken har takt eller klinet. Frugthaven med Ymper, Pile og Humlekulers Sættelse og Læggelse er ganske øde, fordærvet og intet hejet; endog en Del gamle Frugttræer haver han afhugget og brændt, medens Gærderne omkring Haven findes slet øde, og alt ligger under Fæfod. Jorden i Marken findes røgtet og gødsket, saa som saa, kun lidt, saa vidt han har kunnet komme af Sted, somme Aar 2 Skæpper Land, somme 3, dog er der af Rugsæd i Aar saaet ungefær 18 eller 19 Skæpper.

Markgærderne ere for den største Del øde og forfaldne, og det gamle Gærdsel er bortført og brændt.

Formanden for Synet siger, at der Hans Ørn kom til Gaarden, var den vel ond og sat i Fæld for 60 Rdlr., men Hans har gjort den endnu vovere, idet han tog baade sit eget og Naboernes Gærde og brændte.

Da hans Formand besad Gaarden, var den vel noget forfalden, men ikke som nu; thi da vare Haverne med Indhegning omkring, med Frugttræer og Humlerum; men Hans Ørn har hugget Abilderne, baade de friske og de tørre.

Hans Ørn svarer hertil: »Det var kun nogle gamle og hule Træer, jeg fældede i Vintertid mod Kulden. Ellers ere mine fattige Vilkaar forvoldede ved min og min Kvindes Krankhed i langsommelige Tider. Men er end Gaarden brøstfældig, vil jeg forderligst opbygge og forbedre den, saa Herskab og Øvrighed skulle være tilfredse dermed. Inden Paaske skal jeg have rejst seks Væggerum Hus, og i den tilkommende Sommer skulle de og alt det øvrige komme til at staa i færdig Stand.«

Hans Ørn gik under et haardt Aag, han havde den trykkende Sko paa, derfor ømmede han sig og blev til Tider gnaven. Han viste det nu, og han havde vist det før. Da saaledes nogle af Ornebjærg Bymænd med Esben Krog som Talsmand Søndagen

efter Nytaarsdag kom ind i Hans Ørns Gaard og skulde pante ham for forsømt Høstarbejde, og Esben bad ham om at betale Bøderne eller give dem Pant, blev Hans opirret og ond. — Der gik en Drift Grise og rodede der i Gaarden; saa udbryder Hans Ørn efter Talsmandens Spørgsmaal: »Skulde jeg mon give dig Pant i den Gris, der gaar! Nej, jeg vil give dig Djævelen, vil jeg, din stormundede Hund, som nok skal faa en Ulykke.«

De gik saa ind i Stuen. Men der greb den vrede, onde Mand straks fat i Esben, skød ham om for ved sig paa en Bænk og bed ham.

Morten Rytters Kvinde, som stod hos, raabte: »Jeg tænker da ikke, du bider en ærlig Mands Finger af!«

De andre Bymænd saa da, at Hans Ørn havde Talsmandens Tømmelfinger i sin Mund, hvorfor de og Rytterkvinden skilte dem fra hinanden. Da saa de alle, at Esbens Finger blødte meget stærkt, og at han var revet og flænget paa den ene Kind.

Nu betalte Hans endelig, og Bymændene gik.

Men paa Tinge klager Hans Ørn, at det var Uret af Granderne, at de vilde pante hannem om Julen for det, der var forfalden for to Aar siden.

Og end værre var det, at Esben slog ham paa Kinden i hans egen Stue.

»Det hørte I da, at Esben selv sagde!« raabte Hans Ørn vredt til de otte Stokkemænd. Men Stokkemændene kunde intet svare dertil, eftersom baade Hans og Esben havde raabt op imod hinanden med slemme Munde. De hørte vel Esben sige: »Det er sandt, drages til Minde!«

Men hvad det var, der var sandt, vidste de ikke.

Ridefogden fik nu sikkert Løfte af Hans Ørn, at han vilde opbygge, heje og fly sin Gaard; men Hans Ørns Tak fik han næppe.

Dog vankede der end baade Vrede og Utak til Peder Hammer for hans strenge Gaardsyn, han maatte alligevel vedblive dermed, at ikke Gaardene forfaldt og bleve helt øde; thi da var det vanskeligt at skaffe ny Fæstere dertil. Enhver gyste ved Tanken om at blive bundet til en Gaard med alle dertil hørende Baand og Krav: Hoveri, Skatter og atter Skatter. Blot Indfæstningssummen, Stedsmaalet, som det oftest kaldtes, kunde det falde vanskeligt nok at faa betalt. Aar efter Aar maa Ridefogden kalde Fæstere til Tinge og kræve Stedsmaal af dem, som de endnu ikke have ydet, skønt de have siddet flere Aar ved Gaardene. Og dog var Stedsmaalet af en Gaard i Peder Hammers Tid kun 1 eller 2 Sletdaler, et Par Gange ydedes 6 Rigsdaler og een eneste

Gang 12 Rigsdaler, nemlig af en større Gaard i Over Vindinge.

Derimod vilde enhver Vorned hellere til et Hus end til en Gaard.

1676 spørger Ridefogden Peder Olsen i Lundby, om han vil give lige saa meget i Indfæstning af sit Hus, som alle andre Husmænd give, nemlig 10 Rdlr., ellers skal han siges ud og til en Gaard. Hans Johansen vil gerne, som Sædvane er, give 10 Rdlr. i Stedsmaal af sit. Det vil Peder Olsen ogsaa hellere, end han vil sættes til Gaard.

Ridefogden havde ganske vist Medhjælpere ved sit store Arbejde. Saaledes havde han om paa Slottene og Ladegaardene Fogder, der skulde paase den hele daglige Dont; men disse Ladefogder havde gennemgaaende en særegen Evne til at gøre sig forhadte af Hovbønderne, hvem de derfor laa i stadig Strid med. Efterstaaende gamle Vise²⁹), der skildrer dette Forhold, bærer til Overskrift:

„Om en Curieus udenlands fra —
Jeg troer von Baurtorps in Bydtland —
forrenst

I. A. D. E. J. B. G. E. D.

Og en flackels eenfoldig Bonde, som Anno
1600, giet det [den 24. flaa digt] kom paa den Herre-

Gaard Ryggerup i sterck Handel med hinanden.
 Af een der forbi renst Originaliter forfattet.
 Copien er i Sædland at bekomme.

Under den Mæll.: Hvor gaaer det mig, er jeg da bunden?

Hallo! jeg var drukken, nu faar jeg min Sands.

Prentet i Kiøbenhavn Aar 1700.

1. Bonden:

„Hvad er det? Hvem bander saa filde?
 Hør Qvinde, det daffer svar digt paa vor Port.
 „Hvad monne den Hange hand vilde?
 Jeg maa op og see, hvad Fortred der er giort.
 Gid Kneflind regier'et, Lafogdind det er!“
 „Hvad monne den Hange hand vill;
 Ret synderligt Budskab hand icke os'før;
 Min Hierte Mand=Lille tie still.“

2. Lade=Fogeden:

„Luft op der. I Morgen til Hove,
 Præcise med Vogn og med Heste, pas paa,
 Saa skal jeg dig lære at sove!
 Og icke til Porten, naaer jeg bander, gaa,
 Lad see, du kommer, før Solen opstaaer,
 Bag Rumpen for længe en luur,
 Og tænd jeg i Morgen i Skoele dig faaer,
 Saa vil jeg dig føre i Ruur.“

3. Bonden og Kvinden:

„Gid Bocher regier'et, jeg agtet
I Morgen at faa mig et Par Læs Høe hjem,
Møn Bæsterne løtvøttens magtet;
Den Lafogd er meere end vor Juncker slem.“
„Kom Niels og leg dig need, det daupes ret nu,
Thi Hanen goel anden Gong nys,
Vor Avels-Karl sidder endnu i vor Kru,
Saa ligger alleene vor Tøs.“

4. Kvinden:

„See hisset, Mand-Lille, hvor Solen
Staaer høyt over Ryngaassen, du vift faar Skam,
Gad Marne strax ud efter Folen,
Den graablisset Hest, men pas vel oppaa ham,
Skynd dig saa med Dggene snart hjem igien.
Gad Niels, smør Bognind, løu til,
Til Middag vor Bær med Madposen hen
Skal komme, hvor nødig hand vil.“

5. Bonden og Kvinden:

„Guds Lunind, tag hød mæ møn Route,
Thi Lafogdin kommer mæ vift paa mønd Ryg,
Hand alletyd herlig fand broute;
Skam faa hand, dertil hand er rettelig stryg:

„Gø Morind, Græn Grænsøn, lød fille jeg kom,
 Jeg bær, I fortønder mig en.“
 Skrip, skrup, skrap! hvor Bonden hand vendte sig om,
 Der vandted i denne her Kej.

6. Lade=Fogeden:

„Al fa dig i Mutes, du skulle
 Til rette Tid komme, din doune Hund!
 De Utaf du self dig forvulde,
 Og knurrer du, faar du vist Skam paa din Mund,
 Min Tyr=Mie kiender du; arbejd du Buur!
 Bag Dret en længer dig flaa,
 Lad see, at du endnu en half Time luur,
 Paa ny du af Bidsten skal faa.“

7. Bonden:

„Nej, fiere Falille, vær skiellig
 Og holt op at skiende mig sliig Hasselmost,
 Jæ arbejder trofast og villig,
 Dog næppe fortienner den daulige Kost.
 Jæ veed vel, i Vinter en Fole for jer
 Jæ forer med Havre og Høe,
 Saa blyv'r vi igien vel gode Benner,
 Jæ tienner jær indtil min Dø'.“

8. Lade=Fogeden:

„Skjøt intet, Niels Nielsen, vi kommer
Til rette, skjøt intet, og helst naar som du
Faaer overfødt Blagind til Sommer,
Da faaer vi val og en Ruus=Ol i vor Kru,
Saa blyver vor Trætte indbyrdes forligt,
Skjønt det ey for Junderen kom;
Thi hand siger ogsaa heel gierne: Slaa digt!
Nu har du i Dommen et Om!”

9. Bonden:

„Jæ veed val, om Folind blir spæffet,
Jo jeg haver hieme ind bra peuind Dreng,
Han Senerne gierne git streffet,
Og aldrig om Autenind gaaer hand i Seng,
Før Smaagvæget rygtet i Oddelind er,
Ham skal J vær naadig imod,
Naar som hand til Hove mit Grinde bær,
Saa er hand mod Jer Fole god.”

10. Lade=Fogeden:

„Naa, fiere Niels Nielsen, gue Benner
Vi begge skal blyv! Og sier J jer Hold,
At Jæppe og Laus det ey fienner,
Saa fiyr J fun hiem, a befal jer Guds Vold!

Di andre, til Soelen gaaer under, 'ska' bli',
A fier giennem Fingre mæ jer.
J skal og i Vinter for Kænser vær fri,
Naar Hiul-Nau i Dyndputten skær."

11. Bonden:

"Far vel da, Cræn Crænsen, vi sandis
Paa Søndau til Kircke, og værer en vreed,
Det forrig en meere paaandis,
J veed vel det er udaf Møsforsand sfeed.
Nu laster jæ saa marre mig til mit Hiem!
Diø, gaa nu Cræn Crænsen, far vel!
Gid Kneflind far i End, hand er en saa slem,
Naar man gjør kun saasom hand vil."

12. Bonden og Kvinden:

"Go Nuten, møn fiere Marn-Lille!"
"Gud Sønne jær Niels, hvor kom J saa snart,
Lafogden holt viskelig Gille
J Dau paa jær Ryg med en yndelig Fart?"
"Jæ fick lit a Førstind, dog housom hand var,
Jæ slesked, indtil jæ undslap;
Jæ loftind i Vinter dend Blag, som hand har,
At føde; det skal være knap."

13. Dvinden:

„Har du ham ragt Haanden, da frygter
Jæ, at du dit Løfte maa entlig bestaa,
Hand ellers din Stadel saa rygter,
At du en tør reddis for Alderen graa;
Den Skind=Mær mand sagte fand holde paa Joer,
Byg=Muner skal spicke hans Rib!
Den Haure, som endnu paa Touterne groer,
Skal fede vor blaahjelmets Rip.“

14.

Gud bedre den plagede Bonde,
Som maa trebuleres, i hvordan det gaaer,
Hand slet maa udpines til Grunde,
Foruden at alle ham støder og slaar.
Dog endskiønt hand lever, saadan som det er,
Saa lever hand dog allerbest,
Fornøjet, om icke i herrelig Fær,
Da daglig Fornødenhed best.“

Ligeledes havde Ridefogden trindt om i Lenet andre Hjælpere, der skulde gaa ham til Haande under hans opslidende Arbejde med Godset. Byerne til Jungshoved og Vordingborg Slotte, ligesom ogsaa til Hovedgaardene Beldringe og Lekkende vare til hvert af disse Steder delte i tre Kredse eller Hold,

kaldet Tredinger, og hver Treding havde sin Foged, Tredingsfoged, der skulde paase, at Bønderne i hans Treding udførte det dem paahvilende Hovarbejde, lukkede Gærder, betalte Skatter og holdt deres Gaarde i Hævd. Ligeledes fandtes der trindt om i de forskellige Sogne ansat Sognefogder, som skulde have Tilsyn med Veje og Broer, samt sørge for, at Fæld og Udsættelser paa disse bleve afhjulpne.

Men disse Ridefogdens Medhjælpere vilde nødig tage for haardt paa deres Naboer og Bymænd, de lukkede hellere et Øje til for Manglerne og lagde det døve Øre til for Klagerne. De bleve selv forsømmelige.

Saaledes maatte Peder Hammer 1675 tiltale Tredingsfoged Mads Jensen i Lundby for Pligtforsømmelse, idet han ikke havde advaret Ridefogden om, at Rasmus Bunde der i Byen hemmelig vilde frarømme sin Gaard, endskønt Tredingsfogden selv var bleven advaret. Det var nemlig Onsdagen tilforn, før Rasmus rømte, at Lundby Bymænd vare forsamlede for at gaa med Gærder for deres Marker, da, som Rasmus Bunde ikke havde hejet eller lukket sin Gaards Gærder i Mark eller By, gik nogle af Bymændene til Tredingsfogden, som han laa paa sin Sygeseng, og sagde: »Rasmus haver nok i Tanke at

rømme. Giver Ridefoged Peder Hammer det til Kende!«

Men Mads Foged svarede: »Det tror jeg ikke. Han haver Kvæg i Leje af mit; det drager han vel ikke herfra med.«

Alligevel, Søndag Nat efter denne Onsdag, rømte Rasmus Bunde fra sin Gaard; men imidlertid havde rigtignok Tredingsfogden faaet sit Lejekvæg tilbage. Ridefogden lader derfor sætte i Rette: Mads har ikke, som en ret Tredingsfoged skyldig og pligtig er, betimelig givet til Kende Rasmus Bundis forehavende Undvigelse, endda han derom lovlig er advaret, og haver han saa endog, straks før Bonden rømte, til sig selv bekommet det Leje og Foderkvæg, som denne havde staaende; — derfor bør Tredingsfogden enten med Gods og Formue indestaa for, at Rømningsmanden bliver opsøgt og indhentet, saa han paa den forladte Fæstegaard kan indkomme og forblive, eller og han dertil i Tide forskaffer en dygtig Person, som Gaarden kan antage; men sker intet af dette, bør han selv til Gaarden pløje og saa samt deraf skatte og skylde.

Tredingsfogden kom ikke til at lide efter denne haarde Irettesættelse; thi hans Sotteseng blev efter kort Tids Forløb ogsaa hans Dødsseng. Dermed var Sagen endt.³⁰⁾

Og Sognefogderne vare ikke flittigere end Tre-
dingsfogderne. I 1671 maa Peder Hammer lade kalde
alle Fogderne i Stensby Birk til Tinge og fordre dem
idømte en Bøde, hver især paa 3 ~~Å~~, fordi de ikke
efter Varsel havde ladet alle Broerne istandsætte.
De tie og betale.

Kun Knud Brems i Stensby siger, at han med
Guds Hjælp paa en otte Dages Tid skal have Broer
og Veje færdige i sit Distrikt.

En stor Byrde var det ligeledes for Ridefogden
at skulle skærme og vogte Bønderne mod Overlast
og Overfald af fremmede Herskaber eller deres Tje-
nere, som og at vogte og værne Bonde mod Bonde,
naar det onde og ustyrlige Sind kom op.

I 1673 havde saaledes Ritmester Niels Mund til Rønne-
bæksholm paa en blot og bar Mistanke om ulovlig Skov-
hugst ved sine Tjenere med Vold og Magt ladet an-
holde Bonden Lavrits Gynges i Brandelev. Peder
Hammer lod straks skikke fire Bønder til Rønnebæks-
holm for at forhøre om Bonden, der sad fængslet og
bunden i Borgestuen. Bønderne traf Niels Munds
Ridefoged, Jens Jensen i Bøgesø, og adspurgte de

ham da, om Lavrits maatte komme hjem og tage Vare paa sin Avling. Men Ridefogden svarede: »Jeg haver ikke taget hannem fat, mere end de andre.« — »Ja,« sige Bønderne, »slipper Lavrits ikke løs, kommer I til at svare til hans Skadelidelse med al Tynge, Skat og Gaardens Forsømmelse.«

Imidlertid de saa taledede, var Fangen kommen løs; og gik han nu ud af Gaarden.

Men Jens Jensen søgte straks efter hannem, forskaffede Fruens Kusk paa Rønnebæksholm med Jærntyve i Haanden til paa en Hest at hente Flygtningen tilbage. — Den ene af Bønderne vilde gaa frem for at afværge Forfølgelsen, men Ridefogden raabte barskt: »Gaar du ej tilbage til de andre, skal du faa en Ulykke!«

Den ene af de fire Mænd, Jørgen, vidner, at han siden hen igen blev skikket til Jens Jensen i Bøgesø med Brev fra Peder Hammer.

Men Ridefogden vilde intet svare til Brevet; og sagde han: »Jeg er ikkun en Tjener, som de andre, og haver ikkun fulgt min Husbondes Befaling. Men haver nogen noget at søge eller klage, faar de gaa til min Herre og Husbonde.«

Lavrits Gynge blev da fremdeles i Fængsel og Tvang i Rønnebæksholms Borgestue, hvor han gik med Fjeder paa det ene Ben.

Imidlertid havde de fire Bønder, der møde som Vidner paa Tinge, tvende Gange synet Fangens Høveder og Mark: Første Gang, det var for tre Uger siden, var Kornet ved Magt, og da fandtes ungefær tolv Læs Hø revet og sat i Stak. Anden Gang, for otte Dage siden, der de synede, da fandtes stor Skade paa Fangens Korn: Blæsten havde hærget noget, Kvæget opædt endnu mere, alt i alt til Skade for to Pund*) Byg og fire Tønder Havre, saa og til Skade paa Hø for seks Læs. — Efter disse Vidnesbyrds Aflæggelse lader Peder Hammer sætte i Rette: Saa som Jens Jensen haver taget Lavrits Gynge udaf sin frie Frelse, uden Lov eller Dom og uden Misgernings Øvelse, da bør han at betale sine fire Marks Bøder og svare til Tynge, Skat og Skade. — Dog de forligedes. Lavrits Gynge slap af Fjeder og Fængsel hjem til sin Gaard, og Ridefogden slap for at betale Skat og Skade.

Men der gik næppe et Aar hen, saa var det igen galt fat med Lavrits. Og denne Gang kunde Peder Hammer ikke redde ham. Efter et Tingsvidne fra Baarse Herredsting af 30. Juni 1674 viser det sig, at nu var det ikke Mistanke, men Misgerning, Lavrits Gynge var sat for paa Rønnebæksholm. Han havde nemlig

*) 1 Pund Byg = 4 Tønder à 6 Skpr.

fra en Bonde i Rønnebæk stjaalet en Vogn, der stod i Kalbyris Skov, ført Vognen, ikke hjem til sit eget, men til Jens Jyde i Taageskov, der var noget med i Filteriet. Der i Taageskov fandt Bonden sin Vogn, som han straks vedkendte sig, endda de to Forhjul vare satte paa en anden Vogn; men Bagredet stod godt nok der i Gaarden.

Lavrits blev straks greben og ført til Rønnebæksholm; med Fjeder om Benene og Haandkløve paa Hænderne blev han fængslet i Borgestuen, hvor der oven i Købet blev sat Vagt hos ham for ret at sikre sig den farlige Tyv.

Alligevel — næste Morgen tidlig, knap fire Slæt, var Lavrits Gynge borte. Han havde brudt Hul i Muren til Borgestuen. Da Vagten vaagnede, var Fuglen fløjet, saa Folkene bleve hede om Ørene. Men ved Hjælp af Gaardens Tjenere fik de hurtig opsporet Flygtningen, fik ham indfanget og fængslet paa ny. Nu skulde han ikke slippe bort tiere. De gave ham nemlig tvende Fjedre om Benene, Haandkløve om Hænderne, bandt stærke Strikker i Fjedre og Haandkløve og fastgjorde den anden Ende af Strikkerne til Kakkellovnen, hvorhos de toge en Jærnlænke og spændte om Fjedrene samt om Kakkellovnsofoden.

Ridefoged Jens Jensen kom til for at se, om

Fangen nu endelig var forsvarlig bastet og bunden, og spørger han da Lavrits Gynge:

»Hvi fik du Jærnet af dig?»

»Det faldt af!» svarede Lavrits.

»Hvor er du da født, siden du kan gøre sligt, at faa Jærnet til at falde af?»

»I Gynge Herred i Skaane,« sagde Fangen med et Suk.

Men siden svarede han ikke et Ord, saa kunde Ridefogden spørge og fritte saa længe, han lystede.

Det hedder sig, at Ritmester Axel Urne ogsaa har noget at ville anklage Fangen for, men da der alligevel ikke fremkommer nogen bestemt Beskyldning, maa den paatænkte Anklage vel være bortfalden..

Siden føres Lavrits Gynge frem paa Tinge; ved hans Side stilles den stjaalne Vogn, der nu igen er samlet, og som nu af fire Mænd vurderes til $4\frac{1}{2}$ Sletdaler. Ridefogden sætter da i Rette, at Tyven bør for sine Misgerninger straffes paa Livet; hvorefter otte Doms mænd opnævnes til at gaa sammen i Raad med Herredsfogden og fælde en retfærdig Dom.

Lavrits Gynge førtes saa igen tilbage til Borgestuen paa Rønnebæksholm, hvor han paa ny blev forsvarlig bastet og bunden. Han maatte nu indse, at

denne Gang kunde Peder Hammer ikke hjælpe ham. Saa fik han hjælpe sig selv. Og — trods alle Fjedre, Haandkløve og Baand, trods al Aarvaagenhed fra Vagtens Side forsvandt ogsaa ganske rigtig Lavrits Gynges en Nat fra Borgestuen paa Rønnebæksholm.

Jærnene vare faldne af ham.

Ridefogden studsede, lod søge og lede; men trods alle Efterstræbelser fandt de aldrig nogen Sinde Lavrits Gynges igen.³¹⁾

Som Eksempel paa, at Ridefogden maatte værge Bonde mod Bonde, kan anføres: I Sommeren 1676 maatte tilkaldes Synsmænd for at skaade flere Mænd i Nebølletorp, som vare ilde overfaldne og medhandeled af Rasmus Jensen Hat fra Stenstrup, der tidligere havde boet i Ring.

Først var der Bonden Rasmus Nielsen, som paa venstre Side af Hovedet over Tindingen havde et dybt, hulslaget Saar, der var meget hovent, og som indtil var fuldt af Materie og Raad, saa det saa meget ilde ud, desforuden var et lille Hul straks hos slaget, og under hans venstre Øje et ganske blaat Slag; men ellers beklager Rasmus sig, at han for sit Bryst blev stødt med en Rodkølle, som han befinder sig indvortes meget ondt af, saa han kun med stor Besværlighed kan tale og Ordene udføre. Han

ligger ved sin Seng, og dersom han dør, ved han ingen anden Voldsager dertil end Rasmus Hat i Stenstrup. — Lars Drage, en Bondesøn, havde ovenfor Panden et hulslaget Saar, en halv Finger langt, og desforuden klagede han sig, at han var slagen paa hans højre Arm, saa han næppe kunde røre den.

Hans Drage, Husmand der i Byen, havde paa venstre Side af Hovedet et dybt, hulslaget Saar, som var fuldt af ilde Materie og rød Raad, og Hullet var saa bredt, som et Markstykke; dertil havde han endnu to hulslagene Saar, en halv Finger lange.

Alle tre give de Rasmus Jensen Hat Sag paa, at han haver forvoldet deres morderiske Saar og Dødsslag.

Lars Stær i Nebølletorp staar frem paa Hammer Herredsting og vidner, at Syvsoverdag aag han om Eftermiddagen med sine Bymænd fra Næstved. Og der de kom paa Aaderup Gade, da holdt Jens Ibsen fra Ring der, og Rasmus Hat fra Stenstrup aag med ham; men der de kørte paa Vejen imellem Store Kobberbæksbro og Skadeled, kom forne Mænd agendes og naaede dem igen, saa de kørte jævnsides dem paa Vejen, og da havde Rasmus Hat og Lars Drage nogle faa Ord dem imellem, som han dog ikke ret kunde forskelle; men i det samme slog Rasmus

til Lars med et stort Træ, med en Knude paa Enden, som en Slagvold eller Rodkølle, saa Lars faldt af Vognen paa Jorden. Vidnet skød sig imidlertid af Vognen og bad Rasmus være tilfreds og skøtte sig selv.

Lars Drage havde nu taget en Sten, var krøben op i Vognen og stred Stenen efter Rasmus Hat, idet han sagde: »Du faar nok Knøg over dig, din forbudte Tyv!«

Da slog Hatten igen til Lars med samme Træ, saa denne styrt til Jorden, og Blodet løb hannem i Ansigtet. Men med det samme slog han og til Rasmus Bonde, der holdt Linerne, saa Kørekusken styrt til Jorden, og Blodet løb ham straks af Hovedet ned paa Klæderne. Og som Rasmus vilde opkravle igen, slog Hatten atter til ham med Træet, saa han blev liggende halv død paa Jorden.

Den Tid var det, at Hans Drage kom ridende til paa Lars Stærs Hest og siger: »Hvi gaar dette?« Men straks slog den vilde og rasende Mand ogsaa ham med Rodkøllen, saa Lars faldt af Hesten paa Jorden, og Hesten gik hen i Kornet.

Nu lod Lars Stær sig glide ned af Vognen, traadte hen til Rasmus Hat og sagde: »Du gør ikke Retfærd, at du slaar Folk, der tale dig intet til.«

Men Hatten stødte ham for Brystet og raabte:
»Vil du have noget med, skal du straks faa det!«

Da løb Jens Ibsen imellem og sagde: »Nu er det als nok. Hannem skal du intet røre.«

Men Rasmus Hat svarede igen og raabte: »Vil du intet lade mig slaa paa dennom, som strids mod mig, skal du selv faa Træet at smage!«

Jens Ibsen i Ring vandt med, at saa var det passeret, som nu vundet er af Lars Stær. Ydermere vidnede han, at der de begyndte at klamres, stod han og flyede paa et Halskobbelt, der var gaaet sønder.

Den følgende Tingdag fremstaar Rasmus Hat og siger: »Det var »Dragerne« fra Nebølletorp, der først overfaldt mig, det skal jeg bevise og føre Vidner for.«

Og Lars Stær spørger han: »Tør du vidne, at jeg havde Træ eller Kæp i Haand den Tid, jeg kom til eder paa Vejen?«

Hvortil Lars svarer stille: »Jeg staar ved mit forrige Vidne i alle Maader.«

Men nu blev Rasmus Hat rasende: med knyttet Næve over Tingbordet, lige her for Retten, med Hødingsord, skarpt Øjesyn og levende Fagter stiller han sig mod Lars Stær og raaber: »Du skalst vidne Sanden!«

Ridefoged Peder Hammer, der som Forsvar for Prinsens Bønder staar hos paa Tinge, vender sig da til Retsvidnerne og siger til de otte Stokkemænd: »Drages til Minde, hvis der her skete, thi jeg er eders Vidne og Kundskab derom begærende.«

Hvorpaa Stokkemændene alle enstemmig stadfæstede og med oprakte Fingre vidnede, at de saa Rasmus Hat knytte sin Næve over Tingbordet, og hørte de alle til Hobe, at han sagde til Lars Stær: »Jeg skal lære dig, din Hundsfot, til at vidne Sanden.«

Vreden hos Rasmus var ikke falden endnu. Han spørger ydermere Lars Stær med dirrende Røst: »Hvad Ord havde jeg den Tid, jeg skiltes fra Dragerne?«

Dertil Lars svarede: »Du knappede din Trøje op, og var der da for dit Bryst en liden Prikke, som kunde det være en Bleg, men om hvilken du sagde: »Det er Dragesaar. Den slog Dragerne mig!« Dog jeg saa intet, det skete saaledes.«

Da vendte Rasmus Hat sig mod Jens Ibsen i Ring og spurgte:

»Hvor kom jeg til dig?«

»I Næstved.«

»Hvorledes kom jeg paa Vognen?«

»Du sprang op uden Lov og Tilladelse.«

»Havde jeg Kæp i Haanden, der jeg stod fra dig af Vognen hos Torpemændene?»

»Du var af Vognen, før jeg agtede det, og kom til Torpemændene og sloges. Men, hvor du fik den Kæp, du havde i Haanden og sloges med, ved jeg ikke.«

Ridefogden spørger nu til Slutning Rasmus Hat, om han denne Sag vil afsone eller taale Dom, Omkostning og Pengespilde.

Vreden havde imidlertid lagt sig, Modet var faldet, og Bonden svarer spagfærdigt, at han beder og begærer at maatte afsone, saa Sagen kunde forliges. Han vil til Prins Jørgen bøde 10 Rdlr., Halvparten at betale til Mikkelsdag og den anden Halvpart til Mortensdag. Hans Pedersen i Ring gaar i Løfte for ham og giver Ridefogden sin Haand paa, at hver Hvid skal vorde skadesløst betalt.

Men Rasmus Hat maatte end ydermere forpligte sig til, love og sværge, at han ej mere efter denne Dag skulde eller turde slaa, stride, overfalde eller begegne til det værste i Ord eller Gerninger nogen af Prinsens Bønder, Tjenere eller Betjente, hvo det være maatte, — alt under denne Sags Erfriskelse og derpaa følgende videre Paatale og Straf. Da vil Ridefogden for denne Gang, efter Prins Jørgens aller-

naadigste Behag, lade Sagen passere; dog, at Rasmus Hat end videre maa forpligte sig til, saa nøjagtig, som ske bør, at tilfredsstille Prinsens Bønder for den dennom tilføjede Skade og det lidte Afbræk.

Ogsaa dette lovede Rasmus Hat, at han skulde opfylde i alle Maader; og først da slap han ud af Kniben og hjem til Stenstrup.³²⁾

Atter igen kunde det være Degnene, som Ridefogden maatte tage sig af og støtte.

Underdegnen i Kastrup Hans Eskildsen havde saaledes Helligtrekongersdag 1674 for Magister Albret Faxe i Vordingborg været ude omkring i Byerne for at opkræve Julerente. Overalt blev Degnen baade bænket og skænket; men især i Neder Vindinge hos Hans Høg vankede der baade Julerente og Godtøl, særlig af det sidste, og det i en saadan Mængde, at Degnen ikke kunde gaa hjem, men Bonden maatte køre for ham, efter at han først havde overlæst ham med vaade Varer og tørre Prygl.

Undervejs faldt Hans Degn flere Gange af Vognen og stødte sig, blev hjulpen op i Vognen og sov da straks igen. Men alt dette stod siden som en Drøm for ham, kun de tørre Hug mindedes han.

Degnekvinden Malene vidner, at hendes Mand var døddrukken, der Hans Høg kom agende hjem

med ham; men blodig og blaa var han ogsaa, hvorfor hun spurgte Hans fra Vindinge: »Hvi har min Mand faaet dette?« Men Bonden svarede ikkun: »Jeg ved det intet.«

Hans Høg blev hos dennom vel halvanden Time, før hendes Mand vaagnede op af sin Dvale og spurgte: »Hvem var det, der kørte for mig og vilde myr'e mig?«

Da svarede og sagde Hans Høg; »Jeg haver ej slaget eder, og ved jeg ikke heller, hvor I haver faaet det.«

Men Bonden tøvede dog fremdeles, og han bad Degnekvinden tage det bedste Øl, hun havde, og to Mandens Saar op med. Og selv hjalp han hende at skille de af Blodet sammenklistrede Haar ad.

To Mænd fra Lundby vidne, at den Formiddag, der Hans Degn fra Kastrup kom til Ridefogdens paa Vordingborg Slot og forklagede sig, da vare de hos og synede hans Saar og Skade. Og havde han da en fingerlang Flænge i Hovedet, ligesom han var meget hoven og blaa paa venstre Kind.

Degnen træder frem paa Tinge og sværger ved højeste Helgensed, at Hans Høg haver tilføjet hennem denne Skade, og sætter han derfor i Rette, at efter Jydske Lovs 3. Bog, 29. og 30. Kap. bør Hans Høg bøde, lide og betale inden 15 Dage.

Og Peder Hammer støtter Degnens Klage, efterdi ingen inden Prinsens Len bør ske Overfald eller Men.

Den 9. Marts faldt Dommen, der lød: Da en Vognmand bør svare til den, han ager, bør Hans Høg at bøde til Degnen for et blodigt Slag i Hovedet 3 Mark, for tre, som Vidnerne omty, Smaaslag paa Haanden, men som dog skal have været stor Skade, 9 Mark, og for et blaat Hovedslag 6 Mark, er i alt 18 Mark, der betales efter Loven.³³)

En Novemberdag 1679 kom en anden Degn, Hans Frandsen i Ørslev, ligeledes klagende til Ridefogden og bad om Hjælp, saa han kunde nyde Fred. Han fortæller, at da han en tidlig Morgenstund var paa Hjemvejen fra Marken med sine Bæster, skete der ham stor Overlast og Vold med tilføjede Slag af Rasmus Stage i Ørslev, og alt dette af bare fejl Mistanke og Tiltro for nogle »Baletters« Skyld. »Det var fejl!« fortsætter Degnen sin Klage — »Det kan ogsaa erfares deraf, at der Tredingsfoged Ole Plovmand kom til i det samme, og jeg adspurgte hannem: »Haver jeg skrevet de »Baletter« (Indkvarteringsbilletter) den Dag, Rytterne vare her?« Da sagde Ole Plovmand: »Nej I haver intet.«

»Hører I det!« sagde jeg til Rasmus, »at jeg haver intet skrevet de Baletter, som jeg faar Skyld for!«

Men Bonden raabte dog tvært imod: »I skal faa en Ulykke derfor alligevel!« Og for denne Trudsel af min Avindsmand frygter jeg saare.«

Rasmus Stage møder ikke paa Tinge. Hans Konefader siger, at han ligger paa sin Sotteseng af »den kolde Sjuge.«

Men siden bringer Peder Hammer Forlig i Stand, idet Rasmus Stage lover og sværger, at han efter denne Dag skal lade Degnen utiltalt og uskældt til alle Tider.³⁴⁾

Ofte var det ogsaa Borgerne i Byerne, der viste deres Overmod overfor Bonden, saa Ridefogden maatte træde til og bringe Støtte.

Endog en Bonde som Lavrs Lavrsen i Vrangsgaarde, der dog var Birkefoged i Stensby Birk, kunde komme til at føle Købstadfolkenes Overmod. En sildeg Aften i Juli 1673 kom Birkefogden, der havde været i Næstved, kørende gennem Vordingborg; men der han kom til Østerport, var denne lukket. Han skikkede sin Karl til Peder Portvogter, men hverken denne eller hans Kvinde Maren Grønbæk vilde fly Nøglen frem og lukke ham ud. Skikkede saa Birkefogden Bud herom til Borgemester Peder Madsen Møller, den tidligere Ridefoged, som ogsaa straks sendte Advarsel til Portneren, at han maatte be-

kvemme sig til at lukke Birkefogden ud. Men Peder Portner vilde ikke endda. Baade han og Kvinden stode i deres Vindue og lo ad Birkefogden; og Maren Grønbæk lod ilde og sagde: »Lavrs er vel ikke saa stor en Herre, han kan godt blive holdende.«

Anden og tredie Gang skikkede Birkefogden Bud med Bøn om at blive udladt; men han fik ikkun Haan til Svar. — Det var først da det dagedes, og hans Karl kunde faa Ridefogden i Tale, at denne bragte ufortøvet Bud til Portneren med strengeste Befaling om øjeblikkelig paa staaende Fod at lukke Østerport op, at Birkefogden endelig slap ud. — Men da havde han og holdt der og paraderet for Portneren den ganske udslagne Nat. Og da vare baade hans Heste, Vogn og Klæder ilde medtagne af Regn og Raad.

Ikke stort bedre gik det Birkefogden en tidlig Decembermorgen, lige mod Jul, 1676, da han paa sin Hjemvej kom kørende ned ad Vordingborg Gade, medens tvende Mænd rede hos paa deres Heste. Da kom nemlig en Tysker Carll Tatiata Dynnichen, som den Tid residerede i Vordingborg, med sin Kvinde løbende ud af Borgemester Baltzer Mathiasens Bislag, og løb han, Tyskeren, nogle Fjed ned ad Gaden, havde en lang, stor og tyk Stok i Haanden, raabte og sagde: »Bi, du Jytteskælm!«

Da blev Lavrs holdende og spurgte: »Hvem raabe I efter?»

Men Dynnichen og Kvinden svarede: »Vi raabe intet til eder; men til den Skælm, der auf ein Pherd sitz!»

Og pegte Dynnichen med Stagen efter den ene af Rytterne, Bo Bosen, og sagde flere Gange: »Dir ist es, du dänische Schelm og dänische Hund, du Jytteschelm og Jyttehunde!» Og truede han og Bo Bosen baade nogle og mange Gange med Stagen.

Birkefogden bad da Dynnichen gentagende om at gaa ind og skøtte sig selv. Men saa blev Ty skeren for Alvor vred, truede Birkefogden og sagde: »Det skal skade hannem for 100 Rigsdaler og 100 Rigsdaler til.»

Bo Bosen sætter i Rette, at Dynnichen kan være og blive en Skælm, indtil han bevidner og beviser hannem Skælmsstykker over.

Men Ridefogden træder frem og lader tinglyse, at hvo, som fortrædiger, overskælder eller overfalder med Ord eller Gerning en Bonde paa hans Alfarvej, i By eller uden By og Købstad, skal stande til Rette og lide sine Voldsbøder.³⁵⁾

Dette Borgernes Overmod var sikkert en Arv fra Pensionarius Jens Lavridsens Dage, fra den Tid,

da han, der selv var Købstadbarn og Borgemester-søn, havde kælet for sine Standsfæller og agtet det for intet at regne, om ogsaa en Bonde blev overset og overfuset af Borgerne.

I Præstø havde Borgerne, medens deres Bysbarn Jens Lavridsen havde Tøjlerne under Hænder, næppe mindre kunnet spille Mestre over for Landboerne, end de kunde i Vordingborg. Men nu stod Peder Hammer for Styret, og Borgerne fik snart at føle, at Forholdene havde forandret sig.

Et enkelt Tilfælde, som viser dette, skal her fremføres:

Den fattige Bonde Jens Olsen i Dyrlov havde faaet pillet sig to Læs Brænde sammen, som han vilde sælge til en ringe Skillings Penge i Præstø; men da han selv kun havde eet Køretøj, laante han en Vogn og et Par Heste hos sin Nabo Jens Vester-gaard. Selv kørte han det ene Læs, medens hans Kvinde fulgte efter med det andet. De kom ogsaa vel frem, ind over Broen til Toldstedet ved Jens Lavridsens Plads. Men da der ingen af Betjentene var i Toldboden, lod Bonden Vognen blive holdende derved paa Adelgaden, og Konen blev gaaende derhos og tog Vare paa Hestene, medens han selv gik frem op ad Gaden for at lede efter en Betjent. Der

møder han lige straks Raadmand Jens Simonsen, som raaber til ham: »Har du givet »Vedden« an?»

Jens Olsen svarede: »Jeg er ikke kørt Toldsteden forbi endnu. Jeg gaar og søger en Konsumtionstjenere og vil for hannem give den an straks.«

Men Raadmanden for ham forbi og lige hen til Kvinden, der gik og vogtede Køretøjerne. Hende overfusede han med en Mængde Skældsord og endte med at kalde hende en Taske. Kvinden svarede da dertil ganske sindigt: »Saadan en Taske var og din Moder.«

Men nu blev Raadmanden som ude af sig selv, slog Konen paa Munden, slog hende med sine Næver til Jorden, kastede sig der over hende og laa og overkrammede hende paa den alfare Gade.

Jens Olsen var imidlertid ikke naaet længere op ad Gaden, end at han hørte sin Hustrus Raab og Klage, han ilede derfor tilbage, greb Raadmanden i Haaret og drog hannem hen ad Jorden, bort fra Konen, som han havde ligget og handlet ilde med.

Nu var det Raadmanden, der skreg og gav sig.

En stor Mængde af Borgerskabet ilede til, og alle holdt de med Jens Simonsen, deriblandt særlig Erik Kornerup, som slog Bonden i Hovedet med sin Kæp.

Raadmanden, der nu igen var bleven en stor Karl, for rundt efter Jens Olsen med en mægtig Stavre i Haanden og søgte at slaa ham til Jorden; til sidst jog han i Spidsen for Borgerskabet den arme Mand ud over Broen, ud af Byen fra Hustru og Gods.

Borgerne havde sejret. Da kom den ældgamle Bondemand Hans Rasmussen gaaende ind over Broen; han talede sindigt og mildt til de vrede Borgere, og hans Ord magtede at styre til Rette; thi for den stilfærdige Olding havde de alligevel alle Ærefrygt. Selv Jens Simonsen gik straks helt føjelig med Gamlingen hjem, gik ind i sit eget Hus og tav. Men aldrig saa saare havde den gamle Hans igen forladt Huset, før den onde Aand kom over Raadmanden paa ny, han greb en Bøsse og ilede ned ad Byporten til, hujede og raabte som en rasende, at han skulde skyde Jens Olsen neder og ihjel, som man skyder en gal Hund.

Anden Gang viste den gamle, jævne Bondemands Ord sig at have Magt; han traadte til og gennede imod den rasende Raadmand, talte mildt og indtrængende den vrede Mand til Rette, saa denne med Bøssen paa Armen, stille og skamfuld fulgte med Oldingen hjem. Der i Hjemmet fik Hans fra Amme-

drup endog Lov til at forvare Bøssen. Og først da han mente, at nu var der Fred og ingen Fare, gik han op i Byen for at skøtte sit eget Ærinde.

Men han var alligevel gaaet for tidligt. Thi som den forfulgte Bonde stod der uden for Broen og hverken turde gaa frem eller tilbage, kom nemlig Ridefoged Peder Hammers Skriver fra Jungshoved Slot Rasmus Esbensen ridende ned ad Adelgade. Straks Jens Olsen saa Skriveren, tyede han hen til hannem og klagede sin store Nød, forklarede alt om den Vold og Uret, der var øvet mod ham og hans Kvinde.

Dette var netop noget for den unge Skriver her at kunne skaffe Ret for Bonden og vise, hvilken Magtfylde han sad inde med. Han red stolt ind over Broen, fulgt af den forsagte Bonde.

Men uheldigt nok, Rasmus Esbensen var ikke alene ung, han var ogsaa kaad og stolt, og tilmed havde han »for sin Løshed ikkun daarligt Skudsmaal iblandt Folk«, hvorfor der, da han begyndte at tordne løs imod Borgerskabet, som stod samlet paa Jens Lavridsens Plads, idet han advarede dennom strengt mod at fortrædige Prinsens Bonde, da ikkun mødte hannem Haansord og Latter, og mange grove Skoser haglede ned over den unge Skriver.

Dette Optrin var ikke gaaet upaaagtet hen for Raadmanden, der nu igen kom i Fyr og Flamme. Han greb en Jærntyve, og med den i Håanden løb han ud blandt Folket, løb rundt overalt og søgte efter Dyrlovmanden, og da han endelig traf ham, slog han med Jærntyven løs paa den arme Bonde, slog ham over Hovedet, Slag i Slag slog han, saa Blodet flød ned ad Bonden og hen ad Jorden.

Den stakkels Bondekvinde, der stod hos og saa til, men intet kunde hjælpe, raabte alt imens: »Han slaar min Mand ihjel, han slaar min Mand ihjel!«

Ikke en Haand rørte sig for at afværge den skammelige Vold og Uret, der ramte den fattige Bonde. Borgerskabet stod i Kreds rundt om, saa til og tav. Men Raadmanden tog begge Køretøjer, Heste og Vogne, kørte dem ind i sin Gaard og svor, at der skulde gaa mangan god Dag, før Bonden fik sit Gods tilbage.

Den unge Skriver havde imidlertid set tavs til, nu vendte han sin Hest og red gram i Hu ud over Broen. Han red til Ridefogden i Ornebjærg for at klage over Præstø Borgerskab, der havde haanet ham. Og stille hos sig selv svor han, at det skulde komme til at svie til Borgerne.

Lidt efter listede det fattige Bondepar, Mand og

Kvinde, ud over Broen, blodige og slaaede, frarøvede deres fattige Ejendele og laante Gods, gik de. Har-men bruste i deres Bryst, men Magtløsheden tog dem samtidig fangen, saa de i deres Hjælpeløshed intet kunde føre frem. Uretten sad til Højbords, og de maatte tie og taale.

Allersidst kom den gamle Hans Rasmussen. Han kom for sildigt til at afværge den sidste Udaad, men han kom dog tids nok til med et myndigt Advarselsord at kunne dæmpe Borgernes opildnede Kamplyst.

Fjorten Dage efter Jens Olsens bedrøvelige St. Hans-Rejse til Præstø, stod han paa Baarse Herredsting og klagede over den Vold og Overlast, der var timedes hannem, idet han tillige fremviste de Saar og den Skade, der var ham tilføjet. »Da befandtes han at have et langt, blodigt Saar fra oven paa hans Pande, saa langt som tre Fingre, og to Slag paa hans venstre Arm, den han ikke kunde røre. Og beklager han sig, at han haver været saa underlig i sit Hoved, siden han fik samme Slag, og befrygter han sig, han aldrig faar sit Helbred igen; men om han inden Aar og Dag lider Bræk paa sit Liv, skylder han ingen anden derfor end Jens Simonsen; saa er det og Raadmandens Skyld, hvis han bliver lam i sin Arm. Og ydermere beklager han sig, at han

bliver ruineret, eftersom han ingen Gavn kan gøre, hverken for sig selv eller Herskabet; saa meget mere, som hans Heste og Vogn tillige med Naboens, han havde laant, ere ham voldeligen fratagne uden lovlig Adgang eller retmæssig Aarsag.«

Raadmand Jens Simonsen tordner derimod over Bonden, som han beskylder for at have øvet Vold og Overlast paa ham, Raadmanden, og for at have trængt sig ind udi en kongelig, fri Købstad paa en Helligdag, St. Hans-Dag, da ingen efter Kongens Forordning maa rejse eller torve. Men for de to Læs Ved, som Bonden havde indsneget og var indkørt med i Morten Kræmmers Port, bør han i Bøde for hvert Læs betale 2 Rdlr., og for de arresterede Heste og Vogne betaler han, hvad ydes bør; men for de blodige og blaa Slag, som Raadmanden fik, bør han betale sine Voldsbøder til Kongen, Præstø By og Sagsøgeren.

Den følgende Tingdag fremstod imidlertid Ridefoged Peder Hammer som Forsvarer for Prinsens Bonde. Han fremfører: »Bonden sneg sig ikke frem, men holdt paa alfar Gade, saa alle kunde se ham, der han søgte Toldbetjent og Køber, og imidlertid førte hans Hustru Tilsyn med Heste og Vogne, indtil han erfarede, om Varerne kunde i Staden forblive,

eller han skulde føre dem med sig hjem. — Det er vidnefast, at baade Kvinden og siden Manden bleve ved Raadmandens Ankomst ilde medhandlede af denne. De af Borgerskabet, der have vidnet med Jens Simon- sen ere hans Drikkebrødre og Dusbrødre, og de vare ikke paa Stedet, da Kvinden blev angreben og ilde medhandlet, saa de kunne ikke vidne derom, men de maa have set, hvorledes Bonden blev mishandlet, med Jærntyve nederslagen og med Bøsse undsagt, og dog ville de ikke vidne derom.

Toldbetjenten burde med Rette ved Angivelsens Sted at opvarte, som det skikker sig og i en fri Købstad. Bonden er sagesløs. Men hans Heste og Vogne, som hannem til største Skade fraholdes, bør leveres ham, det første ske kan, inden hans fire Pæle; og Raadmanden bør hannem at betale for al Skade og Overlast.«

Efter Ridefogdens Irettesættelse faldt Dommen: Raadmanden maatte rykke ud med Heste, Vogne og Bøder; men den fattige Bonde kendtes fuldstændig fri for Jens Simonsens Tiltale for Konsumtionssvig.³⁶⁾

Siden tog det en daarlig Udgang for Raadmanden. Om det var hans Hidsighed og iltre Sind, der førte ham i Fordærvelse, vides ikke; men to Aar efter at denne Sag med Bonden i Dyrlov var sluttet, blev

der paa Baarse Herredsting opkrævet 7 Mænd til at træde sammen med andre 9, der vare udvalgte paa Præstø Byting, og disse 16 Sandemænd skulde tilsammen udgranske, hvorledes salig Raadmand Jens Simonsen af Præstø var kommen af Dage, enten, om han selv kunde være Voldsager deri, eller Byfoged Erik Jespersen eller nogen anden haver hannem dræbt.³⁷⁾

Saaledes endte den hidsige Raadmand.

Men var det nu alligevel ikke saa, at Herredsfoged Jens Hvid i Baarse for at dømme Ridefogden til Vilje havde kendt Bonden fri! — Nej, Herredsfogden vidste godt, at Peder Hammer vilde kun eet — Retten. Den skulde følges. Fogden havde egen Erfaring herfor:

Midt inde i Baarse, mellem Jens Hvids Have og Nabohaverne, laa nogle Tofteagre, i alt kun 36 Alen i Bredden, hvoraf Herredsfogden havde tilfordelt sig to, der tilsammen toge de 24 Alen. Saa længe Pensionarius Jens Lavridsen stod ved Roret, kunde Naboeerne ikke komme til deres Ret, thi han brød sig intet om deres Toftejord; men nu, da Ridefogden traadte til som Prinsens Fuldmægtig, blev Sagen rejst paa ny. Jens Hvid mente at finde Støtte for sin Handlemaade i et gammelt Tingsvidne fra 1630 og tillige

deri, at han sad inde med 18 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn; saa da et Hjemmesyn alligevel gav hans Modstandere Medhold, skældte han Synsmændene ud og sagde, at »de havde gjort Anders Aage til Vilje for hans gode Øl og rige Traktementer Skyld.«

Men nu traadte Peder Hammer til, lod otte Mænd foretage et nyt Syn, og da ogsaa dette gik Herredsfogden imod, maatte Jens Hvid til sidst bøje sig og give Køb.³⁸⁾

Ridefogden havde paa ny sejret og vist sig som Bondens Ven og Forsvarer.

Selv Forholdet mellem Ægtefolk, mellem Bonden og hans Kvinde, maatte Peder Hammer til Tider tage sig af og søge at stifte Forlig og Fred.

I Kjøng var der saaledes en Bonde, Jens Lavridsen, der havde en forskrækkelig arrig Kærling. Sisse hed hun. Hun skældte og skændte Manden til hver en Tid og kastede efter ham med Stok og Sten, tidligt og sent, naar de kom fra Morgenbøn, og naar de gik fra Aftenkirke. Aldrig havde han Fred. Og der var ikke det Kvindemenneske, uden hun beskyldte ham for dem; men dog mest især for Knuds Hustru, Ludtze Veimands.

Paa Gaden, paa Marken, inde og ude var hun efter Manden og slog Stene gennem Forstuen og

Stegersdøren efter ham. Hun var rasende, hujede og skreg Gade op og Gade ned, idet hun samtidig løb omkring i Byen og skældte Kvinderne for at være hendes Mands Horer.

En Morgen, som Manden laa i Sengen med deres Spædbarn hos sig, kom Sisse farende og slog en stor Bøtte Vand over ham og Barnet, saa den lille nær var slugnet og druknet i Vandfloden.

Da var det, at Jens Lavridsen gik til Ridefogden og bad om Hjælp og Raad.

Peder Hammer forhørte sig hos Naboerne, Byfolkene og Bondens Tjenere, som blandt meget andet vidnede: Forleden Onsdag, som de kom fra Morgenbøn, skældte Sisse Manden og sagde: »Din lange, tørre Skælm, du skal faa en Ulykke!«

En tidlig Morgenstund kom en af Bymændene ind hos Jens for at tale om deres Gærder. Jens laa i Sengen, thi han var svag af »den kolde Sjuge«; men Sisse løb og vrissede omkring, bjælstrede og skældte, saa de to Mænd ikke kunde fange Ørenlyd. — En Gang hun for ud, stavrede Manden op af Sengen i sin bare Skjorte og sløg Døren i Laas for den arrige Kærling. Men da blev Sisse helt rasende, hujede, skreg og slog med Stavre og Stene mod Yderdøren, idet hun idelig og gentagende raabte: »Din hallende (haltende) og lange, tørre Hænge!«

Og den Tid de gik ved deres Hør paa Ageren ved Naboerne, da blev Sisse ligeledes ond og raabte til Manden: »Din lange, tørre og gustne Hænge, gid du maa faa en Ulykke og den faldende Syge!« Og i det samme vendte hun sig mod Naboens Datter Karen og raabte til hende i alles Paahør: »Og din lange Hore med, der gaar. Tvi dig, at du burde skamme dig, som du laa hos Karlene og mit lange Hængetræ paa Hovmarken en hel udslagen Nat, der I pløjede. I skulde hellere lade mig være hjemme i Fred, upaataalt, og ikke snakke om mig, naar I er ude paa jeres Renderier.«

Og nu sidst forleden, der de havde været i Ægt paa Slottet, og Niels Jydes Mette hjemaag paa Jens Lavridsens Vogn, da, som de om Aftenen hjemkom, for Sisse lige ud paa Gaden og raabte højlydt til Manden: »Har du nu igen aget og rususset med den tørre Tæve!«

Ridefogden fik nu Sisse kaldt ud til sig paa Slottet, hvor han talte med og for hende, og det baade saa længe og indtrængende, at hun lovede Forbedring.

Den 18. Septbr. 1676 møder saa Peder Hammer paa Herredstinget. Vidnerne begyndte straks i sluttet Kor at raabe op om, hvorledes Sisse ilde havde

plaget sin Ægteemand med Skælden og Banden; men Ridefogden bød dem standse med deres Klagemaal, og vinkede han derpaa ad Sisse, der hidindtil havde staaet med bøjet Hoved og hørt sit slette Skudsmaal, at hun skulde komme frem. Sisse træder da og frem paa Tinget, men som en helt forvandlet Kvinde, der siger: »Jeg vil rette og bedre mig, og begærer jeg Naade. Jeg lover at leve fredelig med min Mand efter denne Dag, som og med Genboer, Naboer og det ganske Bylav, saa ingen skal have over mig at kære eller klage. Jeg bekender at have gjort Uret og ikke Ret. Men hvis, som jeg ubetænksomt haver mistænkt alle de Dannekvinder og Piger for min Mand med, da haver det været af mit eget onde Sind, og jeg ved dertil ingen Skel eller Rede, og ej andet om dem at sige end det, som godt kan være.«

Manden, der havde staaet og hørt paa hele hans Hustrus ydmyge Bekendelse, træder nu ogsaa frem og siger: »Det er desværre for meget sandt, som nu vundet er, at min Hustru hidtildags haver levet meget uskikkelig mod mig baade i Ord og Gerninger, og hun haver paasagt mig alle de onde Ting, som hun aldrig skal kunne bevise mig over; men ønsker jeg nu kun, at hun hendes Løfte, som hun her for

Retten haver gjort, herefter ved Guds naadige Bistand vil holde. Og afstaar jeg al Dom og Tiltale med Glæde.«³⁹⁾

Hvad fik saa Ridefogden, fordi han med saa stor Iver og Kraft arbejdede for Bonden, for al hans Ihærdighed og gode Vilje?

Utak, og atter Utak!

Det kunde endog naa dertil, at der blev rejst den Beskyldning mod Peder Hammer, at han formentes at være Voldsager i en Bondes Død.

Amtskriveren paa Vordingborg Slot, Franche Meinertsen, fremlægger 21. Maj 1675 paa Stensby Birketing en Skrivelse fra Prinsens Overkammerer Kristian Günter von der Osten, Ridder og Herre til Arentsach, hvori denne byder og befaler, at Ridefoged Peder Hammer skal inkvireres, om han ikke kan være Aarsag i salig Peder Rønnebæk i Knudsby, hans dødelige Afgang, eller ikke.⁴⁰⁾

To Bønder, Kristen Pil fra Staarby og Kristen Plovmand fra Ugledige, træde frem og vidne: Det var en Dag i Fasten, ungefær fjorten Dage før Paaske, at de vare i Vordingborg og kom ind i Hans »Aare-mesters«^{*)} Stue, hvor der holdtes aabent Værtskab.

^{*)} Orgelmester, Organist.

Der sad blandt mange andre Peder Rønnebæk fra Knudsby, som nyssen for Vornedrettighed var dømt til at drage ind under Niels Munds Gods paa Rønnebæksholm for der at antage Gaard. Men naar han nu skulde rippes fra sin Fæstegaard, hvor han havde slidt i Aaringer, hvi skulde han saa holde paa Stumperne, nej, saa hellere slaa til Skaglerne den Stund, han var løs.

Derfor sad han nu ogsaa inde til Orgelmesterens og drak. Han havde lige solgt to Heste, sad endnu med Tømmen paa Armen, med en stumpet Tobakspibe i Munden, drak, smøgede og snakkede stort.

I det samme Godlag var det, at Ridefogden kom ind i Hans Organists Stue, gik straks hen til Peder Rønnebæk og sagde: »Peder, hvi tager I saa af Sted og sælger al eders Gods, før end I haver betalt Prinsen, hvad I skyldig er.«

»Maa jeg ikke gøre med mit, »hvor« jeg vil, og betale min Gæld,« svarede Bonden. »Nej,« siger Peder Hammer, »I skal betale Prinsen først, før I betaler andre. Kommer nu og følger med op paa Slottet!«

»Aldrig!« sagde Peder, »jeg haver der intet at bestille.«

Da var det, at Ridefogden vinkede os to Bøn-

der til og bød: »I Dannemænd følger hannem op paa Slottet.« Saa gik Peder Hammer forud, medens Peder Rønnebæk og vi tvende Mænd fulgte bag efter op til Slottet. Der gik Ridefogden bort. Men vi fulgte efter Slotsfogdens Befaling Peder Rønnebæk ind i Portstuen. Og ikke saa vi, hverken i Hans Aaremesters Hus, i Forstuen, paa Gaden op til Slottet, i Porten eller Portstuen, at Peder Hammer enten stødte, slog eller truede Peder Rønnebæk i nogen Maader, eller tilføjede ham Skade paa Liv, Lemmer eller Helbred. Peder Rønnebæk klagede ej heller i nogen Maade; men skældte, gjorde han.

Slotsfogden Peder Knudsen vandt, at da han hin Mandag i Fasten kom ud af Slotsporten, saa han, Peder Hammer kom gangendes ud af Hans Organists Hus, og efter hannem Peder Rønnebæk og tvende Mænd. Og som Ridefogden kom til ham for Slotsporten, begærede han paa Prinsens Vegne, at Peder Rønnebæk maatte arresteres udi Portstuen for skyldig Landgilde og Gaardfæld, efterdi han vilde »forsætte« sit Gods, saasom han for Vornedrettighed var søgt af Niels Mund til Rønnebæksholm.

Slotsfogden saa ikke, at Peder Hammer i nogen Maade begegnede Peder Rønnebæk ilde, med Stød eller Slag, hverken uden eller inden Porten. Og

imidlertid Bonden var i Arrest, var Slotsfogden tidt og ofte hos hannem; men ikke han klagede nogen Sinde over Peder Hammer eller forlangte af Arresten at entlediges, efterdi han dog ej kunde forblive ved Gaarden. Kun begærede han af Slotsfogden, at denne vilde give hannem vel med Øl og Mad, saa skadte ham intet. — Han har nok, nu Sagen er gjort anhängig, hørt Mummiesnak om Peder Hammers Skyld. Men Peder Rønnebæk klagede intet.

Ladefoged Jens Pedersen vandt, at der Peder Rønnebæk blev arresteret, var han ikke til Stede; men han var siden nogle Gange i Portstuen hos hannem, og aldrig hørte han da, at Peder klagede over Ridefogden. Og den Dag Peder Rønnebæk kom ud af Arresten, gik han frisk og karsk hjem til Knudsby.

Udrider Søren Kristensen siger, at han var borte i sin Husbonds Ærinde, der Bonden kom i Arrest; men da han kom hjem, gik han ind i Portstuen, og der saa han baade Peder Rønnebæk og Kvinden sidde og snakke tilsammen. Da hørte han, at Peder sagde til sin Kvinde: »Kunde vi end faa Herskabet betalt, vilde jeg dog give mig i Krigen, det kender jeg, og det er intet værre end dette Træl!«

Hvortil hun svarede: »Ja nok! det er bedst. Jeg haver nogen Slægt derude, som jeg kunde ty til.«

Men ikke hørte han, Mand eller Kvinde give Klage paa Ridefogden.

Portneren Johan Bundt vidner, at der han af Slotsfogden blev befaleet at skulle forvare Peder Rønnebæk i Portstuen, da kom denne frisk og karsk derind, og intet han hverken klagede eller gav sig, men straks begærede af Portneren, at denne skulde gaa op hos Slotsfogden for at faa hidbragt Øl og Mad; thi han vilde hverken sulte eller tørste. Men der Portneren ikke straks kunde hente det, saa kom Peders Kvinde lidet derefter ind i Portstuen og tilførte sin Mand baade Øl og Brændevin, som han siden sad og drak.

Aldrig hørte han ham klage over Peder Hammer i nogen Maader.

Men, som Bonden gik af Arresten, da en halv Time tilforn bad han Portneren hente sig Brændevin for to Skilling. Hvad Portneren og gjorde. Og der Peder Rønnebæk fik det, drak han det ud alt sammen, gik saa frisk og karsk ud af Portstuen, ud af Porten, idet han sagde: »Nu vil jeg hjem!«

Da havde han været i Arrest to Nætter og een Dag, uden al Skælden eller Overlast.⁴⁰⁾

Hvad var der da i Vejen? Det var det, at Peder Rønnebæk, straks han kom hjem, blev brat syg og

døde brat. Saa kom den Mummesnak op og drev om i Krogene, at Peder Hammer nok alligevel var Voldsager i Mandens Død. Sagen skulde derfor nu gaa sin snorlige Gang; hvorfor Franche Meinertsen begærer udnævnt 16 lovfaste Dannemænd til videre at inkvirere, ty og sværge, om Peder Rønnebæks Død er af Peder Hammer foraarsaget, hannem anrører eller ikke.

Formanden for Sandemændene, Søren Brus i Bakkebølle, udbeder sig den følgende Tingdag baade sit og Medfølgeres Skudsmaal af Tingmændene. Hvad de og faa, da ingen ved dem noget at paasige andet; end hvad ærlige Mænd anstaar.

Derefter faa Nævningerne sig tildelt alle Tingsvidnerne fra Stensby Birk, Vordingborg Byting og fra Hammer Herredsting, som ogsaa fra de fire Synsmænd, der havde skaadet og skuet salig Peder Rønnebæk, der han laa paa sin Ligseng. Alle og alt vidner Peder Hammer fri.

Selv Fru Birgitte Marie Stensen til Rønnebæksholm sender Attest for — til Vitterlighed medunderskrevet af Johan Kristoffer Stensen til Grevensvænge, — at hun angaaende den gangende Mummesnak haver ladet søge og fornemme overalt om Peder Rønnebæks Død, men slet intet fundet, uden at han er død af Syg-

dom. Og ej heller klager eller kærer Mogens Rasmussen i Rønnebæk, som dog efter Loven skulde være Eftermaalsmand.

Ja, selv Provsten Hans Albretsen Schrøder sender 31. Marts 1675 Attest, hvori han meddeler, at han formedelst den Mummessnak, der gik, havde ladet tilkalde fire Mænd og i Forening med dem synet Liget. Der fandtes dog ingen Tegn derpaa, som tydede paa Overlast, men alt vidnede om, at Peder Jensen Rønnebæk var af Helsot død Straadød. Enken Kirsten Olufsdatter og andre tilstedeværende vidnede for Provsten: »Peder kom rask hjem fra Slottet og klagede aldrig over Peder Hammer eller nogen anden, men kun over det Gaardfæld, han skulde udgive, saa og over hans Sygdom, som han — Gud bedre — var medbeladen, som var den faldende Syge. Og døde han da Straadød af Sot og Dødssygdom.«⁴¹⁾

De 16 Dannemænd møde 25. Juli 1675 paa Tinge og sværge Peder Hammer fri for al Skyld i Peder Rønnebæks Død, fri for al Mistanke og Mummessnak.

Ridefogden var kendt fri; men Mummessnaken blev sikkert alligevel ved at snige sig om. Det var altsaa Lønningen, han fik for alt hans trofaste Arbejde for Bonden — Utak!

Foruden Ridefogdens nu her omtalte Hverv som Tilsynsmand, Hjælper og Forsvar over for Prins Jørgens Bønder havde han en stor Mængde andre Sager at tage Vare paa og holde stadigt Tilsyn med. Nævnes kan saaledes Skovene. Her var der ganske vist ansat en stor Del Betjente, lige op fra Skovriderne og ned til Skovløberne; men Ridefogden maatte dog have Haand i Hanke med, føre det øverste Tilsyn og tilrettelægge Ledelsen. Her var meget at gøre for Peder Hammer, eftersom Skovene vare i mægtigt Forfald fra Jens Lavridsens Tid. De mange Skovtyverier, der øvedes aabenbare og med den største Frækhed, maatte afværges, den ødsle Forhugning standses, og en sparsom og fornuftigere Udvisning af Bygningstømmer og Brændeved indføres, ligesom det maatte paases, at det udviste og hjemskovede Bygningstømmer blev opsat, taget i Brug, og ikke fik Lov til at ligge unyttet hen og forraadne; hvad det aarlige Syn idelig omtaler og klager over, som noget der til Stadighed fandt Sted.

Der maatte ligeledes holdes Øje med Kulbrændingen, baade med hvilket Ved, der toges dertil, og tillige med at Kullene leveredes til Slottet i rette Tid. Prinsens Bønder vare nemlig pligtige til af hver Tønde Hartkorn at levere visse Tønder Kul, saa de bleve alle til Hobe Kulsviere.⁴²⁾

Mange Skovejere havde et ondt Øje til Geden, som de kaldte et Skadedyr, der var til Fordærv for Skovene og især for den unge Opvækst i disse; men Bonden vilde nødig give Afkald paa Gedeholdet; han kaldte nemlig Geden for et baade nyttigt og nøjsomt Dyr.

Saa fik Ridefogden der et Arbejde til. I November 1676 vil saaledes Selvejerbonden Svend Svendsen i Brandelev have alt Gedehold forbudt, da Gederne gøre Skade paa hans Skov; men Peder Hammer tillige med Ridefogderne paa Rønnebæksholm og Holmegaard gøre Indsigelse og formene, at »Folk skulle have Lov til at holde Geder og andet Kvæg, som de kunne have Profit af til disse besværlige Tiders Udgift.«⁴³⁾

Hvert Aar maatte Ridefogden lade foranstalte Oldensyn, Indbrænding af Oldensvin og Opkrævelse af Oldengæld. Om det saa var slige Smaating som Hasselnødder, maatte Ridefogden have Tanken henvendt derpaa. Den 18. August 1676 lader Peder Hammer paa Stensby Birketing bekendtgøre, at da det givne Forbud mod Nøddeplukning ikke bliver overholdt, er det nu Prinsens Befaling, at der aarlig af en Helgaard skal svares saa meget, som højeste Pris paa en Skæppe Nødder bliver det Aar,

og en Husmand eller Inderste skal svare halvt derimod. Og Skovfogderne skulle have Opsigt og forfatte en Fortegnelse over alle, der plukke. Siden blev det tillyst, at Nøddepengene det Aar skulde sættes til 2 $\frac{1}{2}$ Skæppen.

Aaret efter sker der lignende Tillysning paa Hammer Herredsting: Helgaardsmænd skulle yde en Skæppe Nødder til Slottet, men af en Halvgaard kun en halv Skæppe; lige saa meget skal ogsaa gives af Husmænd, Inderster eller hvem anden, det være maa; thi de yde ellers ingen Kontributioner.

Endnu langt mere end Skovene laa dog Vildtbanen og Jagten deri Prins Jørgen paa Sinde, saa Ridefogden maatte med Hensyn til Bevarelsen af disse ret være paa sin Post. Pensionarius Jens Lavridsen havde ikke haft videre Tanke henvendt paa, om der blev skudt nogle Dyr paa den kongelige Vildtbane, det var jo ikke Værdier, der gik ud af hans Lomme. Krybskytter og Vildtttyve havde derfor floreret, medens Pensionarius havde Tøjlen i Hænde, men da Prinsen fik Godserne, skulde det have en anden Gænge.

Allerede straks i 1671, da Peder Hammer traadte til, lod han paa Stensby Ting bekendtgøre, at de tvende Skovridere Melchior Folsach og Peder Skov-

rider havde mellem den 29 og 30. Juli om Nattetide udi Prinsens Vildtbane antruffet tvende Personer til Hest, med lange Bøsser. Og som Skovriderne denom efterjagede, haver den ene sin Hat og Prydelse udi Buskene afjaget. Hatten fremvises paa Tinget: Den er graablakket — af dem til tre Daler, — der er trykt ligesom livfarvet rødt Taft, hvor Hattebaandet skulde sidde, og en »Prunk«, flettet med tvende Løkker af sorte Taftes Baand, sad paa. — Dersom den, der har mistet denne Hat, melder sig, skal han faa den igen. Men hvis ellers nogen, Bønder eller andre, kunne skaffe nogen vis Underretning, Vidnesbyrd eller Kundskab, at have set foreskrevne Personer ved samme Tid i Vildtbanen ind eller ud at ride, eller nogen anden Kundskab eller Kendskab til dem at finde eller fange kunne angive, da skulle de med Frihed paa deres Gaarde blive benaadede.⁴⁴⁾

Trods disse glimrende Løfter blev der dog ingen Vildttyv fundet eller fanget den Gang; og trods den haarde Straf, der truede, nemlig Livsstraf, bleve Krybskytterne alligevel ved med at dyrke deres tilvante Haandværk. Ridefogden med alle Skovbetjente havde derfor nok at gøre med at vogte Vildtbanen.

En af de mange Forsigtighedsregler, som i saa Henseende blev paabudt, var den, at der Aar efter

Aar skulde gaa Synsmænd omkring for at paase, om alle de, der boede paa Vildtbanen, havde deres Hunde »lammede« eller »benhugne« saaledes, at det ene af Forbenene var afhugget ved Knæet. Et andet Paa-bud lyder paa, at alle Bøsser, der findes hos Bønderne, skulle samles og forvares i Vaabenhusene. Mærkeligt nok paabydes der samtidig, den 13. April 1681, af Ridefoged Peder Hammer, at Prinsens Tjenere og Bønder skulle skyde og ødelægge Krager og Skader, som bygge Reder i Træer ved Byerne; alt under Trudsel om Tiltale og Straf for Efterladelse. Det tør da antages, at Bonden, naar han skulde paa Jagt efter de skadelige Fugle, maa have haft Lov til at hente sin Bøsse fra Vaabenhuset.⁴⁵⁾

Men trods alle Forsigtighedsregler vedblev dog Krybskytteriet. Nogle dreve det endog af blot og bar Lyst. Saaledes synes det i det mindste at maa forstaaes, naar Peder Skytte fra Gavnø rider ind paa Prinsens Vildtbane for at skyde Dyr.

Peder Hammer lader 4. Maj 1674 paa Hammer Herredsting føre Vidne om denne Sag. Da vandt Peder Eliassen af Sallerup og sagde, at den 10. April om Aftenen var han og Knud Nielsen i Kjøng gaaede ned til Stranden for at se til Hr. Lydiches Ruse, og da hørte de, et Bøsseskud blev gjort udi Sallerup

Skov. Og straks i det samme kom Peder Skytte af Gavnø ridende op over Avnø Dybevaad, som løber over til Svinø Land. De roede nu op til Landet og gik ind i Hestehaven, hvor de fandt en død Hjort, nyskudt, mellem to Træer. Saa ginge de fluks op til Sallerup til Skovfogden, at han kunde lade Skovrideren det vide. Selv gik de tilbage, og Tredingsfogden og Rasmus Bo gik med ud i Hestehaven, hvor de fortøvede og holdt Vagt ved Hjorten, indtil Skovrideren maatte komme. I der imellem, imod 10—12 Slæt ud paa Natten ungefærlig, kom der tre Karle ridende fra Svinø Land op over »Vaadet«, lige op til Sallerup Hestehave. Den ene af Karlene red paa en stor, brunblisset Hest og havde Bøsse i Sadlen. •

»Det er Gavnø Skytte,« hviskede Peder Eliassen. Men derpaa raabte de alle efter fælles Vedtægt: »Melchior Folsach! — Skovrider! — Der er Gavnø Skytte med sine Karle og tager Dyret!« Og det gjorde de, for om Skovrideren skulde være kommen, at han da kunde høre, hvor de vare.

Karlene vendte og; men ikke tilfulde kunde de se, om Skytten fulgte med. Netop i det samme kom virkelig Skovrideren ude paa Marken og red ind i Skoven. Han skød et Skud af, der han red. Da

hørte Vagtmændene tydeligt, at Vildttyvenes Heste plaskede i Vandet.

Om Morgen, som Knud Nielsen af Kjøng atter kom for at røgte Præstens Ruse, da gik der en brunblisset Hest med Skydegrime paa ved Hestehaven. Det var Peder Skyttes Hest fra Gavnø, flere kendte den; og Ridefogden lod den føre til Slottet.

Efter disse Vidnesbyrds Aflæggelse begærer Peder Hammer, at Gavnø Skytte maa gribes og arresteres under Sagen. Men han var nu intet Sted at finde eller fange.⁴⁶⁾

Naar Bonden forgreb sig paa Prinsens Vildt, kunde Grunden enten være, at han vilde frede sit fattige Eje mod de store, graadige Dyr, eller at han i de trange Tider vilde skaffe sig et Stykke Sul til sit tomme Spisekammer. Maaske og til Tider det kunde være begge Grunde i Forening, der dreve ham. — Men Ridefogden kunde ikke heller i det Tilfælde, at Nød og Trang havde været en halv tvungende Aarsag for den fattige Bonde, lukke sit Øje til, han maatte ogsaa da gribe ind og straffe.

Straks efter Jul 1677 bleve saaledes fire Mænd i Knudsby grebne og fængslede paa Slottet. Den 22. Januar føres de frem paa Hammer Herredsting, og der for Retten ligger den af dem nedfældede Adel-

hjort, det beholdne Kød og Vildtbrad, Hud og Kronstænger paa ti Ender, med samt deres Bøsse og Skytteri, hvormed samme Adelhjort skudt og slagen var; Ridefogden spørger den ene af Fangerne, Anders Tuesen: »Haver du med denne lange Bøsse eller dette Fyrrør nedlagt og dødet denne Adelhjort i Prinsens Vildtbane?» Og Anders Tuesen, der stod ledig og løs for Retten, svarede og bekendte, som han det forud paa Slottet havde bekendt for Prinsens høje Kammerer, for Slotsfogden, Skovrideren og andre ærværdige Folk: »Ja, med denne Bøsse.«

Ridefogden spørger videre: »Vil du da for Ret og Dom sandfærdig og retsindig bekende denne Gerning, dens Forløben og Fremfaren i alle Maader, som du det vil forsvare for Gud?»

Dertil Anders svarer: »Jeg blev lokket dertil af min Broder Jens Krog og af dennes Søn Hans, som stode hos mig, der jeg skød Hjorten. Nøden var haard i den hellige Juletid, da jeg i mit fattige Hjem manglede alt, Mad og Føde. Men mine nævnte nære Frænder vare dog begge hos mig trende Gange og tryglede mig, før jeg vilde samtykke i Gerningen.«

Endnu spørger Ridefogden til Slutning Fangen: »Hvorledes blev der forholdet med denne Hjort, der han var skudt og nederfældet?»

Anders svarer: »Da jeg havde skudt den, tog min Broder Jens og jeg og bar den ind i hans Fremhus. Saa gik jeg ned til Hans Bentsen, — det var et Par Timer før Dagning — og bad ham komme op til min Broder, der havde noget at sige ham. Han fulgte med og jeg viste ham Dyret og spurgte: »Vil du have Part i det med?« Da svarede han: »Jeg kunde vel haardt trænge dertil, men jeg ved alligevel ikke, hvad jeg skal.« Dog blev han der alligevel og hjalp med at tage Huden af Hjorten; og fik han saa en Bagpart deraf. Jeg fik selv en Bagfjerding. Men det andet Kød og Huden blev hos Jens. Det skete forleden, Natten mellem Onsdag og Torsdag, i Julehelligt.«

Peder Hammer spørger derpaa den anden Fange: »Forholder det sig saa, at I haver ægget og tilskyndet jer Broder?«

»Nej,« svarede Jens Krog, »jeg haver intet begæret af Anders, at han skulde skyde Hjorten. Men det kom sig saaledes, at Anders var oppe hos mig i et andet Ærinde, og da beklagede jeg mig for hannem, at vore fattige Kaal og eneste Haveeje var opædt af en store Adelhjort, som havde gaaet i vor Kaalhave og taget vor Fattigdom, som vi selv haardelig trængte til. Da sagde Anders og svarede: »Ti stille! Jeg

vil gaa her op i Aften med min Bøsse, saa skal han faa sin Rest.« Anders kom ogsaa, men Hjorten ikke. En Aften siden hen i Julen kom Anders igen med sin Bøsse og blev der hos os. Jeg var gaaet i Seng og tænkte, at min Broder gik hjem, da Hjorten ikke lod sig til Syne og ej heller næppelig kom, siden der intet storlig var der for den at æde. Men imidlertid, som jeg sov, kom Anders alligevel og kaldte og sagde: »Nu haver jeg skudt Hjorten!«

Den blev derefter med min Vilje og Vidskab indbragt i mit Fremhus og der byttet og parteret. Og Anders sagde da: »Huden kan blive her, til jeg tager til Næstved, saa vil jeg tage den med.« Min Søn Hans var og med, og han stod hos, da Anders skød Hjorten.«

Sønnen slutter sig fuldt ud til denne Faderens Bekendelse. Men Hans Bentsen siger, at »han var ikke Medvider i denne Handel tilforn; først samme Nat, om ved to Timer før Dag, kom Anders Tuesen og bankede paa hans Vindue, som han laa og sov i sin Seng, og sagde: »Stat op og kom hid! Jeg haver noget at sige dig!«

»Hvad er det?« spurgte jeg.

»Det er lige meget. Kom op, gak med!«

Saa tog jeg mine Klæder og drog paa; og gik jeg med neder til Jens Krogs. Da laa Dyret paa

Jens Krogs Stegersgulv, og Takkerne vare afhugne, Benene afskaarne, og havde de begyndt at drage Huden af. Da stode der hos Dyret: Jens Krog, hans Søn og Datteren, som hclldt Lyset for dennem. De spurgte mig, om jeg vilde have Part i denne fældede Hjort, men jeg svarede: »Jeg vedst det ikke! Thi vel frister den haarde Sult og Nød mig; men jeg er og bange og frygtagtig at komme i Skade derfor.« Jeg blev dog der til Stede. Og der Huden var afdraget og Kødet parteret, gave de mig et Baglaar, som jeg ikke turde andet end tage.«

Til Slutning spørger Ridefogden samtlige Fanger: »Vide I noget til eders Befrielse?«

»Nej, als intet!« svarede de alle.

»Ville I have Sagen for højere Ret?«

»Nej, vi bede ikkun om Prinsens Naade, ikke om Retten.«

Da lader Ridefogden sætte i Rette, at efter Kristian III's Reces Artk. 20 og 68, samt efter Frederik III's Forordning af 13. Maj 1662 bør der fældes Dom; og begærer han udmeldt otte Dannemænd til at gange i Rette og Dom tillige med Herredsfogden.

Den følgende Tingdag føres Fangerne frem paa ny. Anders Tuesen siger kun, at han fik ingen Gavn af sin Part af Hjorten, et Baglaar, som han lagde i

sin Have paa Sneen; thi der blev det opædt af Hundene, mens han gik i sin Stue. Hans Bentsen derimod gentager atter og atter, at han ikke var Medvider i Gerningen, som de først lode ham vide, der den var sket; men dog frygtede han, at de i nogen Maade kunde gøre ham Skade, og derfor turde han intet andet end tage Kødet, som de bøde ham. Men lige paa Steden, straks ske kunde, sagde han det til Skovfoged Jep Bentsen, at denne kunde give det til Kende for Skovrideren; thi selv turde han intet tale videre derom.

Alle fire Fanger begære og henty endnu en Gang til det høje Herskabs Naade og bede slet ikke om nogen Ret.

Derefter begærede Peder Hammer Dom. Da udgik Herredsfogden og de otte tiltagne Doms mænd, og igen indkom de for Retten, afsagde og kendte, som følger:

»Eftersom Kongernes udgivne Recesser og Forordninger noksom udtrykkelig alt ulovligt Skytteri og Vildtets Ødelæggelse forbyder, og i Sønderlighed Kong Kristian III's Reces, som siger: »Bønderne maa ej skyde noget Dyr, og hvem, det bevises over at gjort have, skal straffes som for andet Tyveri; og den, som dølger det, skal lide lige

Straf med den, som Gerningen gjorde.« Dertil ihukommes Frederik III's Forordning, som byder, at den, som ulovlig skyder eller ødelægger Dyrene i Vildtbanen, skal straffes paa Livet. Da efter Anders Tuesens egen Bekendelse, at han haver skudt den omrørte Hjort med sin egen Bøsse, dømmer Lovens klare Ord hannem, at han bør lide og udstaa Straf paa sit Liv.

Jens Krog og Sønnen Hans Krog ere Samtykkere og Medvidere, og dem dømmer Loven som for andet Tyveri. Men Hans Bentsen, som af de andre tre undskyldes og aarsages ej at have været med dem i Raad og Vidskab, og som kun af Frygt tog imod det, de gave ham, men og siden straks aabenbarede det for Skovfogden, saa bør han dog for sin Forseelse at være i det høje Herskabs Naade og Unaade.«

Denne Dom blev oplæst. Og da spørger Peder Hammer endnu en Gang: »Ville Fangerne føre Dommen for højere Ret?«

Hvortil de samtlige svare: »Nej, vi begære ikkun Naade, og maatte den times os, da love og sværge vi, at vi aldrig tiere skulle begaa en saadan Forseelse.«

Fangernes indtrængende Bønner om det høje Herskabs Naade bleve ikke frugtesløse, de fik Lov at

gaa fri og henlevede deres Liv uantastede og ustraffede. Brødrene Jens og Anders vare dog gamle Mænd, paa Gravsens Bred, da de toge Adelhjorten. Jens døde først, Broderen Anders i Sommeren 1680. Slægten Tuesen bredte sig efter dem og blev stor; men det var ikke til enhver Tid i de kommende Dage, at Ættens Medlemmer mindedes det givne Løfte om aldrig at øve slig Forseelse, som den med Adelhjorten.

Hans Bentsen blev en meget gammel og meget agtet Mand, der næppe nogen Sinde fik at føle Men af, at han havde været indfiltret i Hjortehistorien.

Ridefogden havde været dem alle god, det glemte de ikke tilfulde.⁴⁷⁾

Paa Tider kunde der ogsaa findes Folk, der dreve Vildttyveriet som Haandtering, ja, som halvt om halvt levede deraf. Dette var Tilfældet med Krudmester og Møller Johan Folmer paa Lekkende Mølle.

En Lørdag Eftermiddag i Septbr. 1680 kom Pigen Karen Nielsdatter, der tjente hos velbaarne Hr. Jørgen Høg i Kjøbenhavn, nedrejsende til denne Krudmester, hvor hun for sin Husbond skulde gøre Anfordring paa noget Krud, som Johan Folmer var skyldig. Karen blev Natten over paa Møllen. Da var det, som de sade og spiste deres Aftensmaaltid og havde paa Bordet et Stykke saltet Dyrekød, at Krudmesteren

siger: »Nu, dette er nok det sidste Stykke. Dog, Søndag plejer altid at være mig lykkelig. Jeg maa ud tidligt i Morgen og se, jeg faar noget mere.«

Der blev saa ikke talt mere om den Ting, og de gik snart til Ro. Men hen ad Natten, der det gryede ad Dag, hørte Karen tydeligt, at Krudmesteren kaldte paa sine Sønner Frederik og Andris og sagde: »Staar op, det er nær Dag! Tag der din Bøsse, Frederik, og kom saa begge og følg mig.«

Saa blev alt stille igen.

Men da det var om ved Kirketid, kom Drengen Andris løbende hjem til Møllen og bad og tiggede Karen, at hun dog maatte følge ham ud til Mosen i Raavænget, hvor hans Fader var. Hun spurgte, hvad hun der skulde bestille; men Drengen svarede hende kun, at det skulde hun faa at vide, naar de kom derhen. Saa fulgte hun ham ud i Raavænget; men der smuttede han fra hende og ud i Mosen. Lidt efter kom han tilbage, slæbende paa en stor Sæk; og bad han hende, hun dog maatte hjælpe ham at bære Sækken; thi selv orkede han det ikke, den var hannem for tung.

»Hvad har du i Posen, Andris?« spurgte Karen.

»Det er »Indvejet og Tallig« af den store Adel-hjort,« svarede han.

»Men haver Hjorten da ingen Horne?»

»Kors, jo!« sagde Andris, »min Fader vilde, at jeg skulde bære »Vierne«, men jeg kunde intet magte dennom, de vare større end jeg. Tænk, en Adelhjort paa ti Ender.«

Som de ginge saa og snakkedes ved, kom de til et Gab i Gærdet; der Drengen formærkede dette Gab og saa Hesteskofjed derhos, svor han og sagde: »Her er Peder Skovrider kommen over med sin Hest lige nu fornyssen!«

Og som de gik bedre frem, sagde han atter: »Her er og Peder Skovrider fremkommen; lur ham, jeg kender vel hans Hestefod!«

Men i det samme kom Skovrideren uforvarende ridende til dennom og bød, at de skulde fremvise, hvad de havde med at føre udi Sækken. Da slap Andris sit Tag i Sækken og løb, alt hvad han orkede, tilbage ad Raavænget til. Men Karen maatte udkaste paa Jorden Indvoldene og Tællen af Hjorten, der var i Sækken, og som endnu var varm.

Og bag efter maatte hun samle det op paa ny og bære det hen til Skovriderens Hus, hvor han bød hende tage Vare paa Kosterne, medens han søgte Hjælp til at faa fanget Vildttyvene.

I den Hensigt red Skovrideren over til Øster

Egesborg Kirke, hvor Gudstjenesten lige var endt, og hvor Folk endnu stode i Smaaflamme paa Kirkegaarden og samtalede. Her traf han Ole Skades Karl Morten fra Ugledige, som fortalte, at der han gik paa sin Kirkevej mødte han Krudmesterens Søn Frederik, der gik med sin Bøsse i en Sæk, og det brede, Bagenden, sad ud af Sækken; og gik han da paa Vej hjem til Møllen. Men noget tilforn havde Morten ogsaa hørt, at der gik et Skud af i Raavænget.

Skovrideren samlede sig nu et større Følge af Kirkefolkene, deriblandt Mænd baade fra Rødstofte og Lekkende, som fulgte hannem tilligemed Ridefoged Anders Jakobsen og Forpagteren paa Lekkendegaarden Villum Boysen. Da, som de paa deres Tog kom ind paa Brændehøjsholmen, fandt de der nogle nylig afhugne Hjortehorn; og straks derhos fandt de Hjorten, hvoraf Takkerne og Indvoldene vare tagne; den laa tildækket og skjult under Elleløv og Bregner og var endnu varm. Skovrideren og hans Medfølgere skadede den nøje, og fandt de da, at den var skudt med en større Kugle, der havde ramt Dyret bag Bovene oppe ved Ryggen. Men saa de og, straks de kom ind paa Holmen, Johan Folmers Søn Frederik, som stod hos den døde Hjort, og bade de hannem da, at han vilde komme til dem, men da søgte han Mosen.

Ridefogden lod siden paa Herredstinget sætte i Rette, at Krudmesteren for denne sin halsløse Gerning burde fare som fredløs Mand; hvor han kunde findes, skulde han paagribes og derpaa straffes som for andet Tyveri, med mindre han af sig selv indfinder sig og klarer Sagen.

Men Johan Folmer fandt det ikke raadeligt at møde frem, han vidste, at der da kun ventede ham Dom og Død.

En Tingdag senere hen fremtræder derimod hans Hustru Karen. Hun hverken kunde eller turde prøve paa at frelse sin Mand, om hvem hun forøvrigt intet havde hørt eller spurgt siden hin Søndag, Gerningen skete; men hun havde imidlertid gjort Knæfald med ydmyg Bøn hos det høje Herskab, at Sagen maatte hende naadig efterlades, saa hun med sine smaa, umyndige Børn maatte fortøve i Møllen til Vinter og Vaar og imidlertid lade Krudmøllen styre ved Hjælp.

Den enlige, forladte Kvinde fik sin Bøn opfyldt, hun blev paa Møllen. Men over Johan Folmer faldt der 2. Novbr. 1680 Dom, lydende paa, at »han for sin Forseelse med Adelhjorten ej kan befries, men bør at paagribes, hvor han antræffes, og derefter paa Bremerholm indsættes, der udi Jærn til Arbejde at straffes.«⁴⁸⁾

Krudmesteren vedblev dog at gaa fri. Men nu, da han var skejet ud og naaet ind paa de gale Veje, vedblev han at ture frem derpaa.

Efter et Par Aars Forløb drev han det til, at han paa en af sine Krybskyttefarter oppe i Nordsjælland for at redde sig selv ud af Faren, skød en af Kongens Pager i Skoven ved Virumgaard. — Rigmarskallen udsendte da Stikbreve trindt om, hvori der lovedes 100 Dukater til den, der kunde give Vidskab om Krybskytten Johan Folmer, tilforn Krudmester paa Lekkende Mølle. Men der truedes samtidig tillige med streng Straf over enhver, der vovede at huse, hæle, dølge eller fra Landet overføre samme Person.⁴⁹⁾

Det kan nok være, at Vildttyvene for en stakket Stund bleve opskræmte og kyste, naar en Dom slog ned og ramte haardt, som den her ramte Krudmesteren, men de glemte hurtigt igen Johan Folmers Skæbne og dreve med gammel Lyst og Frækhed deres listige Spil.

Peder Hammer havde straks, da han traadte til som Ridefoged, ladet til Tinge forkynde et skarpt Forbud mod de store Gilder paa Helligdagene,

baade Familiefester og Aarsgilder, som ogsaa al ulovligt Ølsalg og Krohold, med Drikkeri og Dobbel; men disse Onder vedbleve alligevel at rase, og han maatte idelig tage en haard Kamp op imod dem.

Ved disse Gilder, som det var blevet Skik og Vane at holde om Søndagen, gik det, naar Brændevinen vandrede ind og Viddet ud, som oftest meget vildt og ustyrligt til, og det endte gerne med Skænden og Banden, Haardrag og blodige Slagsmaal.

Saaledes holdt Peder Skovfoged i Nebølle (Neble) stort Barselgilde en Søndag i Høsten 1672. Det hele Lav fra Byen og Nabobyerne var samlet, og der blev efter Sædvane baade drukket og spist tæt. Manden selv, Peder Skovfoged, blev saa overvældet, at han mod Aften maatte lægge sig paa en Seng i Stuen, da han ikke længere kunde gaa eller staa.

Og Gæsterne vare ikke stort bedre farne, om de end endnu vare lidt mere rørige. Et Par af Mændene, Lars Krog og Ole Due, mødtes i Forstuen, hvor der var temmelig mørkt, saa Lars Krog kom til at støde Ole med sin Fod; men straks greb Ole Due ham i Haaret med et stærkt Haardrag. »Nu skal du dog faa en Ulykke!« raabte Lars, idet han ryggede sig tilbage.

Ole fulgte efter og stak Hovedet ind ad Døren.

Men da i det samme skar Lars Krog ham i Ansigtet med en Kniv.

Peder Skovfoged, der laa i sin Seng, var dog ikke mere fra sig selv, end han kunde se, hvorledes det hele gik til. Han siger, at han saa, Lars skar Ole Due baade een Gang og to Gange og end flere Gange med den dragne Kniv, saa det blødte meget stærkt. Og løb Lars derpaa straks med den dragne Kniv i Haanden op i Skovfogdens Kammers.

Ole løb efter, men styrtede straks over en Stol.

Da kastede Lars Krog sig over ham og gav ham flere Knivslag, saa Ole skreg og gav sig jammerligen.

Folk kom til og fik dem skilt ad; men da saa Ole Due forfærdeligt ud. Synsmænd bleve siden tilkaldte, og de skildre paa Tinge alle de Slag, Ole havde faaet: Kind og Næse vare flakte, flere dybe Skaar fandtes paa Munden og svære Knivslag over hans venstre Haand, hans Kjortel havde Skaar paa Skaar, men alle vare de ikke gaaede igennem til Hud.

Ridefogden lader dem senere kalde frem paa Tinge og taler dem haardelig til for deres syndige Handels Skyld. De tvende Kæmper love da Bod og Bedring og sige, at de ville forliges i deres Ædruelighed om, hvad de have forvoldet hinanden i

Drukkenskab. De vælge derefter hver to Mænd som Voldgiftsmænd, der gaa fra Retten for at samtale, indkomme igen for Retten og afgive følgende Kendelse: Lars Krog skal til Ole Due for Saar, Skade, Svie, Sprække og Badskærløn betale i alt 7 Sletdaler, Halvdelen at erlægge til Mikkelsdag og Resten til Mortensdag; dog Herskabets Ret i alle Maader uforkrænket. — Bryder en af Parterne Forliget, skal han give sin Modpart 24 Daler og til Fattigbøssen 2 Daler. Men nu skulle de være hinandens Venner og give hinanden Haand derpaa, og ej maa de i nogen Maade efter denne Dag paa hinanden anke, kære eller klage.

Mens Ridefogden saa derpaa, gave Ole Due og Lars Krog hinanden deres Hænder til Forlig og Ven-skab; og sagde de begge og gentog, at de angrede og fortrøde i deres Ædruelighed, hvad de havde øvet i deres onde Drukkenskab.⁵⁰⁾

En Søndag i Høsten 1677 var der ligeledes stort Værtskab hos Bo Olsen i Ørslev, hvis Kvinde holdt sin Kirkegang, medens deres lille Barn fik sin Kristen-daab. En stor Mængde af Bymændene med deres Kvinder vare indbudne til Barselgildet, hvor de bæn-kedes ved de lange Gildesborde, spiste over al Maade, drak endnu værre, trættedes derpaa og sloges, og det baade Mænd og Kvinder.

Det var Søren Jensen, der først yppede Klammeri med Ole Plovmand; og de gave hinanden baade onde Ord og slem Tiltale. — Imidlertid raabte Søren Jensens Hustru og sagde til Ole: »Vil du slaa min Mand, vil jeg hjælpe ham!«

»Vil du det, din Ting!« raabte Ole igen, og kaldte han hende med et forsmædeligt Skældsord.

Men da rev Sørens Kvinde sin Hat af sit Hoved og sagde: »Her kan du se, at jeg ikke er det, du skælder mig for!« Og raabte hun end ydermere: »Gertrud, flytter eder!« Det var Kvinden, der sad ijævne hende, hun mente. Og da denne hummede sig, sprang Sørens Kvinde frem, men i det samme og Ole Plovmands Kvinde, de grebe hinanden i Haaret og droges skammelig i Haare. Ole Plovmands Kvinde blev siden syg og sengeliggende af de Hug og Stød, Prygl og Haardrag, som hun annammede ved det Værtskab.

De sloges alle, Mænd og Kvinder, nogle brugte Kaarder, andre Kæppe og Stænger.

Niels Skrædder fra Rødstofte, der tilfældig kom ind paa Gildestedet og blev skænket en Gang, siger, at som han havde sat sig, da begyndte Gæsterne at »ympe« Klammeri. Han kunde ikke ret se eller høre, hvem der begyndte, for de mange

Kvinder raabte og stimedede i Munden paa hverandre; kun saa han, at Søren Jensens Kvinde blev neder-slaaet imellem Bordet og Bænken, og var Peder Pil og Kristen Okse hos. Niels Skrædder sprang til og drog hende op; men da var hun allerede ilde plustret i Ansigtet og revet i Haaret, hvorfor han og skændte paa de to Mænd, der saa skammelig havde handlet med en Kvinde. — Søren Jensen sad samme Tid stille og voldte ingen Klammeri, han græd kun og sukkede idelig højlydt.

Degnen kom hen til Barselet for at synge og læse til og fra Bords. Da, som han kom ind i Gildestuen, saa han, at de laa paa Gulvet, hulter til bulter imellem hverandre, Mænd og Kvinder, der sloges og droges; saa lyste han Fred og sagde: »Ville I ikke give eder tilfreds, fanger dog Ro og forliges, eller det skal blive givet an paa andre Steder!« — Men der de ikke vilde agte eller høre hannem, gik han straks ud, bort fra Gildeslavet, og ikke han aad eller drak der paa Stedet.

♦ Siden lod Ridefogden sætte i Rette, at ikke alene Bo Olsen, som Barsel om Sabbaten gjort haver, men ogsaa alle og enhver, Mand og Kvinde, som paa en Sabbatsdag til samme Ølsmaal og Drikkegilde været haver, bør efter Ordinansen, Recessen og Kongens

Ordning og Befaling bøde for Helligbrøde; og de, som haver været i Baardag, bør at stande til Rette efter Loven og straffes for slig grov Forargelse.

Alle Gæsterne ved Bo Olsens Barselgilde, Mænd som Kvinder, blive den følgende Tingdag for den begangne Helligbrøde dømte til hver for sig at bøde tre Rigsort. Angaaende Slagsmaalet henvises derimod til Prinsens Naade eller Unaade.⁵¹⁾

Saa kunde det igen være den saakaldte »Sommerbystads«, Riden Sommer i By med Majgilderne og al den Daarligdom, de havde i Følge, som Ridefogden maatte søge at hemme. — 1 Maj 1673 klager saaledes Peder Hammer til Tinge over Mads Smed i Nygaards Mølle for hans Ølsalg til Ornebjærg Karle, der alle vare Sommerlavsbrødre. — Mads Smed svarer, at Sommerlavsbrødrene havde ganske rigtig faaet en Tønde Øl af hans Kvinde, den Stund han ikke var hjemme, men de plejede altid van at synge og ride Sommer i By ind hos ham. Selv var han med i Sommerlavet sammen med Ornebjærg Mænd og Karle, hvorfor han mente ej at forbryde sig, fordi han overlod sine Lavsbrødre en Tønde Øl.

Ridefogden sætter i Rette, at Mads bør betale Konsumtion for $1\frac{1}{2}$ Tønde Øl, derhos have sit Bryggeredskab forbrudt og end desforuden bøde 20 Rigs-

daler, Halvdelen til det høje Herskab og Halvdelen til Angiveren.

Dommen kom til at lyde paa, at Mads skulde erlægge Bøden til Konsumtionsbetjenten; men forøvrigt være fri for hele Irettesættelsen ⁵²⁾

Det gik ofte paa med Overtrædelser mod Forbudet angaaende Gilder og Krohold, Brændevinssalg og Ølsalg; men langt værre gik det med det daglige Drikkeri i Smugkroerne og trindt om i Hjemmene. Her var Tidens haardeste Nød, og ingen formaaede at knække den. Drikkeriet regerede med mægtig Styrke og førte de sørgeligste Følger med sig: Strid, Splid og Slagsmaal blomstrede over alle Grænser frodigt, Raahed, Vold og Mord kom næsten til at høre til dagligdags Hændelser. Et Par enkelte Eksempler herpaa skulle nævnes:

Straks efter Julen 1681 bleve tvende Livgardere, Nikolaj og Hendrik Fiskmand, fra Vordingborg Slot sendte paa Eksekution til Hammer Sogn. De laa i Ring By hos Hans Hovgaard, droge ud om Dagen og hjemsøgte de Stakler, der sade med for store Restancer; men om Aftenen samledes de igen hos Hans Hovgaard.

En Aften var der foruden de to Livgardere endnu kommet flere til, deriblandt to Savskærere fra Kjøge, som den Tid skare Sav for Hans Hovgaard. Da de saa havde gjort Aftensmaaltid og drukket tæt dertil, kom der nogle Ord imellem Garderen Nikolaj og den ene af Savskærerne, en Bornholmer af Fødsel, hvorfor han og gik under Navnet Jep Borringholm. De vare begge noget store i deres Snak og pratede op om, hvad de havde hørt og set i fremmede Lande. Garderen skrydede af sine Farter omkring i Tyskland og Sverige i Krigens Tid; men Jep Savskærer, der ikke vilde stikke op, gryntede haanligt ad Garderens Præk og sagde drillende: »Hjemfødning! du ved als intet og kan allerstels ikke sige, hvor langt der er imellem Amsterdam og Grønland og »Trunhjem«!»

»Det er Daaresnak, som intet Menneske kan vide,« svarede Nikolaj.

»Jo, jeg ved det og kender det!« raabte Jep; »thi jeg haver faret paa de Steder som Lodsmand i syv Aar.

»Det skal en Hundsfot have sagt.«

Jep svarede: »Jeg er en ærlig Karl, jeg er saa god som I, og ellers kan I selv være en Hundsfot.«

Da raabte Nikolaj: »Det er kuns en Hundsfot, der tager saadan Fejlesnak og Daareord i sin Flab. Men, tvi jer, I er og en Skurk og en Skælm.«

Atter igen svarede Jep: »Jeg er en ærlig Karl, jeg er saa god som I og ingen Skurk eller Skælm; men I er selv en Skælm!«

Da rakte Nikolaj over Bordet, som de sade hos, og fik fat i Jeppes Haar, drog ham deri og slog ham flere Gange ned mod Bordet.

Jep rakte og frem og vilde have Tag i Garderens Haar; men der han ikke kunde naa, rykkede han sit Hoved brat tilbage og fik Haaret fri, om der endog gik en Tot i Løbet, den Nikolaj beholdt i Haanden. Og straks derefter gik Savskæreren fra Bordet ud paa Gulvet.

Men Nikolaj sprang brat ud over Bordet, tog sin Kaarde og vilde hugge til hannem. Da gik de andre, Hendrik Fiskmand, Kurt Savskærer og de øvrige, som vare i Stuen, straks imellem for at afværge Skaden. Men som Nikolaj ikke kunde komme til at faa Hug til Jep, stak han mellem dem, der stode og gennede for Jep, og stak han da sin Degen i den venstre Side paa Jep Borringholm, stak et stort og bredt Hul, saa Tarmene gik ud i Hullet, der var saa bredt som en Tømmelfinger.

Da gav Savskæreren sig, klagede vemodelig og sagde: »Nu fik Jep nok.«

Men ingen andre Ord havde de tilsammen i nogen

Maader efter den Tid. Jep løb ud i Gaarden, men faldt over et Gærde, der var straks ved Stuedøren, og blev han liggende der og kunde intet røre sig, saa de maatte tage og bære ham ind og lægge ham paa Sengen i Stuen. Da klagede og vaandede han sig haardelig.

Hans Hovgaard vilde have Vidner og Synsmænd tilkaldte, hvorfor han sendte sin Dreng i Byen, at han skulde hente Naboerne og de øvrige Bymænd; men, der Drengen tøvede borte og ikke kom fort nok tilbage, gik Hans Hovgaard selv bag efter ud i Byen for at hente Folk. — Og imens var Nikolaj endda endnu der i Stuen hos den saarede. — Men der Hans kom igen med nogle af sine Naboer, var Livgarderen Nikolaj borte; og de saa ham aldrig siden.

Imidlertid spurgte Bymændene Jep ad, hvem der havde gjort ham den Skade: »Det har den Karls Kammerat, som gaar der paa Gulvet,« sagde Jep stille, — »Nikolaj Garder har gjort det!«

Hendrik Fiskmand spurgte da Jep: »Klager I noget paa mig?«

»Nej,« svarede Jep, »jeg klager als intet paa jer, som er Fiskemand, men paa den anden Garder, Nikolaj; han haver gjort mig min Skade, der han stak mig som en Skælm. Men henter mig nu snar-

lig en Præst, snarlig og fort; thi jeg maa nu ret straks dø.»

Da aag Hans Hovgaard fluks efter Præsten, Hr. Laurs i Hammer, at han efter Jeppes Begæring kunde berette hannem. Hr. Laurs fulgte og med lige paa Steden, saa han kom tids nok til at kunne betjene Jep i hans Salighed. — Men efter den Tid laa den saarede stille og rolig hen.

Hendrik Fiskmand havde straks, der Ulykken var hændet, lejet tvende Mænd til at hente Bartskæren i Næstved; men da denne kom, havde Jep Borringholm allerede været død en stiv Time.

Det var Klokken tre om Morgen, at Jep døde stille hen.

Og al denne Elendighed var saa opstaaet af det taabelige Drikkeri, der førte til taabelig Snak, hvor det vrøvlagtige Spørgsmaal om Afstanden mellem Amsterdam, Grønland og Trondhjem førte til det vilde og voldsomme Stød af Garderens Degen, for hvilket Jep Borringholm blev Offeret.⁵³⁾

Det var ude, som det var hjemme, altid gik det løs mod Drikkeriet.

Nogle Dage før Jul 1671 sade Hans Grib fra Bakkebølle og Ole Saksen i Vrangsgaarde og drak tilsammen ude i Vordingborg; saa trættedes og mund-

huggedes de ovenpaa. — Hans Klog fra Vrangsgaarde, som og var med, hørte da, at Ole sagde til Hans Grib: »Du skal faa en Ulykke endnu i Aften, inden vi skilles.«

Saa kørte de hjemad. Hans Grib kørte da bag efter, hujede og raabte: »I lyve, I lyve, I Vrangsgaarde Tyve!«

Da sprang Ole Saksen af Vognen, tog en Vognkæp og slog Armen over paa Hans Grib.

Stensby Mænd vare samlede til Gadestævne ved Majpilen Valborgsdag 1679 for at tale om Markfred; derpaa gik de ind til Niels Vævers og drak nogle Bøder op i en halv Tønde Øl. Laurs Kræmmer yppede da Klammeri med Bysmeden Knud Brems, Henning Brygger og Laurs Skrædder og vilde slaa dem baade med Krus og Tallerkener. De andre By-mænd hindrede ham i hans onde Forsæt. Men saa blev han først for Alvor helt rasende, sprang op og løb ud, men kom snart efter farende ind igen med en Pistol i Bæltet og en Degen i Haanden, gik op i Stuen og satte sig ved øverste Bordhjørne og truede med sine Vaaben. Birkefogden, som og var med, stillede tilfreds, saa Kræmmeren for en Stund blev mere rolig; men snart tog Galskaben ham igen, og han rasede paa ny, værre end før. — Da Jens Pil

lidt efter gik hjem, raabte Kræmmeren efter ham:
»Jens Tyv gak, Jens Skælm gik!«

Dertil Søren Kimer sagde: »Han er en ærlig Karl, vel saa god, som du er.«

Men Lars Kræmmer raabte: »Du Bondedreng! Jeg er god for at gaa mod hvem som helst.«

Hvortil Kimeren svarede: »Og jeg er god til at gaa imod en »Cauauech«!«

Da tog Kræmmeren Pistolen fra Bæltet og vilde have skudt Søren Kimer; men Birkefogden og de andre Mænd forhindrede det. Og Birkefogden tog og satte sig paa en Degen med dens Balg, som laa paa Bænken. Men Laurs Kræmmer blev alligevel ved med at sidde og pille ved samme Degen, uddrog den tvende Gange og flyede Søren Kimer den i Haanden. Søren vilde dog ikke tage imod, men svarede atter og atter: »Jeg er ikke vant til at slaas med Kaarde, men kuns med Kæppe og saa til at drages i Haar.«

»Ja, nok! saadan gør Bondedreng«, sagde Kræmmeren, »men hvis du ikke tør gaa med ud og slaas, da skal du være og hedde en Skælm og en Tyv.«

»Giv dig tilfreds og tøv til i Morgen, saa kunne vi bedre tales ved«, sagde Søren. Men Kræmmeren vilde ikke tøve, han var opsat paa Slagsmaal og ved-

blev at ægge dertil. Det endte da med, at de to til sidst kom ud og sloges tilsammen, først i Gaarden og siden i Vænget. Men det varede dog kun en stakket Stund, før Kræmmeren kom ind, og da klagede han sig og sagde: »Jeg haver faaet nok.« — Han var stukket i venstre Side af Brystet, og Blodet vældede ud af Saaret med saadan Styrke, at Manden segnede om, og de maatte bære ham hjem.

Medens han derefter laa hen paa Sygelejet, mildnedes hans Sind, saa han ønskede Fred med alle, ogsaa med Søren Kimer; thi han kunde mærke, at det var og blev den visse Død. Søren Kimer blev kaldt til Dødslejet, hvor han og Laurs Kræmmer forligedes og gave hinanden Haand paa Venskab og god Forstaaelse, medens Kræmmerens Kvinde og Moder vare nærværende, hørte derpaa og saa til.

Laurs Kræmmer laa efter den Stund ganske stille hen og sagde intet, han laa i otte Dage, men den niende døde han.⁵⁴⁾

Hjemmet led dog allerværst ved Drikkeriet; og her var det igen først og fremmest Husmoderen, som det gik ud over. Det er fra den her omtalte eller en lidt senere Tid, at en Kvinde klager og synger:

„Hei Jeppe, Jeppe! hvor est Du henne?
Du drikker meer, end ieg kan fortienne.

Naar Du gaaer paa Kroen,

Maa ieg staa paa Løen.

Hei Jeppe, Jeppe! hvor est du henne?

Hei Luce, Luce! Jeg var i Smed'en,

Jeg har icke været der siden forleden,

Jeg siufntes, at min Mave,

Den var reent af Lave.

Hei Luce, Luce! Jeg var i Smed'en.

Ja, troe mig, denne Siuge ieg kiender,

Jeg veed nok, hvad det er, dig brænder.

Det er min daglig' Plage,

Jeg hørte aldrig Mage.

Ja, troe mig, denne Siuge ieg kiender.

Din Her, da gid din Bag maa brænde,

For mig du altid skal overskiende,

Naar mig da saadant møder,

Jeg da en Skilling øder.

Din Her, da gid din Bag maa brænde.

Din Fylde-Hund, saa skal ieg dig here

Og med en Hæpel-Riep dig correre;

Naar du igien vil sabbe,

Skal ieg dig brav afklappe.

Din Fylde-Hund, saa skal ieg dig here.⁵⁵⁾

Et Onde skal endnu nævnes, fordi næppe noget andet bragte større Nød med sig eller større Uro og Forstyrrelse ind i Ridefogdens Styrelse end netop dette. Det var Skaanskekrigen med alle dens sørgelige Følger. Den var det, der skabte »de besværlige Tider,« »de onde og tunge Tider,« »de haarde og urolige Dage,« som denne Fejdetid atter og atter nævnes. Kaarene vare allerede forud knappe for Bonden, og nu føjedes der til den ene Udskrivning mere trykkende end den anden.

Snart var det Hø og Havre, der skulde leveres. Saaledes udgik der fra Hovedkvarteret i Tommerup 22. Juli 1678 kongeligt aabent Brev om, at der af hver 10 Tønder Hartkorn skulde leveres et Læs Hø og et Læs Halm.

Den 7. Oktober samme Aar kommer ny Befaling om, at der af hver 24 Tønder Hartkorn Jordegods skal maanedlig leveres 8 strøgne Skæpper Havre, Sjællandsmaal, samt et Læs Hø, 3 Al. langt, 2 Al. bredt og 2 Al. højt, fra Hækken at regne. Men hvis der ikke kan leveres Havre, da i Steden derfor 6 strøgne Skæpper Byg. Alt at levere i de følgende 6 Maaneder.⁵⁶⁾

Atter igen er det Heste til Artilleriet, der udskrives. Den 15. Juni 1678 befaler Kongen, at hver

Sædegaard i Danmark, som ellers ikke yder Kontributioner, skal af hver 50 Tdr. Hartk. — saa og 10 Tdr. over eller under — levere en dygtig Hest, Vallak eller Hoppe, 14 Palmer høj, ikke over 8 Aar eller under 4. Af 100 Tdr. Hartk. — om og 20 Tdr. over eller under — skal leveres 2 Heste. Saaframt en Sædegaard er under 40 eller 80 Tdr. Hartkorn, skal deraf alligevel henholdsvis leveres 1 eller 2 Heste, men Ejeren skal da for hver Td. Hartk., som Gaarden mangler i den fastsatte Regel, godtgøres en Rigsdaler. Selv samme Paabud om Levering af Artilleri- heste gentages paa ny 10. Februar 1679.

Eller det kunde være en almindelig Kop-, Kvæg- eller Rentepengeskate, der paabødes; saaledes som den Forordningen af 13. August 1678 fordrer.

Men mest kniber det dog, naar det er Mandskab, Personen selv, der udskrives.

Den lempelige, hjemlige Form at tjene Fædrelandet paa, den at øve Strandvagt langs Kysterne, fandt dog næppe mange at være følelig haard.

End ikke Kongens Forordning af 15. Dcbr. 1676 med almindeligt Opbud af Mandskønnet til Landeværn førte videre Ulempe med sig, da Paabudet ikke blev sat i Værk. Derimod vakte den almindelige Mønstring om Søndag Eftermiddagen efter

Gudstjenesten ikke ringe Modstand. Herredsfogden i Hammer Herred, Jakob Gad i Kjøng, maatte saaledes 1677 lade en stor Del af Herredsmændene kalde til Tinge, fordi de Søndagen den 15. Juli vare udeblevne fra Mønstring. Nogle møde paa Tinge og fremkomme med alle Slags Undskyldninger, andre betale i Bøde 24 Skilling. Men Jakob Gad advarer dem alle og siger, at Kong Frederik III har 28 Juli 1653 forordnet Mønstring, Vagt og Værn, samt sat som Strafbøde for 1ste Gang forsømt 3 R , 2den Gang 6 R , men for 3die Gang forsømt skulde Manden arbejde Aar og Dag i Jærn paa Holmen. Disse Bøder skulde tilfalde Officererne. Og siden har Kong Kristian V 6. August 1675 befaleet, at alle udi disse besværlige Tider skulle møde til den almindelige Anstalt med Vagt og Landeværn at forny.⁵⁷⁾

Haardest faldt dog den almindelige Udskrivning til Soldat, Ordren om at skulle drage ud og stille i Hærens Rækker, — den var det, der bragte Angest og Uro.

Allerede 10. Marts 1673 blev der bekendtgjort paa Tingene, at alle Proprietærer, hver og en, straks og uden Forsømmelse skulde indlevere til Amtsskriveren rigtig Jordebog og Ligning over deres Godsers Soldaterlæg. Skete der Forsømmelse, maatte hver

staa til Rette derfor. Tingløberne havde forud faaet Befaling om at bekendtgøre Paabudet baade til Gadestævne og til Sognestævne, saa det kunde være efterkommet senest inden den paafølgende Søndag Aften. Det kunde mærkes, at her var noget, der havde Hast, at der var noget i Gære. Og det bragte Uro i Sindene. Det var ikke heller uden Grund, at Angesten var der; thi der fulgte nu hurtigt den ene Udskrivning efter den anden. Og standsede det end paa Tider en føje Stund, begyndte Udskrivningen atter brat igen. Den 20. Maj 1675 fandt en ny Soldaterudskrivning Sted, 11. September 1676 læstes paa Tinge Statholder Jørgen Bjælkes Brev om, at nu skulde atter flere Soldater sendes frem, og de sidst udskrevne skulde til 18. September møde for Kjøbenhavn med røde Kjoler og Undergevær. Den 30. Juli 1677 læses derefter paa Tinge et Brev fra Rigens Marskal om, at en ny Opfordring skal lyses til paa Tinge og paa hver Prædikestol Landet over, lydende paa, at enhver Officer, som opholder sig her i Landet skal straks forføje sig til Armeen.

Ingen tør under højeste Straf huse, hæle eller fra Landet bortføre nogen Officer eller menig Soldat, som uden Pas og Afsked er bortvigt fra Hæren; men alle skulle de, Officerer og Underofficerer, gemene

Ryttere og Soldater, straks forføje sig til Lejren for Landskrone.

Den 13. August 1678 udgaar dernæst en kongelig Befaling og Forordning, der siger, at af hver 100 Tdr. Hartk. — Sædegaardene undtagne — skal der stilles en dygtig Karl, som med Skovl og Spade har at møde til den 22. August i Helsingør hos Ridefoged Hans Rostgaard.

Den stadige Udskrivning rejste Skræk og Rædsel overalt, eftersom enhver grumme nødig vilde i Soldatertrøjen. Allerede straks i 1674, da Tropperne skulde drage af Landet, var Angesten der, og mangen Karl flygtede fra sit Kompagni, saa Kaptajnerne maatte hyre Snaphaner til at indfange Flygtningene og give dem 10 Rdlr. for hver Soldat, som de bragte tilbage. Men da det var urolige og lovløse Tider, vare der ogsaa Snaphaner, som dreve Indfangning og Plyndring paa egen Haand.

En Søndag Aften i Maj 1674, netop som Soldaterne vare afmarcherede fra Landet, kom saaledes en Løskarl fra Næstved, Lars Bentsen hed han, der havde hos sig en Medfølger, som han kaldte Peder, og begærede at laane Hus om Natten til Jens Hansens i Olstrup; hvad han og Medfølgeren og finge.

Om Morgenens derpaa siger Snaphanen: »Jeg og

min Kammerat ere udsendte af Oberstløjtnant Friderich for at søge og fange bortløbne Soldater; i Gaar toge vi en i Blangslev og førte hannem til Næstved, og for ham fik vi 10 Rdlr. I Dag haabe vi at fange nok en; thi vi haver opspurgt, at der skal ligge en inde til Ole Tuesens, som er af Kaptajn Güttrichs Kompagni.« — »Gak du ind til Ole Tuesens,« siger han til sin Medfølger, »og se, om han er der endnu; men læg især nøje Mærke til, hvilke Knapper han har i sin Kjol. Du kan give dig Ærinde at ville købe for to Skilling Brændevin.«

Karlen var der rigtigt nok, men det var ingen Flygtning, kun en svag og syg Stakkel.

Det var en af Feltherren Grev Schacks Soldater fra Gisselfeld, som Grevens Ridefoged Hans Fisentsen for otte Dage siden tillige med flere andre havde sendt til Kompagniet i Næstved. Men denne, Klavs Hemmingsen hed han, blev syg paa Vejen og maatte lægge sig ind hos Ole Tuesen, medens hans Kammerater vandrede videre.

De to Snaphaner tumlede nu ilde med den syge Stakkel, de trak ham ud i et øde Skur ved Ole Tuesens Gaard, pryglede og sloge løs paa ham, plyndrede ham fuldstændigt ud, toge hans Kjol, Kaarde og Gehæng, tilmed samtlige hans Penge, som han

havde med paa sin retfærdige Rejse og March. Og alt dette gjorde de under Foregivende af, at Soldaten var en Flygtning, som de vilde føre til Næstved.

Et Par af Olstrup Mænd fandt dog Snaphanernes Handel for broget; de gik om til Ole Tuesens Gaard for at værge Stakkelen. Men da vare Skælmerne trukne af med Klavs, hvem de slap uden for Byen og lodé ham gaa ind paa Olstrup Fællede. Da havde han ingen Soldaterkjol, ingen Mundering, men kun sin Musket med sig. Olstrupmændene ilede efter Snaphanerne, naaede dem paa Stien til Øverup og spurgte dem da og sagde: »Hvad Breve eller Beskeding have I til saaledes at handle, lader os se det.«

Laurs svarede: »Jeg haver intet gjort.«

Men hans Kammerat løb sin Vej ad Næstved til.

Den ene af Olstrupmændene, Jens Pedersen, sagde: »I haver plyndret den syge Soldat, og I skal følge med tilbage og svare til eders onde Gerning.« Men Snaphanen blev nu ond og arrig og raabte: »Der ligger Kjolen, I haver lige saa snart plyndret Soldaten, som jeg. Lader mig være, eller Djævelen skal fare i din Skælm.«

Jens Pedersen lod sig dog ikke kyse. Han fik den anden Bymand til at hente en Vogn, der havde været Kalbyris efter Gærdsel, og imidlertid vogtede han

selv ene Snaphanen. Men da Vognen kom, og de vilde sætte Skælmen op og age ham til Byen, kunde de alligevel ikke raade eller magte hannem, han var dem for stærk; saa maatte de lade Snaphanen gaa sin Vej og køre tomhændede hjem.⁵⁸⁾

Værre blev det, som Aarene gik, og Udskrivning fulgte paa Udskrivning; thi da blev Manglen paa tjenstdygtige Karle ret følelig, eftersom de, der vare duelige, søgte at hytte deres gode Skind og forstikke sig. Da kunde det hænde, at det til Tider truede med, at Lægds mændene selv indbyrdes maatte »spille om«, som de kaldte det, eller kaste Tærning om, hvilken iblandt dem, der skulde springe Soldat.

Alle Dage var det vanskeligt at finde nogen.

Det kneb ogsaa haardt for Kastrup Lægd, da der 1677 skulde stilles en Soldat derfra. Til Slutning samledes alle Lægdsbrødrene tillige med Lægdsmanden hos Esben Rasmussen i Ornebjærg, hvor de enedes om at tage Bertel Jyde til Soldat. Men saa mødte Bertels Broder Peder og gjorde Modstand mod Bønderne, at de ikke maatte tage hans Broder. Der blev ligefrem Tumult, og de droge mod hverandre. Peder Jyde slog Lægdsmanden, spolerede Munderingen og var helt ustyrlig. Det kneb ligefrem saa haardt for Lægdsbrødrene med at staa sig mod den ene Mand, at de maatte ty til Ridefogden om Bistand.

Peder Hammer lader da og siden Peder Jyde tiltale og sætter i Rette, at denne bør for sit forargelige Forhold, først at straffes efter Forordningen af 9. April 1670 paa sin Ære, og dernæst bør han bøde for Vold og brudt Gaardfred, der er forøvet paa Prinsens Stavn, som ogsaa for Ødelæggelse af Munderingen.

Straks derefter blev Peder Jyde selv udtaget til Soldat. Han havde intet ret, lovligt Tilholdssted; saa toge de ham for hans Genstridigheds Skyld, der de traf ham paa Esben Rasmussens Stænge i Ornebjerg, hvor han havde skjult og fordulgt sig i noget Halm. Men Peder Jyde kæmpede med en Vognkæp i Haanden som en rasende, slog fra sig, saa det var med Nød, at de fik ham overmandet og indført til Kjøbenhavn som Soldat.

Derinde fra klager Peder Jyde over Bønderne og siger, at de havde mishandlet og pryglet ham. Men hans Klage nyder ingen Fremgang; thi det viser sig af de mange førte Vidner, at han alle sine Dage havde været trættekær og umedgørlig. Magister Kristen Spend i Vordingborg, hvem Peder Jyde havde tjent, vidner, at han da var saa opsætsig, saa Magisteren havde maattet klage for Slotsfogden, at denne vilde straffe den stridige Mand paa Taarn og Træhest. Og skulde nogen ustraffet have Lov til at vise

slig Opsætsighed, saa vilde deraf avles og følge Opsætsighed paa andre Steder; og snart vilde der ingen Personer findes til Kongens Tjeneste og Fædrelandets Forsvar. Peder Jyde skylder Magisteren ikke mindre end 30 Sletdaler 2 Ø 8 ß , der dels er Gæld, dels Vederlag for 52 Arbejdsdage, som han har faaet Betaling for at udføre, men aldrig har udført. Peders Kvinde Johanne Eriksdatter vedkender sig i alle Maader Gælden; men dette er kun til ringe Trøst for Magisteren.

Imidlertid er Peder Jyde paa ny hjemkommen fra Kongens Tjeneste, ikke med Pas og Afsked, nej, han er undvegen, rømt fra Bønderne, der førte ham til Kjøbenhavn, før de naaede at faae ham overleveret til Regimentet. Og havde han taget med sig, der han flyede fra dennem, Soldaterklædningen og Pengene, der vare ham overgivne, nemlig Lønning 6 $\frac{1}{2}$ Rdlr. samt Vognlejes Bekostning.

Peder Jyde vil ikke selv møde til Tinge, han skikker Peder Høg af Kastrup som Stedfortræder. Denne møder frem for at aflevere en graa Vadmelskjol og nogle Penge, samt for at klage i Peder Jydes Sted, der mener, at det er Uret, naar de ville gøre ham til Soldat, han maa være fri, efterdi hans Broder Bertel tjener under Livgarden.

Men alle Klagemaal og Indvendinger nytte intet. Peder Hammer fanger Dom over den stridige Peder Jyde, lydende paa, at Peder for udøvet Vold skal bøde 40 Mark, tilbagebetale de 11¹/₂ Rdlr., som han løb med, og derhos endnu al paagaaende Omkostning.

Peder Jyde havde voldt stor Tumult, hvorved stor Ulykke kunde være opkommet. Nu havde han paa ny forvoldt det Ustyr, at Kastrup Lægd stod uden Soldat.⁵⁹⁾

For Hammer Mænd kneb det ligeledes med at stille en Soldat. Da faldt deres Øjne paa en Skaaning, Steffen Persson, som havde et Fæstehus i Hammer By. Men saa snart Steffen fik Nys om Lægdsbrødrenes Tanke, rømte han fra Hus og Hjem, men tog dog med sig en blaadragnet Ko og et Faar med to Lam. En Stund vidste ingen, hvor Flygtningen var; men snart spurgtes det alligevel, at han var tyet hen til sin gode Ven og gamle Krigskammerat Rasmus Jensen, der boede i Kirkens Gaard i Sipperup og derfor var i Lægd med Hammer Mænd. — Det gjaldt nu om at gaa snildt til Værks og se at faa indfanget Skaaningen, saa han kunde stilles som Soldat. En af Lægdsbrødrene, Niels Laursen af Hammer, der stod paa en fortrolig Fod med Sipperup-

manden, blev skikket i Forvejen som Spejder. Han gjorde sig et Ærinde til Sipperup Kyndelmissedag 1678, snakkede vidt og bredt med sin gode Ven Rasmus i Kirkegaarden, lirkede saa fint ved ham angaaende Steffen Skaaning, frittede og udspurgte; men Rasmus vilde ikke lade sig op, han var lige saa klog som et Menneske, en lun Ræv var han.

De stode just inde paa Loen og prøvede Kræfter i Snedighed, da alle Lægdsbrødrene med Lægdsmanden i Spidsen kom ridende i Gaarde i sluttet Flok og Følge. Lægdsmanden sprang af Hesten, gik som Ordfører ind paa Loen til Rasmus Jensen og sagde: »Os er foresagt, at Steffen Persson, som er undvigst sit Hus i Hammer, er her! Nu kan I tjene en Rigsdaler af Lægdet, vil I vise os ham frem, saa vi kunne faa ham til Soldat; og I er jo i Lægd med os og trænges, som vi andre.«

Da svarede Sipperupmanden brat: »Han er intet her. Men ville I gaa med ind i Stuen og se, saa kom!«

Selv gik han foran, og de andre fulgte efter.

Og der de alle vare indkomne i Stuen, tog Rasmus straks en Bøsse ned fra Bjælken og gav sig i Færd med at lade den. Da sagde Niels Laursen, Spejderen: »I tør intet med at lade Bøssen til os. Vi ere intet komne paa de Manerer.«

»Haver Djævelen intet ladet jer!« raabte Manden og vedblev med sit Forehavende, »jeg haver vel Lov at lade min egen Bøsse, naar det viller mig. Og nu vil jeg skyde Ræve.« — Gik de saa alle ud i Gaarden og taledes ved med mere Ro.

Imidlertid vare nogle af Mændene gaaede ind i Nabogaarden til Jep Ibsen, som havde den ene Længe tilfælles med Kirkegaardsmanden; og som de stode og lyttede der bag Rasmus Jensens Fæhuslænge, hørte de noget pusle paa Stænget. »Der er han, det er Steffen!« raabte en af dem i Overraskelsen.

Men da Sipperupmanden hørte det Raab, løb han ind og hentede sin Bøsse, søgte ind i Fæhuset og gav sig i Mundklammer med Lægdsbrødrene, som stode uden for Væggen i Jep Ibsens Gaard. Da gik en Mand frem til Fæhusdøren inde i Gaarden og vilde ind; men Rasmus raabte ham i Møde: »Gak derfra, gak, siger jeg, eller jeg skal skyde dig, saa dine Ben skulle dingle ved dig!« Og lagde han i det samme sin Bøsse til Øjet og sigtede. Lægdsbrødrene stillede da tilfreds og sagde: »Far ikke saa i Vej, det er jo Ridefogdens og Amtsskriverens Vilje, at vi maa fange og tage Steffen.«

Men Rasmus raabte i Raseri: »Det skøtter jeg intet om, hvad regner jeg Peder Hammer og Skriver og Skab! — Skarn ere de alle til Hobe, — og jeg skal

skyde alle de Skælmer neder for min Fod; thi jeg vil have Fred i min Gaard. Gaardfred og Husfred vil jeg have.»

Og endnu mange flere onde Ord taledes Rasmus samme Sinde, da han var saa helt ustyrlig.

Men Peder Stolt tyssede paa hannem og sagde: »Vi ville jo intet ondt gøre dig, Rasmus, — blot tage den Skaaningkarl til Soldat.«

Men Kirkegaardsmanden raabte atter: »Tvi dig, Peder, tvi dig! Jeg skal skyde dig, saa du skal faa en Ulykke!«

Da lo Peder Stolt stille og smilede. Men derover blev Rasmus end mere rasende og skreg: »I Dannemænd, drages til Minde, den Hundsot haanler mig, han nøder mig til at gøre en store Ulykke!«

Da gik Peder roligt fra Døren og om til de Lægdsbrødre, der stode og lyttede og pillede ved Vændrevæggen ind til Jep Ibsens Gaard, hvor de vilde danne Indgang for at gribe Steffen.

Men straks Rasmus formærkede dette, kom han farende, stødte Bøssepiben gennem Væggen, saa der blev et stort Hul, sigtede paa Peder Stolt og raabte: »Fort, fort, det Fanden maa fare i jer! — I faa dog aldrig Steffen, I lede efter, vare I og saa mange til, som I ere, skulde I og vade i mit Blod og »traade« paa mit Legeme, I faa ham dog ikke. Det skulle I

vide, er svoret af mig, og det skal holdes. Steffen har før frelst mit Liv i Gjængelands Skove; nu skal hans Liv og Fred reddes, eller jeg vil dø.»

Niels Laursen, Spejderen, gik ind i Fæhuset til den rasende Mand og bad ham lægge Bøssen fra sig og ikke gaa saa og skabe sig som et Vilddyr. Men Rasmus svarede hannem: »Gak du fra mig, jeg tror dig als intet, du er den sorteste Ræv.»

Saa stod han stille lidt, som han grundede eller lyttede, derpaa rettede han sig brat op, gik smilende ud til Lægdsbrødrene i Gaarden og sagde: »Forlad mig min Vrede, forlad mig min Hastighed; og tager I selv og leder, tre eller fire, som I ville. Finder I Steffen,« føjede han til med et Smil, »er han jeres Karl og Bytte.»

Men Lægdsbrødrene vilde slet intet søge, Fuglen var fløjet, vidste de nok.

De stege til Hest og rede i Flok og Følge tavse af Gaarde, hjemad.

Men uden for Kirke-Gaardens Port stod Sipperupmanden og smilede, glad var han; thi han havde frelst sin Ven Steffen.

Ridefogden lod lyse til Tinge, søge og lede; men Steffen Persson blev aldrig opspurgt.

Han var nok landet igen øvre i Gjængelands Skove.⁶⁰⁾

Uro var der overalt. Soldater og Ryttere, som

laa her i Landet, følte sig som Tidens Magthavere, satte sig paa den høje Hest og vilde tumle og rumstere med Bønderne. Sognerytteren i Lundby Gustav Hansson, der ellers var saa fattig som en Kirkerotte, og som havde maattet ligge og trygle sig Forlov hos Bymændene til at benytte to Væggerum Hus, der laa op til Byens Lavshus eller Gildehus, imod at han aarlig gav Bymændene en Tønde Øl, havde givet Oldermændene Haand paa, at han rigtig skulde betale og selv rejse sig en Hytte paa Gaden til sin Hest, saa denne ikke kom til at staa i Gildehuset eller paa dets Grund, — denne stakkels Stymper glemte ikke alene at betale Øllet; men i de urolige Tider blev han stor og hoven paa det og vilde spille Mester.

Inde i Rejnholt Krogs Hus, hvor der holdtes Smugkro, udsagde han ofte baade haanske og brydske Ord. Saaledes var det en Gang, han sad der ved et Krus Øl, og mange af Byfolkene vare samlede der, at han truede og sagde: »Det skulle I vel se og forfare, at jeg haver lige saa vel og god Magt nu, som jeg havde i forleden Fejdetid, til at pine hver den, som gør mig imod.«

Disse slemme og utidige Ord satte ondt Blod, som nok skulde bære Had igen mod Sognerytteren. Gustav skulde faa det at føle.

Hvide Tirsdag 1675 vare Lundby unge Karle og Mænd tilsammen udenfor Lundbygaards Port og morede sig med at »skyde Stang« og andre Fastelavnsløjer efter gammel Sædvane. Sognerytteren Gustav var ogsaa med; men han kunde ikke faa Lov at gaa i Fred, snart kastede den ene Ord til ham, saa den anden. Han gik der som en Hund imellem et Spil Kegler. Peder Kaa siger: »Gustav Rytter, I haver en svag Ihukommen, I glemmer fast at give os den Tønde Godtøl, som I ejer os for vort Byhus. Vil I ikke betale, eller I magter det ikke?»

»Jo, nok!« svarede Gustav, »naar I »flier« (istandsætter) mig Huset, som I mig haver lovet, saa giver jeg Øllet.«

Der faldt mange flere Haansord imod Gustav, og stadig kom Peder Kaa med sit Besyv; til sidst siger han: »Der burde ikke at ride slig Karl under Kompagniet, som du er Gustav, Kongen kunde altid faa vel saa god Karl til at ride Landets Hest.« Og Kristoffer Bo faldt i med: »Gustav, du handler mod Lundby Mænd som en arge Skælm, holder du ikke Løfte.«

Da løb Peder Kaa endog mod Gustav med en Kæp i Haanden og vilde slaget hannem; men Oldermanden standsede ham og styrede tilfreds: »Skøt

dig selv Peder, forliges alle vel under vor Leg; vi faa nok til sin Tid, hvad Rytteren er os skyldig,« sagde han.

Disse Ord fra Oldermannen gav Gustav Mod, saa han vendte sig mod Peder og sagde: »Du er ret et vindt Vællingefad, naar du faar en Pot Øl, saa holder du med den, du er hos. — I faar ellers ej være for strenge imod mig; thi havde jeg ikke været, da havde I en Gang siddet paa en Pøsepind. Drages dette til Minde.«

Saa stilnede Trætten af, og Legen fortsattes med Fred. Siden forligtes Gustav med Bymændene paa den Maade, at han til hver Fastelavn skulde give dem tre Sletdaler for de to Væggerum op til Byens Lavshus. Han skulde holde Boligen vel vedlige; men de vilde hjælpe ham med at rejse en Bod til hans Hest og med Foderet til den. Faar han Frikvarter paa andre Steder, inden Aaret gaar ud, betaler han kun, hvad der af Lejen kan være forfalden.

Saaledes ville Bymændene det, og saaledes maa Rytteren gaa ind derpaa. Men intet videre maa han i nogen Maade have med deres Gildehus at gøre. De ansaa det nok for en Slags Helligdom.⁶¹⁾

Langt værre end Sognerytterne, der laa enkeltvis om i Byerne, vare de vilde Horder af Lejetropper,

som paa Tider laa indkvarterede i de forskellige Købstæder, og som, naar de havde lidt Frihed og kunde se deres Snit, droge ud paa Plyndringstog, hærjede, hvor de kom frem, og gjorde al Færdsel paa Veje og Stier usikker og skæbnesvanger.

Selv Slotsfogden Peder Knudsen paa Vordingborg Slot fik at føle, hvad de ustyrlige Krabater kunde hitte paa. — Det var en Søndag i August 1678, at Slotsfogden havde været i Næstved i Prinsens Ærinde og Hverv og kom agende ad Vordingborg til sammen med Prins Jørgens Mestersmed Johan Ditlefsen.

Johan Smed vidner og forklarer, at der de hin Eftermiddag kom til Vester Egesborg By og holdt paa Gaden, var der en stor Hob Kvinder samlede, som forklagede sig hos Slotsfogden, at der vare nogle Ryttere udi Byen, som truede med, at de vilde slaa Porte og Døre op og skyde Ild paa den ganske By, dersom de ikke gave dem, hvad de begærede, og fik Lov at handle saa ilde med dennom, som de ønskede. Nu vare vel de fire bortredne, efter at de havde øvet megen Grumhed, men to var der endnu henne hos Hans Koks, hvor de stimedede og rumstere. — Slotsfogden stod af Vognen og gik ind til

de to Ryttere, som han adspurgte: »Hvad haver I gjort, thi denne Kvindeflok klager ilde over eder?»

»Intet, slet og ret intet!« svarede de.

Men Slotsfogden vedblev: »Vogter eder med eders Adfærd, handle I Uret, kommer der Klage over eder til eders Officerer. Drages dette til Minde.«

Saa kørte Slotsfogden og Johan Smed ad Vordingborg til. Men de vare kun komne et lidet Stykke udenfor Egesborg By, før de to Ryttere rede frem ad Vejen, satte i det samme deres Heste i fuldt Rend og Spring, saa de rendte frem og omkring dem. Den ene red frem og blev holdende paa den store Træbro ved Kyllebæks Møllehus, men den anden kom tilbage og red jævne Vognen hos dennom. Men, der Slotsfogden vilde køre over Broen, tog den Rytter, der holdt paa Broen, og greb fat i Miltømmen paa Hestene, og den anden, som red ved Vognen, tog sin Pistol, spændte Hanen op og sagde: »Hvad ere I for nogle Karle?» Og med det samme satte han Pistolen lige for Slotsfogdens Hoved og sagde: »Nu skal Djævelen komme i dig!«

Slotsfogden begærede roligt og sindigt, at de skulde skøtte sig selv og lade hannem fare i Fred. Men Rytteren, der stod paa Broen, raabte og truede: »I skulle først sige mig, hvad I ere for Folk!«

Dertil Mester Johan svarede: »I se vel, hvem vi ere, og I kende os vel, om I ville.« — Da sagde den anden Rytter, som red jævne Vognen: »Kører ikkun; men I skulle finde dennem paa eders Vej, som ikke skulle slippe jer af Syne, og intet skulle I komme forbi.«

Da bød Peder Knudsen Kudsken at dreje af fra Alfarvejen og køre ad Kostræde til. Men de samme tvende Ryttere rede et Tag over Bankerne efter den-
nom alligevel.

Der nu Slotsfogden kom til Kostræde By, begærede han og fik fire Mænd til at følge sig; men som de derefter agede frem og kom til Landevejen igen ved Sallerup By, holdt de to Ryttere der, som vare redne for i Vejen; og straks efter kom de to til, som havde hindret dem paa Træbroen, de kom rendendes i fuldt Rend, og den ene siger: »Bursch, halt! eures Gewehr fertig!«

End kom nu til de to Ryttere, der vare blevne tilbage i Egesborg. Og der de vare alle seks til-
sammen, frygtede Slotsfogden for deres onde Sind, stod af Vognen og gik ind til Tredingsfogden i Sallerup.

Imidlertid sad Mestersmeden ene paa Vognen. Og da siger den ene af Rytterne, som de kaldte Mønsterskriveren, til ham, at de andre Ryttere havde

oplagt det Raad i Næstved udi Jakob Raastens Hus, at de vilde prygle Slotsfogden, inden han kom hjem. Og den anden Rytter, ham der truede med Pistolen paa Kyllebæksbroen, Anders Kajbjærg hed han, stod hos, hørte til og lo derad. Da sagde Johan Smed:

»Af hvad Grund og Aarsag oplagde I saadant Raad?»

Men Jakob Stridsmand, en tredie af Rytterne, ikkun smældte og skældte, tog sin Pistol, svingede den og truede, idet han raabte: »Kommer an, kommer an!»

I det samme kom Slotsfogden tilbage, satte sig paa Vognen, og de agede nu igen ad Vordingborg til, men med en stor Flok Bønder som Vagt. Den ene af Rytterne vedblev at ride foran dem paa Vejen, og mange Gange, naar han var rendt et Stykke for i Vej, vendte han brat om, svingede med sin Pistol, truede, smældte og skændte. Men de andre Ryttere holdt sig stille og fredelige tilbage.

Mere havde Mestersmeden ikke at forklare.

Men Bo Olsen, der havde kørt i Ægt for Slotsfogden, vidner og siger, at han holdt til Tredingsfoged Hans Pedersens i Vester Egesborg, medens Slotsfogden var i Næstved. Da imidlertid kom fire Ryttere ridende hen imod Tredingsfogdens Gaard,

og de to havde noget Korn, som de havde tyvstjaalet, med sig paa Hestene. De bankede paa Porten, bød og sagde: »Lader op, lader op!«

Da svarede Bo, at han turde intet lade op; thi der var ingen Folk hjemme, uden Tredingsfogdens Hustru Bodil. — Og der var ej heller nogen andre hjemme paa den Tid. Men netop dette gave Rytterne Blod paa Tand: De brasede saa længe paa Gadelaagen, indtil de fik Døren bag af Hængslerne, idet Stablerne sprang ud. Men Bo greb nu en Vognkæp, satte den bag Laagen og gennede imod. Da Rytterne saaledes ikke kunde komme ind, gave de sig til at stime og raabe: »Mach auf, du Bluthore!«

Men imidlertid de holdt ved paa denne Vis, stormede og lode ilde, tog Bodil Hans Pedersens en Bøsse til at værges sig med. Der var rigtignok ingen Laas for den, men hun mente, at den derfor nok alligevel kunde kyse Fjenderne. Hun stak Bøsepiben gennem et Hul i Porten og bød Rytterne drage deres Vej og lade hendes Hjem i Fred, ellers skulde der times dem en skammelig Død. Rytterne agtede Bodils Bud, gik straks fra Porten, men rigtignok kun for at fare tværs over Gaden til Genboen Niels Vævers. Aldrig saa saare vare de vilde Ryttere komne der over og havde begyndt at storme løs, før Datteren

der i Gaarden, som de efterstræbte, saa sit Snit og undløb. Hun kom farende over til Tredingsfogdens Port, bankede paa og begærede bønligt, at de vilde lade hende komme ind. Men Bo turde ikke, han rystede over hele Kroppen, skjælv og gentog idelig det samme:

»Hvor ere Rytterne, hvor ere Tyskerkarlene!«

Medens Pigen blev ved sit Raab: »Lukker op, lukker op! De ere jo ovre til vort og lade saa ilde og true, at de ville sætte Ild paa den ganske By. De vilde pine og handle ilde med mig, hvorfor de jøge mig rundt som et fattigt Dyr, men jeg for vildsomt rundt og slap fra dem. Nu er min Moder ene og alene hjemme hos de vilde Karle, og de turer med hende; men snart komme de her igen. Lukker endelig op, lukker op i Guds naadige Navn!«

Men Bo turde ikke. Bodil derimod, som havde været inde for at hente Bysens Horn, kom nu farende ud, der hun hørte Pigens Raab og Klage, skubbede Bo til Side og lukkede den skrækslagne Pige ind.

Men selv for hun derefter ud paa Gaden og tudede i Byhornet, saa det gjaldede.

Der var ingen af Bymændene hjemme den Dag; men alle Kvinderne ilede ud og samlede sig i Flok om den kække Bodil. Da i det samme kom ogsaa

Rytterne brasende ud fra Niels Vævers hen imod Kvindehoben, som de haanede og truede, særlig Bodil, til hvem de raabte, at de vilde skyde hende neder ihjel for deres Fod.

Men Bodil tabte ikke Modet; hun raabte Rytterne imod: »I holde eder vel fra at skyde; thi vi haver og Bøsse, og sælge vi vort Liv dyrt!« Og holdt hun i det samme frem og pegte ad dem med den Bøsse, der ingen Laas var for.

Da bleve Rytterne tavse og rede af By.

Siden gik Bodil ind til Niels Vævers gamle Kvinde for at se, hvorledes det stod sig med hende efter de vilde Karles Rumsteren. Da sad den stakkels Kærling og rystede og bævede, og kunde hun hverken støtte eller sty paa sine Ben af bare Angest og Rædsel. Rytterne vare komne farende i Gaarde og havde der fodret deres Heste med de stjaalne Kornneg. Siden havde de nær ødelagt Datteren og rendt Livet af hende; og der hun undflyede dennem, begærede og truede de den gamle, enlige Kvinde, at hun skulde skaffe Øl. Hun kunde als intet gange i By og vidste intet Raad at tækkes dem; men fik hun saa alligevel en Dreng opraabt, der hentede dem Øl. Og imidlertid de drak det, lode de noget meget ilde paa deres Tysk og sagde, at det var ingen Synd

at skyde Ild paa Byen, siden Folk lukkede Portene for dennem. Slotsfogden kom derhid og taledes dem til. Ham varede (adløde) de vel, men Kvinden ilde. Dog, saa snart Slotsfogden var rejst af By, sagde Rytterne: »Lad ham kun snakke for sig; vi skulle tale hart med hannem, inden han kommer hjem.«

»Men da Byhornet lød, droge Rytterne brat af Gaarde,« siger den gamle Kvinde. — Skrækken blev ved at sidde i hende i længere Tid; saa da hun bliver stævnet til Tinge for at vidne, maa Niels Væver gaa i hendes Sted, hun kan ikke møde frem for sin Svagheds Skyld.

Men Bodil møder og har Bøssen med. Ridefogden spørger hende, om hun har skudt paa Rytterne med den. Da smiler Bodil, viser Bøssen frem, der ingen Laas har, idet hun siger: »Nej, den skyder ingen Rytter; men kyse dem kan den.«⁶²⁾

Under alle disse urolige Forhold i de besværlige Tider, gennem mange Genvordigheder, der vældede ind fra alle Kanter, og trods det slidsomme Arbejde, der til Stadighed faldt paa, havde Ridefoged Peder Hammer dog alligevel faaet Tid til at arbejde for sig selv, for Hus og Hjem.

Den første Tid Ridefogden var i Prins Jørgens Tjeneste, boede han paa Vordingborg Slot, medens

hans Hustru forblev paa Oremandsgaard; men siden lejede han sig Bolig i Byen, saa Juliane Kristine kunde flytte ud til Vordingborg. Imidlertid søgte han 1675 at købe en Gaard der i Byen, som ved Dødsfald var tilfalden en umyndig lille Pige, Anne Andersdatter. Men Peder Hammer vilde dog ikke overtage denne Ejendom, med mindre den blev sat i beboelig Stand; og det turde den ene af Formynderne Jens Bartskær ikke, efterdi han ikke stod ene for Styret. Der blev saaledes ikke noget af den Handel.⁶³⁾

Men omtrent paa samme Tid blev der en Gaard i Ornebjærg ledig, efterdi Bonden formedelst Dovenskab og Drukkenskab var bleven helt umulig som Fæster. Den Gaard fik Peder Hammer.

Den laa belejligt for ham som Ridefoged; og saa drog han glad derind i sit nye Hjem med sin Hustru og tre smaa Sønner 1675.

De to yngste af Sønnerne, Kristoffer og Hans Kristian, hvoraf den første var opkaldt efter Grev Kristoffer Parsbjerg, den anden efter sin lille Broder, der fødtes og døde paa Oremandsgaard, vare begge fødte i Vordingborg. I Ornebjærg fik Ægteparret, straks de kom derud, endnu en lille Pige, der blev døbt Kirstine Marie;⁶⁴⁾ og dermed sluttedes Børnerækken.

Det var en øde og faldefærdig Gaard, som Peder Hammer kom ud til i Ornebjærg; men han fik den alligevel snart i en fortrinlig Orden.

Ridefogden var ingen ung Spradebasse eller Ødeland, tværtimod, han var forsigtig, dygtig og nøjeseende, saa han trods Tidernes Besværlighed forstod at holde til Raade og heje sig noget til bedste; han sparede og lagde Skilling til Skilling, saa der var al rimelig Udsigt til, at han maatte blive en formuende Mand.

Vel havde Juline Peder Hammers som Medgift bragt baade fine Klæder og Smykker ind i Fællesboet, men næppe Penge. Paa hendes Fødeggaard Skrumsager, saa det, som alt tidligere anført, fattigt ud. Penge var der ikke. Da der den 5. Februar 1668 i Viborg holdes Skifte efter Julines Fader Lavrids Povisk, faar hun ikke en Skilling; men der »bevilges hende til Levnedsmiddel, saa og til evindelig Eje og Ejendom at bruge, besidde, sælge eller afhænde fire Bøndergaarde udi Jordegods.«

Men disse fire Gaarde bragte næppe nogen stor Indtægt. Den ene af dem, der laa paa Holmsland, solgte Peder Hammer allerede 1. August 1669 til Mikkell i Tranemose. Deraf skulde der aarlig i Landgilde svares tusinde Hvillinger. De tre andre beholdt

han. Den ene laa i Snejbjærg i Hammerum Herred og stod for Landgilde to Pund Smør og $1\frac{1}{2}$ Rdlr. De to laa i Skads Herred, Hostrup Sogn; den ene i Skjelborg svarede 1 Ørte Rug (10 Skpr.) og 1 Ørte Byg (12 Skpr.), 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns; den anden i Træden svarede 2 Ørte Rug. Det blev for disse tre Gaarde tilsammen i Aabomaal 9 Tdr. 4 Skpr. $1\frac{1}{3}$ Ottg. Hartkorn.⁶⁵⁾

Indtægt blev det dog. Og Peder Hammer forstod at holde sammen paa lidet, medens Julines Slægt og Venner splittede og forødte deres. Hendes Broder Niels Povisk til Skrumsager maatte saaledes 1680 ty til Ridefogden og låane 80 Rdlr., og Julines Veninde Jomfru Sofie Fris fik 60 Rdlr; men ingen af dem havde endnu i 1683 betalt hverken Rente eller Sum. Jomfru Sofie havde endog maattet have yderligere Forstrækning og havde derfor til Peder Hammer pantsat en Guldkæde for $85\frac{1}{2}$ Rdlr., et Guldsejerværk for 50 Rdlr. og en Safirring for 60 Rdlr.⁶⁶⁾

Peder Hammer samlede. Ligesom andre af hans samtidige, der havde noget mellem Hænder, stod hans Hu til at faa Fingre i Ejendomsjord, noget, der fuldt ud var hans eget. Derfor købte han ogsaa 1677 en Ejendomsjord paa Remkolde Marker af Jens Bentsen i Ornebjærg.⁶⁷⁾

Og flere Gange siden var han i Færd med at sikre sig mere; men det glippede. — Saa sankede han i Hob hjemme i Gaarden i Ornebjærg, saa det der kom til at staa godt til baade inde og ude.

Gjorde man en Runde hele Lejligheden igennem, vilde man faa Øjet op for, hvor ihærdigt og trofast her var arbejdet og sanket sammen.

Naar man saaledes fra Ridefogdens store Gaardsplads traadte ind i Bislaget, den rummelige Gang, da hang her paa Væggen en mægtig stor Ridesadel med Bidsel og Tilbehør. Derunder stod en Egestandkiste fyldt med Rejsetøj, hvoraf kan nævnes: en sort Agedyne og et sort Hynde, en flamsk Agedyne med grønt Undertræk, en sortgul og brandgul Agedyne med hvidt Kalveskind, en flamsk Agedyne med sort Vadmél underdraget, en søgrøn, »flosset« (o: med laadden eller krøllet Kant) Agedyne, to flamske Hyn-der med hvidt Skind under, et flamsk Hynde med blaat Klæde under, to Hyn-der med Silkeværk under og endelig to Hestedækkener af sort og hvidt islandsk Vadmél.

Her i Bislaget stod end videre to Slagbænke, proppende fulde af alle Slags Sengeklæder, Dyn-er og Puder, fra de groveste Hampedyner til de fineste Ulddyner, alt nyt og ubrugt.

Fra Bislaget kom man lige ind i den store, rummelige Dagligstue, der havde hele Længens Dybde og optog fire Fag eller Husrum, hvert paa tre Alen. Det, som først greb Øjet, naar man traadte ind af Dagligstuedøren, var den store, ottekantede Stenskive, hvorover der hvælvende sig en prægtig udskaaret Træhimmel, prydet rundt om med nedhængende Rask. Men ikke heller glemte man at lægge Mærke til den store Jærnkakkelovn med dens seks Messingknopper eller Tromler, det kostbare Sejerværk i det snirklede Futteral af Egetræ, de mange læderbetrukne Stole med Messingsøm, somme høje »Bagstole,« det vil sige Stole med høj Ryg, andre igen med lav Ryg eller slet ingen Ryg, og endelig de to kønne Lænestole, den ene med Læderovertræk, den anden med grønt Damaskovertræk.

Paa Væggen hang Billedtavler og et enkelt Kobberstik i Ramme. Her hang endvidere et lille, sortrammet Spejl med tre Messinghager og smaa, hvide Blondegardiner omkring. Oppe paa dette Spejl laa Kamme, Børste og Svamp, saa her kunde Husmoderen smykke sig, naar det skulde ske i en Haandevending; saa meget lettere kunde hun det, som hun neden under Spejlet havde staaende en stor Standkiste, hvori hun opbevarede al Slags Undertøj, for-

uden Strømper, Stridshoser og et Par gamle Korduan-sko. — Under Vinduet til Haven havde Juline Peder Hammers staaende et lidet Slagbord af Fyrretræ, men fint stafferet; og derpaa stod et lidet, sort ilagt Syskrin med Husfruens Smaasager. I Krogen næst derved stod en mægtig stor Kurveseng med Himmel over, sort Raskesomhæng, Kappe for og toppende fuld af Dyner, der fandtes nemlig ikke mindre end otte, foruden fem Hoveddyner og seks Puder. For Enden af denne Seng stod en beslagen Kuffert med Læderovertræk, stor var den og pakkende fuld af gode Varer, Dyner og Puder, Hynder af røde og hvide Lammeskind, mange flamske Hynder med forskjelligt-farvet Underfor og tolv beredte Faare- og Lammeskind. — Men det mærkeligste der i Dagligstuen var dog maaske det, at endskønt Peder Hammer havde sin særskilte, rummelige Mælkestue, saa fandtes dog paa Hylderne under Bjælkerne der i Dagligstuen opsat 26 Sibøtter, hvori Mælken blev hensat i den kolde Aarstid. For øvrigt stod her tillige baade Kovser, Kander og Stenfade, hvori der opbevaredes Smør, Fedt og Sulevarer til det daglige Brug i Hus-holdningen.

Der fandtes tvende Sengkamre, et større og et mindre, og i hvert af dem en Vindovn. I det

forreste, det store Sengkammer, stod en mægtig. Kurveseng med trykte Sparlagen om, stærkt fyldt med gode Dyner, hvorover der var bredt et rødt og blaat Drejls Sengetæppe. Her fandtes to Borde. Et lidet, rundt Bord stod ved Vinduet til Haven med et trykt Bordtæppe, hvorpaa stod et lidet Cypres Syskrin og et Par støbte Messing Lysestager. Det andet Bord, et firkantet Slagbord, stod ved Vinduet til Gaarden, og derpaa laa en rød Fløjlsbog med Sølvspænder. Tæt ved det første Bord stod Husmoderens drejede Rok og udskaarne Garnhaspe, og paa Væggen nær derved hang et sort Spejl, Mage til det inde i Dagligstuen. Men ved Siden af det andet Bord stod et meget stort, indlagt Skrin, hvori Juline gemte et blaablommet Kristentøj af Silke, en blaa List og tre Børnehuer med nogle uægte Perler paa, et rødt Barnesvøb, et sort Taftes Forklæde med to smaa Gulddupper, et Par sorte Taftes Ærmer, et Hovedkast, et Akselkast, en Boa, et Florstørklæde, et hvidt Forklæde med Kniplinger om, et Kammerdugsforklæde med Kniplinger og endnu flere rare Sager. Rundt om i Sengkammeret stode flere høje Bagstole, betrukne med Læder, ved Kakkellovnen et Messing Fyrbækken, en Ildtang med Skovl og en Puster. Endvidere fandtes i dette Sengkammer tvende store

Skabe. Det ene var proppende fuldt af Messing- og Kobbersager, saasom Kedler, Dørslage, Fyrfade og Mortere, alt saadant, som ikke brugtes om Hverdagen; men tillige var der ophobet en Mængde Linned, hvoraf blot skal nævnes 20 Par Lagener, 16 Duge og 36 større og mindre Servietter. I det andet Skab fandtes ligeledes en Del Linned, baade Duge og Haandklæder. Men her opbevarede dog fornemmelig Ridefogden sine Stadsklæder, af hvilke særlig skal fremhæves tvende Klædninger: En kostbar, gul Hjorteskindsklædning, bestaaende af Benklæder og Trøje, der vare prydede med 46 Sølvknapper, samt det øvrige, som Peder Hammer plejede at gaa med til denne Dragt, nemlig en Hjorteskindshue med flosset Opslag, en Hirsfænger med Sølvbeslag og Hjortelæders Livgehæng. Den anden Dragt, som var endnu finere, bestod af en brun Klædeskjol med Rævefor, tilsvarende Benklæder og en Barettes Vest. Denne Kjole var besat med ikke mindre end 120 store og 38 smaa Sølvknapper. Til denne Dragt brugte Ridefogden gerne en flosses Filfrashue, en Sølvkaarde i sølvbeslaaet Livgehæng og, hvis han var gaaende, et Spanskrør med en stor Sølvknap.

I det inderste, mindre Sengkammer stode to smaa Kurvesenge med blommet Sparlagen og Kapper,

begge vel fyldte med Dyner og Puder. I et stort Klædeskab her inde opbevarede Husfruen sine prægtige Stadsklæder: En brun og en rød Kjole af Sirts, en sort, en broget og en søgrøn Silkekjole, en rød Kjole af Taft med to Rader Guldkniplinger neden om og for op ad, en sort Barettes Mandtog (Kast- eller Slag), en sort Silke Mandtog med Kniplinger paa, en sort Klædeskappe, en blåa, baldyret Silkenattrøje, en Filfrasmuffe, en hvid Hermelinsmuffe og et blaat Gyldenstykkets Kristensvøb af prentet Fløjls med blaat Flos under. — Her inde stod tillige en stor og stærktbeslaaet Egekiste, der gemte Husets kostbareste Klenodier. I et Cypressskrin var der saaledes sjældne og rare Penge, Guldmønter af flere Arter, Ringe, Smykker og Ædelstene. Og rundt om dette Skrin stod hengemt et mægtigt Oplag af Sølvsager, kostbare Ting, som kun kom frem, naar højtstaaende Gæster ved højtidelige Lejligheder besøgte Ridefogdens Hus; men da kunde der ogsaa paa de prægtige, snehvide Duge stilles enestaaende Sølvsager frem. Her var saaledes en stor Sølvkande, der vejede 132 Lod og var købt for 99 Rigsdaler, en forgyldt Kande, 45 Lod, en Sølvbarselpotte, 32¹/₂ Lod, en »risted« (med Indskrift) Sølvkande, 31 Lod, et Saltkar, 20 Lod, to forgyldte Bægere, 28 Lod, fire Sølvbægere 29 Lod,

et Sølvbæger paa en halv Pot, 15 Lod, en Sølvkande uden Hank, 15 Lod, to Sølv Commenter, 14 Lod, 18 Sølvskeer, 65 Lod, et Saltkar, en Smørbrikke og en liden Børneske, tilsammen 6 Lod 3 Kvint. Alt vidnede om Velstand og efter Tidens Forhold gemmende en betydelig Værdi. Her i dette Sengkammer, hvor der endvidere fandtes et Par Smaaborde og flere store og smaa Stole, havde Børnene som smaa deres Sengeleje tillige med Ammen.

Ridefogden havde sit eget Værelse eller Kontor, Skriverkammeret kaldet. Her stod en gammel Slaaskive, en Løjbænk og et Fyrreskab; paa Væggen hang Peder Hammers Vognbøsse med Krudthorn og Hagelpung, Side om Side med den store Rejsekappe. Op til den ene Væg stod en gammel Reol, som husede hele Peder Hammers Bogskat, i alt 55 Bøger, der nærmest stode som Minder fra hans Studenterdage og om Ungdomstanken at gaa Præstevejen. Det var nemlig sproglige og theologiske Skrifter, græske, latinske og tyske, men ogsaa danske, Svanings Bibel fandtes saaledes baade i Kvart og Oktav. Saa var der tillige enkelte juridiske Bøger, som »Skaanske Herredsskraa« og en »Forordningsbog«, der mindede om den Vej, som Ridefogden nu var slaaet ind paa. Endelig fandtes der tillige Rejsebeskrivelser og andre Bøger af underholdende Art.

Datiden synes ikke at have skattet Bøger højt. Hr. Lars i Vordingborg siger saaledes, at han for de 27 af Peder Hammers Bøger ikke vilde give mere end 3 Mark, og hele Samlingen regner han kun til en Værdi af 18 Daler 2 β .

I Fyrreskabet der i Skriverstuen gemte Ridefogden sine Hverdagsklæder, og i god Forstaaelse med disse laa hans indviklede Regnskaber over Vordingborg og Jungshoved Len.

Kom man ind i Stegerset, da vrimlede det her af alle Slags Køkkenredskaber. Her var Smaating, saasom Sennopskværn, Fyrfad, Trefod, Ildskovl, Ildtang og Kedelkrog. Og der var større Sager: Tønder, Baljer og Spande, Gryder og Kedler af Messing og Malm, Potter og Pander i alle Former, et Dejgtrug, et Bradspid paa to Bukke, i en Krog stod et Postejhus af Ler, og under Køllen, der var i Stegerset, stod en Jærnkakkelovn til Malttørringen. Tæt op til Køllen stode to mægtige, indmurede Bryggerkedler, hvoraf den ene alene vejede 84 Pund. Men det, som stak allermest i Øjnene, var dog Brændevinsredskaberne, pudsede og blanke, som de stode der; her var en stor Brændevinspande med Hat og en Destillerpande med Fod samt flere Tønder med tilhørende Piber.

I Mælkehuset var der foruden Sibøtter, Spande og Mælkekander tillige hengemt en stor Del tomme Tønder, baade store og smaa. Her laa Kornsække og tyve Alen gjort Garn, her stode Kurve og Skrin; og i en velopredt Slagbænk havde et Par af Pigerne deres Sovested.

Udi Drengeskammeret stode Karlenes Senge. Her var baade Bord og Stole; men her hang ogsaa tre Par Læderseler med Halskobler, og her gemtes tillige al Slags Værktøj, saasom Økser, Hamre, Jærnvegge og Vimmelskafter, en Baandhage, en Baandkniv og en Skovsav, en Plovtiste og endnu flere gode Sager.

Paa Lofterne laa store Dynger Sæd ophobede. Saaledes kunde der paa Sengskammerloftet paa een Gang henligge 30 Tdr. Byg og 18 Tdr. Rug, paa Havreloftet 14 Tdr. Havre foruden Ærter og Vikker, paa Stueloftet 22 Tdr. Byg og paa Maltloftet en stor Dyng Malt og 12 Skæpper Humle. Men desforuden var der oppe paa Lofterne hengemt en Uendelighed af al Slags Skrabsammen: gamle og nye Stole, en Buløkse, en Skarøkse og en Bredøkse, gammelt Skrammel af Tønder, Stripper og Kornsold, Vinfade og Grynbotter, men ogsaa allunerede Hunde og Hjorteskind, tre barkede Sælskind og to Kalveskind.

Kælderne vare ligeledes godt besatte. I Saltkælderen stod en stor Saltolden; der laa Øltønder og Fjerdinger samt fem store Vinfade. I den lille Kælder var der paa samme Maade proppende fuldt; men her skal der af den store Uendelighed kun fremhæves een eneste Ting: en Voksperse.

Og som det var inde, var det ogsaa ude: i Gaard, paa Lo og i Lade, alle Vegne var der fuldt op og hvert Sted besat indtil Overflod.

Ridefogden havde paa Stalden af Heste og Hopper i alt 16. Heraf regnede han den bedste, en hvidgraa Gilding paa otte Aar, til 18 Daler, men den voveste, en brunstjernet Hoppe paa 16 Aar, vilde han sælge for 6 Mark. Hertil kom endnu to Hopper med Føl og tvende Horsplage, som han havde paa Græs hos Peder Ladefoged ude paa Avnø.

Af Køer og Stude havde Peder Hammer i alt hjemme 23, foruden 6 Tyre og fire Tyrlinger; men desuden havde han 7 Stude paa Græs ude paa Knudshoved, og 9 Køer havde han lejet ud til forskellige Bønder, der i aarlig Afgift for en Lejeko maatte give fra 6 til 8 Mark.

Gæs havde han paa samme Vis, dels hjemme og dels ude paa Leje. Og det samme var Tilfældet med Bier, hvoraf han alene hos Peder Skovfoged

i Skovhuse havde 12 Stader til Hælvten og hos Peder Jensen i Lundby 7 Stader.

Haverne omkring Ridefogdens Gaard vare ligeledes i ypperlig Orden og Ophej. De vare forsynede med herlige Ymper baade af Pærer og Æbler, ligesom der fandtes en stor Rigdom af Stenfrugt, Bærfrugt og kraftige Humleranker.⁶⁸⁾

Til Slutning skal endnu nævnes den lille Skov, den laa uden for Vænget, nær ved Ridefogdens Gaard. Ogsaa den var hejet og plejet, og den tjente i høj Grad til at fremhæve Herligheden ved Peder Hammers Ejendom.

Alle ydre Betingelser vare til Stede, for at Peder Hammer og Juline Povisk kunde leve et lykkeligt Liv.

Ridefogden sad særdeles godt i det. Men trods dette, trods han var udrunden af en velhavende Slægt og havde højtstaaende Familieforbindelser, var han langt fra nogen stolt eller stortænkende Mand. Tværtimod. Han havde et godt Øje og et varmt Hjerte for Smaakaarsfolk. Da saaledes den gamle Nikolaj i Vester Egesborg, der havde været Tingløber i 65 Aar og nu var nær de 90, i 1680 endelig maatte trække sig tilbage, indlægger Peder Hammer paa Herredstinget straks et varmt og godt Ord for Tingløberens Søn Elias, der skulde afløse og støtte sin

gamle Fader. Ridefogden fremhæver, at Elias er baade flink, tro og dygtig, saa han vil til alles Tilfredshed kunne udføre den højtbedagede og udlevede Faders Bestilling. Han beder alle og enhver, hvis Tjeneste Elias vil faa at besørge, at de hannem forsvarligen og tilbørligen lønner og vederlægger for hans store Umage og Besværing i Kongens og Menighands Tjeneste, og at de til den hidindtil saa meget ringe Løn lægger og giver 1 eller 2 Skillings Tillæg for den noget at forbedre; thi den forrige Løn kan ikke anses som nøjagtig Vederlag for den vidtløftige og besværlige Forretning. Saa vil og maa Tingløberen derfor og alvorlig stræbe i al Grad nøjagtig at udføre sin skyldige Tjeneste.⁶⁹⁾

Efter Peder Hammers Død kommer det flere Gange frem, at han skal have været for mild og god overfor Smaafolk. Saaledes raabes og klages der endnu i Aaret 1705 over, at Ridefogden i sin Tid havde været alt for medlidende overfor Anders Esbensen i Ørslev, der havde faaet et Hus der i Byen i Fæste for en Sletdaler.⁷⁰⁾

Ligeledes klagedes der 1677 Mand og Mand imellem over, at Ridefogden ikke var traadt skarpt nok op over for Lave Nielsen fra Over Vindinge.

Denne kom kort før Jul 1676 til Tredingsfoged

Søren Brus i Bakkebølle og begærede, om Søren vilde følge med til Ridefogden; thi Lave vilde fæste Niels Bondes Gaard der i Byen. De fulgtes ad. Niels Bondes Enke var og med, og Rasmus Kimer paa hendes Side, saa og Erik Skovfoged i Ornebjærg, som var Laves Frænde. Det gik alt godt nok. Lave bød 20 Sletdaler i Stedsmaal, som var efter Prinsens Behag; og Ridefogden sagde dertil, at Indfæstningen kunde han beholde for Gaardfæld, i hvilken Ordning Enken straks samtykkede, efterdi Lave vilde tage hende tillige med Gaarden; og saa skulde de troloves Søndagen næst efter.

Lave kom til Gaarden, rettede paa den og hægede om den; men nogen Tid efter undveg han.

Han blev dog snart indfanget og sat i Portstuen paa Slottet.

Der talede Peder Hammer med ham og spurgte, om der var noget i Vejen med Gaarden? »Aa, nej!« svarede Lave, »ikke saadan synderlig.«

»Med Kvinden da?«

»Ja,« sagde den unge, trolovede Mand, »hun er saa utilladelig stortærende og svinsk baade oven og i Senge.«

Ridefogden talte igen med Lave og sagde, at han dog var en trolovet Mand, og han havde jo set sig for og vidste, hvad han gik ind til. Saa lod

Lave sig sige. Han møder paa Tinge, staar frem og lover højlydt, at han straks skal drage til sin Fæstegaard i Bakkebølle, dyrke og passe den, svare af den og aldrig undvige.

Men Folk sagde alligevel, at Peder Hammer havde været for medlidende over for Lave, idet han kun havde brugt gode Ord, medens Lave havde fortjent Taarn, Træhest eller Bremerholms Jærn.⁷¹⁾

Ridefogden vilde helst fare paa Fredens Vej; men det var Krigstid, Uro og Vold rasede. Det skulde ogsaa naa til og føles af Peder Hammer i Ornebjærg.

Det var i Høsten 1678, at Ritmester Würme laa i Vordingborg med sit tyske Rytterkompagni, allesammen ustyrlige og gudsforjaaene Karle, som altid vare paa Spil med deres onde Skarnsstreger. Det var saaledes nogle af disse Ryttere, der rumsterede i Vester Egesborg, røvede Sæd paa Marken, kyste Kvinderne og overfaldt Slotsfogden. — Især var der en Rytter ved Navn Peder Skonning, som laa i Kvarter hos Kristen Søndergaard, der fik et daarligt Skudsmaal af alle, ikke mindst af Kvartervæerten, der klager og siger, at Peder Skonning til enhver Tid øvede Klammeri, Trætte og Usømmelighed.

En Aftenstund lige i Solbjærgslag kom en Bonde fra Vestenbæk agende i Ægt for en tysk Trompeter.

Han havde spændt alle sine tre Heste for og agede saa fort frem, han formaaede, eftersom Trompeteren havde Hastværk og havde befaleet Bonden at skynde sig. Da de vare naaede ind ad Nørreport, stod Trompeteren af og gik. Konsumtionsbetjenten Jep Pejter kom til, ransagede Vognen og lukkede Porten.

I det samme kom Peder Skonning med et Par Kammerater til. De gave sig straks i Kast med Bonden, rumsterede med hans Køretøj og begyndte at spænde Hestene fra, hvilke de, som de bandte, havde Brug for og ikke han; thi hvad skulde en Bonde med tre Heste for en Vogn:

»Vi tage hver en Hest og ride med!« brølte og larmede de, »at sige, hvis du ikke straks giver os Penge paa Haanden, din lange Bondetamp!«

Manden kunde intet stille op mod de tre Røvere. Han rendte, alt hvad han orkede, op ad Gaden; men, som han kom ud for Borgemesterens, var han saa heldig at træffe den tyske Trompeter, han havde aget for; denne var endnu ikke gaaet til Ro, men sad i Borgemesterens Bislag. Bonden bad om Hjælp for Guds Skyld mod de onde Karle, og Trompeteren var ogsaa villig til at yde den. Han fulgte med ud til Nørreport, reddede Hestene tilbage fra Røverne, som allerede vare i Færd med at forsvinde med dem,

efter at de havde spændt dem fra Vognen og taget Tøjet af dem. Trompeteren greb Hestene, taledes Rytterne til og sagde: »Lader Bonden passere uskadt. Vider, at I færdes i et Fredsland, tager derfor ej saa i Vej.«

Saa kunde Bonden age igen med sine tre Heste, takket være Trompeteren.

Men da den Sag kom Ridefogden for Øre, klagede han for Ritmesteren, og de tre Ryttere fik deres velfortjente Straf. Da svore Rytterne, at den Svie skulde falde tilbage paa Ridefogden. De skulde nok huske ham.

Der var alligevel nogle, der mente, at naar Rytterne kunde vedblive at holde fast paa denne deres Trudsel og Hævntanke, maatte der være nogen, som stadig pustede til Ilden og æggede dem. Navnet paa en bestemt Person blev hvisket om i Krogene, og alle gentog de det samme Navn: Rasmus Esbensen, Ridefogdens Skriver. — Lige saa lidt i Vordingborg som i Præstø havde den unge Karl noget godt Skudsmaal.

Det trak ud til en Søndag hen i August.

Den Dag havde Rytteren Peder Skonning været helt ustyrlig. Mod Aften kom han ind i sit Herberge tillige med tvende Kammerater, Anders Svendsen og Thomas

Tørstig, der laa til Hans Pommermands; de stimedede og skabte sig ilde, og til Slutning havde Peder Skonning endog de usømmelige Ord i sin Mund: »Nu vil jeg ud at spille med Fanden. Jeg vil vinde fra hannem i denne Nat.« — Derefter gik han ud af Kristen Søndergaards Hus og kom der aldrig siden.

En Stund fartede Rytterne om i Byen og gjorde stort Klammer; men henad halvgaaen 11 Slæt kom de op til Nørreport. Der stode Kristen Skrædder og hans Kvinde Gjertrud udenfor deres Hus og trak lidt frisk Luft oven paa den lumre Dag; da de saa Rytterne komme gaaende saa sent, og Peder Skonning havde en lang Sæk paa Ryggen, spurgte de: »Hveden ville I gaa saa silde?«

Svarede da Peder Skonning og sagde: »Vi ville ud at tage noget til Proviant og Bytte, det (o: om end og) Galgen og Bøddelen stode uden Døren!«

Og gik de saa ud ad bemeldte Nørreport.

Om ved Midnatstide blev der et forfærdeligt Spektakel i Ornebjærg By, Hundene gøede og glammede, og der lød Raab og Bulder. Markvogteren Peder Rasmussen, der laa ude i Vangene for at vogte Kornet, at ikke Kvæget skulde gaa deri, og Herman, som han havde hos sig for Selskabs Skyld, de hørte begge den vældige Alarm helt ud paa Marken, hørte,

at nogen bankede paa Porte i Byen, hujede og skreg, stormede og lode ilde, Hundene glammede og tudede, allermest Peder Hammers, som de godt kunde kende. De troede saa, at Byen var fuld af Krigsfolk, som handlede ilde med Bysens Folk, hvorfor de krøbe i Vogterhytten og laa stille og ængstedes.

Det var ikke helt fejl, de anede.

Om ved halvgaaen tolv Slæt havde Peder Hammers Hunde begyndt at storme mægtigt i Gaarden, og der var bleven slaaet og bumret saa hart paa Porten, at Ridefogdens Karl Jens vækkedes. Han gav sig kun lige Tid til at drage Skjorten paa, før han for ud i Portrummet og raabte: »Hvem er der her og banker saa til Nats?« Der var flere, der skældte og larmede; men det var paa Tysk, saa han forstod dem intet videre, end at de lode ilde og bøde hannem flere Gange: »Mach auf!«

»Hvortil Karlen svarede: »Jeg tør intet la'op, før jeg faar Husbonds Lov dertil.«

Men saa begyndte Gavtyvene at bryde paa Porten, og efter en føje Stund fik de den op, og der kom tre Karle farende ind i Gaarden; men de maatte hugge sig frem for Hundene. Kedsomt var det, at der stod en Vogn i Gadeportsrummet, om hvilken Bindehundens Lænke var bleven fast, var det ej

sket, turde ingen være kommet frem for den, med mindre de først skulde have skamferet den trofaste Hund og gjort den Skade til Døden.

Peder Hammers Pige havde i en Fart kastet noget Tøj paa sig og var ilet ud i Gaarden. Men da Rytterne hug sig forbi Hundene, trak hun sig tillige med Karlen tilbage til Stegerset, hvis Dør de stængede.

Rytterne raabte: »Det var brav, det var brav!« Men det var nok nærmest Spotteord til Karlen, der løb der i den bare Skjorte og nu ilsomt flygtede og stængede for sig og Pigen.

Derefter gik Rytterne i Lag med Stegersdøren, brøde og sloge paa den af al Magt. Imidlertid havde Pigen, Maren hed hun, med Møje og Besvær faaet vækket sin Madfader. Peder Hammer laa i saa dyb en Søvn og sov saa fast, at Maren først troede, nogen havde myrdet hannem i Sengen. Endelig kom han dog saa meget til sig selv, at han kom paa Benene, fik foruden det bare Linned et Par Benklæder paa, snappede et Par Tøfler og fik en Bøsse i Haanden, saaledes udstyret, men for øvrigt »aabenhovedet« og barfodet, kun Tøflerne paa, kom han farende ud i Stegerset, netop som Rytterne havde faaet Magt over Stegersdøren og kom tumlende ind.

Peder Hammer spurgte dennom da ad og sagde:

»Hvem ere I, og hvi komme I saa i Gaarde? — Gak eders Vej, hvi lade I mig ikke i Fred!«

Da svarede de hannem og polskede op paa deres Tysk, som ikke var til at forstaa, kun at en af den-
nom sagde: »Griber os ham fat!«

Trængte de saa ind paa Ridefogden med utidig Vold og Magt. Da stødte Peder Hammer fra sig med Bøssen, atter og atter slog og stødte han. Men det forslog kun lidet og ringe. De søgte hannem fastere og grumt, lige ind paa Livet. Da raabte han i sin svare Nød og sagde: »Maa jeg ikke have Fred i min egen Gaard, da maa og vil jeg forsvare mit Liv. Varer jer, eller jeg skyder!«

Men da de intet agtede hans Ord, men trængte ham end haardere paa Livet, da skød han til dem. Den ene faldt, rejste sig dog brat igen, og alle tre løb de over Gaarden, hug sig ud forbi Hunden i Port-
rummet og kom vel ud. Men ude bag Porten styr-
tede den ramte Rytter igen, og der blev han liggende, mens de andre løb.

Det var Peder Skonning.

Ridefogden og hans Karl løb i deres bare Lin-
ned ud i Byen, vækkede Bymændene, for at de skulde komme dem til Hjælp og se den store Gevalt, der var øvet. Da blev der Røre og Storm paa Gaden,

der blev tudet i Byhornet, og Bymændene kom til og samlede sig i Flok for at værges Ridefogden. De forfulgte de flygtende Ryttere til Vordingborg.

Ornebjærgmændene søgte Byporten, men Rytterne slap fra dem over Gærderne ind i Byen; hvorefter Bymændene fulgte Peder Hammer hjem. Der var Porten opbrudt, Stegersdøren laa paa Gulvet, sønderslagen, i Gaarden laa en gammel, sort, opbunden Hat, og her løb Peder Hammers Andenkarl vildt om og skabte sig; han var i sin svare Angest kommen ganske nøgen ud af sin Seng, og endnu stod Skrækken saa fast i ham, saa han tumlede om uden at vide, hvad han gjorde.

Peder Hammer tog alle Bymændene med ind, viste dem alle Prinsens Brevskaber, Papirer og Regnskaber, samt andre dyre Sager, som han havde i et Skrin, idet han sagde: »Tror mig vel! Paa disse Brevskaber ligger store Magt, Prinsen haver betroet mig dem at vogte og gemme i disse urolige Tider, derfor maatte jeg værges Prinsens Eje og mit Liv, og derfor skød jeg, da jeg ikke kunde andet.«

Men den døde Rytter saa de intet til eller agtede intet paa, fordi Porten var opslagen, og bag den laa han paa sine Gerninger.

Først næste Morgen fandtes Rytteren af Folk,

som kom til for at ville skaade den Gevalt, der var øvet om Natten.

Da gik der straks Bud til Herredsfogden Jakob Gad i Kjøng, som paa Timen fulgte med ud til Ornebjærg, og han tillige med fire Dannemænd synede den døde Rytter Peder Skonning, der endnu laa urørt paa Ornebjærg Gade bag Peder Hammers Port. Han var skudt med Hagel bag ind i Ryggen og under Lænderne, han havde en dragen Kaarde ved Haanden og Balgen hos, en bred Økse laa ved hans Side, og under Kjolen havde han nok en gammel, graa Klædeskjole paa, med Messingknapper, to voksede Støvler, men kun een Spore, Paryk paa Hovedet, og den gamle, krammede Hat, der blev funden i Gaarden, laa hos Liget.

Herredsfogden synede med de tiltagne Følgemænd ogsaa den forvoldte Ødelæggelse, og fandt de da, at Gadeporten var reven halvt ned, en »Dele« (et Brædt) deri som ogsaa en Marne i Portstolpen sønderslagen, og Stegersdøren var fuldt ud skamferet og sønderslagen ved Rytternes Gevalt,

Saaledes endte Peder Skonning. Han havde svoret at ville spille med Fanden den Nat og vinde; men han tabte.

Tre Aar derefter talte Folk meget om, at det

alligevel var underligt, at det skulde træffe sig saa, at den skudte Peder Skonning skulde komme til at ligge død netop lige paa det Sted der uden for Porten. — Det var som et Varsel eller en Forudsigelse, mente de.

Ridefogden kom ellers ikke i Forlegenhed for sin Handel, endda han havde maatte skaffe sig Husfred ved saa skarpe Midler.

Tværtimod fik han følgende Skrivelse fra Ritmester Würme:

»Kendes jeg underskrevne, Kongens bestalter Ritmester, at jeg ved min Hjemkomst fra Kjøbenhavn haver, som jeg og hidtil tilforn fik Besværinger, saa og nu fanget Klage udi det Tilfælde mellem Prinsens Ridefoged og de tre Ryttere af mit Kompagni. Da haver jeg nødig fornummet og erfaret, at bemeldte Ridefoged Peder Hammer er om Nattetider sket Gevalt udi hans Gaard og Hus, der han laa og sov, og at de tre Personer ere imod Ordre udgangne af deres Kvarter og sig utilbørligen med Porte og Døres Opbrækkelse og anden Udføring gjort Gevalt, hvorfor jeg den døde haver bestediget til Jorden. Og fordi jeg ingen retsmæssig Føje haver befunden paa Kompagniets Vegne nogen Eftermelding at kunne have, da maa for mig

og Kompagniet Ridefogden Peder Hammer sikker og fri uden videre Eftertragtelse udi sine Huse, paa Veje og Stier, ved Nat og Dag, hvor og naar han udi sit høje Herskabs Tjeneste alle Vegne Forretninger haver, og ellers altid umolesteret for mig og mine passere, fare og føre, hvor han lyster. Saa maa han og sin Sag ved Lands Lov og Ret, om videre behov gøres, ubehindret udføre.

Til Bekræftelse med min egen Haand og Signete.

Datum Vordingborg, den 10. August 1678.

(L. S.)

Jochum Wørme.«⁷²⁾

Den dræbte Soldat maatte Peder Hammer dog lade koste hen, og fik han i den Anledning en Egekiste fra Tolderen Jens Kierulf i Vordingborg til 9 Daler.⁷³⁾

— Aarene glede hen, Ridefogdens Formue øgedes, og Bonden fik Øjet op for, at han i Fogden havde en god og trofast Ven. Set med fremmede Øjne, syntes alt at lykkes og trives for den driftige Peder Hammer; men selv følte han, det var ikke saa, tværtimod, der var Oprør i Luften om ham, onde Øjne hvilede paa ham; dog hvem, der var Urostifteren, hvem det var, der troldeslog ham, det vidste han

ikke, han følte kun en ubestemmelig Uro, en anende Fare, som svævede over ham, hvor han saa end færdedes, ude eller inde.

Der maatte dog snart ske en Forandring, komme Klarhed i Sagen, ellers var det ikke til at udholde.

Det var for øvrigt ikke til at undres over, at Ridefogden led af Stundesløshed og Uro; thi han plagedes mere og mere af overvældende Arbejde. Paa Jungshoved Slot havde Prinsen saaledes tidligere holdt en særskilt Ridefoged, Jakob Kristensen, som foruden at tage sig af Godsstyrelsen der tillige skulde have Opsyn med alt Kirkegodset under begge Lenene; men denne Ridefoged var nu afskediget, og Peder Hammer havde faaet hans Arbejde med at skøtte.

Der paa Jungshoved holdt Ridefogden sig saa en særskilt Skriver, den førnævnte Rasmus Esbensen, der bar Tilnavnet Tofte, fordi han var født i Rødstofte, hvor hans Stiffader, Ladefoged Peder Kristensen, sad inde med Skriverens Fødegård. Denne Rasmus Tofte var en ung, køn Karl, men tillige en letsindig Spradebasse, som lod hver Dag have nok i sin Plage, lod Fiolen sørge og slog lystigt til Skaglerne, saa det kunde gøres haardt nødig, at Ridefogden havde et Øje paa hver Finger med den unge Fusentast af en Skriver.

Hjemme i Ornebjerg maatte Peder Hammer ogsaa have et stort Folkehold, dels til Gaardens Drift, dels til Husets indre Arbejder, som ogsaa til Medhjælp ved hans Ridefoged tjeneste. I det sidstnævnte Øjemed havde han en usædvanlig flink Tjener, Kristian Søndrop, der ikke alene var flink og dygtig, men tillige sin Husbond tro og hengiven i højeste Grad.

Kristian Søndrop havde flere Gange i al Stilhed givet Ridefogden Antydninger om, at han skulde tage sig i Vare for Skriveren paa Jungshoved, at denne ikke narrede ham og i mere end i een Henseende bedrog ham.

Der var andre, som kom med lignende Advarsler til Peder Hammer, deriblandt Søren Møller og dennes Kvinde i Vordingborg; de havde begge gentagne Gange hvisket Ridefogden i Øret: »Vogt jer for Rasmus Tofte.« — Men Peder Hammer var en noget godtroende Mand og noget sen i Vendingen, han troede alle til det bedste og agtede derfor intet paa Advarslerne.

Saa var det straks i April 1681, at Kristian Søndrup paa sin Husbonds Vegne en Dag var ude at kræve Restancer op og mod Aften naaede til Rødstofte, hvor han saa tog ind til Ladefoged Peder Kristensen og bad om Logement, hvad der og blev ham forundt.

En føje Stund efter, at Kristian Søndrop var kommen der i Gaarde, kom Rasmus Tofte uden nogen Kristians Vidskab derind i Stiffaderens Hus, og ret straks kom der dem nogle Ord imellem, efterdi Rasmus talte ilde til ham og duttede ham paa, at han havde ført Bagsnak om ham for deres Husbond Peder Hammer.

Kristian svarede, at han aldrig havde fareet med løgnagtig Usandhed; men der Rasmus ikkun blev mere ilsindet og ond, tav han til sidst.

Saa bleve de der i Seng sammen om Natten. Og fremdeles, mens de laa i Seng sammen, fristede Rasmus hannem med samme Mundhold.

Om Morgen derefter skiltes de. Men der Kristian kom hjem, advarede han paa ny sin Husbond, for han syntes, han kunde ikke andet, og sagde han da: »Rasmus har noget for mod jer, Husbond, han farer med Rænkeskjul. Jeg ved ikke, hvad han vil; men varer paa hans Regnskab og Redelighed, at han ikke bedrager jer og fører eder i Skade.«

Kristian Søndrop kunde godt have henvist til Tidens Daarligdom, der førte til, at Ødelande og let-sindige Personer for at tilfredsstille deres Lyster og Begær begik Bedragerier og øvede Falsk; han kunde have prist de gode, gamle Dage og henvist til de

slette og onde Tider der nu raadede, thi saaledes lød det ogsaa paa de Tider, som det gør endnu, at al Lykke og Glæde, Fred og Sandhed ligger i Fortiden, medens Nutiden, Samtiden kun har Trang og Daarlighed med i Følgeskab. Kristian behøvede blot at have sunget for sin Husbond en Vise, som netop var fremkommen paa de Tider, og som lød over det ganske Land; thi i den hedder det:⁷⁴⁾

1. „Kom hid, Fattige og Rige,
Kom hid og hør din „Heer“!
Hør til, hvad jeg vil sige,
Der nu om Stunder sker.
Dog beder jeg dig rammer,
Om du fornemmer Ve,
Ti stille med de Skrammer,
Lad ingen faa dem at se.
2. Det er nu Hvermands Klage,
I hvort man vender sig:
„Af, af! i gamle Dage
Gik alting lystelig:
Da var her Fred og Vejde,
God Tid i alle Land,
Nu har Dyrtd og Fejde
Faaet Magt i alle Land.

3. Da stod Lykken og groede,
Bar Blomster Dag fra Dag,
Fordi Hr. Simplex boede
Hos dem i Ro og Mag.
Men der han blev fordreven,
For Lykken slet af Land."

Spørgsmaal:

"Hvor mon han være bleven
Den smuk', enfoldig Mand?"

4. "Jeg taled' med ham i Skaane,
Den arme, stakkels Mand
Kund, ej faa Hus at laane
Udi det ganske Land,
Der fanged de an at maale
Og skænke ham Hasselmøst,
Det kunde han ikke taale,
Det var for haard en Kost.

5. Omsider kom han til Norge,
Hans Pung var hartad tom,
Ingen vilde hannem borge,
Ej led ham, hvor han kom.
Simplex lod han sig falde,
Var derfor ilde lid;
Saa for han bort med alle,
Kom siden aldrig hid.

6. Saa kom her en Companie
For en Syd-Norden-Vind,
Han havde en Jandens Bane,
Og han var svar gesvind',
Han lod sit Navn udraabe
At være en Rænkenist.
Var hans Discipler til Hobe,
Ti Tusind var der vist.
7. Han lærte først Peder Sfriver
For V at skrive X.
Jeg ham det Rngte giver,
Han lærte ham Kunsten fix;
Derfor det Spørgsmaal bliver:
„Hvis er den store Gaard?“
„Bedst du ej, at Peder Sfriver
Lod bygge den i Aar.“
8. Derefter kom Peder Foged,
Havd' ej sit Regnskab klaar.
Peder Foged:
„Kær Broder, lær mig noget,
Eller A bliver hængt i Aar.“
Peder Sfriver:
„God Taar! faar du, Brorlille,
Det foster kun din Hest!“
Peder Foged:
„Ja, een til, om du vilde,
Har jeg for dig til bedst.“

9. Peder Skriver og Peder Foged
De gaa nu først i Dans;
Hvem tør beskylde dem noget,
De har jo rigtig Quittang.
Tak Gud, at Du kan tie,
Sig heller fort ud: Nej!
Eller lav dig til at ride,
Om du vedst Landstingsvej.

10. De takke Rænkensisten,
Han lærte dem den Kunst,
At de for Simplificisten
Har deres Junders Gunst.
Gaf du nu ogsaa i Skole
Dg lær den samme Streg,
Det gavner dig Hest og Fole,
Før Harald gaar af Leg."

Men det syntes at være spildt Umag med alle Kristian Søndrops Advarsler, Ridefogden smilede kun ad den tro Tjeners Banghed og agtede ikke stort derpaa.^{74 a)}

Dagen derefter red dog Peder Hammer alligevel paa sin lille sortblissede Hoppe ned til Jungshoved Slot for at efterse, hvorledes Skriveren Rasmus Esbensen sad i det med sit Regnskabsarbejde.

Dette Eftersyn blev til saare liden Glæde for

Ridefogden og langt fra til nogen Ære for Skriveren; thi Regnskaberne vare ikke i Orden, Restancelisterne ikke udarbejdede, og for Indtægter og Udgifter faldt det Rasmus Tofte svært at gøre klart Rede. Da blev Ridefogden for Alvor vred og udbrød:

»Rasmus, Rasmus! hveden opvarter du din Tjeneste. Du er bestilled til at vogte Ild og Lys her paa Slottet, men der i Steden ripper og rider du om fra Sted til andet.

Her kommer jeg at ville revidere Regnskab og Restance, som du til Torsdag skulde til Tinget lade forkynde, men intet er bragt i Redelighed. Tag dog Prinsens Tjeneste i Agt, bring Rede paa Restancerne til paa Torsdag, at de kunne blive lyste til her paa Tinget, og kom saa ad Aften til Ornebjærg og lad mig efterse Regnskabet.«

Saa red Peder Hammer hjem, harm i Hu.

Men der gik baade Torsdag, Fredag og Lørdag med, og der kom dog ingen Skriver. Imidlertid var det kommet Ridefogden for Øre, at Rasmus Tofte i Steden for at arbejde rippede om alle Vegne og nu senest var set i Vordingborg. Søndag Morgen lod han derfor sin Tjener Kristian Søndrop ride ud til Byen for at søge Rasmus Skriver op og give ham Brev og Budskab. Han fandt ogsaa Skriveren til

Bartskær Bendix Messes og gav ham sin Husbonds Brev; men Rasmus svarede studst og haansk:

»Jeg skøtter intet om Ridefogdens Breve, og jeg vil aldrig i Evighed gøre eller give Peder Hammer noget Regnskab. — Men ellers skal der være snakket »noget vist andet« om mig for Peder Hammer; og har jeg nu ligget her i tre Dage og vil ligge her, om det skal være, i fire Dage til for at komme til ret Kundskab om Bagfortaleren. Tvi ham! naar jeg træffer ham, da skal hans Liv ikkun koste fire Skilling, og aldrig skal den Skælm gaa paa grønt Græs derefter.«

Men saa stilnede Rasmus Tofte af igen og faldt hen i at tale mildelig, varsomt og snildelig, som han forstod og kunde det, alt som han det vilde.

»Kommer Kristian!« sagde han, »kommer og lader os to tømme et Bæger Vin tilsammen paa godt Venskab og god Forstaaelse.«

Men Kristian svor: »Jeg drikker aldrig Vin her.«

Drog saa Rasmus ham med sig ud af Mester Messes Hus, ud paa Gaden, idet han hviskede: »Vi gange til Svend Kuskes og drikker Vinen tilsammen.«

»Nej,« svarede Kristian og svor igen, »jeg drikker als intet Vin her i Dag.«

»Men saa i Borgemester Ingvor Lavrsens Kælder,« tiggede Skriveren videre.

»Saa rider jeg alligevel bag efter til Jungshoved, tror jeg, og vogter min Gerning, at jeg dog maa faa Has paa dette slidsomme Regneværk, som giver mig sure Nætter og Dage med Slid og Sved. — Og du skal vel ogsaa hjem og ordne Tingsagerne til i Morgen, Kristian, for du skal vel drage til Hammers Ting efter Sædvane, at Husbond kan blive hjemme og pleje sin Magelighed?»

»Vel nok,« svarede Kristian, »men jeg har ingen Vidskab derfor endnu til Dags.«

»Gak saa med!« tiggede Rasmus bønligt.

»Nej!« svor Kristian for tredie Gang, »jeg gaenger ikke i Ølhus eller Kippe med dig Rasmus. Du kan tigge og bede, liste og snakke, saa meget du vil, og dog drikker jeg alligvel ikke Vin tilsammen med dig, før du drager til Jungshoved, og vi mødes der. Dette er mit Ord.«

Vendte saa Kristian Søndrop sig og gik brat fra Skriveren. Derpaa red han hjem til Ornebjærg for at bringe sin Husbond Besked.⁷⁵⁾

Allerede ved fire Slæt Mandag Morgen aag Ridefogden til Hammer Herredsting. Han vilde selv til Tinge den Dag. Men Kristian Søndrop havde han givet Ordre til at ride ud paa Slottet og ordne nogle Restancelister der samt fortøve derude til ved Middags-

tide for at se, om ikke Rasmus Tofte imidlertid skulde møde frem med Regnskaberne fra Jungshoved.

Kristian red til Vordingborg paa sin Husbonds egen Ridehest, den lille, sortblissede Hoppe. Han fortøvede der til halvgaaen to; men der kom ingen Rasmus. Saa red han. Han red skarpt frem ad Landevejen, der løb ad Ørslev til, lod Hoppen trave ud i fuldt Rend; thi han følte sig ilde tilpas og frøs. Endskønt han havde kastet sin Herres tunge Kappe over Skuldrene, frøs han dog. Det kom maaske af den skarpe Paaskeøsten med de tætte, slaaende Vaarbyger, eller, han vidste ikke ret af hvad; men han skyndte sig, thi han længtes efter at naa hjem, — saa sært, underlig stærkt længtes han.

Han slog ind paa Ornebjærgvejen fra Landevejen af og naaede Peder Hammers egen Skov, hvorigennem Vejen snoede sig. Hoppen gik nu roligere. Men da han naaede ret ind i Tykningen, hvor Slaaen, Egepur og Hassel dannede et Vildnis, spidsede den lille, sortblissede pludselig Øren og stak af sig selv i Rend.

Da faldt der et buldrende og bragende Skud.

Kristian saa et stærkt Glimt, følte en skærende og brændende Smerte, og det sortnede for hans Øjne; men han klamrede sig fast til Hoppens Hals. Det kloge Dyr strøg ud i fuld Fart, og dog holdt Kristian

endnu fast, da Hoppen naaede ud af Skoven mod Ornebjærg; men saa slappedes ogsaa hans Tag, og han gennemisnedes af en rystende Kulde. Det var, som om Hoppen forstod Kristians Svaghed, den sagtnede Løbet, og da han endelig til sidst gled ned ved dens Side, ned paa Jorden og blev liggende der som livløs, stod den stille.

Rasmus Fiskers Vogterdreng stod paa Gaden. Han hørte Skuddet gaa af, keg ud mod Peder Hammers Skov, hvorfra han saa Hoppen komme farende, saa, at den sagtnede Løbet, og hvorledes Kristian gled af Hesten, da raabte han af fuld Hals og skreg:

»Peder Hammers Kristian er skudt, Kristian er meget ilde skudt!«

Byfolkene strømmede ved Raabet ud paa Gaden. Men Drengen løb ud af Byen til Kristian, og da saa han, som han løb frem, at der rendte en Karl paa en stor, brun Hest, som han syntes, tværs igennem Peder Hammers Skov ud til Landevejen, men om Rytteren da drejede ad Vordingborg eller Ørslev til, kunde han ikke se. Og som han løb frem, syntes det ham, at samme Karl havde en graa Kjøl paa og noget graat paa Hovedet, men om det var Hat eller Hue, kunde han ikke kende, fordi Karlen rendte saa fort, at han næppe kunde øjne hannem.

Bymændene bare imidlertid Kristian ind i Ridefogdens Gaard, hen i Drengeskammeret. Først laa han hen som livløs; men lidt efter lidt kom han til sig selv, og gav han sig da og vaandede sig haarde-
lig i Smerte og Pine. — Peder Hammers Andenkarl var øjeblikkelig i flyvende Fart kørt ud til Vordingborg for at hente Bartskæren, Mester Bendix Messe. Som Vognen naaede Byen, var Ridefogden lige nylig kommen til Slottet fra Hammer Ting, men som han da af Karlens Mund fik den sørgelige Tidende om, at Kristian var saa slemmelig skudt, aag han straks hjem til Ornebjærg, idet han havde med sig Bartskæren og nogle af Slottets Folk, saasom Amtsskriv-
ren Axel Klausen, Slotsforvalteren Nicolaus Krug og Ladefoged Jens Kristensen.

Bartskæren gjorde sin Pligt, undersøgte længe og nøje Kristian, der laa der i Sengen i sit Kam-
mers under stadig Ve og Vaande.

Mester Messe rystede paa Hovedet og hviskede:
»Henter en Præst, at Karlen kan blive berettet.«

»Er der Fare?« spurgte Peder Hammer stille.

»Jeg tror hannem intet til Livet,« svarede Bartskæren som hen for sig selv.

Da lod Ridefogden fluks gaa Vogn ud efter Hr. Magister Hans Sidelmann i Vordingborg, som og paa

Øjeblikket fulgte med og berettede Kristian, der, som de alle troede, var Døden vis og nær.

Og der han var berettet, spurgte Peder Hammer hannem og sagde:

»Sig det, Kristian, hvis du kan, — klager du over nogen?»

Men Kristian vaandede sig kun og virrede med Hovedet.

Saa sade de der omkring Kristian Søndrops Smertensleje og gættede frem og tilbage, samt nævnede i Tanken Navne op, dog en af dem sagde ogsaa højt og lydeligt: »Fasanmesteren Hans Frimand!»

Men Kristian virrede igen med Hovedet og hviskede: »Ingen Fjendskab.«

Siden, som han kom lidt mere til sig selv og laa roligere hen, gentog Ridefogden sit Spørgsmaal. Da sagde Kristian helt stille, næppe hørligt: »Jeg ved det ikke, jeg ved det ikke, men jeg tror — Rasmus fra Jungshoved.«

Peder Hammer sprang op og raabte: »Hvem vil ride til Jungshoved og bringe os Skriveren hid?»

»Det gør jeg,« svarede Jens Ladefoged. Og red han straks af Gaarde ad Jungshoved til.

Der Ladefogden kom ned til Vigen eller Noret foran Jungshoved Slot, turde han ikke lade Hesten

svømme over Vandet, men blev holdende. Og gav han sig da til at raabe i sin hule Haand, gøre Fugleskrig og fløjte hart.

Da blev der et Vindue aabnet paa Klem oppe i Skriverens Kammers, hvor Ladefoged Jens Gregersen, dennes Broder Erik og Rasmus Tofte sade og drak tilsammen, og Ladefogden raabte:

»Hvem der?«

»Det er Ridefogdens visse Bud, Jens Ladefoged fra Slottet, som bringer Peder Hammers faste Ord og Besked, at du, Jens Gregersen, og Rasmus Tofte skulle fluks følge med til Ornebjærg nu i denne Time uden Tøven.«

»Sig, jeg har ikke Tid,« hviskede Rasmus.

»Rasmus haver ej Stunder til at farte ud fra Slottet nu ved Nattider!« raabte Jens Gregersen ud af Vinduet.

Men Vordingborg Ladefogden raabte igen: »Kommer fluks, thi det gælder Liv og Død, og følge I ikke med til Husbond nu paa Timen, vil det blive jer hart at forsvare.«

Da gik Jens Gregersen ned til Broen og taltes ved med den anden Ladefoged over Vandet. Men Erik tøvede fremdeles hos Rasmus og drak tilsammen med ham endnu en Gang. Siden gik han dog ned

til Broen til sin Broder. Der hviskede denne i al Hurtighed til hannem: »Peder Hammers Tjener er bleven ilde skudt. Jeg kan ikke bære det over mit Sind, uden at jeg jo maa lade Rasmus det vide; thi de haver hannem fortænkt. Gak til hannem og sig det.«

Erik gik og op til Rasmus i hans Kammers og sagde det; men denne svarede kun let og kort: »Det ved jeg intet af!«

Straks derpaa fulgtes de ad ned og toge fra Slottet over Vandet; og Rasmus Toftes Hest svømmede over med ved Baaden. Som de saa fulgtes ad alle og rede frem paa Vejen, kunde Jens Kristensen dog ikke bære det over ej at sige noget Ord til Skriveren, men det brød frem af ham:

»Rasmus, vedst du noget af denne onde Handel, saa rid bort.«

Men Rasmus Esbensen svarede roligt: »Jeg ved als intet deraf, jeg har intet gjort det! Hvi skulde jeg ride bort?«

Saa kom de til en Karl paa Vejen, det var lidt Østen for Allerslev.

Ladefogden kendte ham ikke, men Jens Greger sen sagde: »Det var Skrædderen fra Præstø, Peder Paaske.«

Han gik sin Kaas, og de rede deres. Ingen snakkede et Ord. Men een Gang paa Vejen, lidt efter at de havde mødt Skrædderen, tog Rasmus Esbensen et Papir op af sin Lomme, rev det i Stykker og kastede Stumperne paa Jorden. Men om det Papir vedkom Skrædderen, vidste ingen, og om der i det hele stod noget derpaa, kunde ej heller ses, thi det var da helt mørkt og skummelt.

Tavse rede de videre og naaede Ridefogdens Gaard i Ornebjærg.

Peder Hammer spurgte straks, de kom ind, Skriveren ad, om han havde Regnskaberne i Orden.

»Lige om lidt!« svarede Rasmus Tofte raskt, satte sig ved Skiven, bredte sine Papirer ud og, som det syntes, gav han sig i Færd med Regnskabet.

Bymændene vare samlede der i Ridefogdens Stue, og de taledes alle med mange Gisninger om det morderiske Skud.

Peder Hammer spørger da blandt andet og siger: »Er der ingen af jer, gode Grander og Bymænd, som i Dag haver set og fornummet nogen mistænkelig Person her paa Markerne?«

»Jo,« siger Jens Nielsen, »der jeg gik i Marken lige over Middagstide, saa jeg en Karl, der bar graa Klæder og graa Hat, gaa paa Knoldeagre ved Skoven,

men der han blev mig var, gik han hastigt ind i Tykkerne og blev borte.«

Medens de samtalede om denne Karl, havde Skriveren imidlertid rejst sig fra Bordet og gik, som det syntes, noget uroligt frem og tilbage paa Gulvet. Da spurgte Ridefogden ham brat:

»Er I reden fra Jungshoved i Dag, og hvor har I været?«

»I Allerslev og Rødstofte,« svarede Rasmus stille.

Men Peder Hammer buldrede løs: »Hvi føjtede I saa om ude, der I intet havde at bestille, og blev ikke hjemme paa Jungshoved og tog Vare paa jer Gerning, som I er sat til. Hvad fartede I om efter, — var I her i Skoven i Dag?«

»Nej, men jeg var paa Vejen til jer med Regnskab og Restancelister, og der jeg da kom ved Kallevads Bro, mødte mig en Mand, som sagde, at I var intet hjemme, mens i Vordingborg; saa red jeg hjem igen ad Jungshoved til.«

»Hvad var det for en Mand I mødte?« spurgte Peder Hammer.

»Jeg kendte hannem intet!« svarede Skriveren.

»Kendte hannem intet!« gentog Ridefogden og haanlo. »Nu fortøver I her i Nat. Og I, gode Danne-mænd, drages til Minde, hvi han taler, at han kendte

intet Karlen, han mødte. I vogte hannem og vel, til Dagen gryr.«

Sade saa flere af Ornebjærg Bymænd og holdt Vagt over Rasmus Tofte den hele udslagne Nat. Men næste Morgen, om Tirsdagen tidligt, blev Skriveren ført ud til Vordingborg Slot og sat i Fængsel i Taarnet.

Samme Tirsdag Morgen vare Ornebjærg Piger ude at malke. Det var vel endnu kun lige først i April Maaned; men, da Foderet var gaaet op, havde Mændene alligevel allerede nu maattet slippe deres Køer ud i Skoven, hvor der var Læ og lidt Græs, som de forsultne Kreaturer kunde pille og holde Livet oppe med.

Da fandt Peder Skrædders Tjenestepige netop ved det Sted i Skoven, hvor Kristian havde faaet Skuddet, et Bøsseovertræk af Læder. Hun tog det hjem og gav det til hendes Husbond, som igen flyede Peder Hammer det. Ridefogden rejste da straks ud til Vordingborg Slot med det og blev af Portneren ført ind til Rasmus Tofte, der sad fængslet i Svendekammeret, viste ham Bøsehylsteret og spurgte ham, om han kendtes ved det.

»Nej,« svarede Rasmus, »jeg kender det als intet, jeg saa det ej tilforn.«

»Ja, ja da! Det er dog en Morder og Stimand, som ejer det!« sagde Peder Hammer og gik ud af Svendekammeret fra Skriveren.

Det kom imidlertid op, hvorledes Rasmus Tofte hin skæbnesvangre Mandag havde fartet om. Fra Jungshoved Slot aag han tidligt om Morgenens med Skrædderen Peder Paaske fra Præstø; og Brødrene Ladefoged Jens Gregersen og Erik fra Græsbjærg rede med ud fra Slottet, hvor de alle fire tilsammen havde drukket og stimet den ganske udslagne Nat. Rytterne fulgte dem til Endegaarde, men derpaa aag de saa fast, at de ikke kunde hinne med længere, og hvor Køretøjet siden drog hen, vidste ingen Rede paa.

Længere op ad Formiddagen var han set at »rippe og ride« om fra Sted til andet, fin og flot, med sort Klædeskjol og sorte Klædesbukser, sort Kasket og en sleben Kaarde i siret Skede ved Siden. Gennem det vestre Vangeled red han senere paa Formiddagen ind i Ørslev By, siden turede han rundt der, indtil han om Middagen kom til sin Stiffader Peder Ladefogeds i Rødstofte. Saa tabtes han igen nogle Timer af Syne, ingen havde i den Tid set ham, før han mod Middagen red over Lekkinde Møllebro. — Imellem Klokken 4 og 5 var han nede hos Degnen Hans Villumsen i Allerslev, og sad han der

og drak til i Aftenskumringen, da han red hjem til Jungshoved. Alle havde de set ham rende om paa den store, brune Hoppe, men ingen havde set ham føre andet »Gevær« end den pyntelige Kaarde, som han bar ved sin Side.

Kristian Søndrop havde imidlertid rettet sig noget. Da viste Ridefogden ham en Dag det fundne Bøsseshylster, og straks udbrød Kristian med megen Iver: »Det er sandfærdelig Rasmus Esbensen, hvor har jeg ikke set det tidt og ofte, naar han haver været her til Husbonds.«

Bymændene kom og sade ved Kristians Sygeleje, og til dem alle vedstod han og sagde: »Rasmus fra Jungshoved er min rette Banemand.«

En Gang mødte fire Bønder for at høre hans fulde Vidne og Erklæring, da svor han og sagde: »Saa sandt, som jeg udi min store Pine og Ve endnu haaber at blive et Guds Barn, da sværger jeg, at Rasmus Esbensen er min Skadesmand, og er han enten fastelig Medvider og Opraadsmand, eller og haver han selv gjort mig min store, ulidelige Skade. Og vil jeg, om fornødent gøres, lægge Haand paa hannem derfor.«

En Dag sade ikke mindre end tre Præster sammen ved Kristians Sygeleje, nemlig Kapellanen Hr. Laurs

og Sognepræsten Hr. Magister Hans af Vordingborg, samt Hr. Lydich i Kjøng, og alle tre hørte de med egne Øren, at Kristian vedstod og sagde, at enten han levede eller døde, skyldte han Rasmus Skriver for, at enten havde denne selv eller hans visse Bud forvoldet ham hans Skade og Vanførsel.

Imidlertid havde Ridefogden straks sendt Meddelelse om den sørgelige Hændelse til Prinsens betroede Mand Gehejmeraad Christian Siegfred von Plessen, der, efter at han havde begyndt som Page hos Prins Jørgen og siden efter havde tjent som Kammerjunker, nu fra 1677 havde afløst Kristian Günter von der Osten som Overkammerer eller Overkammerherre. Peder Hammer fik allerede Svar fra Plessen den 30. April, lydende paa, at Ridefogden burde ufortøvet fortsætte og forfølge Sagen mod Rasmus Tofte. Hvorfor der ogsaa 4. Maj udgik Stævning, at Skriveren skulde sagsøges til Hammer Herredsting. Men 7. Maj modtog Peder Hammer Brev og Befaling fra Prins Jørgen selv. Ordren er udstedt paa Kjøbenhavns Slot samme Dag, som Peder Hammer faar den i Hænde, nemlig 7. Maj 1681, og Prinsen kalder sig selv Arveprins til Danmark og Norge, men underskriver kun slet og ret sit Navn Georg. I denne Befaling, der er affattet paa Tysk, paabydes

det Ridefogden at holde Rasmus Esbensen, der for »visse Aarsagers Skyld« er greben og indsat i Taarnet, fremdeles forsvarligen fængslet; men ellers skal Peder Hammer ikke, hverken til Tinge eller noget andet Sted, foretage, føre eller lade føre noget videre i Sagen, før han modtager nærmere, ny og naadigste Befaling.⁷⁶⁾

For Peder Hammer var der efter denne Ordre intet andet at gøre, end at lade Fangen nøje bevogte og for øvrigt vente paa ny Besked fra Prinsen.

Men Rasmus Toftes Frænder og Venner havde straks hidkaldt en meget snild og kløgtig Sagfører, Raadmand Mads Hyltoft fra Nakskov, der til 16. Maj havde ladet Ridefogden kalde til Hammer Herredsting og der begærer, at »Peder Hammer skal lade Sagen fortgaa, saa Rasmus Esbensen enten ved Lands Lov og Ret kan frikendes, lide, eller og han paa Kaution kan løskomme «

Ridefogden fremlægger da baade von Plessens og Prinsens Ordre og tilføjer, at da han ingen ny Besked har faaet, tør han ikke føre Sagen videre nu, og haaber han, at Dommeren ej heller foretager videre denne Gang.

Mads Hyltoft vedblev alligevel at ivre op og sige, at Ridefogden skulde tage imod tilbørlig Kau-

tion og Borgen for Fangen. Han fremstiller endog tvende Mænd, nemlig Forpagter Rasmus Boysen paa Beldringe og Skriverens Stiffader Peder Ladefoged i Rødstofte, som vilde Borgen være. — Men Ridefogden gik sin Vej fra Tinget; og Herredsfogden turde intet lade indføre, da det stred saa klart mod Prinsens Ordre.

Snart herefter skikkede Prins Jørgen den Befaling frem, at Ridefogden skulde til Hammer Herredsting lade opkræve seksten Mænd, der som Sandemænd skulde granske, høre og forfare om den Skade, som Kristian Søndrop paa sin rette, farende Vej og Sti var tilføjet ved det dødelige Skud. Til den 13. Juni lod Peder Hammer da tillige paa sin saarede Tjeners Vegne den arresterede Rasmus Tofte kalde, for at han skulde høre paa de seksten Mænds Opkrævelse.

Mads Hyldtoft møder for Fangen og begærer, at Peder Hammer nu, da han beskylder Rasmus for dette Skud, vil tage imod Vidner og selv lade føre Vidner, derhos bør han tage imod Kautio for den fattige Karls Løsladelse af Taarnet, og fremstiller han derfor atter de tvende før nævnte Borgenmænd.

Ridefogden svarer, at han kun gaar efter Prinsens Ordre. Angaaende Kautio har han vel ikke nærmere forhørt sig hos sit høje Herskab; men han

kan af Prinsens Ordre ikke forstaa det anderledes, end at i en saadan kriminel Sag maa der ikke stilles Borgen. — Hvad sig Peder Hammers egen Person angaar, begærer han ingen saadanne Forløfter, men vil have Gud, Retten og gode Mennesker sig anbefalet og betroet til naadig Hjælp og Bistand.

Mads Hyltoft raaber: »Vælg kun seksten Mænd! Men de maa selvstændig behandle Sagen og ikke gaa efter de løse Beskyldninger, som Peder Hammer idelig fører i sin Mund.«

Ridefogden svarer: »Jeg gaar kun efter Prinsens Ordre. Og her paa Tinget bliver der efter Sædvane kun valgt upartiske Mænd.«

Da valgtes de seksten Sandemænd med Jens Jensen i Bøgesø som Formand.

Fjorten Dage her efter, den 27. Juni, mødte Jens Jensen med sine Medfølgere paa Tinget, efter at deres Opkrævelse i Mellemtiden var bleven konfirmeret til Sjællandsfars Landsting den 22. Juni, og der var givet Sandemændene den Forpligt, at de skulde granske og forfare ret Sandhed i Sagen. Og skøde de da deres Skudsmaal og begærede, om nogen ærlig Mand udi Herredet vidste de seksten Mænd noget at tillægge eller paasige andet, end som de ere ærlige, uberygtede, vederhæftige og lovfaste Dannemænd, at de det da vilde give til Kende.

Hertil da de menige, nærværende Herredsmænd og Almue endrægteligen svarede, at de vidste ingen af dennom noget i nogen Maader at paasige eller beskylde, som deres ærlige Navn og Rygte kunde være til Forklejning, men de vare alle ærlige, lovfaste Dannemænd.

Efter den Dag toge Sandemændene fat med Iver og Kraft paa at søge og granske om Oplysning, baade inden og uden Tinge søgte de, Godtfolk og Hvermand bleve adspurgte angaaende deres Vidskab om det morderiske Skud.⁷⁷⁾

Alt imens sad Rasmus Esbensen vel forvaret i Svendekammeret paa Vordingborg Taarn. Men hans gode Venner og Frænder arbejdede imidlertid ihærdigt for ham.

Iblandt alle Skriverens Medhjælpere og Forkæmpere var der — hvor utroligt det end lyder — dog ingen, der arbejdede med saadan Styrke, Snildhed og Hensynsløshed, som Ridefogdens egen Hustru Juliane Povisk. — Fangen var godt gemt, mentes der; men den snu og lystne Kvinde vidste dog alligevel at finde paa Raad, saa hun kunde sætte sig i Forbindelse med sin unge Tilbeder, hendes frække Galan, der nu sad med stækkede Vinger bag de tykke Taarnmure. Og hun gjorde det saa tidt og ofte, at endog

hendes inderlig godtroende Husbond lidt efter lidt maatte faa Øjnene op og se, at hans Kæreste bag hans Ryg spillede frækt under Dække med Fangen. — Det var alt længe, at Ridefogden var holdt for Nar. Hans dybe Kærlighed til hans ægteviede Hustru havde blændet ham og gjort ham haard og tryk mod alle Anfægtelser og Antydninger. Derfor havde Skriveren, mens han gik paa løs Fod i Peder Hammers Tjeneste, kunnet opføre sig, som han gjorde, og indsmigre sig hos den letfærdige Kvinde, der gav alle sine slette Lidenskaber løs Tøjle.

Juline havde spillet den Rolle, som der tillægges Tulle i en gammel Skæmteverse, og Rasmus Tofte havde ageret Visens Ridefoged, medens Peder Hammer maatte være den gamle Thorkild, der legedes Blindebuk med, og om hvem det hedder:

1.

Thorkild han var saa gammel en Mand,
han skulde til Romerland ride,
det gjorde han for Allerfæresten sin
og for sine Venner tillige.
Saa bryggede Tulle en halv Tønde Malt,
saa slagtede hun den fede Galt.
For Thorkild han var ikke hjemme.

2.

Dg Tulle hun talede til sin Svend,
som holdte paa Bloven den lange:
„Dg du skal slagte den hvide Ro,
hun skal ikke længere gange,
slagt først den hvide og saa den graa,
og lad saa Tyren bagefter gaa.
For Thorkild han er ikke hjemme!”

3.

Dg Tulle hun taler til Pigen sin:
„Dg du skal være min Næste,
og du skal hente mig Ridefogden hid,
han hos mig i Aften skal gæste;
saa ville vi leve saa lystig i Nat,
indtil vi den lyse Dag faar fat.
For Thorkild han er ikke hjemme.

4.

Dg Pigen hun hen til Ridefogden gif,
bad hannem, at han vilde komme.
Strafs var han færdig, da Bud han fik,
og puttede Bogen i Lomme;
saa tog Ridefogden sin Kjortel paa,
til Tullelille saa lod han staa.
For Thorkild han er ikke hjemme.

5.

Dg Ridfogden hen ad Gulvet gif,
alt saa som han plejede hjemme.
Der blev trafteret med Øl og Vin,
— det monne vi aldrig forglemme —
Dg Tulle tog ham i Kjortelen fat:
„Dg du skal sove hos mig i Nat, —
for Thorkild han er ikke hjemme.“

6.

Men Thorkild han kom ridend' i Gaard,
alt som han plejed at gøre;
i Døren der stod hans liden Dreng,
var flædt i Skarlagen røde:
„Dg hvor er Tulle, fær Hustru min?
jeg frygter hun er til Gilde fin; —
for Thorkild han er ikke hjemme.“

7.

„D nej saamænd, det er hun dog ej,
men selv haver hun holdt Gilde
med Øl og Vin, med Røge og Steg,
og Ridfogden sover hos hende.“
Det ærgrede Thorkild, saa han blev gram,
at Tulle vil gøre ham saadan Skam.
For Thorkild han var ikke hjemme.

8.

Og Thorkild han stod og tænkte sig om,
ved ej, hvor han det skal hævne:
Paa Ilden stod Redlen med foghed Lud,
den helder han over dem begge. —
De pustede og blæste, da Sønnen brast;
thi de bleve varme alt med en Hast.
Nu følte de, Thorkild var hjemme.

9.

Ridefogden, den arme, forskoldede Knøs,
ej vidste, hvad han skulde gøre:
„Skam skulde du faa, din løssagtige Tøs!
du vilde mig saadan forføre!“
Og Tulle hun græd, som hun kunde bedst;
hun skammed sig for sin Mand og sin Gæst. —
Nu følte hun, Thorkild var hjemme.⁷⁸⁾

Peder Hammer fik vel ikke straks Øjnene op for, hvor skammeligt han var skuffet og bedraget af sin egen Hustru; men hans Tro paa hende var rokket, og han blev aarvaagen, paapassende og mistænksom. Det mærkede den snu Kvinde. Og fra det Øjeblik af satte Juline alle Sejl til for at frelse sin Ven. Ved Hjælp af en Husmand i Ornebjærg, Hans Klump,

Peder Hammers Karl Povl, men især ved Peblingerne fra Vordingborg Latinskole, der gik om og tiggede Føden, forstod Juline at faa Bud og Breve til og fra Slottet, hvor tillige Pigen Bodil stod i hendes Sold og bragte Brevene frem og tilbage fra Rasmus Esbensen.

Nogle af Ridefogdens Folk, især Ammen Maren, vare ham dog tro og hengivne og forklarede ham lidt efter lidt det letfærdige Forhold, som Hustruen havde kastet sig ind i.

Peder Hammer gik længe stille og tavs om og vilde ikke høre paa Tyendets Snak og Antydninger; men siden, da Letfærdigheden og Skalkagtigheden blev mere aabenbar, bad og befalede han Maren Amme, at hun skulde sige ham det, naar hun mærkede noget til dette onde Galskab. Men ellers skulde hun søge at vinde Madmoderens Fortrolighed og udforske Skalkeparrets Handel, saa hun kunde bringe sin Husbond et af de hemmelige Kærestebreve.

Maren Amme syntes ikke om denne Øjentjeneste og Skalkefærd; men, som hun var den kære, gode Ridefoged meget hengiven, aabenbarede hun ham dog nogle Gange Parrets Mummehandel.

Da blev Peder Hammer hver Gang meget hastig og vred. Der kom stor Uenighed imellem ham og

Juline, og tidt og ofte fik hun da Slag og haarde Prygl af sin Ægtehusbondes Haand for hendes letfærdige Handel.

Men Maren Amme kunde kun sjælden stille tilfreds i Striden og lægge Dulm paa Saaret mellem Ægtefolkene.

En Gang om Natten sagde Peder Hammer til Juliane, som de laa i Sengen tilsammen, iblandt anden deres Tale:

»Hvem fører dig de Breve fra Rasmus Skriver?«

Da svarede Juliane aabent og vedstod:

»Det gør Skolebørnene, som gaa om og trygle om Mad.«

Saa talede Ridefogden højt og haardt til Maren Amme, som laa i Kammeret næst hos:

»Her maa du høre, Maren, du est mig ikke tro. Haver du ikke lovet at lade mig det vide, naar du fornam sligt Galskab. Og er her nu ikke kommet Breve igen fra Rasmus Esbensen.«

Da undskyldte Maren sig og sagde, at hun vidste intet deraf.

»Jo,« sagde Peder Hammer, »hun faar Breve fra hannem med Skolebørnene, der gaa hid og faa Mad.«

Saa svarede Ammen: »Her haver vel været

nogle Skolebørn her og bedet om Brød; men intet saa jeg, om de haver ganget med Breve.«

»Jo, de samme er det,« siger Ridefogden; og spurgte han Juliane: »Er det ikke saa alligevel?«

»Jo, det er saa!« svarede hun.

Da tiggede Maren mindeligt og bad: »Fader, forhast eder intet og gør Moder intet ondt.«

»Nej, nej!« sagde han og smaalo, »befrygter dig intet over hende, hun skal intet times ilde denne Sinde.«

Men til Juliane ytrede han vemodig, og halvt tiggebad han: »Hvi kan du kære, min Hustru Juline, handle saa slemmelig imod mig? Du gaar Snogveje og vil Blod af mig; men naar det er sket, vil du græde Blod, at du staar ene med Børnene og haver lagt Forsørgeren paa Baare.«

Da græd og hulkede Juline sagtelig og tav stille.

Men om Morgenens derefter siger Maren Amme til sin Madmoder:

»Hvi gaar I dog og gør saadant Galskab og fører os andre i Ulykke?«

Hvortil Juline først tiede ganske stille og sukkede nogle Gange hart, men siden udbrød hun fast:

»Jeg haver falske Folk at omgaaes med, ihvem

de ere. Men siger og gør, hvad I ville, piner og slider mig mit Hjerte og Sjæl sønder, Rasmus slaar jeg dog aldrig Haanden af. Haver jeg fare med Uforstand, hvem kunde da tænke, at han skulde faa sligt at vide; men efter denne Dag skal jeg fare med større Varsomhed.«

Hun gjorde det dog næppe. Breve kom og gik i Snesetal, og hun skikkede Skriveren alle Haande gode Sager; ligesom han gjorde Gengæld med søde Ord og store Løfter.

En Gang iblandt andet skrev Galanen til hende og skikkede hende et Stykke »forgiftig« Rod, som han bad hende skære i Stykker og komme dem i Brændevin til Ridefogden, da vilde han gaa bort som i en Dvale.

Dette Djævleraad kunde Juliane dog alligevel ikke faa over sit Sind at fuldføre, men tog hun baade Brevet og Roden og kastede begge Dele paa Ilden.

Povl Movridsen hed en Karl, der var Vogter ved Prinsens Stod ude paa Knudskov; men ved St. Hansdags Tider 1681, da Hingstene bleve udtagne fra Hopperne i Stoddet, kom Povl i Ridefogdens Tjeneste. Han var efter alt at dømme Julianes mest betroede Brevdrager. Mangen god Gang red han ud til Slottet om Nattetider med Breve fra Juliane Peder Hammers,

Breve, som altid skulde leveres til Johan Frederik Kruch, der var i Stalden paa Slottet. Undertiden modtog Johan Kruch Brevene ved Slotsporten, til andre Tider ved Palisaderne ved Herreporten; men altid fik han Brev med sig tilbage igen til Juliane. Nogle Gange kom Johan selv ridende til Ornebjærg med Brevene; men da var det ikke altid, at han turde ride ind i Peder Hammers Gaard, men blev holdende ved Kohaven eller udenfor Gaarden, indtil han fik fat paa Povl, hvem han da bad om at lade Juliane vide, at han, Johan, var der og ønskede at tale med hende i Kohaven.

Det skete ofte og mange Gange.

Straks Povl kom i Ridefogdens Tjeneste, befalede hans Madmoder hannem en Dag at age for sig til Vordingborg. Og da vare de til Margrete Magister Kristens. Men der de kørte paa Hjemvejen, kom Johan til dem i Krægestrædet. Povl stod saa af Vognen og stod for Hestene, mens Johan snakkede med Juliane. Hvad de havde til Samsnak, hørte Povl ikke; men i det samme kom Jakob Sadelmager agendes, og saa siger Povls Madmoder fust:

»Nu føre Sadelmageren os i By, at vi holde her og snakke tilsammen. Dog det agte vi intet om.«

Men før de kørte fra Johan, siger denne: »Ju-

liane vil, at du skal føre mig noget »Fingodt« ud i Aften.«

Dermed aag de hjem. Men samme Aften, og det var lige sidst i Høhøsten, maatte han udride med et Brev, hvori der var Penge og Mønt indlagt. Et Par Aftener efter udred han med en Flaske Brændevin og en forseglet Pengepung, hvori han skønnede, der kunde være om ved ti Sletdaler i Smaapenge. Nogen Tid efter igen maatte han foruden med Brev tillige ride ud med en Flæskebøste, som han leverede til Johan i den gamle Stald.

Endnu en Gang kørte Povl ud til Margrete Magister Kristens for sin Madmoder, og denne Gang kom Johan Kruch ligeledes til dem paa Hjemvejen, og var han da ridende; han rakte Povl et Brev og sagde: »Fly dette til Hans Jørgensen i Kastrup!«

Dermed red han bort. Men da Povl læste Opskriften, stod der Juline Peder Hammers derpaa skrevet. Da flyede han hende Brevet straks der paa Vognen, og hun tav stille og sagde intet med eller imod, formedelst hendes Pige Sofie aag med hende.

Der var mange og mange flere Rejser endnu, som Povl maatte farte for sin Madmoder; men hun saa ham ogsaa til gode derfor og stak alt imellem en Skillings Penge til ham: en Dag gav hun ham endog

to hele Sletdalerstykker, og da der var Marked i Vordingborg, fik han Lærred til tvende Skjorter. Hun var rundhaandet af sig overfor sine mange Haandlangere. En Gang flyede hun Povl to Daler til Enevold Vognsen, Staldkarl paa Slottet; og da Povl flyede ham dem, svarede Enevold og sagde: »Sig Moder Tak derfor.«

Frem for alt gjaldt det for Juline om at faa Rasmus Tofte frelst og friet ud af Taarnet, saa maatte det koste, hvad det koste vilde.

Men det trak ud.

En Dag, som Povl sad inde i Peder Hammers Stue og fik Mad, kom Juline og satte sig ijævne ham paa Bænken. De vare der ganske ene to i Stuen. Da kælede hun noget ikke ganske lidet for hannem, idet hun klappede hannem lindet og hviskede: »Povl, Povl! Du er mig en god og trofast Ven, for hvem jeg tør betro mig i min svare Angest og Pine, thi jeg ved og føler det fast, at du er mig huld og gelegen, som du er mit Hjerte nær. Men se, nu haver jeg flyet Johan Kruch ti Rigsdaler, at han skulde forhjælpe Rasmus ud af Taarnet; men det »lenter« saa ulidelig svart længe, før end det sker. Sig mig, Povl, hvi lenter og tøver han, tror du, aldrig det fuldbyrdes?«

Povl svarede intet, han virrede kun med Hovedet og saa saa bredt svømmende ud for sig; thi han følte sig brændende varm ved sin Madmoders sære og nære Æmhed.

Der gik igen nogen Tid hen, saa de vare naaede frem til den 1. Juli, da Ridefogden var borte til Sjællandsfars Landsting. Den Dag mod Solbjærgslag kom Juline igen fortroligt, men tillige nejende glad og frydefuld til Povl: »Denne Sinde gaar det nok i Fuldbyrkelse,« hviskede hun smilende. »Gak, min kæreste Ven, i denne Nat til Slottet, bring Johan Frederik dette Brev og denne Flaske Brændevin. Og du vil nok for min Skyld fortøve der ved Muren, til noget viser sig, som du kan agte paa og forhjælpe.«

Saa smuttede hun smilende fra ham.

Povl vandrede som i Drømme ud til Vordingborg. Han gik længe uden for Slotsbroen, men ingen kom til hannem, og intet blev han var. Saa gik han derfra og omkring neder til Herreporten, hvor han opvartede til Midnat og derover. Ingen kom. Johan Kruch hverken viste sig eller gav Tegn fra sig. Omsider hørte Povl nogle snakke inde paa Slotspladsen, mens at forskelle, hvad de taledes, formaaede han ikke, desformedelst Vinden tog det af.

Lidt efter blev han var Rasmus Esbensen, som kom sagtelig og varlig over Muren.

Men, som han ikke var fuldt ud sikker i sin Formening, spurgte han: »Hvem er du?»

Og da blev der svaret: »Det er mig, Rasmus, kender du mig ej!«

Og fornam Povl samme Tid andre flere Personer inden for Muren, dog, hvem det var, kunde han ikke vide eller forskelle.

Men Rasmus Esbensen sagde til dennom, højt og fast sagde han det: »Nu Gud bevare eder! Denne Sinde kan jeg intet andet godt gøre eller give eder!«

Da sagde Povl til hannem: »Kommer intet Johan herud? Jeg haver Brev og Varer til hannem.«

Dertil Rasmus blot svarede: »Nej, flyr mig det kun. Jeg skal det vel forvare.«

Ydermere spurgte Rasmus: »Er Peder Hammer hjemkommen fra Sjællandsfar Landsting?»

Svarede Povl da og sagde: »Nej intet endnu.«

Ginge de saa med hinanden ud gennem Byen og ud gennem Krægestrædet. Og sært nok var det: Byporten stod aaben for dem.

Imidlertid de videre vandrede sammen med hinanden, sagde Rasmus, og drog han Vejret frit og dybt: »Jeg ved ikke, hvor jeg først skal gaa hen,

enten til Jungshoved at hente min Bøsse eller til Ornebjærg!« — »Dog,« svarede han sig selv brat, »allerførst maa jeg til Juline, at jeg kan takke hende for al hendes Troskab og Offerdyd.«

Der de kom til Ridefogdens Gaard, gik Povl til Vinduet, pikkede paa Ruden og kaldte ad Juline. Men Maren Amme kom hen til Vinduet, aabnede det paa Klem og spurgte ad:

»Hvem ere I, og hvad ville I her ved Natter-tide?«

Povl spurgte kort og klart: »Er Moder inde? Siger hende, her er en Karl, som fast længes efter at tale med hende.«

Der blev snakket noget længe derinde; og da endelig kom Juliane ud i sine Natklæder, gik udenfor ved Faarehuset med Rasmus; og bleve de der og taledes ved.

Da begyndte det at lakke hart mod Dag. Povl gik imidlertid ind og lagde sig at sove; thi han var træt og mødig.

Der gik et Par Dage. Ridefogden var endnu ikke hjemkommen fra Landstinget. Da, engang om Natten, som Maren Amme laa og sov, opvaagnede hun, kaldte paa sin Madmoder, efterdi hun følte sig sær ængstet. Men Juline svarede intet. Maren stod

saa op, fandt sig for i Julines Seng; da var hun borte. Herover Maren blev bange og vidste aldrig, hvor hun var afbleven. Hun ledte efter hende omkring i Stuer og Stegers, men fandt hende ikke, og hun turde ikke gaa ud, for hun frygtede, Rasmus Esbensen skulde være undrendt og løsgaaet fra Taarnet og derude gøre hende en Ulykke.

Længere ud paa Natten, da der vel var gaaet et Par Timer eller maaske tre, kom Juline indgaaende og havde ikkun sin Natkjol og et Skørt paa. Saa sagde Maren til hende:

»Gud bevare os, Moder, hvi gaar I hen saa til Nat og gør os bedrøvede.«

Da svarede hun og var ond: »Jeg var vel ikke saa langt eller længe af Gaarde. Jeg var ikkun oppe i Skoven, der som Kristian blev skudt hos Rasmus Esbensen.«

»Hvi saa,« sagde Maren studsende, »kan Skriveren komme hid af Slottet. Jeg mente, han sad fast i Taarnet?«

Juline svarede undvigende: »Jeg taledede ikkun med hannem en føje Stund, saa gik han tilbage igen. — Men tier stille, kerer dig intet derom og taler intet derom til Fader; du fanger intet godt deraf.«

Alligevel, da Peder Hammer kom hjem fra Lands-

ting, kunde Maren ikke nænne uden at aabenbare ham Julines Galskab. Dertil han svarede:

»Det er godt, jeg ved det. Gak ikkun Moder under Øjne og hold med hende; men find mig ogsaa et af deres Snøgebreve, da skal jeg fuldt lønne dig din Troskab.«

Op ad Dagen red Peder Hammer til Vordingborg, og der han kom hjem igen, lod han, som havde han fanget sin Vidskab paa Slottet, og sagde han til Juliane: »Nu haver jeg faaet ondt at vide om dig igen, Moder, og slemme Tidender. Du gaar i Skoven om Natten til Rasmus Skriver. Hvi farer du dog med sligt Galskab?«

Og hun bekendte det aabent og vedstod: »Det er saa!«

Dog Peder Hammer slog hende ikke endda, men gik bort med Taarer.

Juline var i den Tid, som var hun troldeslagen. Hendes Daarskab kunde og vilde hun ikke lade fare; og hertil kom, at hun oven i Købet gav sig til at drikke, baade i Smug og aabenbare drak hun, saa hun gik drukken om hver evige eneste Dag fra Morgen tidlig til Aften silde.

Straks efter, at Rasmus Tofte var brudt ud at Taarnet, blev han ved med at snuse omkring Ride-

fogdens Gaard. Og det var, som kunde Juline mærke paa sig, naar hendes Galan var i Nærheden. En Aften havde hun saaledes slet ingen Ro paa sig, hun gik den hele udslagne Tid ud og ind i Husene, i Stegerset og i Kohuset, og somme Tider stod hun og lyttede ved Dørene. Saa tænkte Maren ved sig selv: »Hun haver nok noget Galskab for i Aften igen.« Gik hun saa ud og saa til Dørene. Da var Krogen tagen af Fæhusdøren ud til Gaden, som ellers var vant at sidde for, og Slaaen for Døren mellem Stegerset og Fæhuset var ligelædes fradragen; saa lukkede Maren paa Dørene igen, eftersom hendes Husbond havde befalet hende, at hun altid om Aftenen skulde lukke Dørene vel til.

Noget efter gik Juliane igen sin Gang ud i Husene. Saa troede Marne hende ilde, gik ud og fandt Krogen atter aften. — Som Juliane kom ind paa ny, sagde derfor Marne: »Hvem mon idelig tager Krogene af, maa de ikke sidde paa, skal jeg forklage det for Fader.«

»Hvad haver det at betyde,« svarede Juliane vredt, »jeg vogter intet, hvem der løser Krogene af.«

Derefter for Juliane op i Sengkammeret og lagde sig, og Mariane laa i samme Kammer, men Peder Hammer i Stuen næst ved Stegerset, hvor han alt sov fast.

Om Natten vaagnede Marne op, da hun hørte, at Hundene gæde og lode ilde, og tyktes hun, at noget buldrede paa Gadedøren for Kohuset, som om det brød paa Døren for at ville indbrække; da sagde hun til Juline: »Hører I det, Moder, hvad mon det være? Om Krogene nu havde været af Dørene, vilde der sket en stor Ulykke; thi Fader sover hart og kan intet vaagne.«

Dertil Juliane kun svarede: »Visvas! Jeg ved intet, hvad det er. Lad os fange Ro og sove.«

Men om Morgen, da Maren gik ud paa Gaden ved Kohusdøren, saa hun og kunde kende, at Karlefjed havde gaaet der. Det sagde hun til sin Madmoder; men denne svarede blot: »Gud maa vide, hvo det har været.«

Efter den Dag holdt Flygtningen sig i Hølling og Døldom, snart her, snart der; undertiden laa han ovre paa Holmen i Præstø Fjord, saa igen var han til Huse hos sin Stiffader i Rødstofte, til andre Tider gik han i Fjæl i Kirkehuset ved Beldringe Kirke; men ingen Steder kunde han fange Ro, fordi han var en selvdømt Fredløsmand med ond Samvittighed, der hele Tiden dreves hen til at kredse om Ridefogdens Skov og Gaard i Ornebjærg og om Kvinden derinde, Juline.⁷⁹⁾

Den 4. Juli lystes der paa Tinge efter Rasmus Tofte, som var rømt af Vordingborg Taarn.

Imidlertid havde de lovvalgte Sandemænd gaaet deres Tog og sanket og søgt deres Vidnesbyrd og Vidskab. Samme Dag, som Efterlysningen skete, mødte Formanden for de seksten Mænd Jens Jensen, frem paa Tinge med sine Medfølgere.

Mads Hyltoft, der ogsaa møder frem for Skrivere, spørger, om der ikke endnu kan faaes at vide, hvorfor Rasmus Tofte er sat i Taarnet og hvem, der begærer Dom over hannem?»

Hertil Jens Jensen svarer kortelig: »Dette er os ganske ukyndigt og ubevidst, men muligt, at Mads Hyltoft selv bedre derudi er oplyst end som at søge Forfaring hos os. — Vi gaa og gøre kun alene og ganske efter Landsdommernes Takst, udstedt paa Sjællandsfars Landsting den 22. Juni sidstforleden, som byder og befaler os, at vi skulle søge Vidnesbyrd til denne Tingsags Oplysning.«

Men Mads Hyltoft vedbliver alligevel: »I Dag kaldes Vidner, saa maa og Beskyldning og Anklage fremføres mod Rasmus Tofte, at ikke Sagen skal drages i Langdrag. Men Jens Jensen synes at være en Domsmand og ikke en Sagsøger; men dette, baade at være Sagsøger og Dommer paa een Tid, rimer sig.

ikke i alt det, som Ret er og Loven er »gemæs«. Der begæres kun: Før Sagen frem uden Ophold eller Forhold at gøre; men ilsom Befordring maa til, at Sagen kan udføres og sluttes. Blot bede vi: Vis os Manden, der skal svare til Sagen!»

Sandemændenes Formand lader derpaa oplæse en Kaldsseddel, dateret Bøgesø den 25. Juni, hvorefter Rasmus Tofte »stævnes til Beskyldning, Mistanke og Beskyldningsdom at høre, alt til sand Oplysning for de seksten Mænd. Saa kan den undslupne Fange møde eller lade møde ved Fuldmægtig.«

Mads Hyltoft spørger igen: »Hvem har befalet Mændene at kalde?»

De svarede: »Peder Hammer!»

Da træder Ridefogden selv frem og svarer: »Paa min Bestillings Vegne haver de tvende beskikkede Kaldsmænd gjort det.«

Mads Hyltoft siger da: »Det er ligegyldigt, om Peder Hammer benytter Prinsens Tjenere, eller hvem andre han benytter som Kaldsmænd, om det er Prinsen eller nogen anden, der giver Befalingen, blot vi faa at vide, hvorfor Rasmus Esbensen er anholden fra sin fri Frelse med det lidet, han ejendes havde.«

Ridefogden hertil svarede sagtnodelig: »Hvad jeg hidtil haver ladet foretage i Sagen, det er sket

efter den anskudte og beskadigede Kristian Søndrops mundtlige og skriftlige Klage over Rasmus, og det var derpaa efter min Bestillings Kraft og mit høje Herskabs Befaling. Men nu, da Sagsn efter de højvise Landsdommeres Ordre er gaaet over til de seksten Mænd, maa de kalde og kalde lade. Dog, som Prinsens Ridefoged formener jeg at maatte være hos og tilse Retten. Og beder jeg derhos, at Monsjør Hyltoft ikke sinker eller forhindrer Rettens Gang, men lader Vidnesbyrdene komme frem, Sagen til Oplysning.«

Mads Hyltoft udbryder da harmfnysende: »Aldrig skal nogen overbevise mig om, at jeg haver forhalet eller lagt Hindringer i Vej for Rettens Gænge.«

Efter dette vidtløftige Forspil førtes den lange Vidnerække frem. Der vidnedes da baade paa Baarse og Hammer Herredsting, som ogsaa paa Jungshoved og Stensby Birketing, og alle Steder faldt der en haard Anklage ned over Skriveren, som det faldt den snilde Sagfører Hyltoft vanskeligt nok at faa lagt Dølg over.⁸⁰⁾

Paa Jungshoved Birketing kneb det ikke lidet for Rasmus Tofte. Her fremstod nemlig Fasanmester Hans Sigismund og vandt, at Skriveren havde villet friste og forlokke ham til at tage med paa den mor-

deriske Færd til Ornebjærg; hvad han dog paa ingen Maade vilde gaa ind paa.

Men Mads Hyltoft fejede hurtigt Fasanmesteren væk med samt hans Vidne, om hvilket han siger, at det bliver frembaaret af det fuleste Had, fordi han og Rasmus Tofte noget lidet tilforn haver været Uvenner, saa at de ikke alene laa i Kiv og Klammeri tilsammen, men endog sloges i et stort Slagsmaal. Fasanmesterens Vidne kan der intet agtes paa, thi han er Skriverens Avindsmand.

Ikke bedre gaar det den følgende Tingdag Jørgen Hurtig, som vidner om det i Skoven fundne Bøssehylster, at det er Rasmus Esbensen sande Ejendom, som denne hidtildags til enhver Tid har baaret og brugt; thi da klager Monsjør Hyltoft over Jørgen Hurtigs Person og Vidne, at det ej kan eller maa tages gyldigt, efterdi Jørgen er en uærlig Tyv og Falskner, der haver gaaet i Bremerholms Jærn.⁸¹⁾

Allerhaardst kneb det dog den 19. August paa Stensby Birketing, hvor en hel ny og slemmelig Beskyldning bliver rejst mod Rasmus Tofte. Det var de tvende Mænd Peder Pedersen, Organist i Stege, — der for øvrigt var Svigersøn af den bekendte Jakob Dannefer — og saa Strandrider Pejter Kristiansen i Vordingborg, som allerede den 12. August havde

fremlagt en Attest og Klage for Ridefogden over Skriveren. Peder Hammer havde saa stævnet Rasmus Esbensen til Birketinget for at høre dette haarde Vidne, samt ligeledes stævnet Klagerne til Tinge for at vedstaa deres Klagemaal.

Mads Hyltoft møder og siger, at før noget kan dømmes om dette voldsomme Kæremaal, da bør Rasmus Tofte først føres frem for Retten ledig og løs, at han kan svare mod de Klager, der rejses mod hannem; nu den ene Sag stilles op mod ham efter den anden, da tør intet Vidne føres, før Rasmus er paa Tinget. Hertil Ridefogden svarede: »Der tør ingen Hindring lægges imod, at Vidner føres og Attester bæres frem, de seksten Mænd til Oplysning, nu jeg fattige Mand saa haardelig angribes og efterstræbes, saa jeg ikke sikkerligen i min naadige Herres Bestilling min Skyldighed kan efterleve.

Der rejses nu her den ene Klage efter den anden, saa det kan deraf for Gud og Mennesker fornemmes, hvorledes med Kristian Søndrop er handlet, og hvorledes der skal være udpønsket og morderisk lagt Raad op imod mig, Prinsens ringeste Tjener, at mit Liv maatte udpustes.«

Mads Hyltoft siger da: »Er der Vidner, lad dem saa komme frem; men Eden maa oplæses og Vid-

nerne redeligen og retteligen eksamineres, at det formærkes ærligen, hvad Liv og Ære angaar, ret og upartiske, de skyldige til Straf og de uskyldige til Befrielse.«

Peder Hammer begærer nu, at de skriftlige Vidnesbyrd maa oplæses. Men derom vil dog Hyltoft først høre Dommerens Betænkning. Birkedommeren følte sig noget ængstet overfor den haarde og kloge Sagfører, hvorfor han højt og lydeligt beder Gud om Hjælp til, at han i denne vanskelige Sag maa dømme og gøre det retteste derudi, som han forstaar og ved. Stod han saa en liden Stund, som om han ret tænkte efter, og derpaa gav han følgende Afsigt:

»Da efterdi denne Attest er lovlig forkyndt Rasmus Esbensen, at han den skulde høre læse, for derefter at erhverve Tingsvidne, vides jeg ikke den at kunne afvise; men bør den at læses og skrives. Og derefter bør de to Mænd, som haver givet og udstedt denne Attest, her paa Steden til Tinget at give mundtligt Vidne.«

Endnu spurgte Mads Hyltoft og begærede at vide, hvor Birkedommeren vilde forsvare denne Dom, enten ved Landsting eller Højesteret, som det ved en Del Birketing i Lolland manerligen er.

Birkedommeren svarede intet, men lod Attesten

oplæse lydeligen paa Tinge, hvorefter den blev paa-skreven og indført i Tingbogen.

Denne Attest eller Anklage lød:

»Anno 1681, den 3. August, var jeg Peiter Christiansen Strandrider opgaaen paa Vordingborg Slot at ville forhøre, om min Hest kunde være optagen i Kornmarken, eftersom jeg paa min Bestil-tings Vegne Hesten skulde bruge samme Dag. Og jeg ikke fandt hannem før end om Aftenen.

Den Tid jeg saa kom gaaendes ved Ladefog-dens Kammers paa Slottet, stod Rasmus Esbensen derinde paa Gulvet; saa bad han, jeg vilde komme ind til hannem. Og noget derefter kom Peder Pedersen, Organist i Stege, ind til os. Saa lukte Rasmus Døren til for os.

Da iblandt andet, som vi drak noget tilsammen, siger Rasmus Esbensen: »Peder Hammer skal og maa dø! Passer mig ham op i denne Aftenstund, naar han rider af By og skyder ham ihjel; og jeg skal forskyldte eder med Penge efter eders Nøje.

Dog hellere, lenter til paa Torsdag Morgen tidlig, Klokken ved fire Slæt, da ager han til Jungs-hoved Ting.«

Og bød han mig, Peder Pedersen, 100 Rigs-daler, en forgyldt Sølvkande og Sølvknapper til

en Kjol; og mig, Peiter Christiansen, bød han 20 Rigsdaler, en Hest og et Sølvbæger.

Og nødte han os paa Haanden hver tre hele Sletdalere foruden Smaamønt, leverede os Krud og lovede at forskaffe Kugler; hvorhos han forespurgte os, om vi havde Bøsser. Da svarede vi, at naar saa skulde være, maatte han forskaffe os en Bøsse til.

Da lovede og sagde Rasmus Esbensen: »Jeg flyr eder Peder Hammers egen Bøsse i Hænde; varer da og passer nøje paa hannem. Og saaledes skal Vagten være: Den første Post skal være ved Kallevadsledet. Men den anden Post inden for Ørslev Slipper, der Ugledige Skov tager fat; thi der holder han stille, mens Kusken lukker Ledet op. Og anviste han os endnu en tredie Post, som skulde være ved Oremandsgaard, her foran i den Skov, før end man kommer til Ledet ved Oremandsgaard. Og sagde han: »Der haver vi Skoven paa alle Sider eller og Stranden at følge til Kallehave Færge; thi tør I intet frygte, for naar han er skudt, og vi undfly, da skal der ikke blive søgt efter os i tre Dage.

Mens, som Forvalteren haver lovet mig at rejse neder til Jungshoved, varer eder da vel for, at I ikke skyder hannem i Steden for Peder Ham-

mer. Thi det gik ilde af, det som sidste Gang var sat i Værk, der det Skud, som Kristian fik, var Peder Hammer agtet. — Dog Ridefogden er god at kende; thi han ager med et rødt Pudehynde, med en brun Paryk og brun Kasket med brunt Fløjl til Opslag og med Sølvsnore paa.

Men Forvalteren rejser med en sort Paryk og en Hat paa.

Og naar som helst I lade Bøssen, da beder jeg eder, at I endelig først tage Kuglerne og tører dem paa eders Bag; thi dersom han er haard, som jeg har hørt sige, saa bide de paa ham alligevel.»

Og den Tid vi hørte, han var saa uforskammet, at han vilde begære sligt af os og derved føre os udi Ulykke, da tilsagde vi hannem det paa Skrømt, paa det vi kunde blive hannem kvit, eftersom det var aldrig tænkt af os at tilføje Peder Hammer der noget paa den Maner — det Gud naadeligen bevare os fra at fatte slige Fandens Tanker; — mens tænkte vi sligt snarligen at ville aabenbare det forteste, ske kunde.

Men for at lade, som gik vi ind paa den onde Plan, saa rede vi dog neder til Noret for Jungshoved Strand og bleve holdende der en føje Stund. Og der vi da rede tilbage igen fra Stranden, mødte

vi Peder Hammer mellem Vigen og Oremandsgaard hvor han hilsede os, og vi hilsede paa hannem igen. — Saa rede vi sammen ad Landevejen, lige til vi kom til Ørslev, der skiltes vi ad.

Men der jeg, Peder Pedersen, var kommen ind i min Søsters Hus i Vordingborg, da, noget derefter, imod Aften kom Rasmus Esbensen fra Jungshoved Ting og kom ind til min Søsters og sagde til mig: »Peder Pedersen, I haver ikke gjort ret, idet I haver ikke skudt ham, som I lovede mig!«

Rasmus blev der, og vi drak imidlertid to Glas Vin tilsammen. Siden gik vi ind i Stuen bag ved og taltes videre sammen i Stilhed, idet han vilde forlokke mig til end yderligere ond Gerning. — Og blandt andet beklagede han sig een Gang og mange Gange, at Gerningen ikke var gjort, eftersom det kunde aldrig belejliger sket end netop den Dag. Men saa igen føjede han til og lokkede: »Det kan endnu ske paa denne Dag i Aftentimen, naar Solen er gaaet bag Bakke, og Aftenklokken er ringet ind, da vogter nøje paa hinsides Krægebanken, der kunne I sidde neden for Gærdet i de tykke Buske, enten i denne Aftens stund, eller I kunne fortøve til paa Søndag, saa kommer Ridefogden til Byen.

Fuldbyrde I det, da skal jeg trolig lønne eder for den gode Bistand; thi der er noget, som ligger mig højligen paa Sinde, eftersom der ere Omstændigheder, som vi have for, der skulle og maa nyde Fremgang.«

Dette saaledes at være tilgaaet i alle Maader, bekræfte vi at være sandfærdelig over for Gud og hans hellige Ord, og stadfæste vi dette vort Vidne med vore Hænder underskrevet.

Datum Stensby, den 19. Aug. Anno 1681.

Peder Pedersen. Peiter Christiansen.«

Begge Mændene bekræfte paa Tinge, at alt var saaledes tilgaaet, som skrevet staar og læst er, hvorpaa de begge lagde deres Hænder paa Rasmus Esbensen og ved høj Ed svore, det saaledes at være passeret.

Men Skriveren fremstod selvvillig, lagde Haand paa dennem igen og ved allerhøjeste Ed svor, at de vandt ham usandfærdelig paa; og bad han da og raabte: »Aldrig skal jeg arve Jesu Kristi Rige, om det er sanden, som de vundet haver!«

Stokkemændene, som forrige Tingdag sade Stok, fremstaa og sige, at da Peder Pedersen Organist og Pejter Strandrider hin Dag havde læst deres Beken-

delse og Attest, da bade de de otte Mænd at drages denne Bekendelse til Minde til i Dag, om noget skulde vederfares dennom, enten at de skulde tages bort ved Dødsslag, Dødsskud eller morderisk Overfald før i Dag.

Da fremtren Mads Hyltoft og sagde hurtigt og hvast: »Denne Sag er aparte, men kommer ikke Hovedsagen ved, her staar Ed mod Ed, og Rasmus Esbensen højlig benægter det, som de to paadutte hannem, altsaa pro et contra. Men nu vil jeg spørge Formanden for de seksten Nævninger, om han paa Hammer Herredsting vil modtage Rasmus Esbensens Dokumenter til Sagens Oplysning, eller han synes, de skulle leveres ham i hans Hus?»

Jens Jensen af Bøgesø svarede: »Vi seksten Mænd bede og begære nu som tilforn, at Rasmus Esbensen eller hans Sagfører og Fuldmægtig vil for-test til os Nævninger levere eders forhvervede Breve og Dokumenter, at vi ikke fremdeles som tilforn, atter og atter igen, derover skulle foraarsages videre unødigt Udsættelse i Sagen at forhverve, os fattige seksten Mænd selv til største Ruin. Men maa vi ikke trods al vor bedende Opfordring faa til Oplysning de formentlig havende Dokumenter, faar det sig derved at for-blive; vi ville, kunne og tør nu ikke længere opholde os med vor Afsigt.«⁸²⁾

Først den 29. August fik Nævningerne paa Hammers Herredsting de ønskede Dokumenter til Oplysning. Og da de nu efter den dem af Landsdommerne givne Takst havde gjort sig al mulig Flid med Sandheden udi denne morderiske Sag, der gjaldt Liv og Ære, at udforske, saa tøvede de ikke med at udgive deres Tog og Afsigt, hvori de kender Rasmus Esbensen for at være Aaraad og Medvider i Stimands Gerning til Kristian Søndrops tilføjede Skud og Skade udi Skov og Skjul den 25. April 1681.

Derefter gik Sagen til Sjællandsfars Landsting, hvor den endelige Afgørelse skulde finde Sted. Da de seksten Mænd droge til Tinget i Ringsted for at give deres Afsigt, var Kristian Søndrop bleven saa rask, at han kunde begive sig paa Vej for at komme med til Landstinget. Han rejste til Baarse og aagderfra med Herredsfogden Jens Hvid og Forpagteren Rasmus Boysen paa Beldringe, som og samme Tid var med.

Men der de havde naaet Næstved, gik Forpagteren til Kristian, fristede hannem og sagde: »Gak fra den Beskyldning, som du haver rejst mod Rasmus Esbensen, at han skal have forvoldt din tilføjede Skade, gør det, og du skal aldrig fortryde det; thi der findes dem, som kunne og ville gavne dig mange-fold derfor!«

Dog Kristian sagde: »Nej, jeg gør det intet i Evighed.«

Da hentede Forpagteren »trykt Papir«, og Herredsfogden var med og vilde nøde Kristian, at de skulde opsætte paa samme Papir, at Kristian tog sin Paastand og Beskyldning tilbage; men der de ikke kunde nøde eller lokke hannem, blev der intet skrevet. Da droge de deres Vej til Ringsted, men lode Kristian Søndrop blive tilbage.

Den Tid ønskede han hart, at han nu blot havde haft sine Støvler og dertil Penge hos sig, at han kunde derfor have lejet en Hest; thi saa vilde han have redet til Landsting; men nu maatte han blive tilbage og kom intet med frem.

Ved Sjællandsfars Landsting trak Sagen i Langdrag; thi Mads Hyltoft stræbte efter at forvende og afkræfte alle Vidnesbyrd. Kun een Ting faldt det den snilde Sagfører vanskeligt at komme over, nemlig dette: Hvorfor var Rasmus Esbensen brudt ud af Taarnet?

Monsjør Hyltoft fik vel Skriveren til at affatte et ynkeligt og skærende Klagebrev, dateret Vordingborg Slotstaarn 7. September 1681, i hvilket Klage-raab Rasmus Tofte blandt andet udbryder: »Hellere vil jeg uskyldig miste mit Liv, end jeg her Nat og Dag skal pines og plages.«

Men Kendsgerningen, at Fangen var brudt ud af Taarnet og rømt, kunde hverken dølges eller bortforklares.

Mads Hyltoft vedblev imidlertid at begære Udsættelse paa Udsættelse i Sagen, blot for at den fremdeles kunde sinkes og trækkes i Langdrag.

Det Kneb lykkedes over al Maade godt for Sagføreren.

Og alt imens kunde Rasmus Tofte da under Sagens sene Gang endnu fremdeles tumle sig, om end noget i Mulm og Løndom, saa dog til Stadighed sværme og kredse om Ornebjærg.⁸³⁾

Imidlertid var Ridefogden, der fra først af havde baaret sin tunge Skæbne og sine sørgelige, huslige Forhold med mandig Ro og Styrke, nu bleven svarlig ængstet og rystet. Det hedder saaledes fra Hammer Herredsting den 5. September 1681:

»Prins Jørgens Ridefoged Peder Hammer stedes for Retten og klageligen giver til Kende, hvorledes han eftertragtes paa Liv og Levned, saa han ikke paa ret farende Vej til Prinsens underdanige Tjeneste skyldigst at forrette nogensteds kan vide sig sikker paa Livet, efter at det Tingsvidne udkom, som forhvervedes paa Stensby Birketing den 19. August.

Hvorudover han kristelig finder sig bevæget til at beskikke sit Hus, paa det, om hannom eller hans Hustru enten formedelst Sammenrottelser eller paa anden Maade noget uformodentlig til Døden kan vederfares, at da ikke hans ringe Midler eller noget deraf skulde enten fordølges hos nogen, som sligt til Gemme kunde være betroet, eller i andre Maader distraheres og forkømmes, det naadige Herskab til Afgang, om noget paa Ridefogdens Regnskaber for saa vidt endnu ikke klareret er, men med Rette findes skyldigt. Tilmed kunde andre Godtfolk, som han udi Gæld til kan være, tage Skade; eller og hans egne Smaabørn kunde forurettes ved urigtigt Vidne og Vidskab om hans Tilstand, hvorledes den sig nu ret befinder, om han saa hastelig blev borttrykket.

Saa og endelig om hannem nogen Ulykke ved Stimænd, Mordere eller Voldsmænd, som ligge i Skov og Skjul, hemmelig eller aabenbare vorder tilføjet, — det Gudfader naadeligen afværge — at der da maatte af hans efterladte Midler forefindes saa meget, som til et lovligt Eftermæle og hans Døds billige Paatale nødvendigen kunde behøves.

Da efter saadan hans Tilstand er han forarsaget til i Dag for Retten personligen at begære,

at Herredsfogden Jakob Gad for Guds Skyld og paa Rettens Vegne vil tage »uvilde« og lovfaste Dannemænd til sig og med dennom paa førstkomende Onsdag, den 7. September, efterse, registrere og vurdere udi hans Gaard og Bolig i Ornebjærg hvis Midler og Gods, levende og dødt, som Gud hannem med velsignet haver, og som da i Boen, næst Guds Hjælp, skal forefindes, fremvises eller og angives til Efterretning for gode, medlidende Kristne og fornemme Godtfolk, som efter hans Død hans fattige, smaa Børn til nogen Forsvar af Kristenkærlighed ville antage.«

Paa hvilken Ridefoged Peder Hammers Begæring ej vidstes noget til Hindring at være, hvorfor og, saasom efter Loven at Bonde er Bos Værge, der paa Tinget tilnævnes fire Bønder, som paa nævnte Dag og Tid have at indfinde sig paa Aastedet og med Herredsfogden forrette Sagen forsvarlig.⁸⁴⁾

Ridefogden havde saaledes beskikket sit Hus; og han havde gjort vel deri, thi Døden lurede paa ham.

Man mærker gennem hele Peder Hammers Ordning, at han var en grundhæderlig og særdeles rettænkende Mand, der vilde Ret og Skel for alle, og som ikke veg et Haarsbred fra Ærens Vej; men til-

lige føler man grant, at det, der laa Fogden dybest og inderligst paa Sinde, dog alligevel var Omsorgen for hans Smaabørn.

Alt for længe siden havde Peder Hammer indset, at hans kære Børn maatte ud af Huset, det maatte saa gøre saa ondt, det gøre vilde. Der i Hjemmet, i al dets Jammer og Ulykke, kunde de ikke gaa, skulde de ikke gaa helt til Grunde. Hans tre Drenge havde han derfor sat i Kost hos Urtegaardsmanden Mikkell Esbensen paa Vordingborg Slot, hvorfra de bleve holdte til Skolëgang i den latinske Skole. Han gav en Daler i Kostpenge om Ugen for hver af Drenge. Det var Penge. Men hellere vilde han rykke ud med de dyre Skillinger, end at Børnene skulde gaa og vokse op i et dagligt Helvede.

Ogsaa den lille Datter Kirstine Marie havde Ridefogden ladet føre ud fra det sørgelige Hjem og fra den stakkels letsindige Moder, ud til Margrete, salig Magister Kristen Spends i Vordingborg. Det var jo Gud og Hvermand bekendt, at i Ornebjærg var der intet passende Sted for den lille, uskyldige Pige, og der ude paa Landet vilde hun ej heller kunne holdes til at lære, hvad der sømmede sig for et Pigebarn i hendes Stilling; derfor havde Peder Hammer taget og skikket sin Datter ud til Magisterens Efterleverske,

hvor han betalte 4 ~~Å~~ om Ugen eller 52 Sletdaler om Aaret for den lille Piges Opdragelse. Da Ridefogden holdt umaadelig meget af sin Datter, betænkte han hendes Fostermoder, foruden med den tingingede Løn, tillige ofte med Gaver eller Fond, dels af Sulevarer og dels af Brød, hvilke Gaver paa Tider kunde vokse op til at blive saadanne Ting som en hel og holden Slagtestud paa een Gang.^{84 a)}

Da Peder Hammer havde beskikket sit Hus og foreløbig sørget for sine Smaabørn, tog han det ikke saa nøje med sig selv eller sit Hjem. I Ridefogdens Gaard fik hans Hustru Juline omtrent Lov til at raade og rumstere, som hun ønskede. Han begærede kun Fred. Saa kunde Hustruen desto bedre tumle sig i sit vilde Galskab.

Paa den her nævnte Tid tjente der i Peder Hammers Gaard en Pige, som hed Merete eller Merte Rasmusdatter. Denne Pige var meget igaaet med sin Madmoder, var fortrolig med hende i alle hendes Galskaber og derfor et ypperligt og sikkert Bud mellem Juline og hendes Galan.

En Aften, som Merte havde lavet til »Bægt« (Bagning), kom Juline saaledes til hende og hviskede: »Dersom Rasmus kommer i Nat, tør I da lukke hannem ind?«

»Ja,« svarede Merte og smilede dertil, »mig gør han intet ondt!«

Juline vedblev: »Naar tvende Personer komme til Døren og banke paa, da skal I sige til den første: »Madmoder ligger ved Gulvet i Sengen.« Agtér nøje derpaa og mindes det vel, ellers kunde det blive min visse Død.«

»Gud bevare mig, Moder!« raabte Merte, »det tør jeg fast intet gøre; thi Galskab er der paa Færde, at I ligger ved Gulvet, som I aldrig plejer van! Der voldes da ej Fader Skade?«

»Gør det kun,« bød Juline kort og gik. Men siden kom hun dog igen, rakte Merte en Seddel og sagde: »Giv Rasmus den.«

Merte var alligevel betænkelig; thi hun havde i den sidste Tid ofte hørt sin Madfader Peder Hammer klage sig i Stilhed og ved sig selv ytre: »Hvi er jeg saa truet paa Livet! Ak, ak! ej faar jeg Lov til at leve længe med mine uskyldige smaa Børn.«

Om ved Midnatstider kom ganske rigtig tvende Karle til Døren ud til Gaden og pikkede paa. Merte stod op og linnede Døren paa Klem, efterdi hun turde intet videre, og stak hun saa Seddelen ud til den Karl, som stod næst. Da syntes det hende, som om samme Karl havde en sort Kjortel paa, men det hun

dog ikke grant kunde se, formedelst det var taaget Vejr samme Nat.

Saa spurgte de hende ad og sagde: »Hvi lukker I ikke Døren højere op?« Da tav hun stille, slog Slaaen for og gik hen og lagde sig.

Men Merte forsikrede siden, at den Nat var Peder Hammer bleven dræbt, hvis Rasmus var kommet ind.

Ellers en Dag noget efter, mod Aften, sagde Juliane til hende:

»Sætter intet Krogen paa Fæhusdøren, naar du har afmalket.«

Og Merte gjorde det ikke heller. Saa i Mørkningen fornam hun, at hendes Madmoder gik ud i Gaarden og var borte den hele Aften indtil Klokken omtrent ti ud paa Natten. Merte og de andre Folk lagde sig, men Juline var ikke indkommen, eller de vidste intet, naar hun indkom. — Anden Morgen sagde hun selv til Merte i Fortrolighed, at den Nat var hun hos Rasmus paa Høstænget. Og vilde Peder Hammer den Tid være bleven myrdet og skudt ihjel, havde hun ikke bedet Rasmus det af; thi han var da harm og haard, fordi hun havde faaet Hug for hans Skyld, fordi hun gik til ham og var med ham i Galskab; derfor sagde han den Nat flere og mange Gange:

»Peder Hammer skal faa en Ulykke ret nu!«

Men Juline bad ham det af, ogsaa for Børnenes Skyld.

Rasmus Esbensen kunde altsaa ikke blive borte fra Ornebjærg, saa snart han saa sit Snit dertil, sværmede han derom, ligesom Mølfuglen om Lyset.

En Dag var Peder Hammer reden til Barselgilde hos Herredsfoged Jakob Gad i Kjøng. Men hjemme i Karleherberget laa Kristian Søndrop og Ridefogdens Søstersøn, den unge Peder Andersen*), der var kommen der i Huset hos Morbroderen, siden begge hans Forældre vare døde. De to Karle laa der i Sengen tilsammen, thi de vare begge syge af »den Kolde«; men da det var et saare mildt Septembervejr, havde de trods Koldfeberen ladet Døren til Kammeret staa aaben, saa de kunde ligge og se ud i Gaarden. Da bleve de, som de laa der og kege ud, var, at deres Madmoder gik og »hvegede« frem og tilbage forbi deres Kammersdør hen til Faarehuset; og sagde de da til hinanden: »Nu haver vor Moder Galskab for igen, nu Fader er af By!«

*) Peder Andersen Hammer var vistnok Søn af Anders Christensen Hammer, der havde været Ridefoged paa Bregentved, og som i andet Ægteskab var gift med Herredsfoged Jakob Gads Søster Maren Nielsdatter, hvis Fader og ligeledes Farfader begge havde været Herredsfogder i Bjæverskov Herred, boende i Jordløse.

Peder blev især nyfigen, stod op og drog sine Klæder paa, gik han saa gennem Faarehuset, som agtede han sig ud i Vænget; da fik han Øje paa en Karl med en sort Kasket, som laa i noget Hø under Stænget; men, da han saa Karlen, blev han ræd og løb tilbage til Kristian og fortalte hannem om den fremmede Karl.

»Tøv, jeg gaar med!« sagde Kristian og stod ud af Sengen. — Men Peder løb forud; og da mødte han Juliane i Gaarden, og hun truede ad hannem og sagde: »Hvi haver du ikke sagt mig det først, før du sagde det til Kristian?«

Dertil Peder ikkun svarede: »Jeg tænkte, Moder, I vidste nok, hvem det var.«

»Nej,« svarede hun, »jeg saa hannem intet og kender hannem intet.«

Da gik Peder alligevel igen brat over i Faarehuset; men da var Karlen borte.

Saa gik Knøsen tilbage. Og han og Kristian talede med hinanden om, at de skulde gaa over paa Stænget og se, om Skælmen ikke skulde have glemt noget af sit Gevær og Værge paa Høet, siden han kom saa brat bort.

De gik og derover og op paa Stænget, hvor de fandt udi Papir indsvøbt baade et Stykke Spegepølse

og nogle »Smaabrød« (Hvedebrød, Kager), to Glasflasker og en Lerkrukke. De kunde grant lugte, at der havde været Brændevin og Øl i Flaskerne og Krukken.

Saa kravlede de ned med deres Fund. — Der nede stode Juliane og Maren Amme; og da kunde Peder ikke dy sig, men sagde: »Moder, vil I kendes ved dette, endog I ikke vilde kendes ved Karlen?«

Da tog Juline Sagerne i sit Forklæde; men hun græd og sagde: »Tier og siger intet noget til Fader. Karlen er borte, og I vide intet, hvem det var. I fange intet godt deraf, kun Ulykke; og jeg fanger et Livfuld Hug. Tier, og jeg skal være eder gode i eders Sygdom og Svaghed.«

Og Maren Amme stemmede i med: »Tier, I faa kun Ulykke af eders Gabmundethed; og Moder faar sine svare Hug, thi I vide, at Fader er en hastig Mand.«

Saa gik de begge ind og lagde sig; og siden hen tav de og med hvad, de havde hørt og set.

En stakket Stund efter Barselgildet hos Herredsfogden i Kjøng blev Maren Amme gift med en gammel Husmand i Bakkebølle, Peder Pil. Peder Hammer var med ved sin gamle, tro Tjenestepiges Bryllup, og, efter Tidens Sædvane, tog han bravt til sig af

de vaade Varer, da der blev baade klinket og skaalet uden Ende og Maade, saa Ridefogden til sidst blev saa ør og tung i Hovedet, at han om Eftermiddagen maatte gaa hjem og lægge sig til at sove Rusen ud.

Da, medens Peder Hammer laa og sov fast i Sengkammeret, kaldte Juliane ad Merte og sagde: »Rasmus er ovre til Hans Klumpes, kommer hid, tager og flyr hannem dette.«

Og gav hun hende da en Pengepung med over ti Sletdaler i og en Glasbouteille med Godtøl udi, idet hun bad og tiggede: »Bringer dette hastigt frem, før Fader vaagner.«

Merte løb med alle de gode Sager. Og der hun kom ind til Husmanden Hans Klumpes, sad Klumpen selv for Bordenden, Skrædderen fra Kastrup paa Bænken, men Rasmus Esbensen løb om og skjulte sig bag Kakkelovnen. Saa sagde Merte: »Her er noget, Moder bad, jeg skulde fly eder.«

Da kom Rasmus alligevel frem, tog Pungen og sagde: »Hvad jeg har lovet eder, Merte, det skal I. og faa, naar Tiden dages, at jeg kan, som jeg vil.«

Men Øllet satte Merte paa Bordet og gik saa straks hjem igen.^{85 a)}

Det var en ængstelig Tid for den stakkels Ridefoged, der overalt troede at spore Død og Drab. Og

det var ikke alene ham selv, der saa Spøgelserne og de onde Varsler, men alle Folk saa det med og talte om, at nu laa Rasmus Esbensen i Hølling og Døldom for med sit Parti at faa Ridefogden taget af Dage.

Sikkert var det, at Skriveren blev ved at færdes i Omegnen af Ornebjærg og blev set, snart her, snart der.

Naar derfor Ridefogden færdedes ude i Herskabets Ærinde, var det som oftest med Frygt og Bæven, at han kom frem. Det var i Almindelighed Jens Krog i Ornebjærg, der kørte for ham paa disse Rejser; og da klagede Peder Hammer sig tidt og ofte for Jens Krog, og bad han hannem mangen Gang, at hvis han nogen Tid fornam noget til nogen derom i Skovene, at han da for Guds Skyld vilde lade hannem det vide.

En Dag, det var straks i November, blev Merte sendt op i Byen til Skrædderkvinden baade med Godtøl og en skoldet Gaas. Kvinden lod straks, som kunde hun slet ikke begribe, hvad den Gaas skulde bruges til; men snart fik hun lavet den Historie, som Merte skulde løbe med, at hun, Anne Skrædders, havde givet Juliane Peder Hammers Løfte om, at skulle laane hende et Mønster til en Klædeshue, og, føjede hun til: »Sig kuns din Madmoder, jeg skal

snarlig komme op og sige Moder, hvorledes den Hue skal klippes.«

Hun kom ogsaa op til Ridefogdens i Mørkningen. Men Juliane tog da haardt og umildt imod hende: »Hvad tøver I efter! Hvi har I ikke alt syet mig den Hue?«

Anne svarede ydmygt: »Moder, Moder! Jeg haver ikke Stunder; men jeg skal laane jer Blomster og Mønster.«

Saa fik hun milde Ord og gode Sager i Forklædet.

Ud paa Aftenen gik Merte til Skrædderkvinden og fik de lovede Sager til sin Madmoder. Den Tid sad Rasmus Esbensen der og spiste Gaasesteg.⁸⁶⁾

Imidlertid trak Nettet sig tættere sammen om den ulykkelige Ridefoged. Han følte og grant, som han troede, at Døden hastig vilde komme. Naar da disse Angestens og Dødens grufulde Tanker grebe den stakkels enligtstillede Mand, da sukkede han gerne og bad: »Gudfader bevare og tilse mine Smaabørn!«

Hjemme i sin Gaard i Ornebjærg, syntes det ham, var Livet slet ikke til at udholde; thi der gik den utro Kvinde og lagde Snarer for hans Fod. Og Arbejdet, der ellers tidligere bragte ham Lise, var han nu i sin Sorg for stundesløs til at tage fat paa

med Fynd og Klem, saa det hobede sig sammen om ham fra alle Kanter og gjorde ham kun end mere urolig og ængstelig.

Peder Hammer søgte derfor ofte ud for at finde Trøst og Tidsfordriv i gode og trofaste Venners Selskab. Men saa var han igen ræd, baade naar han red ud, som og naar han red hjem; thi han frygtede for, at Rasmus Esbensen med sit Parti kunde ligge i Baghold som lede Stimænd paa alle hans Veje.

Og hvor da end Ridefogden i denne for ham saa sørgelige Tid har færdedes, ude eller inde, kan man tænke sig, at efterstaaende gamle Varselssang,⁸⁷⁾ der var saa godt kendt i hine Dage, ofte maa være runden ham i Hu og vemodelig have lydt for hans Øren:

„Det lille Jordens Sommer-Straa
Naar jeg med Foden traader paa,
Det lønlig sfriger: „Du est Hø,
Der visne kan, i Morgen dø.“

Hver Vande-Taar, hver Gle-Flod,
Den viser mig min Løbe-Fod,
Hvormed jeg haster til min Grav,
Som Rinde-Band til store Hav.

Den Fisk i Vandet gør mig flog,
Som fangis op med Garn og Krog,
Den varer ad, at Dødsens Garn
Udsættis for hver Moders Barn.

I Luften, naar jeg bliver var
Den Fugl saa flyve=let og snar,
Saa lærer han, at jeg far bort
Til Døden, som jeg fløj alt fort.

Hver Aften=Sol, som nedergaar,
Den peger paa mit Livis=Ar,
At Dødens Aften stunder til, —
Ved ej, naar Gud mig falde vil.

Hver Klokkeslæt paaminder mig,
At Tiden skrider hemmelig,
Og uformærkt den sniger hen,
Indtil jeg bliver Støv igen."

Dagen til Mortensaften red Peder Hammer over
til sin gode og fortrolige Ven, Sognepræsten Hr.
Simon Smertz i Øster Egesborg. Han blev der i Præste-
gaarden den ganske udslagne Dag, og Tiden gik

saare vel og fornøjeligt; men der han mod Aften skulde hjemad, kunde Hr. Simon grant formærke, at Ridefogden var mod i Hu og ængstelig for Hjemfarten, hvorfor han og tilkaldte sin Karl Niels og befalede denne at følge Peder Hammer hjem til Ornebjærg.

Ridefogden bød derpaa Farvel og ønskede god Helligaften; hvad Hr. Simon ønskede hannem igen. Og red Peder Hammer saa af Gaarde med Præstens Karl.

Ræd var han alligevel, endog han havde en Følgesvend med. Og der de kom til Kallevads Banke, siger han til Karlen: »Her faar vi at ride noget fast igennem Skoven!«

Og de selvsamme Ord gentog han, da de rede langs hans eget Vangegærde ved Skoven. De rede saa og fast til, i fuldt Rend, og intet ondt timedes dem.

Der de saa lykkelig og vel vare naaede til Gaarden i Ornebjærg, udbrød Peder Hammer og sagde: »Gud have Lov og Tak, vi ere komne saa saare vel og uskadte hjem!«

Derpaa stødte han med sin Kæp tre Gange paa Porten.

Kristian Søndrop stod i Stegersdøren, der hans Husbond med Præstens Karl kom ridende hen ad

Gaden; da sagde han: »Nu kommer Fader hjem!« — »Løb, Hans!« bød han Tjenestedrengen, »og lukker Porten op.«

Men inde i Sengkammeret stode baade Juliane og et Par af Pigerne hos Børnene, der vare hjemkomne fra Vordingborg til Helligaftenen, da raabte Peder Hammers Søn, den lille Kristoffer, glad:

»Nu kommer Fader ridende forbi. Jeg vil ud og byde hannem god Helligaften!«

Juliane svarede kun kort og koldt: »Lad dem komme.«

Men den lille Kristoffer skyndte sig gennem Stuerne og over Gaarden, saa han kom lige saa hurtigt som Tjenestedrengen og sammen med denne ned i Portrummet, netop som Ridefogden slog de tre Slag paa Gadeporten.

Da raabte Drengen: »Hvem banker?«

Og Peder Hammer svarede: »Lukker kun op. Det er mig!«

Og vendte han i det samme Hesten, han red paa, lige imod Fæhavegærdet, som var straks op til Porten.

Da gik der et mægtigt Skud af, eller flere, lige paa Peder Hammer, saa han svinglede paa Hesten, og næsten i samme Øjeblik faldt han paa Jorden,

og ikke rørte han sig eller taledede et Ord. Han var død.

Præstekarlen blev saa forfærdet, at han segnede af Hesten. Han vidste ej selv, hvordan han blev, thi han for vild om og løb til sidst hen og skjulte sig bag Gærdet. Ikke heller havde han sanset eller fornummet, hvem der skød, saa fortumlet var han.

Som Tjenestedrengen stod og sled og drog i Stænger og Slaa for at aabne Porten, gik det store Skud af; da raabte han: »Kristian, Kristian! kommer hid!«

Men der kom ingen Kristian.

Da Drengen endelig fik Porten op, laa hans Madfader død der paa Jorden og rørte sig ikke. Ved Synet af den myrdede, og da den unge Knøs tillige i det samme hørte noget krasle henne i Gærdet, blev han saa skrækslagen, at han løb op ad Gaden gennem hele Ornebjærg By, raabte og vedblev at raabe: »Nu er vor Fader skudt!«

Kristian Søndrop hørte godt det svære Bøsseskud, hørte ogsaa, at Tjenestedrengen raabte og kaldte paa hannem; men han var saa ræd og bange, at han krøb ind og skjulte sig i Kornladen; thi han frygtede saare, at han selv skulde blive skudt ihjel med.

Oppe i Sengkammeret kunde de ej heller undgaa at høre det stærke Skud. Kirsten, den ene af Pigerne, udbrød da forfærdet: »Herre, du milde Gud, hvad Ulykke mon der nu timedes!«

Men den anden Pige, Merte, sagde spottende: »Aa, der var en og skød vor gamle Hund.«

Lidt efter kom den lille Kristoffer sjokkende ind i Sengkammeret, han rystede over hele Kroppen, og han var ligbleg, den lille Dreng, Taarerne løb ham ned ad Kinderne, og næppe formaaede han at tale, men fik dog fremhvisket: »Min Fader er skudt død.«

Da stormede de ud, Pigerne og Svend Træskomand, ud til Gadeporten.

Der stod allerede Peder Andersen Hammer og vogtede sin Morbroders Lig.

Han havde staaet der noget, hulkende og grædende, inderlig bedrøvet, thi han sørgede af inderste Hjerte over den kære Morbroder, som nu laa død for hans Fod, men som alle Dage havde været ham trofast og god i Forældrenes Sted. — Og mens han stod der ved Liget, blev han sær bevæget ved Tanken om, at netop her paa det Sted, hvor nu hans kære Morbroder laa, var det, at der for tre Aar siden havde ligget et andet Menneske, der ogsaa var skudt, nemlig den gale Rytter Peder Skonning; men han

var skudt af Peders Morbroder. Det var underligt at tænke det: Lige paa selvsamme Sted laa han.

Bymændene samledes lidt efter lidt om Peder Hammers Lig. Deres Opmærksomhed var bleven vakt ved det høje Bøsseskud, og straks derpaa vare de blevne kaldte ud ved Tjenestedrengens Raab: »Vor Fader er skudt!«

Da det var Helligaften, Mortensaften, var ingen endnu gaaet til Ro paa den Tid, da der raabtes Gewalt; men nogle sade og søbede deres Nadvere, medens andre drak Most tilsammen. Da de vare forsamlede foran Peder Hammers Gadeport, kom ogsaa Kristian Søndrop og Præstekarlen fra Øster Egesborg frem fra deres Skjul. De fik mere Mod, nu der var flere i Flok.

Toge de saa tilsammen og bare Ridefogdens Lig ind. Og den Tid stod Juliane ved Gadedøren og græd; men der de havde lagt Liget paa Bordet, gik hun op og ned ad Stuegulvet, vred sine Hænder og vaandede sig hart.

Samme Tid var der nogle af Mændene der i Stuen, som tydeligt hørte, at nogen traadte ude i den lille Have foran Vinduet. En af Pigerne saa ogsaa en Karl kige ind af Vinduet; men ikke kunde hun se, hvem det var. Kristian Søndrop hørte og,

at der var noget, der »klimpede« op og ned ved Vinduet ud til Haven. Saa gik han dertil. Da vare begge Krogene tagne af det Vindue næst ved Sengen, og det var aabent, men Gardinet var fordragen, saa det kunde intet tænkes eller kendes, det var aabent, førend det klimpede saa.

Imidlertid gik Peder Hammers Kvinde ind og ud; somme Tider tav hun og sukkede kun, men saa igen græd hun og vaandede sig højt. Hans Stær, som og var der i Stuen, bad hun med grædendes Taarer, at han vilde tage ud til Vordingborg for at hente nogle Kvinder til at klæde hendes salig Mand. Hvad han og gjorde. Men Jens Krog bad hun om at age til Jakob Gad i Kjøng og lade hannem det vide om dette gruelige Mord.

Klædekvinderne kom. Og som Peder Hammer laa paa Bordet, og Mette, salig Borgemester Ingvor Lavrsens af Vordingborg, stod og smykkede og klædte hannem, da saa Jakob Ladefoged fra Slottet, som og var aget med til Ornebjærg, tydeligt, at en Karl stod udenfor Havevinduet og keg ind i Stuen, men Personen kunde han ikke gøre Forskel paa, hvem det monne være. Ladefogden gik saa ud i Gaarden og saa sig om; men da fornam han ingen.

Liget laa paa Bordet og var klædt, Kvinderne og Mændene fra Vordingborg vare dragne hjem, saa der var stille i Stuen; men Ornebjærg Bymænd sade der den hele udslagne Nat og holdt Vaagestue.

I Vaagestuen hørte eller fornam de slet intet. Kun Juliane kom ind i Stuen en Gang ved Midnattstide, da græd hun og jamrede sig, gik frem ad Gulvet og vred sine Hænder en Stund. Saa gik hun igen. Og alt var stille.

Bymændene og Granderne sade der den Nat og mange Nætter med og holdt Vaagestue; men aldrig saa eller hørte de noget.

Morgenen efter, om Fredagen tidligt, stode Mændene uden for Peder Hammers Gadeport og taledes ved om den morderiske Gerning.

Da saa den gamle Thorkild, at i Fæhaven ved Gærdet kunde det kendes, at der havde staaet en Karl med Sko, der vare smalle og trinde ved Næsen og med spidse »Afsættere« (Hæle). Og maatte det være en af de Karle, der havde skudt Ridefogden, for det var synligt, at Krudt havde svidt paa Enden af Gærdestavrene lige derfor.

Lidt op ad Dagen kom Bartskæren Mr. Bendix Messe med fire af Herredsfogden tilforordnede Synsmænd agende i Gaarde for at syne Peder Hammers

Lig. — Ridefogden var ramt af ikke mindre end fire Kugler. Den første var gaaet paa hans Bryst og igen ud af hans Ryg, saa Rygbenet var skudt sønder, og et Hul var derudi, som man kunde sætte to Fingre i. Den anden Kugle var skudt ind i hans Strube og sad der. Men de tvende øvrige Kugler vare skudte lige ovenfor Brystet ved Halsen og vare blevne i hannem der.

At samme fire morderiske Skud havde været Ridefogdens Død og Bane, det er Bartskeerens Vidnesbyrd, stadfæstet af de fire Synsmænd.

Vaagestuen gik sin stille og tavse Gang, Nat efter Nat kom Granderne og viste deres kære, trofaste Byfælle, deres Ridefoged og Forsvarer den sidste Ære ved at holde Vagt ved hans afsjælede Legeme. Men alt imens herskede der Travlhed i Peder Hammers Gaard. Hans Efterleverske syntes at sørge inderlig dybt og alvorligt over sin salig Mands Bortgang. Og netop som Følge af denne store Sorg vilde hun vise den kære hendengangne Ægtefælle den største Ære og Amindelse ved en prægtig Jordefærd. Intet maatte spares. Alle, der vilde følge den salig Mand til Graven, skulde rigelig bevæertes med alt, hvad Huset formaaede. Juline Peder Hammers havde i den Anledning gjort store Indkøb af Vin,

Brændevin, Tobak og Kager. Hos Borgemester Sr. Polmach i Næstved havde Enken til Eksempel faaet sig udleveret Kramvarer for ikke mindre end 124 Rdl. 3 sk 1 b ; og hos Hans Hollænder i Vordingborg fik hun til Gravøllet tvende Fedekalve til den høje Pris af 10 Daler.

Peder Hammers Lig hvilede i en prægtig Ligkiste af Egetræ. Bartskæren Mester Messe havde barberet og smykket Liget, derfor han fik hele 2 Rigsdaler, lige saa meget som Ridefogden ellers plejede at give ham for Barbering i et helt Aar. Og hos Kirkeværgen Jørgen Toxvill i Vordingborg var lejet baade Ligklæde, Liglagen og Kirkens store Vokslys til at pryde Ligkisten.

Saa var Bedemanden Hans Spurv i Vordingborg opfordret til at sanke ikke mindre end 24 Mand af Borgerskabet til paa Ligbaaren at henbære den salig Mands Lig til Kastrup Kirke; ikke mindre end 24 Mænd maatte der til, thi Vejen var saare ond.

Før Ligtoget drog til Kastrup Kirke, bleve alle Ligbæerner, Borgermændene i Vordingborg, først rigeligt beværtede med Mad og Drikke, Tobak, Vin og Brændevin paa Ridefogdens Gaard i Ornebjærg; og fik de oven i Købet en Sletdaler hver i Ærespenge.

Under Klokkernes Ringning blev Liget ført ind

i Kastrup Kirke, hvorinde Efterleversken for 10 Rigsdaler havde købt Lejested for sin salig Mand. — Og da Kisten var sænket ned der under Kirkens Gulv, var Peder Hammer vel forvaret.^{87 a)}

Efter Jordefærden lod Amtsskriveren Axel Klavsen efter Prins Jørgens Ordre den 28. Novbr. paa Hammer Herredsting begære udnævnt 16 lovfaste Dannemænd til at granske og forfare om det Drab, der den 10. Novbr. Klokken ved seks Slæt, i Mulm og Mørke, blev udøvet paa Ridefoged Peder Hammer; og skulde de granske, spørge, søge og siden paa-kende, hvem Gerningsmændene og Morderne kunde være.

Men efter gammel Skik og Sædvane udnævntes paa Tinge til de høje Herrer Landsdommeres videre Betænkning ikke 16, men derimod 24 Dannemænd.

Dernæst havde Amtsskriveren til den 5. Decbr. ladet kalde en uhyre Mængde Vidner til Tinge, deriblandt alle Ornebjærg Bymænd, samtlige salig Peder Hammers Tjenestetyende, Karle, Drenge og Piger, Bartskær og Synsmænd, Præstens Karl i Øster Egesborg og tillige endnu Ridefogdens efterladte Hustru Juliane Kristine Lavrsdatter med samt hendes Lavværg.

Men her kom intet frem uden det, som alle

allerede kendte, at Ridefogden var skudt. Der var ingen, som kunde eller vilde give nogen Forklaring om eller Antydning af, hvem Morderen var eller kunde være.

For Juline mødte som Lavværge Herredsfoged Jens Madsen Hvid fra Baarse, der siger: »Det var ikke saa godt og vel, om den bedrøvede Kvinde vidste af, hvem denne mordiske Gerning paa hendes salig Mand haver begaaet. Men om hun nogen Tanke til nogen derom kan have, skal det vel ikke blive uanset eller forkastet, at hun i hendes egen Sag maa vidne. Hun vil — det maa alle tro — ingen Flid, Umage eller Bekostning spare for Drabsmanden at eftersætte, saa han efter Lands Lov og Ret maa blive dømt, hvor han kan betrædes.«

Den 14. Decbr. stadfæstede Landsdommerne til Sjællandsfars Landsting Valget af Nævningerne, de 16 Mænd af de 24 Dannemænd, der vare udnævnte paa Hammer Herredsting. Og disse Nævninger begærede dernæst den 6. Februar 1682 efter gammel Sædvane paa Tinge deres Skudsmaal.

Nævningerne fik deres gode Skudsmaal og begyndte straks derpaa at lade kalde Vidner til Tinge, der skulde give Oplysning i Mordsagen.

Den 20. Februar mødte der ogsaa en stor Hob

paa Hammer Herredsting, men det var kun meget smaat med de nye Oplysninger, der kom frem.

Der er en af den salig Ridefogeds Piger, Kirsten, som siger, at Mortensaften saa hun, at hendes Medtjenerinde Merte tappede en stor Træflaske fuld af Godtøl og bar den ud i Gaarden; men hvor den skulde hen, ved hun ikke.

Svend Svendsen fra Bøgesø, Formanden for Nævningerne, spørger Kirsten ad, om hun ikke havde set Rasmus Esbensen der i Gaarden.

»Nej,« siger hun, »det har jeg ikke; men jeg var og kun en stakket Tid der i Tjeneste, thi jeg kom der først 14 Dage efter Mikkelsdag, og allerede otte Dage efter, at Peder Hammer blev skudt, maatte jeg rejse. Jeg ved ikke, af hvad Aarsag Madmoder vilde være mig kvit; men hun gav mig en Sletdaler som Løn, og saa maatte jeg rejse.«

Et andet af Vidnerne, Hans Eriksen i Ornebjærg, havde flere Gange set Skriveren farte om, baade ved Ornebjærg og andre Steder.

Det var ikke længere siden end sidste Kyndelmissedag, da mødte han hannem oppe forbi Ugledige, hvor Rasmus kom ridende tvært over Markerne og ud til Landevejen. Men hvor han saa ellers red hen den Dag, det saa eller ved Vidnet ikke.⁸⁸⁾

For Ridefogdens Efterleverske fremmødte Hans Knudsen af Høm Mølle, der fremlagde Kong Kristian Vs allernaadigst udgivne Befaling af 21. Januar, lydende paa, at Hans Knudsen skulde være Juliane Kristinas Lavværge og Forsvar, saa han paa Skiftet havde Indseende med, at hun intet vederfores Uret, ligesom han og i alle andre Maader skulde forsvare hende. — Han beder de seksten Mænd om at gøre dem deres allerstørste Flid; og de skulle da, lover han, gerne blive assisterede, saa vidt Retten er, og Enken kan det tilkomme.⁸⁹⁾

Det var alt, hvad der kom frem den Tingdag. Kun bad Svend Svendsen til Slutning endnu en Gang alle og enhver mindeligen om at give Nævningerne al den Kundskab, som de formaaede.

Men der kom ingen Oplysning. Og Nævningerne kunde ingen Vej komme; thi de faa Vidner, som mødte frem, kunde eller vilde intet udsige. Det traf sig endog en Tingdag, at hverken Juliane Peder Hammers eller hendes Lavværge mødte; hun sendte kun følgende Skrivelse:

„Saa som jeg underskrevne med min Lavværge af de 16 Mænd ere bedte til Bidskab at møde, men min Lavværge Sr. Hans Knudsen er forreyst til

Kjøbenhavn, andre sine Affærer der i Dag til Byting at beobagte, saasom han ej her nu var faldet, og derfor ej kan møde at svare paa mine Begne, saa kommer dette mit korte Indlæg.

Og skal jeg gøre og lade gøre alt, hvad jeg formaar til Kundskab i den morderiske Sag at forfare. Saa og forhaabes, at de 16 Mænd gøre deres Tog, som de kunne det forsvare for christen Ørig-
hed og i sin Tid for Gud i Himmelen.

Vil jeg og gierne vide, hvad påskerer for Retten.

Ornebjerg, den 13. Marts Anno 1682.

Julina Kristina salig Peder Hammers.⁹⁰⁾

Da, som hele Sagen syntes at skulle løbe ud i Sandet og dø stille hen, udgik 18. Marts 1682 Kong Kristian V^s Befaling, der lød: For bedre at erfare Sandheden udi Peder Hammers Mordsag skal hans efterladte Enke Juliana Kristina tillige med alle Tjenerne og Tyende, der vare i Gaarden, den Tid Manden døde, arresteres og paa et sikkert Sted hensættes, indtil den rette Banemand maatte findes.⁹¹⁾

Stiftamtmanden meddelte den nye Ridefoged Gert Villumsen Kongens Ordre, med den Tilføjelse, at Ridefogden var udset til at skulle ordne denne Sag; hvorfor han havde, snarest ske kunde, at paagribe alle

de paagældende, indsætte dem i forsvarligt Fængsel paa Vordingborg Slot og dem der siden at forhøre og udforske.

Fængslingen foregik skyndsomst. Og straks derefter lod Ridefogden afholde lange og indgaaende Forhør, især den 20. April og den 5. Maj bleve alle Fangerne skarpt forhørte i Overværelse af de gode Mænd Amtsskriver Niels Justesen, Tolderen Jens Kierulf og Borgemester Abraham de Foss, alle i Vordingborg.

Nu gik der Hul paa Bylden, nu da Fangerne stode ene, og det stærke Sammenhold i Løgnen var brudt; men særlig skete dette ogsaa, fordi Angesten og Frygten for at blive lemlæstede eller maaske endog myrdede, hvis de vidnede Sandheden, nu var brudt og borte.

Det fremgik nemlig klart af Forhørerne, at Rasmus Esbensen havde forstaaet at indjage de fleste Vidner en saadan Skræk, at de intet havde turdet udsige, saa længe hans truende Arm kunde naa dem, og de endnu ikke sade gemte og vel forvarede bag de skærmende Fængselsmure.

Det Vidne, der var bedst inde i hele den sørgelige Sag, var Juline Kristinas hengivne Pige Merte Rasmusdatter, som havde hjulpet hende i alle hendes

Galskaber og tillige havde været den fortrolige Budbringerske mellem det utro Par, Hustruen og Skriveren.

Den 8. Maj bleve alle Fangerne førte til Hammer Herredsting for der offentlig at stadfæste de paa Slottet aflagte Bekendelser.

Rasmus Esbensen var for Vordingborg Slotsport, hvor han sidst havde siddet som Fange, ogsaa stævnet til at give Møde; men han holdt sig klogelig borte og bjærgede sig imidlertid omkring i Skov og Skjul, hvor han bedst kunde.

Han blev trede Gange paaraabt, men mødte ikke. Saa fremtrent hans gamle Sagfører Mads Hansen Hyltoft, Raadmanden fra Naksoy; men den gamle, snu Ræv er forsigtig og siger med paatagen Følelse af Afsky: »Saasom jeg hører slig Bekendelse og Vinde om det uhørlige Mord paa salig Peder Hammer begangen, og Rasmus Esbensen er bortrømt, vil jeg ganske og aldeles intet mig med hans Sag befatte.«

Saa rejste Sagføreren hjem. Og døde han inden Aaret var omme, dog næppe af Samvittighedsnag over sin Deltagelse i denne onde Sag.

Af de indtrængende og omstændelige Forhør fremgaar det, at Rasmus Esbensen var set Mortensaften kommende tværs over Peder Hammers Vænge,

og at han derefter havde sneget sig ind paa Ridefogdens Lo. Merte fik paa den Tid af sin Madmoder Befaling om at skulle tappe en stor Træflaske fuld med Godtøl og bære den over paa Loen. Da stod Skriveren derovre og støttede sig til sin Bøsse.

Kun en føje Stund efter, at Merte var indkommen i Sengkammeret, faldt det dræbende Skud. Og medens Ridefogden laa ihjelskudt udenfor Porten, bad Juliane sin flinke Hjælperske Merte om at bære tvende Østers-tønder og flere Lærredsposer, alt fyldt med Penge, samt et Cypressskrin med Guld, Perler og ædle Stene udi fra Sengkammeret og op i Mælkestuen; hvorfra Juliane gennem en Trælem rakte alle de gode Sager ud til Rasmus Esbensen, der stod udenfor i Haven tilligemed en anden Karl.

Og idet Juline gennem Vinduet rakte de dyre Skatte frem, sagde hun til Skriveren: »Nu min Hjertemandlille, nu haver du al min Velfærd, og ligesom du vil! Lad mig nu se, du er god imod mig og mine Børn.«

Juline, der havde faaet sin gamle Forsørger skaffet af Dage, havde været forsynlig nok til straks at skaffe sig en ny. Men, hun stolede ikke fuldt ud paa den ny, det kendes af hendes Ord, og det viser sig tillige af hendes Handling; thi lige straks

efter, at hun havde faaet udbragt de mange Penge, endnu medens de syslede med hendes Mands Lig inde i Stuen, tog hun til sig tre store Poser med Penge og nedgrov dem i Lergulvet oppe i det lille Kammer. Hun frygtede for sine »Regnskaber«, siger hun. Og det vil vel sige saa meget som, at Juline vidste, hun havde forfordelt Boet ved Ødselhed og ved de mange og store Forstrækninger til Rasmus Tofte; derpaa vilde hun nu raade Bod ved at stjæle fra sine Børn.

Endnu en stor Pose med Penge i bød hun Merte at nedgrave paa et bestemt Sted ude i Haven. Den Pose havde Juline for øvrigt allerede for længere Tid siden stukket til Side. En ikke føje Stund havde den staaet og flydt om i en af Sengene, og der blev den staaende indtil en Dag, Merte spurgte sin Madmoder: »Hvorlænge skulle disse Penge flyde om saa?«

Dertil Juline kun svarede: »Læg dem i din Kiste.« Hvad Pigen og gjorde. Og der blev Posen liggende hen, indtil Merte nu paa Mordaftenen fik Ordre til at skjule Pengene i Haven.

Juline vidner selv, at der maatte være om ved 400 Rigsdaler i disse Poser, saa lige og nøje ved hun det dog ikke, thi hun talte dem ej. Men det vedgaar hun ogsaa, at Tanken med at gemme disse

Penge hen nærmest var, at den kommende Sag vilde kræve store Udgifter. Hun kunde imidlertid ikke godt selv hverken opbevare eller udbetale Pengene, hvorfor hun og skikkede dem til sin gode Veninde Jomfru Sofie Fris, der den Tid opholdt sig i Vordingborg. Jomfruen blev saa Kassemester og gav Sagføreren efterhaanden, hvad han skulde have for sin Umage. Det blev i alt 221 Rigsdaler, som Jomfru Fris saaledes Tid efter anden udbetalte til Sr. Hans Knudsen.

Det var ikke lidet, Juline fik ordnet Mordaftenen. Fra og til maatte hun forestille den dybt bedrøvede Enke, gaa ind i Stuen, hvor Liget af hendes Ægtefælle blev klædt, for der at græde og jamre sig, og saa atter igen maatte hun ud for at ordne sine Pengesager og op i Mælkekammeret for at finde Trøst hos sin Galan.

I den nærmest følgende Tid, især om Nætterne, medens der holdtes Vaagestue snusede Rasmus Esbensen til Stadighed om Ridefogdens Gaard for at hente alle de Midler, han kunde faa. Cypresskrinet samt Østerstønderne og Poserne med Penge vare først nedsatte under den store Eg i Kohaven; men derfra hentede Skriveren igen alle disse Midler og førte dem til sin Stiffaders i Rødstofte. Saa kom han igen og

hentedede mere. Tjenestefolkene i Gaarden saa ham vel; men de vare kyste, saa de turde intet vidne eller sige.

Endog Merte blev bange, da hendes Madmoder en Dag viste hende et Trudselsbrev fra Rasmus Skrifer, hvori han skrev, at dersom hun eller nogen af de andre vandt noget af det, de vidste, da skulde han vel træffe dem her eller der, og kom de i Kohaven, skulde han føre dem did hen, hvor de aldrig længere skulde se Sol eller Maane. Da blev Merte for Alvor ræd; thi hun tænkte, at hun og skulde blive ihjelskudt, hvorfor hun og svarede sin Madmoder: »Jeg vil intet vidne det, saa længe jeg kan lade det være.«

Og en Dag, som Merte og Kristian Søndrop sade og taledes ved tilsammen, advarede hun ham og sagde: »Kristian, I skal vogte eder vel, at I intet vidner; thi jeg haver set Breve paa og hørt Breve læse paa, at der skal times den en svar Ulykke, som vidner Sandheden aabenbare. Og vel var det Skud, I tilforne fik, agtet Peder Hammer; men I kunde faa et nyt Skud, som kunde blive Dødeskud.«

»Jeg vidner intet!« sagde Kristian, og da var han meget ræd. »Men,« føjede han til, »Moder skulde vare sig selv og i Stilhed lægge Haand paa Liget, for det kommer hun alligevel til aabenbare.«

»Pyt«, svarede Merte igen, »det haver hun alt gjort; thi en Gang forleden kom Rasmus Esbensen til mig ved Faarehusdøren og bad mig sige til Moder, at hun skulde lægge Haand paa Peder Hammers Lig i Enrum, saa skulde der ingen Tegn gives derfra siden, om hun blev fristet paa ny af Øvrigheden. Og samme Tid skikkede Rasmus ligeledes Bud, at Moder skulde lægge Staal hos Liget, saa kunde Fader ikke gaa igen i sin Grav, og alle onde Aabenbaringer skulde »dølles«. Saa sagde og Moder selv nu nys, at hun ved lys Dag haver lagt Haand paa Peder Hammers Bryst, og ikke han rørte sig eller gav Tegn fra sig.«

Efter den Stund var Kristian Søndrop altid ræd og vidste næppe, hvor han skulde bjærge sig. En Dag var han især saa nederslagen, sorrigfuld og svag, at han lagde sig paa sin Seng i sit Kammers. Og som han laa der og græmmede sig over, at hans gode Husbond var død og borte, og de, der havde været ham tro og hengivne maatte gaa der tilbage i stadig Angest og Frygt, da hørte han grant, at der blev rumsteret inde i Stuen ved Ligkisten, og kom det ham for, som blev Laaget aftaget. Han stod op af sin Seng. Og der han var indkommen i Stuen, var der ingen derinde; men Laaget var af-

løftet, og han saa, at der var stukket et Hul paa Ligskjorten, som Peder Hammer var iført; men hvad det var stukket med, vidste han ikke.

Mændene, som sade og holdt Vaagestue der om Natten, saa og godt en Kniv ligge ved Liget i Kisten. De talte meget tilsammen derom, men ingen kunde begribe, hvor den Kniv stammede fra.⁹²⁾

Siden, da Vaagestuen var ophørt efter Ridefogdens Jordefærd, fik Juline friere Spillerum, nu der ingen var til at se hendes natlige Gang og Gerninger. Og for nu end mere uhindret at kunne tumle sig, uden at Pigernes spejdende Øjne skulde følge hende, naar hun Dag og Nat færdedes ud og ind gennem Stuerne eller modtog Besøg af sine hemmelige Venner, først og fremmest Rasmus Esbensen, lod hun indsætte en ny Dør fra Gaarden til sit Sengkammer. Derigennem havde hun siden sin stadige Færdsel.⁹³⁾

Skriveren vedblev at komme. Men han blev lidt efter lidt haard, ond og bydende, saa ond, at Juline begyndte at blive ræd for ham.

Da var der en anden af Juliane Peder Hammers unge Venner, Skriveren Ties eller Mathies Pejtersen henne fra Holmegaard, som vandt Indpas hos den letsindige og flygtige Enke. En Stund kom Ties baade tidligt og sent til Ornebjærg, sværmede om

Juline, smigrede hende og stak Rasmus Tofte helt ud. Og samtidig med at han prøvede paa helt ud at vinde den taabelige Kvinde, satte han tillige Skræk i hende ved at fremstille for hende, hvor ilde hun vilde komme an, naar Rasmus Esbensen blev greben og straffet.

Og det vilde ske; thi alle Folk vantænkte ham nu som Morderen.

Og det var han ogsaa, det kunde ikke dølges. Ties vidste det hele og fortalte:

»De vare tre, der passede Ridefogden op Mord-aftenen, nemlig Rasmus Esbensen, Klavs Skytte eller Skovrider i Præstø og Ole Møller, Broder til Rasmus Møller i Grumløse. Hvilke to sidste Rasmus havde lejet til at være sine Medfølgere og Medhjælpere. Og Klavs Skovrider stod først ved Gærdet i Fæhaven, saa stod Ole Møller og siden Rasmus Esbensen næst efter.

Og som Peder Hammer kom til Porten ridendes, rykkede den ene den anden i Kjolen og hviskede: »Skyd, nu er det Tid.« Saa skøde de.

Men det vilde komme op. Og da vilde det gaa galt, ogsaa for Juline, hvis hun holdt sig til Rasmus Esbensen; men vilde hun holde sig til ham, til Ties, skulde han væрге hende mod al Fare, værne hende

mod al Elende og være hende en god Støtte og Trøster.«

Og Juline var let at lokke; thi hun havde Lyst til den unge Mand.

Allerede samme Dag, som de saaledes havde taledes ved, aag Ties for hende over til Rødstofte, hvor Juline udtog Cypresskrinet, Poser og Penge, som Rasmus havde sat i Gemme til sin Stiffaders. Og agede Parret derpaa videre ned til Oremandsgaard, hvor Ties havde sin Broder Jakob, der var Hollænder eller Forpagter paa Gaarden.

Det var hartad Aften, der de naaede ned til Jakob Hollænders paa Oremandsgaard; der Jakobs Kvinde Margrete tog vel imod dem og førte dem ind i Stuen. Da holdt Juline Ties for sin Kæreste, de kaldte og hinanden Kærester, bleve der om Natten og søgte Seng tilsammen.

Men anden Dagen, som var en Søndag, da om Eftermiddagen tog Juline Østerstønden — der var den Tid kun den ene, hvor den anden var afbleven, kunde ingen sige, gætte eller forstaa, hvis ikke Merte skulde have skaffet den til en Side — tog og Pengeposerne samt Cypresskrinet, hvilket hun satte paa Bordet i Dagligstuen, aabnede det og udtog deraf og talte af rare Penge 210 Dukater¹), 4 Rosenobler²), 6

Jacobuser³⁾ og 1 Portugaleser⁴⁾), hvorforuden der fandtes Perler, ædle Stene og flere andre Sager.

Ties og hans Broder Hollænderen sade og saa til, medens Kvinden Margrete gik fra og til, redede Maden an og satte frem paa Bordet.

Saa gemte Juline paa ny alle sine Skatte i Cy-presskrinet. Og bad hun Margrete om at fly sig et andet større Skrin til at sætte det mindre med samtlige Poser udi. Da svarede Margrete, at hun ikkun ejedes et Lyseskrin, som ej tjente dertil, men fik hun hende dog alligevel et andet Skrin, som alt blev nedsat udi.

Og da fik Ties Nøglerne.

Siden nedgrove de alle i Fællesskab samme Skrin under Trappen i Ølkælderen paa Oremandsgaard. Margrete bar Jorden ud fra Steden, medens Ties og Jakob gravede. Der skulde og kunde Skatten staa vel forvaret.

Men Ties beholdt Nøglerne.

Saa agede det unge Kærestepar bort fra Oremandsgaard.

Men denne Julianes Udflugt kunde ikke længe holdes dulgt for Rasmus Esbensen. Hos sin Stif-

¹⁾ en Dukat fra 4—8 Kr. ²⁾ en Rosenobel fra 9 Kr. 33 Ø. — 16 Kr. ³⁾ en Jacobuser omtr. 20 Kr. ⁴⁾ en Portugaleser indtil 40 Kr.

fader i Rødstofte fik han hurtigt hele Redeligheden at vide, og da kom det Onde for Alvor op i ham.

En Aftenstund i Mørkningen kom han rendende som en fejende Stormvind paa sin Hest i fuldeste Rend ind i salig Peder Hammers Gaard. Og han var ikke ene, de vare tre i Følge, Rasmus Boysen fra Beldringe og en Slagtersvend fra Kjøbenhavn havde han med sig. Alle tre brasede de ind i Gaarden. Folkene bleve rædde, de troede, der var Uraad paa Færde, siden Rasmus kom farende saa ond og gram i Aasyn.

Kristian Søndrop og den unge Peder Andersen Hammer rendte i deres Angest begge tilsammen ind i Rugladen og forstak sig. Bag efter kom Peder Hammers ældste Søn Abraham løbende med derind i Laden, hvor han græd og klagede sig, at han var ræd. Kristian bad da Abraham om at gaa ind og hente Bøssen, saa Peder, der kunde skyde med Gevær, maatte forsvare dem. Men den unge Knøs turde paa ingen Maade vove sig ind i Stuen, han græd fremdeles og hulkede, gemte sig hen i Halmen, til han faldt i fast Søvn.

Da listede de to Karle sig ud, trak et Par Heste ud af Bagdøren til Stalden, og rede de saa i fuldt Rend bag om Byen op til Peder Krogs, hvor de for-tøvede flere Dage.

Juline skikkede mange Gange og flere Bud efter dem, at de skulde komme hjem, Rasmus Esbensen vilde tale med dem; men de svarede ikkun idelig: »Nej, vi komme der als intet. Vi haver intet med hannem at skøtte.«

Inde i Stuen bleve Kvinderne ogsaa fulde af Skræk, da de saa Rasmus ride saa brat i Gaarde og derefter med Pistoler i Haand løbe ind ad den ny Dør til Julines Kammer. Maren Amme og Anne Skrædders, der begge vare hentede til Huse, efterdi Juliane var svag og laa paa sin Sygeseng, vidste næppe, hvad de skulde gøre af sig selv, saa rædde vare de.

I det samme kom Rasmus Boysen farende ind i Stuen og derfra straks igen gennem Sengkammeret op til Julines eget Kammer. Lige saa brat kom han tilbage i Stuen igen og bød Maren, at hun skulde gaa op til Moder. Gik hun og straks derop.

Da stod Rasmus Esbensen fremme paa Gulvet deroppe og talede tilsammen med Juline; han stod med fire Pistoler hos sig, som han da lagde paa Bordet. Maren blev paa ny noget ræd; men Rasmus hilsede hende mildt nok og bad, at hun vilde give de to Karle i Stuen en Kande Øl eller to, og siden skikke Anne Skrædders op til Moder.

Anne gik da og derop. Men hende hilsede Rasmus ikke, saa ond og sær ud, og stod med de smaa Pistoler i Haanden. Da tænkte Anne ved sig selv: »Han gør sig svære fremmed, ligesom man kendte hannem ikke.«

Men Juline bad hende, gaa ind og skænke Brændevin for de tvende Mænd. Hvad hun og gjorde.

Slagteren og Rasmus Boysen sade og pratede og drak over i Stuen indtil Hønsegal; men i al den Tid forblev Rasmus stille i Kammeret hos Juline. Ved Daggry, da de alle tilsammen derinde i Stuen sade og smaasov, kom Rasmus Esbensen brat farende derind og raabte til sine Medfølgere: »Alo, aloh!«

Da vaagnede Rasmus Boysen og Slagtersvenden op, strakte og rækkede sig, drak endnu en Gang af Ølkrusene. Og straks derpaa rede de alle tre af Gaarde.

Anne Skrædders, der havde siddet og slumret en lille Kende paa Ovnbænken, for op ved Skrive-rens Vækkeraab og gik, der de tre Karle vare udredne, ind at se til Børnene i Sengkammeret, hvorledes de monne befinde sig. Da laa de alle og sov sødt og blidelig. Men i det samme fornam hun og hørte, at Juline sorrigfuldt klagede og gav sig inde i sit Kammers, og da gik Skrædderkvinden straks ind

til Moder, efterdi hun havde Medfølelse i sit Hjerte for den enlige Kvinde, der laa og sørgede, som Anne troede og tænkte, saa hart over sine umyndige Smaa-børn, hvorfor hun og sagde til hende med Graad: »Ja, det er jo Vorherres tunge, tunge Kors, at disse smaa, stakkels Børn saa tidligt skulde miste deres gode Fader.« Da vendte Juline sig brat i Sengen og svarede kort:

»Ja, hvad kan man gøre dertil!« Og straks derpaa føjede hun til, og da græd hun ikke længere: »Gak og bed Maren komme hid!«

Maren gik og paa standende Fod op til sin gamle Madmoder, der nu igen laa og gav sig i Sengen. Og vendte Juline sig da mod Maren og sagde:

»Nu haver Rasmus sin fulde Magt over mig igen, Marne! Jeg arme, arme stakkels Kvinde. Jeg tør og kan intet uden følge hans Vilje.

I hvor krank og svag jeg er, da maa jeg alligevel nu brat udrejse; der ligger min Velfærds Magt derpaa. Marne, du maa drage noget af By med mig og det nu i denne Stund. Saa svag jeg er, tør jeg intet udrejse alene.«

Da begyndte Maren Amme at undskylde sig, at hun var selv ugidelig og hartad krank; ligesom og hendes Mand Peder Pil forventede hende hjem til

Bakkebølle, saa hun ej turde fortøve længere i Ornebjærg.

Dog alligevel, til sidst maatte hun gøre efter Julines Vilje og for hendes Bønners Skyld følge den forknytte Enke af By.

Men der de to Kvinder tidligt paa Dagen agede af Gaarde, trættedes Folkene og bleve halvt »usaates« (Uvenner), idet somme sagde: »Moder kører til Rødsofte og drager med Rasmus ud af Land og Rige.« Men andre trættede imod og sagde: »Nej, hun ager til Oremandsgaard og henter alt sit Tøj og sin hele Formue, for Rasmus vil have alt Godset fremfor Moder.«

Og de sidste gættede rigtigt. De to Kvinder agede til Oremandsgaard og kom først did ved Middagstide. Da var Rasmus Boysen der. Og Folkene paa Gaarden stak Hovederne sammen og hviskede til hverandre:

»Nu kunne vi vide, hvad Beldringemanden gik og biede paa, det var salig Peder Hammers Kvinde, han tøvede efter.«

De forbleve paa Oremandsgaard til om Natten, Klokken kunde være 10 eller 11 Slæt; da kom Hollænderens Kone op i Kammeret til Juline og optog af et Hul i Gulvet, som var dækket og skjult med Deler (o: Brædder), et Skrin.

Da spurgte Juline: »Hvi staar Skrinet her?«

»Det maa I og Ties vide?« svarede Margrete.

Og atter spurgte Juline: »Hvor ere Nøglerne?«

Men Hollænderkvinden gentog de selvsamme Ord, som før nævnt: »Det maa I og Ties vide!«

Da tog Rasmus Boysen Skrinet, nedsatte det i en Sæk og bar det ud paa Vognen. Dermed kørte de fra Oremandsgaard. Men Rasmus Boysen red hos dennem, indtil de kom til »Runnekled«, der vilde han ride bort fra dem; men Juline begærede af hannem, at han vilde følge dennem til Rødstofte, efterdi det var saa silde med Mulm og Mørke. Hvad han og gjorde.

Da de kom til Peder Ladefogeds Gaard, var Rasmus Esbensen derinde hos sin Stiffader. Sækken blev indbaaret, og Skrinet blev sat paa Gulvet.

Da gik Rasmus frem til det, løftede paa det og sagde: »Hoe, hoe, hoe! Her er vel sat til!«

Gik han saa frem og tilbage paa Gulvet, stampe-
pede, og traadte haardt mod Jorden, og sagde han til sidst til Juline, der havde lagt sig paa Sengen, thi hun var den Tid elendig og meget syg: »Gud forlade eder, for hvi I handlet haver for eders Børn med det Middel, I staar for!«

Men Juline svarede als intet, hun sukkede kun og gav sig i Vaande.

Der blev nu lidet Ro en Stund, thi hver sad stille med sine Tanker; men mod Dagningen tog Rasmus atter fat paa Skrinet og sagde hart til Juline: »Har den Skælm, Ties, Nøglerne?»

»Ja,« svarede Juline, idet hun foldede sine Hænder og brast i Graad, »jeg flyede ham dennom i god Tro.«

»Tvi eder! for Moder og Veninde I er!« raabte Rasmus og stampede mod Jorden. Derpaa for han frem og brød Skrinet op, udtog deraf det lidet Cypressskrin, som han satte paa dets Laag, og slog han saa Bunden op fra det og tog tre Poser med hele Penge udi, slog dennom op og ned i Skrinet, idet han sagde til Juline: »Hvor er nu eders Smykker og gode Dukater? I haver gjort, som I intet kan forsvare, hverken enten for Gud eller Mennesker!«

Da svarede Juline stille og tøvende: »Jeg ved det intet; men vel maa Ties uden mit Tykke have udtaget Guld og Penge af Skrinet.«

Rasmus Esbensen var da sær ond at se. Undertiden gik han urolig paa Gulvet, somme Tider sad han ved Bordet, klagede sig og var hartved grædefærdig. Saa gav han sig til at tælle Pengene i Poserne, og var det alle grov Mønt; men hvor mange, der var, fik ingen at vide, og hvor de bleve af, saa ingen.

Kun hørte de, at Rasmus sagde til Juline, der han igen havde forvaret Pengene i Skrinet: »I faar aldrig disse Penge oftere under eders Hænder i Forvaring.«

Om Morgenens agede saa de to Kvinder hjem til Ornebjærg igen.

Efter den Dag var Skriveren saa godt som til Stadighed om den forvildede Kvinde; han holdt Øje med hende, vogtede hende, saa enten kom han farende til Ornebjærg ved Nattetide, eller han lod hende hente til sig, hvor han troede at kunne bjærge sig.

Endnu samme Nat, som de vare hjemkomne om Morgenens fra Oremandsgaardsrejsen, hørte Maren Amme, at nogen kom ind i Gaarden og var ved den ny Dør. Hun gik da op til Julines Kammer, hvor den taabelige Kvinde allerede stod og lukkede Rasmus ind. Den Nat havde Skriveren og igen fire Pistoler hos sig; han satte sig paa en Stol og bad Maren tappe sig noget Øl. Siden fortøvede han den ganske udslagne Nat alene hos Juline der i Kammeret, saa det var først hartad Dag, da han red bort; men hvor hans Hest imidlertid var, kunde Maren Amme ikke begribe.

Nogle Aftener efter igen kom Rasmus paa ny og havde med sig Tolderen Peder Kristoffersen i

Præstø; og de fortøvede til langt ud paa Natten, før de bortrejste.

Nogen Tid efter igen begærede Juline Peder Hammers, at Maren vilde komme til hende og brygge noget Øl. Hvilket hun og gjorde. Da en Aften mod 9 Slæt kom der en Karl og pikkede paa Gadedøren ind til Stegerset. Og da hun lukkede op, spurgte han ad, om hendes Madmoder var hjemme, for der var en Karl ude i Kohaven og vilde tale med hende. Da svarede Maren hannem: »Her kommer ingen hende i Tale i Aften, thi hun er i Senge, og her er fremmede, som er Jomfru Sofie Fris.«

Saa gik Karlen bort igen. Men han havde dog alligevel uden Marens Hjælp faaet Juline i Tale; thi denne skikkede samme Nat Rasmus mange Penge, som han begærede, ud i Kohaven.

Juline tog nemlig ikke mindre end fire Poser med Penge udi, — der kunde vel være om ved 300 Rigsdaler, — hvortil kom, at der oven i Købet i den ene af Poserne laa øverst i silkesyede Punge med adskillige rare Penge udi, som kunde være i Værdi 40 Rigsdaler og mere.

Disse Penge gav Juline Merte i Forklædet, at hun skulde bære dem til Rasmus i Kohaven; og som det var mørkt, bad Juline Anne Skrædders gange

med Merte, at hun ej skulde fange Rædsel ved at gaa alene i den sorte Skov.

De ginge da ud tilsammen. Men noget efter kom Merte ind igen og foregav, at hun kunde intet finde Rasmus. Men Juline bød hende at gaa ud igen og lede bedre frem og omkring. Lidet efter kom Merte atter ind, og sagde hun da, at nu havde hun flyet Rasmus Poserne med Pengene.

Men da Skriveren siden kom til Juline, fortalte han, at han ikkun havde faaet tre Poser. Den fjerde, og det var netop den, som de rare Penge udi de silkesyede Punge fandtes i, den havde han ikke annammet. Da forklagede Juline sig for Anne Skrædders og spurgte: »Hvi kan dette være tilgaaet?«

Men Anne svarede: »Ah, aa, hae! Den listige Tæve, haver hun ikke narret mig, at hun fik mig til at stande bag Husgavlen, mens hun løb i Vænget at lede efter Rasmus, da haver hun imens taget og forstukket, hvad hun vilde.«

Siden bebrejdede Anne Skrædders Merte det, at nu gik Moder og forklagede, at hun havde mistet sine rare Penge i de silkesyede Punge. Men dertil svarede Merte ikkun: »Jeg giver hende Djævelen, som hun farer om her hver en Dag i sin Galskab,

hun sanser nu fast intet, efterdi hun gaar allenstels drukken og fuld.«

Rasmus Esbensen vedblev saaledes ufortrødent at plyndre Boet efter salig Peder Hammer og at lokke Penge og Gods fra Juline. Men, naar det indtraf, at han ikke turde eller kunde komme til Ornebjærg, lod han Juline afhente til sig i hans Smuthul.

Den Mand, som oftest maatte være Bud og Følgesvend, var Tredingsfoged Niels Møller i Rødstofte, et Søskendebarn til Rasmus Esbensen og dennes villige Haandlanger; hvilket sidste han dog sikkert snarest var, fordi han fik sin Ulejlighed godt betalt, saa godt, at han, inden der var forløbet et halvt Aar, kunde købe sig en Ejendomsgaard ovre i Allerslev. Her blev han senere en temmelig velstaaende og indflydelsesrig Mand.

Niels Møller bragte ikke een, men mange Gange Breve og Bud imellem Forbryderparret. Til Tider fik han Brevene hos Peder Ladefoged i Rødstofte og bragte dem til Hans Klump i Ornebjærg, men til andre Tider hentede han dem hos Tolderen Peder Kristoffersen i Præstø, eller han fik dem paa Præstø Gade af Rasmus selv. Dette skete flere Gange i den Tid, da Rømningsmanden havde sit Skjul og Tilhold ude paa Holmen i Præstø Fjord.

Tidt og ofte maatte han og hente Juline selv og age hende til Rødstofte.

En Gang, som han kørte for hende, og de kom gennem Kohaven, viste han hende en stor Eg og sagde: »Under den var Skrinet nedgravet og vel forvaret.«

Det kunde altsaa tyde hen til, at han var den Karlsperson, som Mordaftenen hjalp Rasmus at bringe Midlerne bort fra Ridefogdens Gaard. Han kendte Parrets Handeler og Veje, og han havde været tilsammen med dem i deres Raadslagning i Kohaven, ogsaa før Peder Hammer blev ihjelskudt; men han forstod vel at sno sig og rede sig ud af Sagen, da det kneb.

Naar Niels Møller agede Juline til Rødstofte, lod han somme Tider Parret bo i Skjul inde i sin Huskonestue, som han havde staaende tom og ledig, siden Kvinden var fraflyttet. Der kunde de saa være tilsammen baade i Nætter og Dage. Men undertiden vare de ogsaa inde i Niels Møllers egen Stue. Juline fortæller, at som hun engang sad derinde ved Ilden, og Rasmus laa paa Sengen og sov, da fandt hun en liden aflang Seddel med Rasmus Esbensens egen Haand, hvorpaa stod optegnet, at han havde været saa lykkelig selv at skyde Peder Hammer ihjel

Sankte Mortens Aften. Og ydermere stod paa samme Seddel, at han tillige med andre tvende Personer tilforn havde passet paa, engang salig Peder Hammer havde været til Baarse Herredsting, og da vilde de have skudt hannem ihjel. Hver var paa sine Veje og anviste Plads, men det gik ikke an for dem.

Parret fortsatte fremdeles deres utidige Galskab og Samliv, lige indtil Kongebudet om Fængslingen satte en brat Stopper derfor.⁹⁴⁾

Saa kom Juline Povisk i Fangetaarnet. Men end ikke der i Fængselet kunde det snedige Kvindemenneske undlade at prøve paa at sætte sig i Forbindelse med Galanen.

En Dag fik hun i Kammeret paa Taarnet Lejlighed til at skrive en lille Seddel, som hun indsyede i en hvid Lærredspose og snildelig fik udsendt til sin Søn Abraham, der den Tid var hjemme paa Gaarden i Ornebjærg. Hun paabyder i denne Seddel Sønnen, at han skal henride og raadføre sig med Rasmus Esbensen, om denne ikke troede, at Abraham skulde ride til Ole Møller i Grumløse og love hannem et halvt Hundrede Rigsdaler, at han kunde hjælpe Juline Povisk ud af Taarn og Fængsel.

Brevet blev imidlertid opsnappet. Men paa Baarse Herredsting vedstod Juline godt nok, at hun havde skrevet og afsendt det.

Og forklarer hun da tillige, at naar hun i Brevet havde henvist til Ole Møller, kom det sig af, at han og Rasmus vare Søskendebørn, og at de efter hendes Vens egne Ord til hende altid havde været »Godevenner og i Omgængelse tilsammen.«

Men denne Julines Bekendelse om Ole Møller tillige med hendes Ymten om, at han og Klavs Skytte havde været i Følge med Rasmus Mordaftenen, bevirkede, at Ole Møller blev paagreben og indsat i Taarnet, hvor Klavs allerede i Forvejen var indsat for Krybskytteri.

Denne Klavs Skytte eller Skovrider, som han og kaldtes, var en slemme Vildttyv. Han havde mange Krybskyttesynder over sit Hoved, men var dog hidindtil sluppen helskindet fra sit farlige Haandværk, indtil han nu endelig var bleven greben paa fersk »Gerning og skulde bøde for sin Forbrydelse.«

Nu da det var aabenbart, at han havde skudt et Dyr i Prins Jørgens Vildtbane, kunde han for den Sags Skyld gerne paatage sig Skylden for Ridefogdens Mord med, som de nu, som det syntes, vilde paadutte hannem. Straffen blev den samme, Døden blev ham vis nok, troede han. Men alligevel — Morder vilde han dog ikke kaldes eller hedde.

Klavs Skytte boede i Præstø. Men han var

tiest at træffe i Broskov, eller hvis man skulde sige det rettere — inde paa Prinsens Vildtbane derom ved. Han red altid paa en lille, hvid Hest, og den lange Bøsse hang ham over Skulderen. Saaledes kunde han næsten daglig ses at drage over Præstø Overdrev ned til Broskov, der han i Vangegærdet ved Bukke Mølle havde gjort sig et Hul ind til Vildtbanen.

Inde i Skoven faldt der idelig Skud, og Dyrene bleve kyste bort; men det var ingen andre end Klavs Skytte, som voldte det hele. En Dag, som Jørgen Pedersens Pige der i Broskov gik og sankede noget Brænde i en Tykke mellem Broskov og Even, saa hun Klavs holde der med sin hvide Hest, og havde han et Dyr bundet paa Hesten, og red han saa ad Even til med det. Klavs Søsster, der var til Huse hos Jørgen Pedersens, fik Kallunet af dette Dyr og kogte Suppe derpaa. Og ellers manglede de heller aldrig Dyrekød der i Gaarden, Klavs forsynede dem. Det Dyr, som Pigen saa ham ride med, solgte han til Jens Pedersen i Faksinge, forrige Ladefoged paa Vordingborg Slot. Men sin meste Afsætning havde han ellers i Tappernøje og Ole Hans Kroer, saa og til en Kvinde Trine True i Kjøbenhavn; hun havde da faaet en Hjort med store, brede Takker og desuden baade Harer og Ænder i stort Antal.

Men det vidner Bengte Ole Niels i Smidstrup, at den Tid Søren Mathiasen havde Bryllup med Anne salig Kristian Solgaards i Tappernøje Kro, da var hun Forgangskvinde der ved Brylluppet, og havde de der tvende, store Raadyrstege paa Bordet, dem Klavs Skytte havde foræret Enken.

Den sidste Fangst, Vildttyven gjorde, og hvorved han blev hængende, var et lidet Raadyr, som han skød i Faksinge Hestehave. Han stod og var lige ved at binde Dyret fast bag paa Hesten, da Skovfogden Jep, der havde været til Tinge og paa sin Hjemvej hørte Skuddet, kom til og greb Krybskytten.

Ved Forhøret nægter Klavs Skytte intet. Det kunde jo heller ikke nytte ham noget. Og da der til Slutning blev rettet Spørgsmaal til ham om Peder Hammers Død, svarede han ganske frækt, at Rasmus Møller i Grumløse kom ridende til ham i Broskov og spurgte hannom ad, om han vilde skyde Peder Hammer ihjel, da skulde han faa mange Penge derfor.

»Har I da gjort det?« blev der spurgt Fangen.

»Nej, nej!« svarede han, »det har aldrig været mig i Sinde at ville den salig Ridefoged noget til Skade.«

»Hvor var I da hin ulyksalige Mortensaften?«

Dertil Klavs svarede: »I Præstø, udi Elias Kristoffersens Hus, hvor baade Manden og Kvinden, saa og Erik Smed vare hjemme i Huset og røgtede Helligaften.«

»Kan I da ikke tænke jer til, hvem der har skudt Peder Hammer?«

Dertil han svarede: »Jeg haver ikkun samme Tanke, som vel alle andre gaar med, at ingen anden end Rasmus Esbensen er Gerningsmanden.«

Rasmus Møller i Grumløse modgaar paa Baarse Herredsting Klavs Skyttes Beskyldning om Underkøb, og sværger han, at han aldrig ved af de Ord at sige, og aldrig var han [den Tid hos Klavs, hverken i Broskov, Præstø eller andre Steder, og ej havde han set ham.

Angaaende Krybskyttesagen lader Ridefogden til Tinge sætte i Rette, at Klavs Skytte for beganget Tyveri med Dyr i Prinsens Vildtbane bør som for andet Tyveri sit Liv at have forbrudt, til Galge og Gren at henrettes, samt hans Boslod, — om han nogen haver — Herskabet at være hjemfalden, ligesom han og bør udrede Omkostning og Erstatning.

Klavs Skytte henskød sig under det høje Herskabs Naade, at den maatte hannem bevises, eftersom han dog kun havde forset sig med dette Dyr.

Den 7. Juli 1682 faldt hans Dom paa Baarse

Herredsting, og den lød paa, at Klavs Skytte burde, fordi han havde skudt og stjaalet et Dyr i Prinsens Vildtbane, at straffes paa Bremerholm udi Jærn paa Livstid at arbejde.

Men foreløbig fik han at fortøve i Taarnet, forventende, hvorledes det skulde gaa ham i Ridefogdens Mordsag.

Ole Møller, som sad fængslet paa Mistanke, vilde paa ingen Maade vedkende sig nogen Omgængelse med Rasmus Esbensen, hans Søkendebarn. Han siger paa Baarse Herredsting, at han vidste aldeles intet, hvorledes det var tilgaaet med den salig Ridefogeds Død, thi han var den Tid til Mortens Marked i Næstved. Og Oles Brødre, de tvende Møllere Rasmus i Grumløse og Jens i Askov, føre da ogsaa flere Vidner frem paa Tinge, der havde set Ole paa Markedet, hvor han gik og havde Kig paa en lille, sort Hest, som han og fik købt sig til sidst, men først lige til Aften. Vidnerne havde siden set ham sidde og drikke »Ligkøb« inde til Mathies Felbereders og atter igen for anden Gang inde til Ole Byskrivers, hvorhos de turde bevidne, at Klokken var over ni, da Ole Møller red fra Næstved By, hvilket var efter den Tid, da Ridefogden blev skudt.⁹⁵⁾

Efter at Juline og alle de øvrige med hende vare fængslede paa Slottet, begyndte enhver, der havde haft en Finger med i det onde Spil, at gaa skræklagen om, og ingen vilde længere paa nogen Maade vedkende sig at have haft Omgængelse med Rasmus Esbensen.

Rotterne forlode det synkefærdige Skib.

Det var allerede Dagen efter, at den store Fængsling var foregaaet, at Johan Kruch, Staldmesteren paa Slottet, kalder Povl Stodvogter, som en Tid havde tjent i Peder Hammers Gaard og været et villigt Redskab i sin Madmoders Haand — kalder Povl til en Side og siger: »Rejs over til Nykjøbing i Falster og bliver der borte, indtil denne Sag faar Ende med Juliane. Jeg vil give eder derfor 5 Sletdaler.«

Saa svarede Povl: »Kommer jeg ikke med Hopperne ad Skoven, vil jeg nok gøre det.«

Derpaa gav Kruch ham de 5 Sletdaler og sagde end ydermere til hannem: »I skal lægge eder i Logement til Kornmaalerens i Nykjøbing, og om I imidlertid fortærer for flere Penge, vil jeg dennom betale.«

Povl blev. Han gik og ventede paa at komme ud med Stoddet. Men Johan Kruch selv blev ræd og stak af. Tredie Paaskedag foregav han for de

andre Folk der paa Slottet, at han skulde rejse over til Naksov i Lolland til Generalmajor Meerheim; saa rejste han og, men intet kom han tilbage. Siden havde Slotsforvalteren Bernt Munden Bud med Skrivelse til Amtmanden i Lolland at søge og forhøre efter hannem; da fandtes Johan Kruch intet der, men at være bortkommen over Rødby til Rostok. Han var da vel forvaret i sit Hjemland.⁹⁶⁾

Men allerede Natten tilforn, før Kruch forrejste, var Hans Klump fra Ornebjærg udbrudt af Taarnet. Klumpen var med i den store Fangeflok, der nys var indsat i Fængsel. Men siden der var indkommen saa mange, var det ikke let at vogte alle Fangerne, hvorfor der maatte tilkaldes Hjælp. Natten til anden Paaskedag havde saaledes to Mænd fra Græsbjærg Vagt, og det gik alt godt til henad Morgenstunden, Klokken kunde vel være halvgaaen tre, da Vagten hørte, at et Kvindfolk blandt Fangerne raabte: »Nu bryder Klumpen ud!«

Saa rendte de ned til Ladefogdens Kammer og vækkede hannem med Raabet: »Hans Klump bryder ud!«

Straks derpaa stimlede Ladefoged, Udrider, Markvogter og Portner sammen oppe for Svendekammeret, hvor Hans Klump havde siddet fængslet alene. Vog-

terne havde tændt Lyset, og kunde de nu alle forskelne, at Fangen havde brudt et Hul ved Siden af Døren, var krøben derigennem og ud i Taarnet til det Taarnhul, hvoraf han var udstegen. I Taarnhullet havde Hans Klump sat en stor Træklods, som presede fast, og om denne vundet en Kjol, som han havde taget fra en Tyv, der sad fængslet i et andet Kammers der i Taarnet, til Kjolen havde han bundet et Tov, som han havde knyttet sammen af sine egne Klæder, nemlig Skjorte, Bukser og andet, det han havde brugt til at klynge sig ned ad.

Ladefogden keg ud af Taarnhullet, og da blev han var noget sort, som laa paa Jorden ved Taarnets Fod.

»Aha!« raabte Ladefogden, »der ligger Klumpen forslagen, Klædetavlene ere bristede, og han er styrtet ned.«

De ilede alle ned og om bag Taarnet ved Graven, og fandt de da og et Stykke Tavl af en rød Kjol, som var gaaet sønder, og tvende Trøjer og andre Klæder laa hos, som Hans Klump havde nyttet til at neddumpe paa; men han selv var borte. Da ilede de om i Stalden, udtog Heste og rede straks ad Marken, omkring ad Ornebjærg og Kastrup samt gennem Skovene der omkring, og ledte efter hannom;

men hverken saa eller formærkede de noget. Og siden derefter i de følgende Dage søgte Slotsfolkene med tiltagne Hjælpere efter Fangen, ledte, granskede og forespurgte i Omegnen; men intet var Hans Klump til at finde eller opspørge.⁹⁷⁾

Den 26. Juni dømmes baade Johan Kruch og Hans Klump begge paa Hammer Herredsting som fredløse Mænd. Hans Klump skal, hvor han monne træffes, paagribes og for sine Gerninger og Omgængelse med Rasmus Esbensen at lide paa sin Hals.

Johan Kruch fangede samme Straffedom; men da Slottet laa under Stensby Birk, skulde Dommen stadfæstes der.

Der gik Aar hen, og Johan Kruch kom naturligvis aldrig tilbage til Danmark; han holdt sig klogelig tilbage i sit Hjemland med sine erhvervede Midler.

Derimod lader Ridefogden den 31. Marts 1690 tillyse paa Hammer Herredsting, at Tingløberne burde ved Sognestævne advare Herredsmændene om, at de maatte være tiltænkte at betale Skarpretteren Mester Ernst Rebiere i Næstved de sædvanlige Penge, som for Fanger at rettes ellers udgives, for den Umage han haver haft med Hans Klump, der var dømt fra sit Liv for Medviden udi Peder Hammers Mordsag, hannom at begrave udi Hammers Galgebakke.

Det hedder sig altsaa ikke, at Hans Klump er paagreben og henrettet; men snarere maa man tro, at han efter i Aaremaal at have flakket om som fredløs Mand til Slutning er tyet hjem, og at han da er bleven indhentet af Døden, før Bødelsværdet naaede ham; men at han derfor alligevel som dødsdømt Misderningsmand har faaet Mestermændene til Graver og Galgebakken til Gravplads.⁹⁸⁾

Imidlertid skred Sagen godt fremad, efter at den store Fængsling havde fundet Sted. Den 5. Juli kunde saaledes Svend Svendsen af Brandelev med sine Medfølgere fuldbyrde deres Afsigt til Sjællandsfar Landsting for Landsdommerne Holger Parsberg til Eskjær og Andreas von Engberg til Ravnstrup, og var den Tid Berendt Meyer Landstingshører. Afsigten lyder paa, at Rasmus Esbensen, som Ridefogdens rette Drabsmand, bør lide efter Loven, saa og at Juline Kristina, Peder Hammers Efterleverske, bør at lide Dom efter den af hende gjorte Bekendelse. Fanger og Vidner stævnes til at vedstaa og stadfæste deres i Arresten og til Hjemtingene afgivne Forklaringer.

Samme Dag fremkommer Ridefoged Gert Willumsen til Landsdommerne med Beklagelse over og Indsigelse imod fremdeles at skulle holde saa stor en Mængde Fanger i Forvaring paa Slottet. Det billiges da ogsaa, at Kristian Søndrop, Peder Andersen Ham-

mer, Anne Skrædders, Anne Klumpes og Maren Peder Pils, som have givet den bedste Oplysning i Sagen, løslades.⁹⁹⁾

Den 9. August møde de 16 Mænd igen frem og bede og begære, at deres Tog og Dom til Lands-tinget den 5. Juli nu maa blive konfirmeret af Landsdommerne, saa baade Rasmus Esbensen og Juliana Kristina maa lide paa deres Liv til Stejle og Hjul, saa og Skriverens Medfølgere maa fange deres Dom og Straf, naar de videndes vorde.

Landsdommer Engberg spørger den Dag for Retten Juline, om hun nogen Tid eller Sted haver sagt, at Rasmus Esbensen havde givet Landsdommeren 200 Rigsdaler, for at han skulde dømme hannem fri. Juline nægter at have sagt sligt. Men engang paa Ring Gade, uden for det Hus, hvor Ting holdtes, havde Svend Svendsen af Brandelev spurgt hende ad, om det var sandt, at hun havde faaet Rasmus 200 Rigsdaler til at give Landsdommeren. Men dertil hun svarede hannem, at det aldrig var saa. Vel havde Rasmus faaet 200 Rigsdaler og det mere end dobbelt, ja, mere end tre eller fire dobbelt, men, at han skulde have givet Landsdommeren Penge, det siger eller ved hun ikke.

Samme Dag stadfæstedes Nævningernes Tog paa

Sjællandsfar Landsting; og da kom Landsdommernes Stadfæstelse og Dom til at lyde:

Eftersom de seksten Nævninger haver begrundet deres Tog paa de førte Vidner, som her til Landstinget den 5. Juli ere konfirmerede, saa og efter Juliana Kristinas hendes egen Bekendelse samt Sagens grundige Oplysning, rette og egentlige Sammenhæng, haver fundet, at Rasmus Esbensen dette Mord haver beganget, saa han derfor bør lide paa Stejler og Hjul og Juliana paa Livet — da ses ikke deres Tog at kunne fragaas, men kendes ved Magt at blive, og Rasmus Esbensen derfor, hvor han levende eller død betrædes, da hans Hoved at afhugges og under Galgen paa en Stage at sættes, formedelst han tyvagtig haver bemægtiget sig Stervboens Midler, og Kroppen paa fire Stejler at lægges; saa og hans Hovedlod det høje Herskab at være tilfalden.

Og Juliana Kristina, formedelst hun haver været bevidst, at hendes salig Mand Peder Hammer haver været af Rasmus Esbensen eftertragtet, mordiskvis at ombringes med Forgift, Dødsslag og Ihjelskyden, og hun ej saadant for Peder Hammer tilbørligen haver aabenbaret og givet til Kende, mens tværtom med hannem, mens han sad i Fængsel,

vekslet Breve, siden søgt hemmelig Omgængelse med hannem og ofte haft bemeldte Karl hos sig udi sin Gaard i »Fjæl og Høl«, indtil Peder Hammer er paa mordiskvis ihjelskudt; saa og samme Aften, straks efter at Mordet var begaaet, har holdt Konferens med Rasmus Esbensen, til hannem hendes og hendes Børns bedste Midler uforsvarligt udpraktiseret, som siden fra dennom ganske ere blevne forvendte og frakomne — da bør hun for disse hendes høje, begangne, grove Gerninger at miste hendes Hoved, og hendes Krop at begraves udi Hedenjord, item hendes Hovedlod at være forbrudt til Herskabet, naar først deraf er betalt, hvad hun eller hendes salig Mand kunne med Rette skyldige være. Saaledes har de seksten Mænd en Fordring, som de opsætte til 105 Rdbr. 3 Å , men som dog modereres for denne Landstingsdoms Bekostning med 26 Rdbr. Saa og Ridefogden paa Vordingborg Slot Gert Willumsens paa Processen anvendte Bekostning, der opskrives til 32 Rdbr. 4 Å 8 β , som for Dom og Brevpenge er udlagt, og som derfor uden Afdrag bør at betales.

Angaaende Merte Rasmusdatter, som er beskyldt for fra først af at have fordulgt sin Sandhed, skønt stævnet baade til Herredsting og Lands-

ting, og som først nu, lang og rum Tid efter at hun er bleven fængslet, haver gjort en anden og sanddru Bekendelse, som overensstemmer med de andre Vidners — da, som hun ikke er dømt ved Hjemtinget, bør hun først dømmes der, og siden Dommen gaa til Landsting.

Angaaende Oluf Møller, da, saasom flere Tingsvidner saa og Tingsvidne af 27. Juli ved Gaunø Birketing viser, at han Sankte Mortens Aften var i Næstved og ikke i Ornebjærg, kendes han i denne Sag fri at være.

Om Klavs Skytte findes ikke heller fuldkomment Vidne, saa det ses ikke, at han kan kendes fra sit Liv for dette Mord, men maa bero udi denne Post til videre Efterforskning, efterdi han og allerede for sine andre begangne Misgerninger skal være dømt til Bremerholm.¹⁰⁰⁾

Straks efter Hjemkomsten fra Sjællandsfar Landsting, da Dom var falden over Forbryderparret, blev der efter Landsdommernes Henstilling af Ridefogden til Hjemtinget taget fat paa Sagen mod Merte Rasmusdatter. Da hun havde sin Hjemstavn i Sageby Mølle, var det paa Baarse Herredsting, at Gert Villumsen den 22. August gav en indgaaende Fremstilling af hele Pigebarnets løgnagtige og forbryderiske Færd,

og endte han med at lade sætte i Rette, at eftersom hun havde været Medviderske i salig Peder Hammers Død og ulykkelige Omkommelse, burde hun derfor at lide paa Livet.

Merte mødte selv paa Tinge og lovede at fremsende sit skriftlige Indlæg i Løbet af fjorten Dage. Men der gik Uge paa Uge, Tingdag efter Tingdag, og der kom intet ringeste Ord fra Merte, lige saa lidt var der nogen, der mødte paa hendes Vegne for at svare imod Irettesættelsen, hvorfor der og den 19. September valgtes otte Mænd, som tillige med Herredsfogden skulde dømme hende efter Loven og Recessen.

Dommen faldt den 10. Oktober og kom til at lyde, som følger:

Efterdi Merte Rasmusdatter haver vundet løgnagtigt og dulgt hendes Sandhed, udi hvis hende var bevidst om hendes Husbond, salig Peder Hammers Drab og Mord, og ikke haver hun villet vinde sin Sandhed, førend hun tillige med de andre efter Kongens Befaling er bleven arresteret, hvorfore de hende ikke vidste at frikende, men bør hun efter Kong Kristian III's Reces 16 Artikel at straffes paa hendes Fingre og Boslod. For det andet, som

Ridefogden haver ladet sætte i Rette, at hun burde straffes paa hendes Liv, da, saasom hun selv bekender, at hun haver ganget Bud imellem hendes Madmoder Juliane og Rasmus Esbensen og leveret hannem Seddel om, paa hvilken Side Juliane laa ved Sengen, saa og vedstaar, at hun saa Rasmus Esbensen der i Gaarden om Aftenen, staaendes paa Loen med en Bøsse, og hun vidste, at Peder Hammer var truet paa sit Liv, og ikke hun hannem det aabenbarede, da, trods dette og videre hendes Bekendelse og slige Omstændigheder, ses dog ikke forsvarligen hende endelig fra Livet at kende; men hun bør at rømme Kongens Riger og Lande og aldrig sig mere derudi at lade finde.¹⁰¹⁾

Rasmus Esbensen var og blev borte.

Formanden for de seksten Mænd, Svend Svendsen i Brandelev, havde været i Kjøbenhavn hos Rigens Marskal for at faa udgivet Befaling til alle Købstæder om at anholde Flygtningen, hvor han betrædes kunde; men alt var forgæves:

Rasmus Esbensen kunde ikke opspores.¹⁰²⁾

Juline Kristine Lavridsdatter Povisk kom derimod til at lade Livet for sin Misgerning.

Den 26. Oktober 1682 blev hun henrettet med Sværd paa Hammer Herreds Galgebakke.¹⁰³⁾

Det trak længe ud, før Skiftet kunde sluttes i Ridefogdens store og vidtløftige Bo, hvor der herskede en grænseløs Forvirring. Fra Stiftamtmanden Otto Krabbe udgik der endelig 9. Juli 1683 skriftlig Ordre til de tvende Mand: Herredsskriver til Tybjærg Herredsting, Raadmand i Næstved, Oluf Kristensen og Jakob Gad, Herredsfoged i Hammer Herred, om at faa Skiftet ført til endelig Afslutning. Dog først 8. August 1683 kunde Skiftesamlingen paabegyndes i Ornebjærg.

Imidlertid havde Godtfolk af kristelig Affektion hidindtil haft den salig Ridefogeds Børn hos sig, saaledes at Abraham, der nu var i sit 20de Aar, havde været hos Ritmester Smidt paa Lundbygaard, Kristoffer, paa 11te Aar, hos Ridefoged Gert Willumsen paa Vordingborg Slot, Hans Kristian, paa 10de Aar, hos Sr. Peder Knudsen i Vordingborg og Kirstine Marie, paa 8de Aar, hos Hr. Laurs Nielsen, Guds Ords Medtjener til Vordingborg Menighed.

Men de stakkels Børn stode alligevel alene og

forladte paa Skiftet, og vare de moksen nøgne for Klæder. Trods lovlig Tillysning til Sjællandsfar Landsting og Kjøbenhavns Byting havde der hverken fra Fædrene- eller Mødrenesiden meldt sig Slægt eller Frænder, ej heller ladet sig skikke eller indstille nogen, der som Værgemaal kunde tage sig af de umyndige Børns Arv og Tarv.

Prins Jørgens Overkammerer von Plessen havde derfor maattet sende følgende Ordre:

»Ved Skiftet maa de tvende tilforordnede Mænd paase, at efternævnte Mænd sig indfinde og paatage sig Formynderskabet for den salig Mands Børn efter Loven forsvarligen, nemlig: Jens Schipper i Sageby, Jep Jepsen i Snese, Niels Pedersen i Ugledige, Jens Andersen i Hastrup, Niels Olsen i Udby, Peder Christensen i Rødstofte og Anders Aage i Baarse, alle i Baarse Herred; saa og Ole Hemmingsen i Ring, Jacob Nielsen i Over Vindinge, Ole Nielsen i Nebølle, Peder Hansen i Pederstrup, Oluf Jensen i Ornebjærg, alle af Hammer Herred. Hvilke Mænd skulle møde paa Skiftet og paatage sig Formynderskab og det forestaa, saa de kunne det forsvare.

Kjøbenhavn, den 22. Juni Ao. 1683.

C. S. von Plessen.«

Disse indvarslede Mænd mødte ogsaa godt nok til Skiftesamlingen; men da de hørte den store Mængde baade af Formue og Gæld, der blev regnet op, bleve de bange og sagde, at de kunde eller turde ikke overtage dette Værgemaal. Dermed gik de bort og vilde ikke fortøve til Skiftets Slutning. Skifteforvalteren advarede dennom vel, at de kunde ikke saaledes fri sig, men de gik alligevel.

Ved Skiftets Slutning mødte dog de tvende af Mændene, nemlig Peder Christensen i Rødstofte og Jens Schipper i Sageby, og paatog sig Formynderskabet. Men de vare ogsaa Stiffædre til Rasmus Esbensen og Merte.¹⁰⁴⁾

Juline Peder Hammers havde fra hendes salig Mands Død og indtil den 6. April 1682, da hun blev sat i Arrest paa Vordingborg Slot, skaltet og valtet med Godset efter eget Forgodtbefindende, handlet og købt, solgt og afhændet som en Daare. Alle disse Handeler bleve omstødte ved det endelige Skifte; og enhver, som hun havde staaet i Forbindelse med, maatte møde og gøre Forrede for deres Handeler med Enken.

Boet var straks efter Ridefogdens Død gennemgaaet, en Registrering foretaget og Boet forseglet. Men nu, da det endelige Skifte skulde sluttes, viste

Registreringen sig ikke at være i den »Esse«, som den var sluttet 11. November 1681, eftersom meget af den »salig« Kvinde var blevet »forført og fordølt« og langt fra fandtes efter det forhen gjorte Register. Trods alt dette fandtes dog Boets Formue at være 2624 Sletdaler 13 Skilling foruden Jordegodset i Jylland, der var ansat i Hartkorn til $9\frac{1}{2}$ Tønde $1\frac{1}{3}$ Otting.

Kvitteringer for hvert eneste af Peder Hammers Aarsregnskaber kunde fremlægges, endog for det allersidste, fra 1681, fandtes der Kvittering.

Rasmus Esbensen havde vel bragt Forvirring og Uafklaring i dette Aars Regnskab; men en ny Skriver, Rasmus Mühle, havde siden ordnet Jungshoved Lens Regnskab. Det havde vist sig, at Ridefogden der stod med en Restgæld paa 248 Dlr. 20 β , men denne var nu betalt; og for Olden-, Brænde- og Skriverpenge i 1681 var ligeledes alt klaret og indbetalt med 322 Rdlr. Herredsfogden i Baarse, Jens Hvid, havde ordnet og affattet det endelige Hoved-Regnskab og erhvervet Prinsens Kvittering derfor. Der var ikke faa Skyldnere. De ærlige blandt disse meldte sig ogsaa godt nok, saaledes Hr. Simon Smertz i Øster Egesborg, der vedgaar at skyldte 40 Daler til Boet, og Hr. Ritmester Smidt paa Lundby-

gaard, som vedstaar, hvad og Peder Hammers Tegnebog udviser, at være skyldig 38 Daler.

Men trods dette efter Tidens Forhold rige Bo, bliver dog det endelige Resultat fattigt: »Boens Besvær«, Gælden, er nemlig, foruden de nødvendige Udgifter ved Skifte og Registrering, 2423 Sldr. 3 $\frac{1}{2}$; hvortil endnu kommer til Eftertanke afviste Fordringer paa 509 Sldr. 8 β og 12 Tønder Byg, samt Jomfru Sofie Frises Pant, en Guldkæde, et Guldsejerværk og en Safirring, hvilket Pant ikke findes. — Flere af disse afviste Fordringer kunne maaske senere bevises at være retfærdige, saasom Kristian Søndrops Fordring paa 3 Aars Løn, i alt 60 Daler, og Søstersønnen Peder Andersen Hammers Fordring paa $1\frac{1}{2}$ Aars Løn, eller 15 Daler, saa og Jomfru Sofie Frises Fordring paa hendes Pant.

»Men« — hedder det i Skifteforretningen — »tages der end ikke Hensyn til disse usikre Fordringer, ses det dog alligevel, at der kun bliver lidet tilbage til de stakkels umyndige Børn, der moksen ere øde for Klæder.

Og alt dette er Juline Kristine Skyld i, formedelst hendes uhørlige Troløshed med den salig Mands efterladte Gods og Midler, som hun ilde er omgaaedes med og unyttigt haver forødt. Der er kun den salig

Mands og Kvindes Klæder tilbage. At sælge disse Klæder kan ikke være de fattige og umyndige Børn til synderlig Fremtarv. Og er der nu hverken Slægt eller Frænder, der Børnene »beobagte«; men alene de fromme, fremmede Guds Børn, som af Kristenkærlighed og Affektion lade sig erkende mod de smaa umyndige Børn, som de hos dem haver, hvorfor til de forladte Staklers Nødtøft for billigt er eragtet bemeldte Klæder til Børnenes høje Fornødenhed kunde anvendes og omgøres.«

Ridefoged Gert Villumsen lover at ordne dette.

Hvert Barn fik foreløbig et Skrin. Dernæst skulde der endvidere blive til Deling mellem dem alle fire 158 Sletdaler 25 Skilling foruden Jordegodset i Jylland til Hartkorn $9\frac{1}{2}$ Tønde $1\frac{1}{3}$ Otting; men heraf skulde fragaa Moderens Arvepart, som efter Landtingsdommen var tildømt det høje Herskab.

Det gik dog ikke saa galt for Børnene, som det tegnede til.

Prins Jørgen lod nemlig den 20. Juni 1683 ved Gehejmeraad von Plessen meddele, at vel var Julines Boslod formedelst hendes Forseelse med Videnskab i hendes salig Mands Ombringelse hjemfalden til det høje Herskab, men Prinsen vilde af medfødt Naade skænke og give salig Peder Hammers fire efterladte

umyndige Børn den ham tilkendte Boslod, som maatte blive tilovers, naar den lovskyldige Gæld er betalt. Hvilken Boslod saaledes som rede Arv maa komme de stakkels umyndige Børn til Fremtarv og Nytte. Og deres tilforordnede Formyndere skulle modtage Godset og svare Børnene dertil i Fremtiden.¹⁰⁵⁾

Det Lov skal Ridefoged Gert Willumsen have, at han tog sig med Iver af Børnenes Arv. Endnu lige til Aaret 1705 gemte han paa Vordingborg Slot de Sølvsager, som de havde arvet. Først i dette Aar bleve Sagerne bortsolgte ved Auktion.¹⁰⁶⁾

Hvorledes det siden hen gik Peder Hammers Børn, kan ikke ses. Kun vides det, at Sønnen Kristoffer blev Bonde i Kallehave; her træffes han, efter Tingbøgerne, baade 1708 og 1712.¹⁰⁷⁾

Peder Hammers Søstersøn, den unge Peder Andersen Hammer, kom tidligt i Gert Willumsens Tjeneste. Allerede 1691 møder han som Ridefogdens Fuldmægtig paa Baarse Herredsting. Og dette vedblev han med de følgende Aar.¹⁰⁸⁾

Men i 1699, da Morten Larsen, Birkedommer til Stensby Birk, døde, blev Peder Hammer gift med Enken Ellen Nielsdatter, og arvede han da baade Gaarden eller Stedet i Vrangsgaarde og tillige Birkedommerembedet. Hans Hustru døde imidlertid 1714,

og Peder Hammer skiftede da med sine tvende Stif-
sønner og sine egne syv smaa Børn. Derefter giftede
han sig paa ny. Men han døde allerede 1716. Og
da hans efterladte Enke Anne Kirstine lod holde Skifte,
var højagtbare Mand Sr. Kristoffer Hammer i Kalle-
have paa Arvingernes Vegne overværende, ligesom
han havde været det ved det første Skifte.¹⁰⁹⁾

Mindet om den skrækkelige Begivenhed i Orne-
bjærg Mortensaften 1681 visnede lidt efter lidt hen,
og det vilde snart have været helt tilhyllet med Glemse-
lens Slør, hvis ikke en særegen Tildragelse havde
opfrisket det paa ny.

Det var en Søndag i Juni 1688. Peder Ham-
mers Gaard i Ornebjærg, der nu var overladt til den
nye Ridefoged Gert Willumsen i Vordingborg, laa stille
og fredelig hen. En af Gaardens Karle havde været ude
hos Ridefogden. Han red fra Vordingborg, da Klokken
der ringede fem, og som han kom hjem til Ornebjærg,
stod han lidt efter ude i Gaarden og mærkede en Kalv, da
i det samme blev han var, at der var Ild udi det lille
Kammer, Juline salig Peder Hammers havde haft.
Saa raabte han paa den anden Karl om Hjælp, efterdi

det var ilde fat. Og løb de begge hver med en Spand Vand gennem alle Stuerne at ville slaa paa Ilden. Folk af Byen kom og vilde være med at redde; men der Døren fra Kammeret ud til Gaarden blev opstødt, slog Ild og Luer ud, og straks for den omkring den ganske Gaard, saa ingen Redning var mulig, og hvis, som udi samme Kammers fandtes, var da alt opbrændt. Hele Gaarden lagdes i Aske.

Men hvorfra Ilden kom, kunde ingen vide, thi der havde ikke været Ild paa i det Kammers, siden Juline boede der i den østre Længe, og der var syv Fag hen til Stegerset, hvor der for øvrigt ej heller var nogen Ild paa Skorstenen. Og sidst antændtes Stuehuset. Ilden gik mod Vinden, saa Folk næppe fik reddet sig ud af Gaarden.

Alle studsede og forbavsedes. Hvor kunde den Ild dog komme fra!

Da vakte Mindet om det halvglemte, rædselsfulde Mordskud. Alles Tanker rettedes mod en bestemt Person, kun han og han alene kunde have gjort det, han — Rasmus Esbensen — maatte være vendt tilbage for at snige sig til at kredse om og øve Niddingsdaad paa det gamle Ulykkessted. Hvemborgede for, at der ikke her endnu gemtes Skatte af Ridefogdens store Midler, der vare blevne forvanskede

i sin Tid. Forbryderen kunde have søgt disse og i sin Harmе over intet at have fundet, kunde han have øvet sin nye Udaad. Navnet blev ikke nævnt. Men hvor Tanken faldt hen, kunde godt ses, naar der blev vidnet: »Det maa være sket af et ondt Men-neskes Tilskyndelse ved Djævelens Opraad, som Gud alene er bekendt.«¹¹⁰⁾

Det onde Par Juline og Rasmus Esbensen glemtes dog i Tidens Løb mere og mere; men Ridefoged Peder Hammer glemtes ikke, dertil havde hans Ger-ning været for stor og god.

Da Peder Hammer gik bort, fandtes der paa Prins Jørgens Gods kun fire Gaarde, fem Huse og to Møller, der vare øde, ellers var alt besat og i god Stand. Det var et mægtigt Arbejde, som Ridefogden, støttet af Prins Jørgens sjældne Naade og Velvilje overfor Bonden, havde faaet udført, et Arbejde, der nok skulde sikre ham et varigt og godt Minde.¹¹¹⁾

Efter at Peder Hammer havde gjort den gode Begyndelse, fortsatte hans Eftermand som Ridefoged, Gert Willumsen, i samme smukke Spor.

Til Gavn og Fremme for Bonden selv var det, at denne blev holdt til at forsyne sin Have med gode Ymper af Æbler og Pærer, anlægge Humlekuler og

Pileplantninger, samt sørge for godt Hør og Hampefrø.¹¹²⁾

Bedre var det vel endnu, at der efter kongelig Forordning paa Prins Jørgens Foranstaltning blev tænkt paa Skovympning, anlagt Plante haver, hvor unge Træer til Skovenes Fremvækst og Tilplantning kunde opelskes, og at der samtidig blev sørget for, at Stodheste og uringede Svin efter Skovforordningen af 13de September 1687 holdtes borte fra Skovene.¹¹³⁾

Paa Prinsens Gods, ikke langt fra Slottet, blev der udset tvende saadanne Steder, som maatte kaldes tjenlige til slige Plante haver og Ophægning, nemlig et lidet Rum i Bjerremarken paa Mønsterpladsen og en Plads ved Kulsø paa Stensved, i Nordvest for Søen.¹¹⁴⁾

Disse Planteskoler gjorde umaadelig Nytte, og deres Virkninger spores endnu den Dag i Dag i Egnens Haver og Skove.

Men endnu fortrinligere end disse Foranstaltninger var dog sikkert den, hvorved der arbejdedes hen til at faa den forfærdelig tidsspildende Gærdelukning afskaffet, idet der blev paabudt Opførelsen af Grøfter og Diger af Jord eller Sten.

En enkelt Mand, saaledes Sognepræsten i Lange-

bæk, kunde for sin Part alene have 583 Favne Gærder, som Aar efter Aar skulde fornyes, vindes og lukkes, og de andre Mænd havde i Forhold dertil.¹¹⁵⁾

Nu kom den nye Ordning med Diger, der kunde staa og holde i flere Mænds Levetid. Synsmænd droge ud for at skønne, hvor der skulde være Grøfter, hvor Diger eller, hvor der fremdeles skulde vindes Gærder. Og man skulde have troet, at de alle vare glade for dette Bytte. Men det var ikke saa: Da gammel Vane bider bedst, rejste der sig ogsaa Modstand her.

Ole Plovmand i Ørslev sagde til Formanden for Synsmændene, Ole Kimer fra Bakkebølle: »I er ikkun en Sinke!«

Hvortil Formanden svarede og spurgte: »Hvad er en Sinke, hvad betyder det, og hvorfor skal jeg være en Sinke?«

Da svarede Ole Plovmand: »Ved I ikke det, det er ligesom en Tyv og en Skælm, at I kommer her og bryder gammel Vedtægt og volder Ufred med vore Gærder!«

»Drages disse Ord og denne Skælden til Minde!« sagde Ole Kimer til sine Medfølgere.

Men den ene af disse udbød: »Derfor skal I

vorde straffet, Ole Plovmand, at I haver saadanne Ord til os otte Mænd.«

Dertil Ole Plovmand dog kun spottelig svarede: »Ja, ja! er Moder bange for det!«¹¹⁶⁾

Men ogsaa dette nye blev snart en lovprist og skattet Forandring.

Tiderne kunde veksle, men fremad gik det. 1688 var der i Hammer Herred to Selvejergaarde, fem hele, syv halve Gaarde, et Kirkebol, fire Huse og to Møller øde.¹¹⁷⁾ Men da Ridefoged Gert Wilumsen i Aaret 1709 afleverede hele Prins Jørgens Gods til Kronen, skyldte alle Bønderne tilsammen for Laanesæd kun 311 Tdr. 3 Skpr. 3 Fjdkr. Byg og 386 Tdr. 1 Skp. Havre, samt for Saasæd 348 Tdr. 1 Skp.¹¹⁸⁾ Det var kun en ringe Skyld paa det store Gods.

Og da overleveredes samtidig det hele Gods fuldt besat uden en eneste Gaard eller et Hus øde.

Men dette smukke Resultat vilde næppe være naaet, hvis ikke den gode Begyndelse var gjort af Ridefoged Peder Hammer.

Hver Aften-Sol, som nedergaar,
Den peger paa mit Livis-Aar,
At Dødens Aften stunder til —
Bed ej, naar Gud mig falde vil.

Hver Klokkeslæt paaminder mig,
At Tiden skrider hemmelig,
Dg uformærkt den sniger hen,
Indtil jeg bliver Støv igen.

Ende

paa andet og sidste Bind af »Kulturbilleder«.

Henvisninger til Tingbøger og øvrige benyttede Kildeskrifter

til

Ridefoged Peder Hammers Historie.

¹⁾ *Hans Hansen Skonning* eller *Skaaning* er efter N. M. Petersens: Dansk Litteraturhistr. III., 603 og Worms Leksikon født i Skaane 1577, oprettede 1614 et Bogtrykkeri i Aarhus, blev Klokke ved Domkirken der, afsat 1641, indsat igen 1649, død 1651. 1648 udgav han: »De ugudelige Verdensbørns Klagemaal imod den arme Justitia.« (Det store kgl. Bibliotek.)

²⁾ B. H. Tb. $17/7$ 1655 (o: Baarse Herreds Tingbog). ³⁾ B. H. Tb. $22/9$ 57. ⁴⁾ s. St. $11/3$ 62. ⁵⁾ Dr. O. Nielsen: Kjøbhs. Diplm. III., 558—59, o. m. fl. St. ⁶⁾ Kjøbhs. Universitets Matrikel. ⁷⁾ Univst. Bibltk.: Konsistoriets Akter. ⁸⁾ Jydske Saml. II., 2, 209 osv. ⁹⁾ s. St. ¹⁰⁾ s. St. VII., 46 og Klevenfeldt: Stamtavle over Familien Povisk. ¹¹⁾ Vilh. von Benzon: Stamtavle over Familien Parsbjerg. ¹²⁾ Allerslev Kirkebog. ¹³⁾ Skifteprotokol for Vordingborg og Jungshoved Amter $8/8$ 1683. ¹⁴⁾ s. St. ¹⁵⁾ Danm. Adels Aarbog 1686, 128. ¹⁶⁾ Allerslev Kirkebog. ¹⁷⁾ St. B. Tb. $3/12$ 69 (o: Stensby Birks Tingbog). ¹⁸⁾ s. St. $24/2$ 71. ¹⁹⁾ Vordingborg Slots Jordebøger. ²⁰⁾ B. H. Tb. $14/8$ 60 osv. ²¹⁾ s. St. 1666. ²²⁾ St. B. Tb. $9/3$ 66. ²³⁾ s. St. 71. ²⁴⁾ s. St. $26/5$ 71. ²⁵⁾ s. St. $10/5$ 72. ²⁶⁾ s. St. $24/1$ 72. ²⁷⁾ H. H. Tb. $9/9$ 72 (o: Hammer Herreds Tingbog). ²⁸⁾ s. St. $7/10$ 72. ²⁹⁾ s. St. $29/3$ 73. ^{29a)} Kgl. Bibltk.: Hjelmstjernes Saml. Nr. 1853 A. ³⁰⁾ H. H. Tb. $12/4$ 75. ³¹⁾ s. St. $3/8$ og $10/8$ 74. ³²⁾ s. St. $10/7$ 76. ³³⁾ s. St. $9/3$ 74. ³⁴⁾ St. B. Tb. $14/11$ 79. ³⁵⁾ s. St. $23/12$ 76. ³⁶⁾ B. H. Tb. $31/8$ 80. ³⁷⁾ s. St. $15/8$ 82. ³⁸⁾ s. St. $1/6$ 80. ³⁹⁾ H. H. Tb. $18/9$ 76. ⁴⁰⁾ St. B. Tb. $21/5$ 75. ⁴¹⁾ Baarse Herreds gejstlige Justitsprotokol $31/5$ 75. ⁴²⁾ H. H. Tb. $8/12$ 73. ⁴³⁾ s. St. Novbr. 76. ⁴⁴⁾ St. B. Tb. $25/8$ 71. ⁴⁵⁾ B. H. Tb. $13/4$ 81. ⁴⁶⁾ H. H. Tb. $4/5$ 74. ⁴⁷⁾ s. St. $22/1$ 77 osv. ⁴⁸⁾ B. H. Tb. $2/11$ 80. ⁴⁹⁾ s. St. $27/6$ 82. ⁵⁰⁾ H. H. Tb. $26/8$ 72. ⁵¹⁾ St. B. Tb. $10/8$ 77

osv. ⁵²⁾ s. St. $16/5$ 73. ⁵³⁾ H. H. Tb. $13/2$ 82. ⁵⁴⁾ St. B. Tb. $22/12$ 71. ⁵⁵⁾ Thottske Saml. Nr. 1529 (Vist fra det 18de Aarh.). ⁵⁶⁾ H. H. Tb. $13/8$ 78 osv. ⁵⁷⁾ s. St. $27/8$ 77. ⁵⁸⁾ s. St. $11/5$ 74. ⁵⁹⁾ s. St. $28/1$ 78 osv. ⁶⁰⁾ s. St. $4/3$ 78. ⁶¹⁾ s. St. $1/3$ 75 osv. ⁶²⁾ s. St. $2/9$ 78. ⁶³⁾ s. St. $18/7$ 81. ⁶⁴⁾ Skifteprk. f. Vb. og Jh. Amt. $8/8$ 83 (o: Skifteprotokol for Vordingborg og Jungshoved Amter fra 1682—87. ⁶⁵⁾ s. St. ⁶⁶⁾ s. St. ⁶⁷⁾ H. H. Tb. $2/4$ 77. ⁶⁸⁾ Skifteprk. for Vb. og Jh. Amt $8/8$ 83. ⁶⁹⁾ H. H. Tb. $2/8$ 80 ⁷⁰⁾ St. B. Tb. $30/10$ 1705. ⁷¹⁾ s. St. $26/5$ 76 o. fr. ⁷²⁾ H. H. Tb. $19/8$ 78 osv. ⁷³⁾ Skifteprk. f. Vb. og Jh. Amt $8/8$ 83. ⁷⁴⁾ Kgl. Bibliotk.: Hjelmstjernes Saml. Nr. 1853 C: Fragmenter af gl. Viser. ^{74a)} H. H. Tb. $27/6$ 81. ⁷⁵⁾ s. St. og Sjælf. Landstings Justprk. $18/1$ 82. ⁷⁶⁾ H. H. Tb. $16/5$ 81. ⁷⁷⁾ s. St. $27/6$ 81. ⁷⁸⁾ Kgl. Bibltk.: Grundtvigs Saml. af Skæmteviser Nr. 71. ⁷⁹⁾ H. H. Tb. $8/5$ 82. ⁸⁰⁾ s. St. $27/6$ 81 og Sjælf. Landst. $18/1$ 82. ⁸²⁾ St. B. Tb. $19/8$ 81. ⁸³⁾ Sjælf. Landstprk. $18/1$ 82. ⁸⁴⁾ H. H. Tb. $5/9$ 81 og Vb. Skifteprokl. $8/8$ 83. ^{84a)} s. St. $8/8$ 83. ⁸⁵⁾ H. H. Tb. $13/12$ 80. ^{85a)} s. St. $27/6$ 81. ⁸⁶⁾ s. St. $28/11$ 81. ⁸⁷⁾ Kgl. Bibltk.: Hjelmstjernes Saml. Nr. 1853 A. ^{87a)} Skifteprotokol $8/8$ 83. ⁸⁸⁾ H. H. Tb. $27/6$ 81. ⁸⁹⁾ Sjæll. Tegn. XLIII., 259 Nr. 21. ⁹⁰⁾ H. H. Tb. $8/5$ 82. ⁹¹⁾ Sjæll. Tegn. XLIII., Nr. 86. ⁹²⁾ H. H. Tb. $8/5$ 82. ⁹³⁾ Skifteprotokol $8/8$ 83. ⁹⁴⁾ H. H. Tb. $8/5$ 82 og Sjæll. Landst. Justprk. $18/11$, $22/5$ og $5/7$ 82. ⁹⁵⁾ B. H. Tb. $7/6$, $20/6$ og $18/7$ 82. ⁹⁶⁾ H. H. Tb. $25/5$ 82. ⁹⁷⁾ s. St. ⁹⁸⁾ s. St. $31/3$ 90. ⁹⁹⁾ Sjæll. Landst. Justprk. $5/7$ 82. ¹⁰⁰⁾ s. St. $9/8$ 82. ¹⁰¹⁾ B. H. Tb. $22/8$, $12/9$, $19/9$ og $10/10$ 82. ¹⁰²⁾ Skifteprotokol $8/8$ 83. ¹⁰³⁾ s. St. ¹⁰⁴⁾ s. St. ¹⁰⁵⁾ s. St. ¹⁰⁶⁾ St. B. Tb. $28/8$ 1705. ¹⁰⁷⁾ s. St. $13/1$ 1708 og B. H. Tb. $16/8$ 1712. ¹⁰⁸⁾ s. St. $13/10$ 91. ¹⁰⁹⁾ Skifteprotokol 1704—18. ¹¹⁰⁾ H. H. Tb. $18/6$ 88. ¹¹¹⁾ Vordingborg Lens Jordebog 1682. ¹¹²⁾ St. B. Tb. $20/2$ 91. ¹¹³⁾ s. St. $18/5$ 88. ¹¹⁴⁾ s. St. $10/8$ 88. ¹¹⁵⁾ s. St. $21/8$ 1705. ¹¹⁶⁾ s. St. $13/7$ 88. ¹¹⁷⁾ H. H. Tb. $18/6$ 88. ¹¹⁸⁾ Afregning 1709, i Rigsarkivet.

